

การพัฒนานโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย

โดย

นาวาอากาศเอก สุรฤทธิ์ กิจจาทร
รองเลขานุการกองทัพอากาศ
สำนักงานเลขานุการกองทัพอากาศ
กองทัพอากาศ

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๒
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๒ - ๒๕๖๓

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสารวิจัยส่วนบุคคลเรื่อง “การพัฒนานโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย – อินเดีย” ลักษณะวิชาการเศรษฐกิจ ของ นาวาอากาศเอก สุรฤทธิ์ กิจจาทร เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๒ ประจำปีการศึกษาพุทธศักราช ๒๕๖๒ - ๒๕๖๓

พลโท

(พิสิทธิ์ ปฐมเอม)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บทคัดย่อ

เรื่อง การพัฒนานโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

ผู้วิจัย นาวาอากาศเอก สุรฤทธิ์ กิจจาทร หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๒

เอกสารวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเชิงโครงสร้างนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย ขอบเขตของการวิจัยด้านเนื้อหา ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนานโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย และการดำเนินความร่วมมือระหว่างอินเดียกับกลุ่มอาเซียนและไทย ขอบเขตด้านประชากรเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในนโยบายประเทศไทยและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย โดยวิเคราะห์และเก็บรวบรวมข้อมูล ต.ค.๖๒ - พ.ค.๖๓ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคล ข้อมูลทุติยภูมิเป็นการศึกษาค้นคว้าเอกสารจากแหล่งต่างๆ ข้อมูลปฐมภูมิสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๓ คน การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยต่างๆ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย เป็นลักษณะของความสัมพันธ์แบบร่วมมือในลักษณะ Civilizational Engagement โดยไทยใช้นโยบาย Forward Engagement นโยบาย Active Economic นโยบาย Dual - Track และนโยบาย Look to the West อินเดียใช้นโยบายการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดและหลักปรัชญา และนโยบายมองตะวันออก อินเดียเป็นศูนย์รวมของการผลิต มีการเปลี่ยนนโยบายจากนโยบายมองตะวันออกเป็นนโยบายปฏิบัติการตะวันออก อินเดียใช้อำนาจละมุน (Soft Power) เน้นที่ 3C คือ วัฒนธรรม พาณิชยกรรม และความเชื่อมโยง มีการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียให้เป็นประตูในการเชื่อมโยงกับอาเซียน โดยไทย - อินเดียเข้าร่วม BIMSTEC ความร่วมมือลุ่มแม่น้ำโขง - คงคา การจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทย - อินเดีย และการเข้าร่วมนโยบายอินโด - แปซิฟิก ปัญหาคืออินเดียเปลี่ยนนโยบายเป็นนโยบายปฏิบัติการตะวันออก แต่ไทยยังใช้นโยบายมองตะวันตก ซึ่งความพร้อมของแต่ละประเทศในการตอบสนองนโยบายยังไม่เท่าเทียมกัน และการใช้นโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่แข็งกร้าวจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ อีกทั้งควรสนับสนุนให้คนไทยและนักธุรกิจไทยมีมุมมองต่ออินเดียใหม่ ควรใช้อำนาจละมุน Soft Power เพราะไทย - อินเดีย มีโครงสร้างของ Soft Power ใกล้เคียงกัน และให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น สำหรับข้อเสนอแนะไทยควรมีการปรับปรุงนโยบายมองตะวันตกให้สอดคล้องและตอบสนองต่อนโยบายปฏิบัติการตะวันออกของอินเดีย รัฐบาลควรมีการเจรจาระหว่างกันในเรื่องของความพร้อมในการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานสาธารณูปโภค ระบบการเงิน กฎหมาย ที่เอื้อต่อการค้าการลงทุนร่วมกัน การดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างไทย - อินเดียควรตั้งอยู่บนพื้นฐานการไว้เนื้อเชื่อใจ การเคารพซึ่งกันและกัน และผลประโยชน์ร่วมกัน ไทยควรดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยใช้อำนาจละมุน Soft Power

Abstract

Title : The study on the Development of Foreign Policy and International Relations between Thailand and India, Thai India Relation.

Field : Economics

Name Researcher : Gp. Capt. Surarit Kitchathorn Course NDC Class 62

The purposes of this research were to study the structure of Thailand – India relationship, Foreign and International, policy, in order to investigate the challenge including the suggestions to improve the relationship and Foreign policy of those two countries. The scope of this research comprised the current bi-lateral relationship, and the relationship of India, Thai and ASEAN. The data of this qualitative research was conducted during October 2019 – May 2020 by related literature reviews as Secondary Data and the face – to – face interview with 3 experts and eminent persons who were very experienced in working between Thailand and India government as for the Primary data. The finding showed that the structure of Thailand - India relationship Foreign policy was the collaborative of “Civilization Engagement”. Thailand has used the “Forward Engagement”, “Active Economic Collaboration”, “Dual - Track” and the “Look West” policies. While, India has used the “Non Alignment”, “Pancasila Philosophy” and “Look East” policies. Because India was considered as the World productive center, India is changing from the “Look East” to the “Act East” policy and attempted to use the “Soft Power” addressing the Culture, Commercial and Connectivity (3C). India is developing the North East area to be a gate to connect to ASIAN. Thailand and India are the members of “Mae Klong – Kongkha” joint community BIMSTEC and have developed Thailand - India free trade arrangement (FTA), as well as, joining the Indo-Pacific policy. The challenge was that India was using “Look East” policy, while Thailand was still using “Look West” policy with different levels of action. An aggressive policy might not be able to achieve the relationship objectives. Because both countries have similarity in social structure, firstly, Thai people and businessmen have to understand the India culture, especially by means of the “Soft Power”. The key suggestions are such as; looking closely to the “Look East” policy to align with India’s “Act East” policy. Moreover, Thai government should initiate the dialogue to communication with India and should present a willingness including capability of Thailand to support India on infrastructure, monetary and law which will promote the joint investment. The important suggestion is to develop the relationship between the two countries based on confidence, respectful and concurrent benefit respectively.

คำนำ

สาธารณรัฐอินเดีย ตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียใต้ มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ ๗ ของโลก และมีจำนวนประชากรประมาณ ๑,๓๐๐ ล้านคน มากเป็นอันดับ ๒ ของโลก ปัจจุบันมีนายกรัฐมนตรีคือ นาย นเรนทรา โมดีและมีการใช้นโยบายปฏิบัติการตะวันออก (Act East Policy) ซึ่งเป็นนโยบายเชิงรุกทั้งการวางแผน การพัฒนาประเทศโดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียให้เป็นประตูสู่อาเซียน ประกอบกับอินเดียให้ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจโดยให้อินเดียเป็นศูนย์กลางของการผลิตผ่านนโยบาย Make in India และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อมุ่งเน้นการดึงดูดประเทศต่างๆ และนักลงทุนจากต่างชาติที่มีศักยภาพให้เข้ามาลงทุนพัฒนาประเทศ อินเดียยังใช้ความเป็นหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทย - อินเดีย ในการขยายความร่วมมือการค้าลดจุดจนการเมืองและความสัมพันธ์เชิงการทูต ประเทศไทยควรมีการศึกษาทำความเข้าใจและเข้าใจอินเดียใหม่เพื่อหาแนวทางสนับสนุนให้ภาคธุรกิจของไทยได้เข้าไปดำเนินธุรกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียเพื่อเป็นโอกาสในการตลาดใหม่ของไทย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ศึกษาการพัฒนานโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย

นาวาอากาศเอก

(สุรฤทธิ์ กิจจาทร)

นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๒

ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

เอกสารวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาและความอนุเคราะห์เป็นอย่างดีจาก พล.ท.สิทธิชัย เกียรติไพบูลย์ พล.ท.สงคราม ขุนทอง น.อ.ศราวุฒ ฤทธาคนานนท์ พ.อ.หญิง รัชฎา แดงปุ่น และ พ.อ.หญิง สรัญญา กิจสำนอง อาจารย์ที่ปรึกษาเอกสารวิจัยการเศรษฐกิจ ที่กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำ และแก้ไขข้อบกพร่องในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณ นาย ชูตินทร คงศักดิ์ เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงเตลีส อินเดีย ที่กรุณาเสียสละเวลาให้สัมภาษณ์และขอขอบคุณผู้ให้ สัมภาษณ์ทุกท่านที่เสียสละเวลาและได้กรุณาให้คำแนะนำและข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ในครั้งนี้ ทำให้งานวิจัยมีคุณค่ามากขึ้น และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดวิทยาลัยป้องกัน ราชอาณาจักร ที่ได้ให้การช่วยเหลือในการปรับแต่งเอกสารฉบับนี้ให้ถูกต้องตามระเบียบที่ วปอ. กำหนด ทำให้การเขียนเอกสารวิจัยฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี หากเอกสารวิจัยฉบับนี้มี ข้อบกพร่องประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับความผิดพลาดนั้นเพื่อปรับปรุงแก้ไขในโอกาสครั้งต่อไป

นาวาอากาศเอก

(สุรฤทธิ กิจจาทร)

นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๒

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ข
คำนำ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
ขอบเขตของการวิจัย	๔
วิธีดำเนินการวิจัย	๕
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๕
คำจำกัดความ	๕
บทที่ ๒ การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	๘
แนวความคิดองค์การระหว่างประเทศ	๑๗
แนวความคิดเรื่องการวิเทศน์สัมพันธ์	๒๔
แนวความคิดเรื่องผลประโยชน์ของชาติ	๒๕
แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยกัน	๒๘
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓๐
กรอบแนวคิดของการวิจัย	๓๔
สรุป	๓๕
บทที่ ๓ การดำเนินนโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่อ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้	๔๑
ความสัมพันธ์ไทย - อินเดียในอดีต	๔๑
ความสัมพันธ์ไทย - อินเดียในปัจจุบัน	๔๓
นโยบายต่างประเทศของอินเดียที่มีต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	๕๐
สรุป	๕๘
บทที่ ๔ การดำเนินความร่วมมือระหว่างอินเดียบกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	๖๖
ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในนโยบาย	
ประเทศอินเดียและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย	๖๖
การสอดรับกันของการดำเนินนโยบายมองตะวันออกของอินเดียบกับนโยบาย	
มองตะวันตกของไทย	๗๖

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การดำเนินการความร่วมมือระหว่างอินเดียกับกลุ่มอาเซียนและไทย	๗๘
นโยบายอินโด - แปซิฟิก ที่เกี่ยวข้องกับไทย - อินเดีย	๘๓
สรุป	๘๖
บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ	๙๑
สรุป	๙๑
ข้อเสนอแนะ	๙๙
บรรณานุกรม	๑๐๑
ประวัติย่อผู้วิจัย	๑๐๓

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สาธารณรัฐอินเดีย ตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียใต้ โดยทิศเหนือติดกับจีน เนปาล ภูฏาน ทิศตะวันตกเฉียงเหนือติดกับปากีสถาน ทิศตะวันตกเฉียงใต้จรดมหาสมุทรอินเดีย ตะวันออกเฉียงใต้ ติดศรีลังกาและมหาสมุทรอินเดีย ทิศตะวันออกติดกับเมียนมา และทิศตะวันออกเฉียงเหนือติดกับบังกลาเทศ มีพื้นที่ ๓,๒๘๗,๕๙๐ ตารางกิโลเมตร ใหญ่เป็นอันดับ ๗ ของโลก มีจำนวนประชากรประมาณ ๑,๓๐๐ ล้านคน (มากเป็นอันดับ ๒ ของโลก) มีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ๒.๕๕ ล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ การขยายตัวทางเศรษฐกิจร้อยละ ๗.๑ มีการปกครองแบบสาธารณรัฐ แบ่งเป็น ๒๘ รัฐ และดินแดนสหภาพอีก ๗ เขต โดยมีประธานาธิบดีเป็นประมุข ประธานาธิบดีคนปัจจุบันคือนายราม นาถ โกวินท์ และมีนายกรัฐมนตรีคนปัจจุบันคือนาย นเรนทรา โมดี

ในปี ๑๙๙๑ อินเดียได้เริ่มดำเนินนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจด้วยการเปิดเสรีเศรษฐกิจตาม “นโยบายมองตะวันออก (Look East Policy)” ใช้เป็นกรอบในการพัฒนาประเทศเพื่อส่งเสริมนโยบายการต่างประเทศของอินเดีย และเพื่อเปลี่ยนวิสัยทัศน์ของอินเดียที่มีต่อโลก และการเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจโลก โดยมุ่งแสวงหาความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคง กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และผู้นำอินเดียได้ตระหนักว่าภูมิรัฐศาสตร์ของโลกกำลังเปลี่ยนถ่ายจากยุโรปไปสู่เอเชีย - แปซิฟิก ถือเป็นจุดแหลมคมสำหรับนโยบายการต่างประเทศ ในขณะเดียวกัน อินเดียเองได้มีการเร่งรัดพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้เป็นจุดยุทธศาสตร์ทางกายภาพที่เชื่อมต่ออาเซียนโดยอาศัยเมียนมาเป็นสะพานเชื่อมต่อในอนาคต อีกทั้งอินเดียมีความพยายามเร่งการปฏิรูประบบโครงสร้างต่างๆ เพื่อรองรับการค้า การลงทุน และให้เกิดเสถียรภาพที่ยั่งยืนโดยให้ความสำคัญกับการลงทุนในด้านสาธารณูปโภค การปรับโครงสร้างของรัฐ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การขยายฐานภาษี การลงทุนในอุตสาหกรรม และการบริการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนทำให้เกิดความสำเร็จในการปฏิรูปเศรษฐกิจที่นำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจ และการพัฒนานโยบายดังกล่าวจึงเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาอินเดียที่มุ่งความสำคัญต่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือควบคู่กับการเชื่อมต่อระหว่างภูมิภาคอาเซียนในอนาคต

จากการที่อินเดียมุ่งเน้น “นโยบายมองตะวันออก” จึงทำให้เป็นจุดเริ่มต้นความสัมพันธ์ต่ออาเซียนด้วยภูมิศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียที่เป็นรัฐชายแดนมีพรมแดนติดกับภาคตะวันตกของเมียนมาที่สามารถเป็นประตูสู่อาเซียนได้จนอาเซียนและอินเดียได้ร่วมลงนามกรอบความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมด้านต่างๆ ระหว่างอาเซียน - อินเดีย เมื่อตุลาคม ๒๕๕๖ ซึ่งครอบคลุมการลดและยกเลิกภาษีศุลกากร มาตรการและอุปสรรคที่มีใช้ภาษี การเปิดเสรีการค้าบริการและการลงทุน รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือในการอำนวยความสะดวกทางการค้าและด้านอื่นๆ เริ่มมีผลบังคับใช้เมื่อ ๑ มกราคม ๒๕๕๓ จึงทำให้บริษัทข้ามชาติเริ่มเข้ามา

ลงทุนในอินเดีย โดยเฉพาะธุรกิจที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง เพราะมีแรงงานจำนวนมากและมีความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ คอมพิวเตอร์และวิศวกรรม อีกทั้งมีความได้เปรียบทางด้านภาษาโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ และมีค่าจ้างแรงงานที่ถูกทำให้บริษัทข้ามชาติมาตั้งฐานการผลิตอินเดียอย่างกว้างขวาง กอรปกับอินเดียมีนโยบายผ่อนปรนข้อบังคับหลายอย่างและมีมาตรการที่เอื้อให้ต่างชาติสามารถเข้ามาลงทุนได้ง่ายและสะดวกมากขึ้นจนต่างชาติสามารถลงทุนได้โดยตรง ประกอบกับจำนวนประชากรชนชั้นกลางที่มีกำลังซื้อสูงและมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จึงทำให้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของอินเดียดีขึ้นเรื่อยๆ จนเจริญเติบโตอย่างก้าวกระโดด ทำให้นานาประเทศเริ่มให้ความสนใจอินเดียในฐานะตลาดใหม่และมีโอกาสก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจใหม่ในศตวรรษที่ ๒๑ เนื่องจากมีเศรษฐกิจขนาดใหญ่และมีผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศสูงเป็นอันดับ ๓ ของโลกรองจากสหรัฐอเมริกาและจีน ทั้งนี้ผู้นำอาเซียน - อินเดียได้กำหนดเป้าหมายในเอกสารวิสัยทัศน์ผู้นำอาเซียน - อินเดียว่าจะขยายมูลค่าการค้าสองฝ่ายเป็น ๑๐๐,๐๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ ภายในปี ๒๕๕๘ รวมทั้งอินเดียยังให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงต่ออาเซียนอย่างรอบด้านทั้งทางบก ทางเรือ และทางอากาศ อินเดียได้ส่งเสริมการเชื่อมโยงกับอาเซียนผ่านทางทะเลอันดามันโดยมีทวายของเมียนมาเป็นประตูสำคัญ มีโครงการสร้างทางหลวงสามฝ่ายไทย - พม่า - อินเดีย และการขยายเส้นทางต่อไปกัมพูชาและลาว อีกทั้งการสร้างทางหลวงสายใหม่เชื่อมโยงอินเดียบกับเมียนมา ลาว กัมพูชา เวียดนามและการพัฒนา Mekong - India Economic Corridor (ไฮจีมินท์ - พนมเปญ - กรุงเทพฯ - ทวาย - เจนไน) เพื่อเป็นเส้นทางลัดเชื่อมโยงภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงกับอินเดียฝั่งตะวันออก และสนับสนุนการเปิดน่านฟ้าเสรีกับอาเซียน โดยมีการเจรจาจัดทำความตกลงว่าด้วยการขนส่งทางอากาศ ที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้เกิดผลประโยชน์และผลกระทบร่วมกันทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และด้านอื่นๆ ของอาเซียน - อินเดีย

สำหรับประเทศไทยได้ดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียมาตั้งแต่สมัยโบราณโดยชาวอินเดียได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานและทำประโยชน์ให้แก่ประเทศไทยหลายด้าน ในอดีตพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เคยเสด็จพระราชดำเนินประพาสอินเดียในปี ๒๔๑๕ และในปีเดียวกันไทยตั้งสถานกงสุลกิตติมศักดิ์ที่เมืองบอมเบย์ เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์และรักษาผลประโยชน์ของไทยกับอินเดีย และความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอินเดียในยุคปัจจุบันเริ่มขึ้นโดยทั้งสองประเทศได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตในระดับอัครราชทูตต่อกัน เมื่อ ๑ สิงหาคม ๒๔๙๐ ความสัมพันธ์ของไทยกับอินเดียดำเนินไปอย่างราบรื่น จนช่วงสงครามเย็น พัฒนาการความสัมพันธ์และความร่วมมือเป็นไปอย่างค่อนข้างแข็งแกร่งแต่ถือว่าราบรื่นดีมาตลอด โดยความสัมพันธ์ไทย-อินเดียใกล้ชิดขึ้นในปี ๒๕๓๔ ในสมัยรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี ในขณะนั้นได้เริ่มดำเนินนโยบายมองตะวันตก (Look West Policy) โดยมีจุดมุ่งหมายต้องการขยายตลาดการค้า และการลงทุน เพิ่มศักยภาพการส่งออก รวมทั้งแสวงหาวัตถุดิบจากประเทศทางตะวันตกของประเทศไทย ซึ่งได้แก่ประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้โดยเฉพาะอินเดีย เพื่อดำเนินการรุกเข้าหาตลาดการค้าและแหล่งลงทุนใหม่ๆ เพราะมองว่าอินเดียมีศักยภาพที่ขยายตัวได้อีกมาก โดยเป็นตลาดใหญ่ของไทยและเป็นประตูเปิดสู่ประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ซึ่งได้เริ่มรวมตัวกันเป็นกลุ่มร่วมมือทางเศรษฐกิจในเอเชียใต้ ซึ่งไทยมีนโยบายที่สอดคล้องกับอินเดียที่ได้เริ่มดำเนินนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจด้วยการเปิด

เสรีด้านเศรษฐกิจตาม “นโยบายมองตะวันออก” (Look East Policy) ผลจากการริเริ่มดำเนินนโยบายที่สอดคล้องกัน จึงทำให้ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทย-อินเดีย เริ่มเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งส่งผลให้ปริมาณการค้า ๒ ฝ่าย ระหว่างไทย – อินเดีย ตั้งแต่ปี ๒๕๓๔ มีมูลค่าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากข้อมูลการค้าระหว่างไทย – อินเดียในช่วงปี ๒๕๔๐-๒๕๔๔ การค้ารวมมีมูลค่าเฉลี่ย ๙๕๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ ๗.๙ สินค้าส่งออกที่สำคัญได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และชิ้นส่วนประกอบเครื่องยนต์ เม็ดพลาสติก เคมีภัณฑ์ เหล็กกล้า เครื่องจักรกลและส่วนประกอบของเครื่องจักรกลและสิ่งทอ

ส่วนในด้านการลงทุนของไทย - อินเดียมีศักยภาพที่ร่วมมือกันในโครงการลงทุนต่างๆ โดยผสมผสานทักษะความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีของอินเดียกับจุดแข็งด้านทรัพยากร วัตถุดิบและความก้าวหน้าด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของไทย จึงให้ความสำคัญต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับอินเดียอย่างสูง โดยคำนึงถึงศักยภาพทางเศรษฐกิจของอินเดีย ทั้งในแง่ของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและขนาดของตลาดตลอดจนความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

ต่อมาประการสำคัญในการขยายความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ การค้า และการลงทุน ในรูปแบบของการจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีหรือ Free Trade Agreement (FTA) ระหว่างไทย – อินเดียเริ่มขึ้นเมื่อนายกรัฐมนตรีของไทย (นายทักษิณ ชินวัตร) และนายกรัฐมนตรีของอินเดีย (นายอาตล ปิหารี วุชเปย์) ในขณะนั้น มีความเห็นร่วมกันในหลักการของการจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี (FTA) และกำหนดให้มีการจัดตั้งคณะทำงานร่วมสองประเทศเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย – อินเดีย จนในที่สุดไทยและอินเดียได้ลงนามในกรอบความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA) ไทย – อินเดีย เมื่อ ๙ ตุลาคม ๒๕๔๖ ที่จะก่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันในแง่ของการขยายการค้า การลงทุน และความร่วมมือทางเศรษฐกิจในสาขาต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวและรายการสินค้าแร่ภายในเบื้องต้นและการทำ FTA มีความสำคัญเชิงกลยุทธ์เพื่อรักษาสถานภาพของไทยในฐานะคู่ค้าสำคัญของอินเดียด้วย

ผลจากการดำเนินนโยบายมองตะวันออก (Look East Policy) ตั้งแต่ปี ๑๙๙๑ ซึ่งอินเดียได้ใช้นโยบายนี้มาป็นเวลานานกว่า ๒ ทศวรรษ และ ในปี ๒๐๑๔ อินเดียได้มีการประกาศใช้ “นโยบายปฏิบัติการตะวันออก” ซึ่งเป็นนโยบายเชิงรุกทั้งเรื่องการวางแผน การพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียซึ่งเป็นประตูอาเซียนและมีนัยสำคัญว่าหลังจากที่เน้นการมอง (Look) มานานแล้ว จึงจำเป็นต้องเพิ่มระดับความสัมพันธ์ต่ออาเซียนเพิ่มมากขึ้นด้วยการดำเนินงานอย่างรวดเร็วด้วยปฏิบัติการ (Act)

“นโยบายปฏิบัติการตะวันออก” เป็นก้าวใหม่ล่าสุดของอินเดียที่แสดงต่ออาเซียน โดยนำแนวความคิดสามเสาหลักคือ 3CS มาดำเนินการร่วมกับอาเซียนคือ ๑. การพาณิชย์ ๒. วัฒนธรรม และ ๓. การเชื่อมต่อ กอรปกับอินเดียให้ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจโดยให้อินเดียเป็นศูนย์รวมของการผลิตผ่านนโยบาย Make in India รวมทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและคุณภาพชีวิตโดยผ่านโครงการเมืองอัจฉริยะ (Smart cities) และดิจิทัลอินเดีย (digital India) เพื่อที่อินเดีย

ได้กระชับความสัมพันธ์กับอาเซียนและประเทศต่างๆ ให้แน่นแฟ้นมากขึ้น เพื่อเป็นหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์และความร่วมมือโดยมุ่งเน้นการดึงดูดประเทศต่างๆ และนักลงทุนจากต่างชาติที่มีศักยภาพให้เข้ามาลงทุนเพื่อพัฒนาประเทศและการสร้างงานให้กับชาวอินเดียมากขึ้น

ทั้งนี้อินเดียยังใช้ความเป็นหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทย - อินเดีย ในการขยายความร่วมมือการค้า การพัฒนา ตลอดจนการเมืองและความสัมพันธ์เชิงการทูต อินเดียยังให้ความสำคัญในที่ตั้งของไทยที่อยู่ในใจกลางของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ถือเป็นประตูสำคัญที่เชื่อมระหว่างอินเดียและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีการพัฒนาโครงการ “ทางหลวงไตรภาคี (Trilateral Highway)” เป็นการสร้างถนนจากชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียที่ติดต่อกับภาคตะวันตกของเมียนมา และการขยายการเชื่อมต่อมายังภาคตะวันตกของไทย ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างอินเดีย เมียนมา และไทย การเชื่อมต่อนี้ถือเป็นการส่งเสริมการค้าและการท่องเที่ยว ทำให้เกิดปรากฏการณ์ทั้งการพาณิชย์ การคมนาคมขนส่ง และการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของทั้งสามประเทศที่พาดผ่านได้ จากที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยเห็นว่าควรที่จะมีการศึกษาทำความเข้าใจและเข้าใจในการพัฒนาประเทศอินเดียใหม่เพื่อเป็นโอกาสที่ดีต่อการผลักดันที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกันของอินเดียบกับไทยและเพื่อหาแนวทางผลักดันส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคธุรกิจของไทยได้เข้าไปศึกษาหาแนวทางและความเป็นไปได้ในการดำเนินธุรกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย เพื่อเป็นโอกาสในการเพิ่มการลงทุนในการหาตลาดใหม่ของไทย และรัฐบาลควรมีแนวทางในการประชาสัมพันธ์ความสัมพันธ์ที่ดีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและการลงทุนในอนาคต ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ศึกษาการพัฒนา นโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาเชิงโครงสร้างนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย
๒. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหา นโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย
๓. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา นโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา
  - ๑.๑ การวิจัยนี้เน้นการศึกษา วิเคราะห์ การพัฒนา นโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย และการดำเนินความร่วมมือระหว่างอินเดียบกับกลุ่มอาเซียนและไทย
  - ๑.๒ การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงพรรณนาที่มุ่งเน้นการศึกษาแนวความคิดในระดับนโยบายเท่านั้น
๒. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในนโยบายประเทศอินเดีย และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย
๓. ขอบเขตด้านระยะเวลา วิเคราะห์และรวบรวมข้อมูล ต.ค.๖๒ - พ.ค.๖๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยมีการดำเนินการดังนี้

๑. การรวบรวมข้อมูล

๑.๑. ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการสำรวจและศึกษาค้นคว้าเอกสาร (Documentary Research) โดยการสำรวจและศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารที่ให้องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำกรวิจัยจากแหล่งต่างๆ ได้แก่ หนังสือ วารสาร บทความวิชาการ เอกสารตำรา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารของหน่วยงานราชการ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกเอกสารที่นำมาใช้ดังนี้ ๑. ความจริงของเอกสาร ๒. ความถูกต้องน่าเชื่อถือของเอกสาร ๓. การเป็นตัวแทนของเอกสาร

๑.๒. ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๓ คน ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในนโยบายประเทศไทย – อินเดีย และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย – อินเดีย โดยมีการออกแบบโครงสร้างของคำถามที่สามารถนำไปใช้ในการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด มีการร่างคำถามที่มีลักษณะปลายเปิดที่มีค่าสำคัญและเป็นข้อความที่มีความยืดหยุ่นให้สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์ได้มีส่วนร่วม ซึ่งจะทำได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายในมิติต่างๆ มากขึ้น

๒. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาใช้ในการวิเคราะห์และประมวลผล ข้อมูลโดยร่วมกับการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณาประเด็นหลักที่พบในข้อมูล จากนั้นนำประเด็นหลักที่ได้มาพิจารณาแบ่งออกเป็นประเด็นย่อยที่เป็นกระบวนการวิเคราะห์ ซึ่งเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยต่างๆ เพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

๓. การนำเสนอข้อมูล

นำเสนอข้อมูลแบบรายงานวิจัยเชิงพรรณนาและวิเคราะห์ นำเสนอแนวความคิดใหม่ๆ ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ทราบถึงเชิงโครงสร้างนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย – อินเดีย
๒. ทราบถึงปัญหานโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย – อินเดีย
๓. เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหานโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย – อินเดีย

คำจำกัดความ

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หมายถึง อนุภูมิภาคของทวีปเอเชียอยู่ระหว่างเอเชียตะวันออกเฉียงกับเอเชียใต้ ประกอบด้วย ไทย เมียนมา ลาว กัมพูชา

		เวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ติมอร์เลสเต และบรูไน
นโยบายมองตะวันออก	หมายถึง	นโยบายการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศในกลุ่ม อาเซียนของอินเดีย เพื่อต้องการเปลี่ยนกลยุทธ์และ มุมมองโลกใหม่หลังยุคสงครามเย็นและเปิดเสรีนิยมโลก เศรษฐกิจ ทั้งเป็นการเพิ่มบทบาทของอินเดีย ในฐานะผู้ เล่นสำคัญบนเวทีการเมืองนานาชาติ
นโยบายปฏิบัติการตะวันออก (Act East Policy)	หมายถึง	นโยบายด้านการต่างประเทศของอินเดียที่ปรับปรุง มาจากนโยบายมองตะวันออก (Look East Policy) ในปี ค.ศ.๒๐๑๔ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติเชิงรุกและ เห็นผลเป็น รูปธรรมขึ้นกว่าเดิม โดยใช้นโยบายการเชื่อมโยง ๓ ส่วน คือ เชื่อมโยงด้านการค้าด้านวัฒนธรรม และด้านขนส่ง เพื่อถ่วงดุลอำนาจการเติบโตของจีน และเพื่อเสริมสร้าง ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม กับประเทศ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
MGC (Mekong - Ganga Cooperation)	หมายถึง	กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำ โขงกับประเทศในกลุ่มแม่น้ำคงคา มี ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และอินเดีย เพื่อเสริมสร้าง และเชื่อมโยงความ ร่วมมือ ๔ ด้าน คือ การท่องเที่ยว วัฒนธรรม การศึกษา การคมนาคมและขนส่ง
ยุทธศาสตร์	หมายถึง	การมองปัญหาและการเตรียมการในวิธีที่จะแก้ปัญหา อย่างมีเหตุผล เป็นกรอบแนวคิดที่จะชี้ทางให้ทราบถึง สภาพแวดล้อมที่น่าจะเป็นไป ในอนาคต, เป้าหมาย ที่ ต้องการให้บรรลุถึง, วิธีการที่ จะไปสู่เป้าหมายนั้น รวม ทั้งการใช้ทรัพยากรและเครื่องมือที่มีอยู่ อย่างจำกัด นั้นอย่างไร
ผลประโยชน์ของชาติ	หมายถึง	ความปรารถนาที่ชาติต้องการบรรลุถึงในระยะยาวมีลักษณะ ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของความเป็นรัฐชาติผลประโยชน์ มีความสำคัญต่อ ความอยู่รอดความ เป็นเอกราชบูรณภาพ แห่งอาณาเขต ความมีเกียรติภูมิของประเทศ
APEC (Asia – Pacific Economic Cooperation)	หมายถึง	เป็นกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเขตเศรษฐกิจใน

ภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.๒๕๓๒ เพื่อตอบสนองต่อภาวะการพึ่งพาทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นและเพื่อถ่วงดุลอำนาจทางเศรษฐกิจของกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจต่างๆ โดยเฉพาะ สหภาพยุโรปนอกจากนั้น เอเปค ยังสนับสนุนอุดมการณ์ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจแบบเปิด และส่งเสริมระบอบการค้าพหุภาคี ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งสิ้น ๒๑ ราย ประกอบด้วยมหาอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ สหรัฐอเมริกา รัสเซีย จีน ญี่ปุ่น รวมทั้งสมาชิกอาเซียน และมีประเทศที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจในอเมริกาเหนือและใต้ร่วมอยู่ด้วย

BIMST-EC (Bay of Bengal Initiative of Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation)

หมายถึง กรอบความร่วมมือเศรษฐกิจ บังคลาเทศ-อินเดีย-พม่า-ศรีลังกา-ไทย เป็นกรอบความร่วมมือระหว่าง ๗ ประเทศ คือ บังคลาเทศ ภูฏาน อินเดีย พม่า เนปาล ศรีลังกาและไทย เป็นเวทีเชื่อมประสานนโยบาย Look East ของกลุ่มประเทศเอเชียใต้กับนโยบาย Look West ของไทยและเป็นกลไกหนึ่งที่ส่งเสริมโอกาสด้านการค้าการลงทุน และการท่องเที่ยวระหว่างไทยกับภูมิภาคเอเชียใต้

บทที่ ๒

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องการพัฒนานโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย-อินเดีย ผู้วิจัยได้ทำการทบทวน แนวความคิด ทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

๑. ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
๒. แนวความคิดองค์การระหว่างประเทศ
๓. แนวความคิดเรื่องการวิเทศสัมพันธ์
๔. แนวความคิดเรื่องผลประโยชน์ของชาติ
๕. แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยกัน
๖. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๗. กรอบแนวคิดของการวิจัย
๘. สรุป

ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับนโยบายด้านการต่างประเทศ ในองค์ประกอบทั้งที่เป็นรัฐชาติและไม่ใช่อรัฐชาติโดยมีนัยของพฤติกรรมที่แสดงออกด้วยกิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างองค์ประกอบของประเทศต่างๆ ในลักษณะของการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งต่อประเทศอื่นๆ ทั้งนี้พฤติกรรมที่แสดงออกดังกล่าวอาจมีสาเหตุมาจากปัจจัยแวดล้อมของประเทศใดประเทศหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการกำหนดท่าทีและการแสดงออกทางพฤติกรรมดังกล่าวด้วย

๑. ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

จากการศึกษาเอกสารทางวิชาการของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (๒๕๕๗) พบว่าลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สามารถแบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะดังนี้

๑.๑ ความสัมพันธ์ที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ความสัมพันธ์ในรูปแบบที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการนั้น หลักการที่ใช้ในการพิจารณาที่สำคัญคือการกระทำที่ปรากฏของตัวแสดงประเภทใดเป็นผู้กระทำการนั้นๆ เช่นการแถลงการณ์กับสื่อสารมวลชนของประธานาธิบดีบารัค โอบามา (Barak Obama) กับแผนปฏิบัติการลับของ นายโอซามา บินลาเดน (Osama Binladin) หัวหน้าขบวนการก่อการร้าย อัลเคตาหรืออัลกออิดะ (Al Qaeda) ในประเทศปากีสถานถือได้ว่าการกระทำดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นทางการเนื่องจากผู้ออกแถลงการณ์มีตำแหน่งเป็นประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ซึ่งถือเป็นประมุขของรัฐชาติและถือเป็นตัวแทนโดยชอบธรรม ในทางตรงข้าม หลังจากการตายของ นายบินลาเดน ไม่กี่วันได้เกิดเหตุการณ์ระเบิดสนามบินของกองทัพปากีสถานมีทหารเสียชีวิตหลายนาย โดยขบวนการก่อการร้ายที่หวังตอบโต้เพื่อเป็นการแก้แค้นให้กับความตายของนายบินลาเดน การกระทำในเหตุการณ์แบบนี้ถือได้ว่าเป็น

ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการเพราะขบวนการก่อการร้ายไม่ได้กระทำในฐานะตัวแทนรัฐชาติ

๑.๒ ความสัมพันธ์แบบร่วมมือหรือขัดแย้ง หากกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบกว้างๆ รัฐชาติต่างเลือกดำเนินนโยบายแบบร่วมมือหรือไม่ก็ขัดแย้ง สำหรับความสัมพันธ์แบบร่วมมือมีวิธีดำเนินการได้ในหลายลักษณะ เช่น การเปิดสัมพันธ์ทางการทูต การร่วมเป็นพันธมิตร การให้การสนับสนุนทางเศรษฐกิจ การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม หรือการถ่ายทอดเทคโนโลยี เป็นต้น ส่วนการทำสงคราม การปิดกั้นทางเศรษฐกิจ การงดติดต่อระหว่างประเทศ การใช้สงครามจิตวิทยา การโฆษณาชวนเชื่อ การแทรกแซงความมั่นคง การขยายจักรวรรดินิยม เหล่านี้ ถือเป็นการทำลายรัฐชาติอีกฝ่ายหนึ่ง จึงถือว่าเป็นความสัมพันธ์แบบขัดแย้งนั่นเอง

๑.๓ ความสัมพันธ์ลักษณะเข้มข้นหรือหมางเมิน สำหรับความสัมพันธ์แบบร่วมมือหรือขัดแย้งยังสามารถแบ่งลักษณะของความสัมพันธ์ดังกล่าวออกได้อีก ๒ ลักษณะคือ ลักษณะเข้มข้นหรือหมางเมิน เช่น ความสัมพันธ์แบบร่วมมือที่เข้มข้นได้ปรากฏขึ้นอยู่เนืองๆ ในการเมืองโลก ดังเช่น เหตุการณ์หลังสงครามโลกครั้งที่สองสหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือต่อประเทศยุโรปตะวันตกทางด้านเศรษฐกิจแบบเข้มข้นภายใต้โครงการมาร์แชล (Marshall Plan) หรือความช่วยเหลือทางการทหารภายใต้สนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ : เนโต้ (North Atlantic Treaty Organization: NATO) ถือว่าเป็นความร่วมมือแบบเข้มข้นเช่นกัน สำหรับความสัมพันธ์แบบขัดแย้งลักษณะเข้มข้น เช่น การทำสงคราม การลอบสังหารผู้นำของรัฐชาติอื่น นอกจากนี้ความสัมพันธ์ลักษณะหมางเมินอาจกระทำโดยเรียกนักการทูตของตนกลับจากดินแดนของรัฐชาติอื่นก็เป็นได้

ลักษณะของความสัมพันธ์ต่างๆ ไม่จำเป็นต้องดำเนินการเพียงรูปแบบเดียวเสมอไป เพราะความสัมพันธ์แบบร่วมมือในมิติใดมิติหนึ่งก็ไม่จำเป็นต้องร่วมมือกันในทุกมิติที่เหลือทุกมิติ หรือหากมีความสัมพันธ์แบบขัดแย้งในมิติหนึ่งแล้วจะต้องขัดแย้งกันในทุกมิติเช่นกัน ดังนั้นการศึกษาลักษณะความสัมพันธ์จึงจำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบและถี่ถ้วนในแต่ละมิติโดยมิต้องนำมาเชื่อมโยงก็ได้

๒. องค์ประกอบเชิงตัวแสดง

Goldstein เปรียบสังคมชุมชนระหว่างประเทศเสมือนเวทีโรงละครขนาดใหญ่ จำเป็นต้องกล่าวถึงองค์ประกอบเชิงตัวแสดงหรือผู้ทำการแสดงบนเวทีดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การแบ่งแยกตัวแสดงสามารถแยกออกเป็น ๒ ลักษณะ (Goldstein, 1999) ได้แก่

๒.๑ ตัวแสดงที่เป็นรัฐชาติ (State Actors) ตัวแสดงที่เป็นชาติ (State) หรือรัฐชาติ (Nation State) ถือเป็นลักษณะหนึ่งของตัวแสดง ซึ่งมีบทบาทหรือความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมาตั้งแต่อดีตและตัวแสดงที่เป็นรัฐชาตินี้ย่อมหมายถึงชาติหรือรัฐอธิปไตยทั้งหลายที่ต้องมีองค์ประกอบของรัฐอธิปไตยอย่างน้อย ๔ ประการ ดังนี้

๒.๑.๑ ดินแดน (Territory) หรือพื้นที่ขอบเขตที่แน่นอนซึ่งได้รับการประกาศตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศและเป็นที่ยอมรับของนานาชาติ เช่น พื้นที่ของประเทศไทยหรือประเทศมาเลเซียมีอาณาเขตที่แน่นอนเป็นที่ยอมรับของนานาชาติ

๒.๑.๒ ประชากร (Population) คือบุคคลที่อาศัยอยู่รวมกันบนดินแดนหรือพื้นที่ของรัฐชาติอาจจะมีเพียงไม่กี่เผ่าพันธุ์หรืออาจมีหลายร้อยเผ่าพันธุ์ก็ได้ สำหรับประเทศจีน

ซึ่งมีประชากรจำนวนมากเป็นอันดับที่ ๑ ของโลกแล้วยังประกอบด้วยคนหลายเผ่าพันธุ์จึงถือเป็นตัวอย่างที่ดีในกรณีนี้

๒.๑.๓ รัฐบาล (Government) ชาตือธิปไตยทั้งหลายต้องมีผู้นำหรือผู้บริหารประเทศเรียกว่ารัฐบาล ทั้งนี้รัฐบาลอาจมาจากการเลือกตั้งแบบระบอบประชาธิปไตยหรือมาจากการแต่งตั้งก็ได้ขึ้นอยู่กับระบอบการปกครองของชาติเป็นสำคัญ

๒.๑.๔ อธิปไตย (Sovereignty) การเป็นชาติหรือรัฐ ส่วนสำคัญอย่างยิ่งคืออำนาจอธิปไตยเพราะชาติต่างๆ ควรมีอำนาจการตัดสินใจโดยไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลครอบงำหรือคำสั่งของชาติภายนอก อันแสดงให้เห็นถึงเอกราชของชาตินั้นๆ

ดังนั้นตัวแสดงที่เป็นรัฐชาติจึงต้องประกอบด้วยองค์ประกอบครบทั้ง ๔ ประการเป็นอย่างน้อย แต่ปัจจัยที่ไม่อาจละเลยได้คือ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือวิถีชีวิตที่เป็นตัวชี้วัดความเป็นชาติของประชาชน มิฉะนั้นอาจไม่ถือว่าเป็นตัวแสดงที่เป็นรัฐชาติ ความสัมพันธ์ของตัวแสดงที่เป็นรัฐชาติอาจกระทำร่วมกันได้ในหลายมิติ เช่น การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างไทยและลาวในทางวัฒนธรรม หรือการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาทางการค้า หรือเป็นความสัมพันธ์เชิงลบ เช่น การต่อสู้ระหว่างรัฐเอเชนส์กับรัฐสปาร์ต้า หรือการต่อสู้ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริการะหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้น

๒.๒ ตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐชาติ (Non - state Actors) รัฐบาลของรัฐชาติอาจถือว่าเป็นตัวแสดงที่สำคัญที่สุดของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่รัฐบาลทั้งหลายอยู่ภายใต้เงื่อนไขแรงกดดันหรืออิทธิพลที่เป็นผลมาจากตัวแสดงอื่นๆ ตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ ตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐชาติเหล่านี้สามารถจัดแบ่งออกได้หลายประเภท ดังนี้

ประเภทแรกตัวแสดงต่ำกว่ารัฐชาติ (Sub - state Actors) คือกลุ่มผลประโยชน์ภายในรัฐชาติที่มีอำนาจครอบงำหรืออิทธิพลต่อนโยบายการต่างประเทศของรัฐ ตัวอย่างเช่น อุตสาหกรรมผลิตรถยนต์ และอุตสาหกรรมยาสูบของสหรัฐอเมริกา มีความเชื่อมโยงกับนโยบายการต่างประเทศทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาอย่างเด่นชัด ตัวอย่างนโยบายดังกล่าวเช่น นโยบายลดการนำเข้าสินค้าของคู่แข่งและส่งเสริมการส่งออกรถยนต์และบุหรี่ป้ายต่างประเทศ ซึ่งตัวแสดงเหล่านี้จะเคลื่อนไหวเพื่อครอบงำนโยบายต่างๆ ผ่านคณะกรรมการดำเนินการทางการเมืองหรือวิธีการอื่น ตัวอย่างที่คล้ายๆ กัน คือชุมชนชาวกรีก - อเมริกันให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อการดำเนินการของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในปัญหาข้อพิพาทระหว่างกรีกและตุรกีเหนือดินแดนบางส่วนบนเกาะของไซปรัส หรือขบวนการในยุโรป ญี่ปุ่น และอเมริกา ได้จัดตั้งกลุ่มการเมืองของตน และมีตัวแทนของกลุ่มที่มีอิทธิพลอย่างสูงในคณะผู้แทนทางการค้าของรัฐบาลเพื่อเจรจาต่อรองการค้าทางเกษตรระหว่างประเทศ การแสดงออกของตัวแสดงระดับต่ำกว่ารัฐชาติทางเศรษฐกิจเช่น บริษัท ผู้บริโภค แรงงาน นักลงทุน จะช่วยสร้างสรรครูปแบบของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ปรากฏขึ้นบนเวทีโลก เนื่องจากเศรษฐกิจโลกปัจจุบันนี้อาศัยการเชื่อมโยงผ่านเครือข่ายการสื่อสารที่แพร่หลายทั่วโลกไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ การผลิตและบริโภคสินค้าต่างๆ หรือแม้กระทั่งการซื้อขายสินค้าและบริการล้วนผูกพันที่ด้วยตัวแสดงประเภทนี้ทั้งสิ้น

ประเภทที่สองคือตัวแสดงข้ามชาติ (Transnational Actors) ได้แก่ตัวแสดงต่ำกว่ารัฐชาติที่ดำเนินกิจกรรมต่างจากดินแดนหนึ่งไปยังอีกดินแดนหนึ่ง เช่น ธุรกิจเกี่ยวข้องกับการซื้อขาย

หรือการลงทุนในประเทศต่างๆ การตัดสินใจดำเนินการทางธุรกิจของตัวแสดงนี้สามารถปรับเปลี่ยนบริบทของการตัดสินใจระหว่างรัฐบาลทั้งสองได้ (Alger, 1990) ตัวแสดงสำคัญของตัวแสดงข้ามชาติ ได้แก่ Multinational Corporations (MNCs) หรือบริษัทข้ามชาติ ความสนใจของบริษัทขนาดใหญ่เหล่านี้คือ การดำเนินธุรกิจระดับโลกซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของรัฐบาลก็เป็นได้ เช่น เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๕ บริษัทโคโนโค (Conoco) ซึ่งทำธุรกิจด้านขุดเจาะน้ำมันของสหรัฐอเมริกาลงทุนมูลค่า ๑,๐๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำมันดิบของอิหร่าน ในขณะที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกากำลังพยายามดำเนินนโยบายโดดเดี่ยวประเทศอิหร่าน บ่อยครั้งที่บริษัทข้ามชาติเหล่านี้ควบคุมแหล่งทรัพยากรและดำเนินธุรกิจจนได้ผลประโยชน์มากกว่าที่รัฐบาลเล็กๆ รวมกัน ตัวแสดงข้ามชาติยังประกอบด้วยตัวแสดงอีกประเภทที่เรียกว่าองค์กรที่ไม่ใช่รัฐ (The Non-Governmental Organizations : NGOs) องค์กรเอกชนเหล่านี้มีบทบาทเพิ่มขึ้นทุกวันในสังคมชุมชนระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นเวทีขององค์การสหประชาชาติ หรือเวทีอื่นๆ เนื่องจากเป็นตัวแสดงที่ชอบธรรมเช่นเดียวกับตัวแสดงรัฐชาติ แม้อาจจะไม่เท่าเทียมกันก็ตามบางองค์การของกลุ่มอาจมีวัตถุประสงค์ทางการเมือง บางองค์การอาจมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับมนุษยชาติ บางองค์การอาจมีวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจ ดังนั้น NGOs จึงไม่มีรูปแบบเฉพาะที่ตายตัวแบบใดแบบหนึ่งเท่านั้นขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง หรือผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ประเภทสุดท้ายของตัวแบบข้ามชาติคือ องค์กรระหว่างรัฐ (The Inter-Governmental Organizations : IGOs) องค์กรประเภทนี้มักจะมีรัฐบาลของรัฐชาติเป็นสมาชิก องค์กรสหประชาชาติ (The United Nation : UN) และหน่วยงานของ UN ก็ถือเป็น IGOs ด้วยหรือแม้แต่หน่วยงานด้านเศรษฐกิจของโลกอย่างเช่น ธนาคารโลก (The World Bank) หรือกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (The International Monetary Fund : IMF) ก็เป็น IGOs เช่นกัน IGOs มีหน้าที่อย่างหลากหลายและอาจมีรัฐชาติเป็นสมาชิกจำนวนน้อยจนถึงอาจมีรัฐชาติเป็นสมาชิกเกือบทั่วโลกอย่างเช่น สมาชิกของ UN ตัวอย่างเช่น องค์กรชาติส่งออกน้ำมันเป็นสินค้าส่งออกเป็นหน่วยงานความร่วมมือระหว่างรัฐชาติที่กำหนดการผลิตและราคาน้ำมันประกอบด้วย ๑๒ ชาติสมาชิกหรือองค์การการค้าโลก (The World Trade Organization : WTO) เป็นหน่วยงานที่ดูแลเรื่องการค้าของโลก เป็นต้น สังคมชุมชนระหว่างประเทศมี IGOs หลายร้อยองค์กรและองค์กรเหล่านี้กำเนิดขึ้นจากชาติสมาชิกที่ทำหน้าที่ต่างๆ กันไป กล่าวอีกนัยหนึ่งทั้ง IGOs และ NGOs นั้นอาจเรียกง่าย ๆ ว่าองค์กรระหว่างประเทศเวทีโลกที่มีการเชื่อมโยงอย่างซับซ้อนทั้งตัวแสดงต่ำกว่ารัฐ ตัวแสดงข้ามชาติและตัวแสดงรัฐชาติยังคงมีความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นอย่างมาก

๓. ระดับการวิเคราะห์

หากอธิบายเหตุการณ์ที่ปรากฏในสังคมชุมชนระหว่างประเทศที่ซับซ้อนให้สมบูรณ์ครบถ้วนมักจะเชื่อมโยงกับตัวแสดงจำนวนมาก แนวทางหนึ่งของนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ David J. Singer, (1961) ได้จัดประเภทของตัวแสดงว่าสามารถแบ่งย่อยออกเป็น ๓ ระดับ ได้ดังนี้

๓.๑ ระดับย่อยสุดได้แก่ ระดับบุคคลเป็นเรื่องที่น่าสนใจและมีผลต่อตัวแสดงระดับบุคคล เช่น การรับรู้ส่วนบุคคล การกระทำของปัจเจกบุคคล ทางเลือกของปัจเจกบุคคล บุคลิกลักษณะส่วนตัวของผู้นำรัฐชาติ อิทธิพลทางประวัติศาสตร์ต่อพลเมือง นักวิชาการ นักการทหาร หรือ ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียง เรื่องราวเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อสังคมชุมชนระหว่างประเทศได้ทั้งสิ้น

ดังนั้นการวิเคราะห์ระดับบุคคลนี้จะศึกษาเป็นพิเศษในเรื่องนโยบายต่างประเทศเพราะปัจจัยทางด้านจิตวิทยามีส่วนสำคัญมากต่อการตัดสินใจในนโยบายต่างประเทศ

๓.๒ ระดับภายในประเทศ การศึกษาวิเคราะห์ตัวแสดงระดับนี้ให้ความสนใจต่อการรวมตัวของปัจเจกบุคคลภายในรัฐชาติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการแสดงออกของรัฐบาลในปริณทลของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น การรวมตัวของกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มองค์การทางสังคม และกลุ่มของหน่วยงานรัฐ ซึ่งกลุ่มต่างๆ เหล่านี้จะมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่แตกต่างกัน ดังนั้นการรวมตัวของกลุ่มต่างๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในมิติที่ต่างๆ ตัวอย่างเช่น การสร้างความเป็นชาตินิยมภายในรัฐชาติ ย่อมส่งผลกระทบต่อบทบาทของรัฐบาลที่แสดงออกกับสังคมชุมชนระหว่างประเทศหรือภาคเศรษฐกิจภายในรัฐชาติ เช่น อุตสาหกรรมทางทหารย่อมมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจด้านนโยบายการต่างประเทศ และการแสดงออกของรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำนโยบายระหว่างประเทศมักดำเนินการตามแบบแผนทางราชการเดิมๆ มากกว่าการปรับเปลี่ยนนโยบายแบบก้าวหน้า

๓.๓ ระดับระหว่างรัฐ การวิเคราะห์ตัวแสดงระดับนี้มุ่งประเด็นไปยังระบบระหว่างประเทศที่มีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ที่ปรากฏ หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างนานาชาติโดยปราศจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องภายในรัฐชาติไม่ว่าเป็นตัวผู้นำหรือประชาชนหรือกลุ่มผลประโยชน์ภายใน นอกจากนี้ยังให้ความสนใจต่อสถานภาพของรัฐชาติที่เกี่ยวข้องกับอำนาจในระบบระหว่างประเทศ ซึ่งปัจจุบันการวิเคราะห์ตัวแสดงระดับนี้นับวันยิ่งมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เช่น การเจรจาเพื่อความร่วมมือกันหลายฝ่าย ตัวอย่างที่เป็นที่รู้จักกันดีขณะนี้คือ การเจรจาเขตการค้าเสรีระหว่างประเทศหรือความร่วมมือรูปแบบอื่น เช่น ความร่วมมือทางด้านการทหารระหว่างชาติพันธมิตรเพื่อต่อสู้กับฝ่ายอักษะหรือความร่วมมือทางด้านสังคม เรื่องแรงงานระหว่างประเทศ เช่น การต่อต้านการใช้แรงงานเด็กหรือลักษณะของงานอันตรายที่แรงงานเพศหญิง

นอกจากระดับการวิเคราะห์ของ David J. Singer แล้ว Robert C. North, (1990) ได้เพิ่มระดับการวิเคราะห์อีก ๑ ระดับคือ ระดับสากลหรือระดับโลกถือเป็นหน่วยงานวิเคราะห์ที่ใหญ่ที่สุด หากพิจารณาประวัติศาสตร์โลกแล้ว การวิเคราะห์ระดับสากล สามารถอธิบายเหตุการณ์ระหว่างปี ค.ศ. ๑๕๐๐ - ๒๐๐๐ ที่จักรวรรดิต่างๆ ของยุโรปได้มีอิทธิพลครอบงำสังคมโลกจากการใช้กำลังเข้ายึดครองดินแดนต่างๆ ทั่วโลกชัดเจน นอกจากนี้องค์การสากล เช่น องค์การสหประชาชาติที่รับหน้าที่เป็นตัวกลางในหน้าที่ต่างๆ ที่ถูกมอบหมายให้ปฏิบัติจากความเห็นของประชาคมโลกก็สามารถที่อธิบายด้วยหลักการนี้เช่นกัน นอกจากนี้ หากอธิบายปรากฏการณ์ของสังคมชุมชนระหว่างประเทศให้เหมาะสมกับยุคสมัยแล้ว การวิเคราะห์ที่เหมาะสมควรมองผ่านกระบวนการระดับโลกแล้ว เนื่องจากทุกวันนี้มนุษย์มีวิวัฒนาการและการพัฒนาสังคมเป็นความเชื่อระดับโลก นักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงสนใจเกี่ยวกับการเชื่อมโยงระหว่างชาติ ซึ่งเป็นผลมาจากวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และธุรกิจที่มีลักษณะแพร่หลายทั่วโลกนั่นเอง ปัจจุบันอาจเรียกสังคมโลกปัจจุบันว่าสังคมเวิร์ดไวด์

ระดับของตัวแสดงในเวทีโลกเริ่มตั้งแต่ระดับเล็กสุด คือ ระดับบุคคลไปตลอดจนถึงระดับโลก ที่เป็นเช่นนี้เพราะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมักเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับทุกคน ทุกเชื้อชาติทุกศาสนา ทุกกลุ่มผลประโยชน์ ทุกรัฐบาล หรือทุกภูมิภาคที่อาศัยอยู่บนเวทีโลก

จึงสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันมีความซับซ้อนเชื่อมโยงระหว่างกัน ในหลากหลายมิติทั้งรูปแบบความร่วมมือและความขัดแย้ง จึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต้องเข้าใจกับระบบของสังคมชุมชนระหว่างประเทศอย่างเป็นทางการเป็นเหตุเป็นผล ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยขอเสนอทฤษฎีสำหรับอธิบายปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ๕ ทฤษฎี ดังนี้

๑. ทฤษฎีปฏิบัติการ (Action Theory) มีสมมติฐานว่าการที่รัฐได้รัฐหนึ่งกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะแรงกระตุ้นเป็นปัจจัยอย่างหนึ่ง แต่ทฤษฎีปฏิบัติการอธิบายถึงปัจจัยภายในมากกว่าปัจจัยภายนอก เช่น ความต้องการที่จะรักษาผลประโยชน์ของชาติ การตัดสินใจในนโยบายของรัฐ วิธีการที่รัฐและผู้ตัดสินใจของรัฐดำเนินนโยบายต่างประเทศ อุดมการณ์ของรัฐ และความต้องการมีอำนาจของรัฐ เป็นต้น (ศิริโรจน์ ภาคสุวรรณ, ๒๕๓๑)

๒. ทฤษฎีเกี่ยวพัน (Linkage Theory) ทฤษฎีนี้อธิบายความเกี่ยวพันกันระหว่างการเมืองระหว่างประเทศ และการเมืองภายในของประเทศต่างๆ ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของรัฐ โดยถือว่าทั้งสองปัจจัยต่างมีส่วนกระตุ้นหรือผลักดันให้รัฐกระทำหรือนำนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่งมาใช้ในเวทีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ปัจจัยภายในและภายนอกของรัฐเปรียบเสมือนส่วนที่ใส่เข้าไป (Input) มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้นำรัฐ (Decision Maker) เมื่อส่วนที่ใส่เข้าไปผ่านกระบวนการกลั่นกรองพิจารณา (Conversion Process) โดยผู้นำของรัฐหลายขั้นตอนแล้วก็จะมีส่วนที่เป็นผลออกมา (Output) (ศิริโรจน์ ภาคสุวรรณ, ๒๕๓๑)

๓. ทฤษฎีดุลอำนาจ (Balance of Power Theory) ทฤษฎีนี้ถือว่าโลกประกอบด้วยรัฐมีจำนวนกว่า ๑๔๐ ประเทศ มีคุณภาพของพลังต่างๆ ซึ่งหากไม่มีดุลภาพดังกล่าวแล้ว สันติภาพไม่อาจเกิดขึ้นได้ทฤษฎีนี้ถือว่าสถานการณ์ระหว่างประเทศมีอิทธิพลสำคัญมากต่อประเทศต่างๆ และถือว่ามีส่วนผลักดันให้รัฐกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป ทฤษฎีนี้ตั้งสมมติฐานว่า ถ้าหากสถานการณ์ระหว่างประเทศเป็นไปในรูปที่รัฐแต่ละรัฐ หรือกลุ่มรัฐแต่ละกลุ่มมีอำนาจทัดเทียมกันแล้ว การรุกรานซึ่งกันและกันจะเกิดได้ยากเพราะไม่แน่ใจว่าตนจะเป็นฝ่ายชนะ นอกจากนี้ นักทฤษฎีดุลอำนาจเชื่อว่าการที่รัฐกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อรัฐอื่นๆ หรือมีปฏิกิริยาตอบโต้ อย่างใดอย่างหนึ่งต่อการกระทำของรัฐอื่นๆ นั้นส่วนใหญ่เกิดจากความต้องการ ๒ ประการ ได้แก่ ความต้องการที่จะรักษาไว้ซึ่งอำนาจและอิทธิพลและความต้องการที่จะให้ได้มาซึ่งอำนาจและอิทธิพล (ศิริโรจน์ ภาคสุวรรณ, ๒๕๓๑)

๔. ทฤษฎีระบบ (Systems Theory) ทฤษฎีนี้อธิบายว่าโลกอันประกอบไปด้วยประเทศใหญ่น้อยนั้นเป็นระบบใหญ่ซึ่งเรียกว่าระบบโลกหรือระบบระหว่างประเทศ (International System) ซึ่งประกอบด้วยระบบรองอีกหลายระบบ (Sub - System) ผู้มีบทบาทหรือตัวกระทำ (Actors) ในระบบที่ ๑ ๒ และ ๓ นั้นได้แก่รัฐและองค์การระหว่างประเทศ เช่นถ้าในระดับโลกคือระบบที่ ๑ ได้แก่องค์การสหประชาชาติ ระบบที่ ๒ คือองค์การในส่วนภูมิภาคต่างๆ ซึ่งมีทั้งองค์การด้านการทหาร และองค์การทางด้านเศรษฐกิจและสังคมการเมือง ระบบที่ ๓ คือประเทศหรือรัฐ ระบบที่ ๔ เป็นระบบที่เล็กที่สุด ซึ่งจะได้แก่พรรคการเมือง ผู้นำพรรครัฐบาล ระบบเศรษฐกิจและสังคมภายในกลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มผลักดัน นักทฤษฎีระบบเชื่อว่าเมื่อใดที่ระบบโลกมีการเปลี่ยนแปลง ระบบรองลงมาก็จะต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย มิฉะนั้นแล้วความสัมพันธ์ระหว่าง

ระบบโลกกับระบบรองจะยุ่งยากทันทีและยังมีความเชื่ออีกว่าการที่ประเทศต่างๆ ในโลกนี้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไปเพื่อจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังต่อไปนี้ ๑. ต้องการรักษาระบบที่ตนเห็นว่าดีให้คงอยู่ไว้ ๒. ต้องการแสดงบทบาทในระบบที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ๓. ต้องการสร้างระบบมาใหม่ตามที่ตนต้องการ (ศิโรตม์ ภาคสุวรรณ, ๒๕๓๑)

๕. ทฤษฎีเกม (Game Theory) อธิบายว่าการเมืองภายในประเทศหรือการเมืองระหว่างประเทศก็ตีต่างก็มีลักษณะคล้ายเกมชนิดหนึ่งซึ่งมีการแข่งขัน (Competition) และในการแข่งขันนี้จะต้องมีผู้แสดงบทบาทหรือตัวกระทำ (Actors) ตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยผู้แสดงเหล่านั้นจะต้องเป็นผู้มีเหตุผลในการเลือกใช้ยุทธศาสตร์ (Strategy) หรือยุทธวิธีที่อำนวยผลประโยชน์ต่อตนมากที่สุดและในกรณีที่ต้องเผชิญกับการสูญเสียซึ่งไม่อาจจะทนต่อไปได้ ผู้แสดงจะต้องยอมแพ้ในทันทีถ้าผู้แสดงไม่มีเหตุผลโดยยอมแพ้ก็จะมีผลทำให้การดำเนินงานของทฤษฎีนี้ผิดทันที (ศิโรตม์ ภาคสุวรรณ, ๒๕๓๑) ทฤษฎีเกมที่ใช้คือแนวทางเกมศูนย์ (Zero Sum Game) และแนวทางเกมไม่ศูนย์ (Non - Zero Sum Game) ซึ่งอาจจำแนกออกเป็นเกมบวก (Positive Sum Game) และเกมลบ (Negative Sum Game) (พีรพงศ์ ไวกาสี, ๒๕๕๐) ดังนี้

ทฤษฎีเกมศูนย์ (Zero Sum Game) หมายถึงแนวทางในการตัดสินใจว่าต้องมีผู้ได้ (Winner) และผู้เสีย (Looser) ผู้ตัดสินใจที่จะเล่นเกมนี้จะต้องมีการประเมินอำนาจต่อรองและต้องมีความมั่นใจว่าตนเองนั้นมีอำนาจตัดสินใจสูงกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ตัวอย่างเช่น ในวงไพ่ถ้ามีผู้ได้ ๓๐๐ บาทจะต้องมีผู้เสียรวมกันแล้ว ๓๐๐ บาท ดังนั้น บวก ๓๐๐ รวมกับ ลบ ๓๐๐ จึงเท่ากับศูนย์

ทฤษฎีเกมลบ (Negative Sum Game) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีเกมประเภทไม่ศูนย์ (Non - Zero Sum Game) หมายถึงกรอบการตัดสินใจบนพื้นฐานที่ว่าถ้าเมื่อใดผลการตัดสินใจนั้นทำให้ผู้ตัดสินใจทุกฝ่ายเป็นผู้เสีย ผู้ตัดสินใจนั้นจะหลีกเลี่ยงการตัดสินใจดังกล่าว ตัวอย่างคือ นาย ก กับ นาย ข มีการเจรจาต่อรองกัน แต่ในที่สุดก็ทะเลาะกันทำให้การเจรจาต่อรองล้มเหลวและทำให้ธุรกิจของทั้งสองฝ่ายต่างพังทั้งคู่ เพราะนาย ก ซื้อวัตถุดิบจากนาย ข ซึ่งมีราคาถูกและหาซื้อจากที่อื่นไม่ได้ ทำให้นาย ก มีความได้เปรียบคู่แข่งในขณะที่นาย ข ต้องพึ่งนาย ก ซึ่งเป็นลูกค้ารายใหญ่ ซึ่งถ้านาย ก ไม่ซื้อวัตถุดิบ นาย ข ก็ขาดทุน ทฤษฎีเกมลบ ก็จะอธิบายพฤติกรรมของนาย ก และนาย ข ในอนาคตว่าจะต้องกลับมาเจรจากันใหม่ และมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการเจรจาด้วยความจำเป็นของการหลีกเลี่ยงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับทั้งสองฝ่าย (จุลชีพ ชินวรรณ, ๒๕๔๗)

ทฤษฎีเกมบวก (Positive Sum Game) ซึ่งมีหลักการสำคัญที่อธิบายการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุและผลว่าผู้ตัดสินใจจะต้องพยายามหาแนวทางที่ได้ทั้งคู่ (Win - Win) ทางออกในการตัดสินใจของทุกฝ่ายคือการประเมินสถานการณ์ของตนเองและของอีกฝ่ายหนึ่งหรือหลายฝ่ายก็ได้ และหาแนวทางที่จะมีจุดพบกันของผลประโยชน์ของทุกฝ่ายที่เรียกว่า “เกมบวก” (Positive Sum Gam) จุดที่เป็นเกมบวกนั้นย่อมเป็นจุดรวมของการหักลบผลประโยชน์และต้นทุนของแต่ละฝ่าย โดยมีข้อสรุปว่าการหักลบของแต่ละฝ่ายมีผลบวก (Positive) มากกว่าผลลบและแน่นอนในทางปฏิบัติบางฝ่ายย่อมมีมากกว่าบางฝ่าย ทั้งนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับอำนาจต่อรองหรือความฉลาดและข้อมูลของแต่ละฝ่าย บางคนก็อาจจะมีอำนาจต่อรองน้อยแต่เข้าใจฝ่ายตรงข้ามและมีข้อมูลมากกว่าก็อาจจะได้ผลประโยชน์สูงกว่าฝ่ายตรงข้ามซึ่งแม้จะมีอำนาจต่อรองในความเป็นจริงมากกว่าก็ได้ อย่างไรก็ตาม

การที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ยอมไม่ได้หมายถึงอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้เสีย เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นจะเข้าใจกรอบของขบเกมศูนย์ แต่ในทฤษฎีเกมบวกผลได้อาจจะไม่เท่ากันแต่ทุกฝ่ายสรุปหักลบแล้วต้องเป็นผู้ได้

ทฤษฎีการตัดสินใจ (Decision Making Theory) ทฤษฎีการตัดสินใจนั้นเป็นแนวทางหนึ่งที่น่ามาใช้ในการอธิบายพฤติกรรมในการดำเนินนโยบายต่างประเทศและเช่นเดียวกับทฤษฎีเกม ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ในระบอบประธานาธิบดีหรือระบอบกึ่งประธานาธิบดี ในกรอบทฤษฎีการตัดสินใจดังกล่าวนี้ยังอาจจำแนกย่อยออกเป็นทฤษฎีการตัดสินใจ “บนพื้นฐานของกฎหมาย (Legal Approach)” และ “บนพื้นฐานของพฤติกรรม (Behavioral Approach)” ในกรอบการตัดสินใจบนพื้นฐานของกฎหมายหมายถึงการพิจารณาการตัดสินใจตามบทบัญญัติที่กฎหมายระบุไว้ กล่าวคือกฎหมายจะระบุอำนาจหน้าที่ว่าผู้มีส่วนในการตัดสินใจในนโยบายต่างประเทศคือสถาบันใด เช่น การแบ่งหน้าที่ระหว่างรัฐมนตรีต่างประเทศ นายกรัฐมนตรีและรัฐสภา เป็นต้น ในแนวทางเชิงพฤติกรรมศาสตร์อธิบายว่าในการดำเนินนโยบายต่างประเทศนั้นแม้กฎหมายจะระบุไว้อย่างไร ผลของการตัดสินใจอาจจะไม่ได้เป็นไปตามที่ระบุไว้ในกฎหมาย ทั้งนี้ อาจขึ้นอยู่กับอำนาจต่อรองทางการเมืองของผู้มีส่วนในการตัดสินใจ เช่น ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีในระบอบรัฐสภาขาดความรู้ในด้านการต่างประเทศ หรือในกรณีที่รัฐมนตรีต่างประเทศเป็นผู้นำของกลุ่มสำคัญในพรรค ย่อมทำให้อำนาจต่อรองกับนายกรัฐมนตรีในกรณีดังกล่าวอำนาจในการตัดสินใจในนโยบายต่างประเทศในทางความเป็นจริงอาจจะอยู่กับตัวรัฐมนตรีต่างประเทศแทนที่จะอยู่กับตัวนายกรัฐมนตรีตามขั้นตอนทางกฎหมาย ทฤษฎีการตัดสินใจอีกประเภทหนึ่งจะเน้นทางด้านจิตวิทยา กล่าวคือ เป็นการศึกษาจิตวิทยาและทัศนคติของผู้ตัดสินใจในกรอบดังกล่าวจะอธิบายว่านโยบายต่างประเทศเกิดจากลักษณะความคิดหรืออุดมการณ์ของผู้นำเป็นสำคัญ และถือเป็น “ปัจจัยนำเข้า (Input)” ในระดับหนึ่งแม้จะไม่ใช่อัยเปอร์เซ็นต์ก็ตาม (จุลชีพ ชินวรโรณ, ๒๕๔๓)

กล่าวโดยสรุปทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยเพราะเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการต่างประเทศที่แต่ละประเทศนำมาใช้ต่อความสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ เพื่อศึกษาว่านโยบายการต่างประเทศมีรากฐานนโยบายอย่างไรบ้าง ซึ่งพบว่าลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มี ๓ ลักษณะ คือ ๑. ความสัมพันธ์ที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ เช่น การแถลงการณ์กับสื่อมวลชนของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาที่เป็นตัวแทนของประเทศ ๒. ความสัมพันธ์แบบร่วมมือหรือขัดแย้งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบกว้างๆ ที่แต่ละประเทศเลือกมาดำเนินนโยบาย เช่น การเปิดสัมพันธ์ทางการทูต การให้การสนับสนุนทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ๓. ความสัมพันธ์ลักษณะเข้มข้นหรือหมางเมิน เช่น เหตุการณ์หลังสงครามโลกครั้งที่สองสหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือต่อประเทศยุโรปตะวันตกทางด้านเศรษฐกิจแบบเข้มข้นภายใต้โครงการมาร์แชล (Marshall Plan) ซึ่งลักษณะของความสัมพันธ์ต่าง ๆ ไม่จำเป็นต้องดำเนินการเพียงรูปแบบเดียว การศึกษาลักษณะความสัมพันธ์จึงต้องพิจารณาอย่างรอบคอบและถี่ถ้วน ซึ่งองค์ประกอบเชิงตัวแสดง แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ ๑. ตัวแสดงที่เป็นรัฐชาติ มีบทบาทหรือความสำคัญต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ประกอบด้วย ๔ ประการ คือ ดินแดน ประชากร รัฐบาล และอธิปไตย ๒. ตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐชาติ เป็นตัวแสดงที่สำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แบ่งออกได้หลายประเภท เช่น กลุ่มผลประโยชน์ที่มีอำนาจหรือ

อิทธิพลต่อนโยบายการต่างประเทศของรัฐ เช่น ธุรกิจเกี่ยวข้องกับการซื้อ การขาย หรือการลงทุนในประเทศต่างๆ และตัวแสดงข้ามชาติ เช่น บริษัทข้ามชาติ องค์การระหว่างประเทศ เช่น กองทุนการเงินระหว่างประเทศ องค์การการค้าโลก ถือว่ามีความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในระดับการวิเคราะห์ต่อสังคมชุมชนระหว่างประเทศได้แบ่งย่อยออกเป็น ๓ ระดับ คือ ๑. ระดับย่อยสุด เป็นระดับบุคคล เช่น การรับรู้ส่วนบุคคล การกระทำของปัจเจกบุคคล ที่อาจส่งผลต่อสังคมชุมชนระหว่างประเทศ ๒. ระดับภายในประเทศ ให้ความสนใจต่อการรวมตัวของปัจเจกบุคคลภายในรัฐชาติ เช่น การรวมตัวของกลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น ซึ่งการรวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ ส่งผลกระทบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในมิติต่างๆ ๓. ระดับระหว่างรัฐ ให้ความสำคัญที่ระบบระหว่างประเทศที่มีอิทธิพลต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างนานาชาติ เช่น การเจรจาเพื่อความร่วมมือกันหลายฝ่าย จึงสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันมีความซับซ้อนเชื่อมโยงระหว่างกันในหลากหลายมิติทั้งรูปแบบความร่วมมือและความขัดแย้ง ซึ่งสามารถนำทฤษฎีมาอธิบายปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ ๕ ทฤษฎี ดังนี้

๑. ทฤษฎีปฏิบัติการ (Action Theory) มีสมมติฐานว่าการที่รัฐได้รัฐหนึ่งกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพราะแรงกระตุ้นเป็นปัจจัยอย่างหนึ่ง แต่ต้องมีปัจจัยภายในมากกว่าปัจจัยภายนอก เช่น ความต้องการที่จะรักษาผลประโยชน์ของชาติ การตัดสินใจในนโยบายของรัฐ เป็นต้น

๒. ทฤษฎีเกี่ยวพัน (Linkage Theory) ทฤษฎีนี้อธิบายความเกี่ยวพันกันในการมีอยู่ระหว่างประเทศและการเมืองภายในของประเทศต่าง ๆ โดยให้ความสำคัญทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของรัฐว่า ทั้งสองปัจจัยต่างมีส่วนกระตุ้นหรือผลักดันให้รัฐกระทำหรือนำนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่งมาใช้ในเวทีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งปัจจัยภายในและภายนอกของรัฐที่ใส่เข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้นำของรัฐ เมื่อผ่านกระบวนการกลั่นกรองพิจารณาแล้วได้เป็นผลออกมา

๓. ทฤษฎีดุลอำนาจ (Balance of Power Theory) ทฤษฎีนี้ถือว่าโลกประกอบด้วยรัฐที่มีจำนวนกว่า ๑๔๐ ประเทศ โดยถือว่าสถานการณ์ระหว่างประเทศมีอิทธิพลสำคัญมากต่อประเทศต่างๆ และถือว่ามีส่วนผลักดันให้รัฐกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป และถ้าหากสถานการณ์ระหว่างประเทศเป็นไปในรูปที่รัฐแต่ละรัฐหรือกลุ่มรัฐแต่ละกลุ่มมีอำนาจทัดเทียมกัน การรุกรานซึ่งกันและกันจะเกิดได้ยาก และเชื่อว่าการที่รัฐกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อรัฐอื่นๆ หรือมีปฏิกิริยาตอบโต้อย่างใดอย่างหนึ่งต่อการกระทำของรัฐอื่นๆ มาจากความต้องการ ๒ ประการ ได้แก่ ความต้องการที่จะรักษาไว้ซึ่งอำนาจและอิทธิพล และความต้องการที่จะให้ได้มาซึ่งอำนาจและอิทธิพล

๔. ทฤษฎีระบบ (Systems Theory) ทฤษฎีนี้อธิบายว่าโลกประกอบไปด้วยประเทศต่างๆ เป็นระบบใหญ่ ซึ่งเรียกว่าระบบโลกหรือระบบระหว่างประเทศที่ประกอบด้วยระบบรองอีกหลายระบบ เช่น ถ้าในระดับโลกคือ องค์การสหประชาชาติ ระบบระดับที่ ๒ คือองค์การในส่วนภูมิภาคต่างๆ เป็นต้น นักทฤษฎีระบบเชื่อว่าเมื่อใดที่ระบบโลกมีการเปลี่ยนแปลง ระบบรองลงมาจะต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

๕. ทฤษฎีเกม (Game Theory) อธิบายว่าการเมืองภายในประเทศหรือการเมืองระหว่างประเทศต่างมีลักษณะคล้ายเกมชนิดหนึ่งซึ่งมีการแข่งขันและในการแข่งขันต้องมีผู้แสดงบทบาทหรือตัวกระทำตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยผู้แสดงเป็นผู้มีเหตุผลในการเลือกใช้ยุทธศาสตร์หรือ

ยุทธวิธีที่อำนวยความสะดวกต่อตนมากที่สุด ซึ่งทฤษฎีเกมที่ใช้คือแนวทางเกมศูนย์ (Zero Sum Game) และแนวทางเกมไม่ศูนย์ (Non - Zero Sum Game) อาจจำแนกออกเป็นเกมบวก (Positive Sum Game) และเกมลบ (Negative Sum Game) ทฤษฎีเกมบวก (Positive Sum Game) มีหลักการสำคัญที่อธิบายการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุและผลว่า ผู้ตัดสินใจต้องพยายามหาแนวทางที่ได้ทั้งคู่ ทางออกในการตัดสินใจของทุกฝ่ายคือการประเมินสถานการณ์ของตัวเองและของอีกฝ่ายหนึ่งหรือหลายฝ่ายก็ได้ และหาแนวทางที่จะมีจุดพบกันของผลประโยชน์ของทุกฝ่ายที่เรียกว่า “เกมบวก” (Positive Sum Gam) จุดที่เป็นเกมบวกนั้นย่อมเป็นจุดรวมของการหักลบผลประโยชน์และต้นทุนของแต่ละฝ่าย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอำนาจต่อรองหรือความฉลาดและข้อมูลของแต่ละฝ่าย และทฤษฎีการตัดสินใจ (Decision Making Theory) เป็นแนวทางหนึ่งที่น่าสนใจในการอธิบายพฤติกรรมในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ “บนพื้นฐานของกฎหมาย (Legal Approach)” ที่ตัดสินใจตามบทบัญญัติที่กฎหมายระบุไว้ และ “บนพื้นฐานของพฤติกรรม (Behavioral Approach)” ผลของการตัดสินใจอาจไม่ได้ตามที่ระบุไว้ในกฎหมายแต่ขึ้นกับอำนาจต่อรองทางการเมืองของผู้มีส่วนในการตัดสินใจได้

แนวความคิดองค์การระหว่างประเทศ

เกิดจากความร่วมมือของประมุขของประเทศในยุโรปหลังสงครามนโปเลียนสิ้นสุดลง เกิดการประชุมคองเกรสแห่งเวียนนา (ค.ศ. ๑๘๑๕) องค์การระหว่างประเทศจึงเกิดขึ้นต่อมา เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๑ ได้ก่อตั้งองค์การสันนิบาตชาติขึ้นจัดเป็นองค์การระหว่างประเทศ ที่ให้ความร่วมมือทั้งทางด้านการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ แต่ในปัจจุบันองค์การระหว่างประเทศทำงานเฉพาะด้านเป็นส่วนใหญ่ องค์การระหว่างประเทศทางด้านสังคมมีบทบาทในการวางมาตรฐาน การปฏิบัติของรัฐ วางระเบียบกฎหมายในการติดต่อระหว่างประเทศและการให้บริการ ส่วนองค์การระหว่างประเทศทางเศรษฐกิจ ดูแลให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจเพื่อแก้ปัญหา องค์การระหว่างประเทศทางการเมืองทำหน้าที่รักษาสันติภาพและความมั่นคงระหว่างนานาชาติ องค์การระหว่างประเทศหมายถึงองค์การที่ประเทศหรือรัฐตั้งแต่ ๒ รัฐขึ้นไปรวมกันจัดตั้งขึ้น เพื่อเป็นกลไกอย่างหนึ่งในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมทั้งสนับสนุนความร่วมมือและพัฒนากิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของรัฐสมาชิกและมวลมนุษยชาติ

๑. ความสำคัญขององค์การระหว่างประเทศ

การเข้าเป็นสมาชิกขององค์การระหว่างประเทศเป็นไปด้วยความสมัครใจของรัฐที่จะอยู่รวมกลุ่มกันโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน องค์การระหว่างประเทศจึงมีความสำคัญดังนี้

๑.๑ เป็นหน่วยงานที่มีตัวแทนของรัฐมาประชุมพบปะกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาสันติภาพและความมั่นคงร่วมกัน

๑.๒ ดำเนินการร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นเวทีสำหรับรัฐต่างๆ มาร่วมตกลงประสานผลประโยชน์ระหว่างกัน

๑.๓ รัฐได้รู้ถึงความจำเป็นที่จะต้องสร้างเครื่องมือที่เป็นสถาบันและวิธีการที่เป็นระบบการจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศ จึงเป็นทางออกของรัฐในการจัดระเบียบความสัมพันธ์และวางหลักเกณฑ์สำหรับการปฏิบัติต่อไป

๒. บทบาทขององค์การระหว่างประเทศ

๒.๑ บทบาทขององค์การระหว่างประเทศทางด้านสังคม มีหน้าที่และบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาทางสังคม วัฒนธรรมและมนุษยธรรม อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีเพื่อก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของมวลมนุษยชาติ บทบาทที่สำคัญมีดังนี้

๒.๑.๑ วางมาตรฐานการปฏิบัติของรัฐในเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมภายในของรัฐ เช่น สิทธิมนุษยชน แรงงาน

๒.๑.๒ วางระเบียบกฎเกณฑ์ในการติดต่อระหว่างประเทศขึ้น เพื่อให้สามารถติดต่อกันอย่างสะดวก ราบรื่น และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น สหภาพไประณีย์สากล

๒.๑.๓ การให้บริการด้านต่างๆ เช่น การให้ข่าวสาร การบรรเทาทุกข์ การช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ การให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยและพิกัดภัยสิ่งแวดล้อม

๒.๒ บทบาทขององค์การระหว่างประเทศทางด้านเศรษฐกิจ มีบทบาทมุ่งแก้ปัญหาเศรษฐกิจของสังคมโลก ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจและให้ปฏิบัติตามกฎกติกา โดยมีบทบาทที่สำคัญดังนี้

๒.๒.๑ เป็นตัวกลางทางการเงิน ตลอดจนอำนวยความสะดวกด้านการเงิน

๒.๒.๒ ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ประเทศที่กำลังพัฒนานำไปลงทุนพัฒนาประเทศ มีกองทุนเงินตราต่างประเทศให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อแก้ไขปัญหา

๒.๒.๓ วิจัยและวางแผน เพื่อหาวิธีแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของสังคมโลกและให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการให้เหมาะสม

๒.๒.๔ แนะนำการแก้ไขปัญหาเงินตรา วางระเบียบเกี่ยวกับการกำหนดมูลค่าของเงินตรา

๒.๒.๕ ให้ความช่วยเหลือในการถ่ายทอดเทคโนโลยีใหม่ๆ รวมทั้งจัดฝึกอบรม

๒.๓. บทบาทขององค์การระหว่างประเทศทางการเมือง เป็นบทบาทที่มุ่งเพื่อรักษาสันติภาพและประสานความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้เกิดความมั่นคง โดยมีบทบาทที่สำคัญดังนี้

๒.๓.๑ ส่งเสริมให้เกิดสันติภาพและรักษาความมั่นคงร่วมกัน โดยไม่ใช้กำลัง และให้ความสำคัญกับกองกำลังรักษาสันติภาพ ทำหน้าที่รักษาสันติภาพในบริเวณพื้นที่ที่มีข้อพิพาท

๒.๓.๒ ยุติกรณีพิพาทด้วยสันติวิธี โดยวิธีทางการทูต การไกล่เกลี่ย การเจรจา และการประนีประนอม

๒.๓.๓ สนับสนุนให้ดินแดนอาณานิคมได้รับเอกราชปกครองตนเองด้วยหลักการกำหนดโดยตนเอง

๒.๓.๔ สนับสนุนการลดกำลังอาวุธและการควบคุมอาวุธ การห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงร่วมกัน

๓. ลักษณะขององค์การระหว่างประเทศ

องค์การระหว่างประเทศจัดแบ่งออกได้เป็น ๒ ลักษณะ ดังนี้

๓.๑ ยึดถือตามบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงาน เป็นการแบ่งตามภารกิจที่ปฏิบัติในการให้ความร่วมมือ จึงแบ่งออกเป็นองค์การระหว่างประเทศทางสังคม ทางด้านเศรษฐกิจ และ

ทางด้านการเมือง แต่บางองค์การมีเป้าหมายในการดำเนินงานครอบคลุมทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ดังเช่น องค์การสหประชาชาติ เป็นองค์การที่มีสมาชิกจากทุกภูมิภาคของโลก และมีบทบาทสูงมากในสังคมโลกปัจจุบัน

๓.๒ ยึดถือตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ เป็นการแบ่งตามลักษณะของการรวมกลุ่ม โดยยึดเขตพื้นที่ของสมาชิกเป็นเกณฑ์ จึงแบ่งออกเป็น ๒ ระดับคือ ระดับโลก หรือระดับสากล เป็นองค์การที่มีสมาชิกมาจากเขตพื้นที่โลก ดังเช่น องค์การสหประชาชาติ และองค์การระดับภูมิภาค ยึดหลักเข้ามารวมกันตามข้อผูกพันทางภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งสมาชิกจะรวมกลุ่มอยู่ในภูมิภาคนั้นๆ ดังเช่น องค์การอาเซียน เป็นการรวมกลุ่มในเขตพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๔. องค์การความร่วมมือในภูมิภาค

องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศ เป็นอีกช่องทางหนึ่งของการที่จะเสริมสร้างความสัมพันธ์ของทั้ง ๒ ประเทศขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง สำหรับประเทศไทยกับอินเดียนั้น มีองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศที่สามารถเป็นเวทีให้ทั้งสองประเทศเชื่อมต่อถึงกันได้ดังนี้

๔.๑ กลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก (APEC : Asia – Pacific Economic Cooperation) เป็นกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเขตเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก สถาปนาเมื่อปี ๒๕๓๒ เพื่อตอบสนองต่อภาวะการณ์พึ่งพาทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นโดยมุ่งเน้นความเจริญเติบโตและการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกและภูมิภาค นอกจากนั้น เอเปคยังมีเป้าหมายในการผลักดันให้การเจรจาการค้าหลายฝ่ายรอบอุรุกวัยประสบผลสำเร็จเพื่อให้ระบบการค้าพหุภาคีดำรงอยู่ต่อไป ขณะเดียวกันเอเปคต้องการถ่วงดุลอำนาจทางเศรษฐกิจของกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจต่างๆ โดยเฉพาะสหภาพยุโรปซึ่งมีแนวโน้มเป็นกลุ่มทางเศรษฐกิจที่ปิดกั้นการค้าจากภายนอก เนื่องจากเอเปคสนับสนุนอุดมการณ์การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจแบบเปิด (Open Regionalism) และส่งเสริมระบอบการค้าพหุภาคี การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจแบบเปิด ซึ่งเป็นหัวใจของเอเปคมีลักษณะเฉพาะคือทำให้สิทธิประโยชน์ที่สมาชิกเอเปคให้แก่กันจะมีผลต่อผู้ที่มีได้เป็นสมาชิกเอเปคด้วย ในขณะที่โดยปกติกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจอื่นๆ จะใช้หลักการต่างตอบแทน (Reciprocity) กับประเทศที่มีได้เป็นสมาชิก ทั้งนี้ เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีการเปิดเสรีและกระตุ้นให้ผู้มิได้เป็นสมาชิกเอเปคเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนด้วย หลักการอีกประการหนึ่งของเอเปคคือ การไม่มีการเจรจา เนื่องจากเอเปคเป็นเวทีเพื่อความร่วมมือซึ่งการดำเนินความร่วมมือใดๆ จะกระทำบนพื้นฐานของฉันทามติและความสมัครใจ ปัจจุบันเอเปคมีสมาชิกทั้งสิ้น ๒๑ ราย ประกอบด้วยมหาอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจที่สำคัญคือ สหรัฐอเมริกา รัสเซีย สาธารณรัฐประชาชนจีน และญี่ปุ่น รวมทั้งสมาชิกอาเซียนและมีประเทศที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจในอเมริกาเหนือและใต้ร่วมอยู่ด้วย ปัจจุบันเอเปคมีประชากรรวมกันทั้งสิ้นกว่า ๒.๕ พันล้านคน มีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของสมาชิกเอเปคร่วมกันมากกว่า ๑๙ ล้านล้าน ดอลลาร์สหรัฐ และมีส่วนแบ่งในการค้าโลกมากกว่าร้อยละ ๔๗ (ข้อมูลปี ๒๕๔๕) เอเปคจึงเป็นเวทีที่มีบทบาทสำคัญในการปกป้องและส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของไทยในภูมิภาค

๔.๒ สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations : ASEAN) ปัจจุบันประกอบด้วยประเทศสมาชิกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ๑๐ ประเทศได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐ

ประชาธิปไตยประชาชนลาว สหพันธรัฐมาเลเซีย สหภาพพม่า สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐสิงคโปร์ ราชอาณาจักรไทย และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียนก่อตั้งขึ้นโดยปฏิญญากรุงเทพฯ ซึ่งลงนามโดยรัฐมนตรีจาก ๕ ประเทศ ได้แก่ นายอาดัม มาลิก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซีย นาย ตุน อับดุล ราซัค บินฮุสเซน รองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ สหพันธรัฐมาเลเซีย นายนาซิโซ รามอส รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ นายเอส ราซาร์ตันัม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ และพันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ราชอาณาจักรไทย เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๑๐ ก่อตั้งเพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างประเทศในภูมิภาคธำรงไว้ซึ่งสันติภาพ เสถียรภาพ และความมั่นคงปลอดภัยทางการเมือง สร้างสรรค์ความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรม การกีดกันอยู่ดีบนพื้นฐานของความเสมอภาคและผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งจากเจตนารมณ์ที่สอดคล้องกันนี้ บรูไนดารุสซาลาม ได้เข้าเป็นสมาชิกในลำดับที่ ๖ เมื่อวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๒๗ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเข้าเป็นสมาชิกในลำดับที่ ๗ เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๓๘ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสหภาพพม่าเข้าเป็นสมาชิกพร้อมกันเมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๔๐ และราชอาณาจักรกัมพูชา เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๔๒ ทำให้ปัจจุบันอาเซียนมีสมาชิกรวมทั้งหมด ๑๐ ประเทศ ในปัจจุบันอาเซียนมีคู่แข่งราย ๙ ประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย แคนาดา ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐเกาหลี อินเดีย สาธารณรัฐประชาชนจีน รัสเซีย และ ๑ กลุ่มประเทศคือ สหภาพยุโรป รวมทั้ง ๑ องค์การระหว่างประเทศคือ โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติโดยอาเซียนกับคู่แข่งเหล่านี้จะมีการปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอทั้งในลักษณะการประชุมระดับเจ้าหน้าที่และการประชุมระดับรัฐมนตรี ความร่วมมือทางการเมือง สนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือกันในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การประกาศให้ภูมิภาคอาเซียนเป็นเขตแห่งสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลาง การก่อตั้งการประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก และสนธิสัญญาเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อาเซียนจึงได้ตกลงจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนขึ้นเพื่อที่จะส่งเสริมการค้าระหว่างกัน โดยการลดภาษีศุลกากรให้แก่สินค้าส่งออกของกันและกัน และดึงดูดการลงทุนจากภายนอกภูมิภาคอาเซียนยังได้มีมาตรการต่างๆ ในการส่งเสริมการค้า การลงทุน และความร่วมมือกันในด้านอุตสาหกรรมการเงิน การธนาคาร และการบริการระหว่างกันที่สำคัญ ได้แก่ โครงการความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมอาเซียนเขตการลงทุนอาเซียน และอาเซียนขึ้นเพื่อที่จะลดช่องว่างทางการพัฒนา ระหว่างสมาชิกเก่าและใหม่ของอาเซียนด้วยความร่วมมือเฉพาะด้านอาเซียนให้ความสำคัญต่อความร่วมมือเฉพาะด้านระหว่างประเทศสมาชิก ได้แก่ ความร่วมมือในด้านการพัฒนาสังคม การศึกษา สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและสารสนเทศ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการต่อต้านยาเสพติดเช่น การจัดตั้งเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน การประกาศให้อาเซียนเป็นเขตปลอดยาเสพติดในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ แผนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการอาเซียนเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติและการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมขนส่งทั่วทั้งภูมิภาค เป็นต้น

๔.๓ การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาค

เอเชีย - แปซิฟิก (ARF : ASEAN Regional Forum) เป็นการประชุมระหว่างรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนกับรัฐมนตรีต่างประเทศของประเทศคู่เจรจาของอาเซียน ได้แก่ ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อินเดีย จีน รัสเซียและสหภาพยุโรป ผู้สังเกตการณ์ของอาเซียน ได้แก่ ปาปัวนิวกินี และประเทศอื่นๆ ที่มีบทบาทสำคัญในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เช่น มองโกเลียและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี (เกาหลีเหนือ) ARF ได้ใช้ Geographical Footprint หรือขอบเขตทางภูมิศาสตร์เป็นปัจจัยสำคัญเพื่อประกอบการพิจารณารับสมัครใหม่ ปัจจุบัน ARF มีประเทศสมาชิก ๒๒ ประเทศ กับ ๑ กลุ่ม (สหภาพยุโรป) โดยมีการประชุมเป็นประจำทุกปีในช่วงต่อเนื่องกับการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน (ASEAN Ministerial Meeting - AMM) เป็นเวทีปรึกษาหารือเพื่อส่งเสริมความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงระดับพหุภาคีในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกและพัฒนาแนวทางการดำเนินการทางการทูตเชิงป้องกัน (Preventive Diplomacy) ที่มุ่งป้องกันการเกิดและขยายตัวของความขัดแย้ง โดยใช้มาตรการสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน ทั้งนี้ ARF มีการประชุมรัฐระดับรัฐมนตรีครั้งที่ ๑ ที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๓๗ และไทยเป็นเจ้าภาพจัดการประชุม ARF ระดับรัฐมนตรีอีกครั้ง ซึ่งเป็นครั้งที่ ๗ ที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๔๓ นอกจากการประชุม ARF ประจำปีแล้วยังมีการดำเนินกิจกรรมระหว่างปีในสองระดับคือ กิจกรรมที่เป็นทางการและกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นกิจการที่จัดร่วมกันระหว่างรัฐบาลกับสถาบันวิชาการของประเทศผู้เข้าร่วม ARF ได้แก่ การประชุมระหว่างปีกิจกรรมกลุ่มสนับสุนนว่าด้วยมาตรการสร้างความไว้วางใจของ ARF การประชุมระหว่างปีกิจกรรมเรื่องการบรรเทาภัยพิบัติของ ARF การประชุมระหว่างปีกิจกรรมเรื่องการรักษาสันติภาพของ ARF การประชุมระหว่างปีกิจกรรมเรื่องการประสานและร่วมมือด้านการค้นหาและกู้ภัยของ ARF

๔.๔ กรอบความร่วมมือเศรษฐกิจ บังคลาเทศ - อินเดีย - พม่า - ศรีลังกา - ไทย (BIMST - EC : Bay of Bengal Initiative for Multi - Sectoral Technical and Economic Cooperation) เป็นกรอบความร่วมมือระหว่าง ๗ ประเทศคือ บังคลาเทศ ภูฏาน อินเดีย พม่า เนปาล ศรีลังกา และไทย ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๑๙๙๗ โดยมีไทยเป็นผู้ผลักดันเดิมที่ใช้ชื่อว่า BIST - EC ซึ่งมีสมาชิกแรกเริ่ม ๔ ประเทศคือ บังคลาเทศ อินเดีย ศรีลังกา และไทย แต่เมื่อพม่าสมัครเป็นสมาชิกในวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๑๙๙๗ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น BIMST - EC ต่อมาในเดือนธันวาคม ๒๐๐๓ เนปาลและภูฏาน ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกใหม่ด้วย กลุ่มประเทศ BIMST - EC มีจำนวนประชากรรวมประมาณ ๑,๓๐๐ ล้านคน มีมูลค่าการค้ารวมในกลุ่มกว่า ๓ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยมีจุดเด่นคือเป็นเวทีเชื่อมประสานนโยบาย Look East ของกลุ่มประเทศเอเชียใต้กับนโยบาย Look West ของไทยและเป็นกลไกหนึ่งที่ส่งเสริมโอกาสด้านการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว ระหว่างไทยกับภูมิภาคเอเชียใต้ วัตถุประสงค์มุ่งสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมในภูมิภาคที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเท่าเทียมกัน และส่งเสริมผลประโยชน์ร่วมกันทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และความช่วยเหลือระหว่างประเทศสมาชิกในรูปของการฝึกอบรม รวมถึงการค้นคว้าวิจัย การขยายการค้าและการลงทุน ตลอดจนปรับปรุงการสื่อสารคมนาคมเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชากรในภูมิภาค ภายในกรอบความร่วมมือนี้จะแบ่งเป็น ๖ สาขาได้แก่ การค้าและการลงทุนเทคโนโลยี การคมนาคม การพลังงาน การท่องเที่ยว

การประชุม ซึ่งในแต่ละสาขาจะมีประเทศสมาชิกซึ่งเชี่ยวชาญด้านนั้นๆ เป็นแกนนำ กลไกการทำงานของ BIMST - EC แบ่งเป็นการดำเนินการ ๕ ระดับ ได้แก่ การประชุมรายสาขาและสาขาย่อย การประชุมคณะทำงานที่กรุงเทพฯ การประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโส การประชุมระดับรัฐมนตรี การประชุมระดับผู้นำนับตั้งแต่ก่อตั้ง BIMST-EC ได้มีการจัดการประชุมระดับรัฐมนตรีมาแล้ว ๖ ครั้ง โดยครั้งล่าสุดไทยได้เป็นเจ้าภาพจัดขึ้นเมื่อวันที่ ๗ - ๘ กุมภาพันธ์ ๒๐๐๔ ที่จังหวัดภูเก็ต และในวันที่ ๓๐ - ๓๑ กรกฎาคม ๒๐๐๔ ไทยเป็นเจ้าภาพการจัดประชุมผู้นำ BIMST- EC ที่กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นการประชุมในระดับผู้นำครั้งแรก ทั้งนี้เกิดขึ้นจากมติของที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศ BIMST - EC ครั้งที่ ๕ ณ กรุงโคลัมโบ เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๐๐๒ ที่เห็นพ้องตามคำริของนายกรัฐมนตรีศรีลังกาว่าถึงเวลาแล้วที่จะยกระดับการประชุมเป็นระดับหัวหน้ารัฐบาลเพื่อแสดงเจตนาารมณ์ที่จะร่วมมือก้าวไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน การประชุมผู้นำดังกล่าวจะมีการหารือถึงการจัดลำดับความสำคัญและความคืบหน้าของสาขาความร่วมมือ รวมทั้งการกำหนดทิศทางของ BIMST - EC ในอนาคตด้วย

๔.๕. กลุ่มความร่วมมือลุ่มแม่น้ำโขง - คงคา (MGC : Mekong - Ganga Cooperation) MGC ประกอบด้วยสมาชิก ๖ ประเทศคือ ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และอินเดีย มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างและเชื่อมโยงกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว การศึกษา วัฒนธรรม ตลอดจนความร่วมมือด้านการคมนาคมขนส่งระหว่างประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงกับประเทศในกลุ่มแม่น้ำคงคา โดยแรกเริ่มเรียกว่ากรอบความร่วมมือลุ่มน้ำคงคา - สุวรรณภูมิ - ลุ่มแม่น้ำโขง และภายหลังจึงเปลี่ยนเป็นชื่อที่เรียกอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ MGC จะมุ่งเน้นความร่วมมือ ๔ สาขา ประกอบด้วย การท่องเที่ยว วัฒนธรรม การศึกษา และการคมนาคมและขนส่ง กลไกการทำงานมีการดำเนินงานของ MGC มีการประชุมระดับรัฐมนตรี เจ้าหน้าที่อาวุโส และคณะทำงาน โดยกำหนดให้มีการประชุมระดับรัฐมนตรีทุกปี กับการประชุม AMM คณะทำงานมีทั้งหมด ๕ ชุด โดยมอบหมายให้ประเทศสมาชิกรับเป็นประธานคณะทำงานประกอบด้วย คณะทำงานด้านการท่องเที่ยว ไทยเป็นประธาน คณะทำงานด้านการศึกษา อินเดียเป็นประธาน คณะทำงานด้านวัฒนธรรม กัมพูชาเป็นประธาน คณะทำงานด้านการขนส่งและคมนาคม ลาวเป็นประธาน คณะทำงานว่าด้วยแผนปฏิบัติการ เวียดนามเป็นประธาน อีกทั้งประเทศสมาชิกดำเนินความร่วมมือตามแผนปฏิบัติการ Hanoi Programme of Action (ระยะเวลาการปฏิบัติงาน ๖ ปี นับตั้งแต่ปี ๔๕ และให้มีการทบทวนทุก ๒ ปี) และ Phnom Penh Road Map ซึ่งเป็นแผนงานเร่งรัดการดำเนินโครงการของ MGC (นับตั้งแต่ปี ๔๖)

สรุปแนวความคิดองค์การระหว่างประเทศ ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงความสำคัญขององค์การระหว่างประเทศ บทบาทขององค์การระหว่างประเทศ ลักษณะขององค์การระหว่างประเทศ และทราบถึงองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศที่เป็นการสร้างความสัมพันธ์ของไทย - อินเดีย ได้ดังนี้

๑. ความสำคัญขององค์การระหว่างประเทศ เป็นหน่วยงานที่มีตัวแทนของรัฐบาลประชุมกันเพื่อแสวงหาสันติภาพและความมั่นคงร่วมกัน ดำเนินการร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเวทีสำหรับรัฐต่าง ๆ มาร่วมตกลง ประสานผลประโยชน์ระหว่างกัน และทราบถึงความจำเป็นในการจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศ

๒. บทบาทขององค์การระหว่างประเทศ ประกอบด้วย บทบาทขององค์การระหว่าง

ประเทศทางด้านสังคม มีหน้าที่ในการแก้ปัญหาทางสังคม วัฒนธรรมและมนุษยธรรม อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีเพื่อก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของมวลมนุษยชาติ ซึ่งมีบทบาทตั่งนี้วางมาตรฐานการปฏิบัติของรัฐในเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมภายในของรัฐ วางระเบียบกฎหมายในการติดต่อระหว่างประเทศเพื่อให้สามารถติดต่อกันอย่างสะดวก ราบรื่น และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และการให้บริการด้านต่างๆ บทบาทขององค์การระหว่างประเทศทางด้านเศรษฐกิจ มีบทบาทมุ่งแก้ปัญหาเศรษฐกิจของสังคมโลก ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจและให้ปฏิบัติตามกฎกติกา ซึ่งมีบทบาทที่สำคัญตั่งนี้ เป็นตัวกลางทางการเงินตลอดจนอำนวยความสะดวกด้านการเงิน ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ประเทศที่กำลังพัฒนา นำไปลงทุนพัฒนาประเทศ วิจัยและวางแผนเพื่อหาวิธีแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของสังคมโลกและให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการให้เหมาะสม แนะนำการแก้ไขปัญหาเงินตรา วางระเบียบเกี่ยวกับการกำหนดมูลค่าของเงินตรา และให้ความช่วยเหลือในการถ่ายทอดเทคโนโลยีใหม่ๆ รวมทั้งจัดฝึกอบรมบทบาทขององค์การระหว่างประเทศทางด้านการเมือง เป็นบทบาทที่มุ่งเพื่อรักษาสันติภาพและประสานความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้เกิดความมั่นคง โดยมีบทบาทที่สำคัญตั่งนี้ ส่งเสริมให้เกิดสันติภาพและรักษาความมั่นคงร่วมกันโดยไม่ใช้กำลังและให้ความสำคัญกับกองกำลังรักษาสันติภาพทำหน้าที่รักษาสันติภาพในบริเวณพื้นที่ที่มีข้อพิพาท ยุติกรณีพิพาทด้วยสันติวิธีโดยวิธีทางการทูต การไกล่เกลี่ย การเจรจา และการประนีประนอม สนับสนุนให้ดินแดนอาณานิคมได้รับเอกราชปกครองตนเองด้วยหลักการกำหนดโดยตนเอง และสนับสนุนการลดกำลังอาวุธและการควบคุมอาวุธ การห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงร่วมกัน

๓. ลักษณะขององค์การระหว่างประเทศ แบ่งออกได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ ยึดถือตามบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงาน เป็นการแบ่งตามภารกิจที่ปฏิบัติในการให้ความร่วมมือ จึงแบ่งออกเป็นองค์การระหว่างประเทศทางสังคม ทางด้านเศรษฐกิจ และทางด้านการเมือง แต่บางองค์การมีเป้าหมายในการดำเนินงานครอบคลุมทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง และยึดถือตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ เป็นการแบ่งตามลักษณะของการรวมกลุ่ม โดยยึดเขตพื้นที่ของสมาชิกเป็นเกณฑ์ จึงแบ่งออกเป็น ๒ ระดับคือ ระดับโลก หรือระดับสากล เป็นองค์การที่มีสมาชิกมาจากเขตพื้นที่โลก เช่น องค์การสหประชาชาติ และองค์การระดับภูมิภาค ที่ยึดหลักเข้ามารวมกันตามข้อผูกพันทางภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งสมาชิกจะรวมกลุ่มอยู่ในภูมิภาคนั้นๆ เช่น อาเซียน เป็นการรวมกลุ่มในเขตพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๔. องค์การความร่วมมือในภูมิภาค ประกอบด้วย กลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก (APEC : Asia - Pacific Economic Cooperation) ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งสิ้น ๒๑ ราย ประกอบด้วยมหาอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจที่สำคัญคือ สหรัฐอเมริกา รัสเซีย สาธารณรัฐประชาชนจีน และญี่ปุ่น รวมทั้งสมาชิกอาเซียนและมีประเทศที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจในอเมริกาเหนือและได้ร่วมอยู่ด้วย สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations : ASEAN) ประกอบด้วยประเทศสมาชิกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ๑๐ ประเทศได้แก่ บรูไน กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย เมียนมา ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย และเวียดนาม และในปัจจุบันอาเซียนมีคู่เจรจา ๙ ประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย แคนาดา ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐเกาหลี อินเดีย สาธารณรัฐประชาชนจีน รัสเซีย และ ๑ กลุ่มประเทศ คือ

สหภาพยุโรป รวมทั้ง ๑ องค์การระหว่างประเทศคือโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก (ARF : ASEAN Regional Forum) เป็นการประชุมระหว่างรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนกับรัฐมนตรีต่างประเทศของประเทศคู่เจรจาของอาเซียนได้แก่ ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อินเดีย จีน รัสเซียและ สหภาพยุโรป กรอบความร่วมมือเศรษฐกิจบังคลาเทศ - อินเดีย - พม่า - ศรีลังกา - ไทย (BIMST- EC : Bay of Bengal Initiative for Multi - Sectoral Technical and Economic Cooperation) เป็นกรอบความร่วมมือระหว่าง ๗ ประเทศคือ บังคลาเทศ ภูฏาน อินเดีย พม่า เนปาล ศรีลังกา และไทย โดยมีจุดเด่นคือเป็นเวทีเชื่อมประสานนโยบาย Look East ของกลุ่มประเทศเอเชียใต้กับนโยบาย Look West ของไทยและเป็นกลไกหนึ่ง ที่ส่งเสริมโอกาสด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวระหว่างไทยกับภูมิภาคเอเชียใต้ และกลุ่มความร่วมมือลุ่มแม่น้ำโขง - คงคา (MGC : Mekong - Ganga Cooperation) ประกอบด้วยสมาชิก ๖ ประเทศคือ ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และอินเดีย

แนวความคิดเรื่องการวิเทศน์สัมพันธ์

วิจิตร อวระกุล (อ้างถึงใน กิตติ สุขสมสถาน, ๒๕๔๑) ได้กล่าวถึงการวิเทศน์สัมพันธ์ว่า การดำเนินการวิเทศน์สัมพันธ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อการเสริมสร้างและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสถาบัน หน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนประชาชนทั่วไปกับสถาบันหน่วยงานของต่างประเทศ การดำเนินงานวิเทศน์สัมพันธ์ที่ผิดพลาดอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ ดังนั้น การวิเทศน์สัมพันธ์จึงมีเพื่อการเสริมสร้าง แก้ไขและป้องกัน ทั้งนี้ เพื่อการรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. เพื่อเป็นการก่อหรือสร้างสรรคความสัมพันธ์ เป็นการดำเนินการเพื่อเสริมสร้างสัมพันธ์ไมตรี และแสวงหาความร่วมมือร่วมใจระหว่างหน่วยงานของเรากับต่างประเทศ
๒. เพื่อป้องกันแก้ไขความเข้าใจผิด เกี่ยวกับชื่อเสียงเกียรติคุณ มิให้ถูกทำลายเสียหาย เพื่อค้นหาสาเหตุและขจัดแหล่งที่เป็นต้นเหตุของความเข้าใจผิดของชาวต่างประเทศที่มีต่อหน่วยงานและสถาบันของเรา
๓. เพื่อเสริมสร้างเกียรติคุณ สร้างความนิยมเลื่อมใส เชื่อถือศรัทธา สร้างคุณงามความดีบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อให้เกิดภาพพจน์ที่ดีต่อหน่วยงาน สถาบัน และเป็นประโยชน์ต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่วมกัน
๔. เพื่อเป็นการธำรงรักษาความสัมพันธ์อันดี กระชับเกลียวสัมพันธ์ที่ได้สร้างไว้ รักษาความเข้าใจและเป็นมิตรระหว่างกันในเรื่องของการดำเนินงานโครงการ และนโยบายของหน่วยงานให้เกิดความราบรื่นอยู่เสมอ

เดชา หันหาบุญ (๒๕๔๔) ได้เสนอแนะยุทธศาสตร์ที่เป็นยุทธศาสตร์นำไปสู่การสร้างสัมพันธ์ไมตรีอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน มีรายละเอียดดังนี้

๑. ร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการป้องกันปัญหาความขัดแย้งที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
๒. ร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างจริงจังและจริงจัง

๓. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำประเทศ ทั้งส่วนตัวและเป็นทางการระดับสากล
  ๔. สร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศที่ ๓ ที่มีอิทธิพลกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อขอให้ช่วยสนับสนุนการเจรจาระหว่างไทยกับประเทศรอบบ้านที่มีข้อขัดแย้งกันให้บรรลุเหตุผลสำเร็จด้วยการประสานผลประโยชน์ที่ยุติธรรม
  ๕. แสดงความยินดีหรือความเสียใจ แล้วแต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้นำหรือผู้บริหารระดับสูงของประเทศรอบบ้านเพื่อแสดงความเป็นมิตรและจริงใจ และไม่ควรละเลยโอกาสที่จะช่วยเหลือประเทศรอบบ้านเมื่อประสบความเดือดร้อน
  ๖. ส่งเสริมความสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่นของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานกับประเทศรอบบ้านในกรอบของนโยบายต่างประเทศ
  ๗. ร่วมมือกับประเทศรอบบ้านในกรอบของอาเซียนอย่างเหนียวแน่นด้วยเกียรติและศักดิ์ศรีของประเทศที่เท่าเทียมกัน และส่งเสริมสนับสนุนให้ประเทศรอบบ้านก้าวสู่เวทีการเมืองระดับสากล ขณะเดียวกันกับการเจรจาเพื่อแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างประเทศ
- กล่าวโดยสรุป การวิเทศน์สัมพันธ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อการเสริมสร้างและกระชับความสัมพันธ์กับต่างประเทศ และการดำเนินงานวิเทศน์สัมพันธ์ที่ผิดพลาดอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ จึงจำเป็นต้องทำการศึกษาเพื่อเป็นการเสริมสร้างการรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ ซึ่งพบว่า เดชา หันหาบุญ (๒๕๔๔) ได้เสนอแนะยุทธศาสตร์ที่เป็นยุทธศาสตร์นำไปสู่การสร้างสัมพันธ์ไมตรีอันดีกับประเทศเพื่อนบ้านได้ ดังนี้
๑. ร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการป้องกันปัญหาความขัดแย้งที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
  ๒. ร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างจริงจังและจริงใจ
  ๓. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำประเทศ ทั้งส่วนตัวและเป็นทางการระดับสากล
  ๔. สร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศที่ ๓ ที่มีอิทธิพลกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อขอให้ช่วยสนับสนุนการเจรจาระหว่างไทยกับประเทศรอบบ้านที่มีข้อขัดแย้งกันให้บรรลุสำเร็จด้วยการประสานผลประโยชน์ที่ยุติธรรม
  ๕. แสดงความยินดีหรือความเสียใจ แล้วแต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้นำหรือผู้บริหารระดับสูงของประเทศรอบบ้านเพื่อแสดงความเป็นมิตรและจริงใจ ไม่ควรละเลยโอกาสที่จะช่วยเหลือประเทศรอบบ้านเมื่อประสบความเดือดร้อน
  ๖. ส่งเสริมความสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่นของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานกับประเทศรอบบ้านในกรอบของนโยบายต่างประเทศ
  ๗. ร่วมมือกับประเทศรอบบ้านในกรอบของอาเซียนอย่างเหนียวแน่นด้วยเกียรติและศักดิ์ศรีของประเทศที่เท่าเทียมกันและส่งเสริมสนับสนุนให้ประเทศรอบบ้านก้าวสู่เวทีการเมืองระดับสากล ขณะเดียวกันกับการเจรจาเพื่อแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างประเทศ

แนวความคิดเรื่องผลประโยชน์ของชาติ

ผลประโยชน์ของชาติมีความสำคัญอย่างยิ่งในทุกยุคทุกสมัย รัฐบาลต้องกำหนดนโยบายต่างประเทศของตนให้ตอบสนองผลประโยชน์ของชาติให้ได้มากที่สุด ซึ่งผลประโยชน์ของชาติ

เป็นตัวกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศ ในการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านและต่างประเทศ ผลประโยชน์ของชาติเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศ การทำความเข้าใจนโยบายต่างประเทศ จึงต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจผลประโยชน์ของชาติที่เป็นแรงจูงใจอยู่เบื้องหลัง (วิวัฒน์ มุ่งการดี, ๒๕๓๓)

ผลประโยชน์ของชาติคือสิ่งต่างๆ ที่เป็นความต้องการ ความปรารถนาและความจำเป็นสูงสุดของชาติ ซึ่งโดยทั่วไปผลประโยชน์ของชาติเป็นรากฐานในการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบายต่างประเทศ

พจน์ พงษ์สุวรรณ (๒๕๓๖) กล่าวถึงแนวความคิดในการกำหนดผลประโยชน์ของชาติว่าทำได้ยากเนื่องจากมีลักษณะเป็นนามธรรม และมีปัจจัยเกี่ยวข้องอยู่หลายประการ แต่อาจสรุปได้ว่า ผลประโยชน์ของชาติเป็นสิ่งที่ผู้นำในคณะรัฐบาลที่กำลังบริหารประเทศในขณะนั้น กำหนดขึ้น โดยเห็นว่าผลประโยชน์เหล่านั้นมีความสำคัญต่อความอยู่รอดของชาติ บุรณภาพแห่งชาติ ความมั่นคงปลอดภัย และเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับความเห็นของประชาชนส่วนใหญ่ ไม่เช่นนั้นแล้วรัฐบาลอาจจะไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองเพราะขาดเสียงสนับสนุนจากประชาชนนั่นเอง อย่างไรก็ตามผลประโยชน์ของชาติอาจเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ลำดับความสำคัญของปัญหาที่ประเทศกำลังเผชิญอยู่ และทัศนคติของบุคคลผู้มีอำนาจตัดสินใจในยุคสงครามเย็นผลประโยชน์ของชาติจะเน้นความอยู่รอดปลอดภัย ความมั่นคงของประเทศและกำลังอำนาจทหารเป็นหลัก เมื่อหมดยุคสงครามเย็นประเทศเพื่อนบ้านมีความสงบสุขความหวาดระแวงในความเชื่อที่แตกต่างกันเริ่มหมดสิ้นไป แนวความคิดเรื่องผลประโยชน์ของชาติก็เปลี่ยนไป มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือเพื่อความมั่นคงและเศรษฐกิจร่วมกัน

ปรีชา ศรีสุข (๒๕๔๑) กล่าวว่า การมองยุทธศาสตร์สมัยใหม่ต้องมองยุทธศาสตร์และปรากฏการณ์ทางสังคมในลักษณะองค์รวม และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เช่น ความขัดแย้งความร่วมมือกัน การแข่งขัน ภัยคุกคาม พันธมิตร ดังนั้นการกำหนดผลประโยชน์ของชาติในปัจจุบันจึงควรมีบรรทัดฐานในการวิเคราะห์ดังนี้

๑. บรรทัดฐานทางเศรษฐกิจ รัฐบาลที่มีอารยธรรมทางปัญญาสูงกว่า มีความเข้มแข็งและทรัพยากรด้านต่างๆ เข้มแข็งกว่า พยายามใช้พลังอำนาจบีบบังคับเพื่อแสดงความมั่นคงเหนือรัฐอื่นทั้งทางตรงและแนวความคิด

๒. บรรทัดฐานทางอุดมการณ์ เนื่องจากการพัฒนาทางอารยธรรมที่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกันในด้านความเห็นและความเชื่อ เช่น สงครามศาสนา สงครามอุดมการณ์ในยุคสงครามเย็น เป็นต้น

๓. บรรทัดฐานด้านความอยู่รอดปลอดภัยของสังคม

๔. บรรทัดฐานด้านความต้องการมีอำนาจเหนือรัฐอื่น เช่น การสะสมอาวุธและการเสริมสร้างกำลังทหารเพื่อประกันความปลอดภัย

สมพงศ์ ชูมาก (๒๕๔๗) ได้กล่าวถึงบรรทัดฐานบางอย่างที่รัฐใช้ในการกำหนดผลประโยชน์แห่งชาติดังต่อไปนี้

๑. บรรทัดฐานทางเศรษฐกิจ นโยบายที่ส่งเสริมสถานะทางเศรษฐกิจของรัฐถือกันว่าเป็นผลประโยชน์ของชาติ การปรับปรุงดุลการค้าระหว่างประเทศของรัฐ การทำให้อุตสาหกรรมในประเทศเข้มแข็ง การให้หลักประกันการขูดเจาะทรัพยากรหรือแหล่งพลังงานทั้งหมดนี้ถือเป็นสิ่งที่

อยู่ในผลประโยชน์ของชาติ

๒. บรรทัดฐานทางอุดมการณ์ รัฐบาลของเกือบทุกประเทศใช้อุดมการณ์ทั้งโดยทางการหรือไม่เป็นทางการเพื่อเป็นตัวแสดงเหตุผลในความชอบธรรมและนโยบายของตน

๓. การเพิ่มพูนอำนาจ Hans J.Morgenthau ได้ให้ความเห็นว่าอำนาจทำให้รัฐอยู่รอดเพราะฉะนั้นการได้มาซึ่งอำนาจ จึงเป็นผลประโยชน์แห่งชาติของทุกรัฐ

๔. ความมั่นคงและหรือการได้เปรียบทางทหาร ที่จริงแล้วกองทัพมีบทบาทสำคัญในการกำหนดบทบาทสำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่บางกรณีรัฐมองว่าความมั่นคงทางทหารเป็นตัวกำหนดต่ำสุดเกี่ยวกับผลประโยชน์ของชาติ ในขณะที่ผู้สนับสนุนความมั่นคงทางทหารจะแย้งว่าความรับผิดชอบอันสำคัญของทุกรัฐก็คือการสร้างความปลอดภัยให้ประชาชนคือต้องให้ประเทศมีความได้เปรียบทางทหารต่อประเทศอื่น

๕. บรรทัดฐานทางศีลธรรมและทางกฎหมาย การใช้บรรทัดฐานทางศีลธรรมและทางกฎหมายมากำหนดผลประโยชน์ของชาติ ยังเป็นความคลุมเครือว่าถูกหรือผิด เช่น การรุกรานของสหรัฐอเมริกาเข้าไปในปานามาเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๘๙ เพื่อขับไล่นายพลมานูเอล นอร์เอกา ผู้นำที่โงกโงกคอร์รัปชันอย่างชัดเจนและเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติดและคุกคามต่อประชาชนสหรัฐฯ ในปานามา

โคริน เฟื่องเกษม (๒๕๓๖) กล่าวว่าผลประโยชน์ของชาติ ประกอบขึ้นด้วยมิติที่หลากหลายและมีระดับแตกต่างกัน โดยทั่วไปผลประโยชน์ของชาติซึ่งเป็นเป้าหมายของนโยบายต่างประเทศตั้งอยู่บนพื้นฐานปัจจัยสำคัญ ๗ ประการ ประกอบด้วย การรักษาให้ประเทศอยู่รอด เป็นเอกราช การปกป้องคุ้มครองความมั่นคงปลอดภัย การส่งเสริมความอยู่ดีกินดี การรักษาและเพิ่มพูนเกียรติของชาติ การรักษาและขยายอำนาจของชาติการปกป้องและเผยแพร่อุดมการณ์ การส่งเสริมสันติภาพและความสงบเรียบร้อยภายในภาคและในโลก

สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ด้านความมั่นคงทั้งในระดับโลกและในระดับภูมิภาค ตลอดจนปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นภายในประเทศ และส่งผลเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ในประชาคมโลก จึงได้กำหนดผลประโยชน์ของชาติดังนี้

๑. การมีเอกราช อธิปไตย และบูรณภาพแห่งอาณาเขต
๒. การดำรงอยู่อย่างมั่นคงของชาติและประชาชนจากการคุกคามทุกรูปแบบ
๓. ความปลอดภัย ความอยู่ดีมีสุข ความเป็นธรรมและการมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
๔. การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขกับประเทศเพื่อนบ้าน
๕. การมีเกียรติและศักดิ์ศรีในประชาคมระหว่างประเทศ

ผลประโยชน์ของชาติในบางครั้งอาจขัดแย้ง หรือไม่อาจกระทำทำให้บรรลุผล จึงต้องจัดลำดับความสำคัญว่าผลประโยชน์ใดเป็นหลัก ผลประโยชน์ใดเป็นรอง ผลประโยชน์ระยะสั้น ผลประโยชน์ระยะยาว ผลประโยชน์ของชาติจึงเป็นสาเหตุของความขัดแย้งเพราะผลประโยชน์ของชาติอาจเหมือนหรือแตกต่างกันไปแล้วแต่การตีความ ทำให้สภาพแวดล้อมของแต่ละรัฐไม่เหมือนกัน และหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกระทำการเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนโดยทำให้อีกฝ่ายเห็นว่าเป็นการคุกคามต่อกัน จึงกลายเป็นสาเหตุของความขัดแย้งได้ (พรศุลี นิลณรงค์, ๒๕๔๑)

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า แนวความคิดเรื่องผลประโยชน์ของชาติจะแตกต่างกันไปตามยุคสมัยขึ้นอยู่กับสถานการณ์เวลาและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในห้วงนั้น ผลประโยชน์ของแต่ละประเทศส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นในเรื่องของความอยู่รอดปลอดภัย ความมั่นคงของประเทศและอำนาจทางทหารเป็นหลัก เนื่องจากสถานการณ์ของโลกและโดยรอบประเทศอยู่ในความไม่สงบ แต่เมื่อสถานการณ์ของโลกหรือของประเทศเพื่อนบ้านอยู่ในความสงบ แนวคิดในเรื่องผลประโยชน์ของชาติก็เปลี่ยนไป ซึ่งอาจจะไปมุ่งเน้นด้านอื่นๆ อาทิ เศรษฐกิจหรือวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตามวัตถุประสงค์ของชาตินั้นๆ

สรุปการศึกษาเรื่องแนวความคิดเรื่องผลประโยชน์ของชาติ เป็นพื้นฐานที่สำคัญของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เพราะผลประโยชน์ของชาติมีความสำคัญอย่างยิ่งในทุกยุคทุกสมัย รัฐบาลต้องกำหนดนโยบายต่างประเทศของตนให้ตอบสนองผลประโยชน์ของชาติให้ได้มากที่สุด ซึ่งผลประโยชน์ของชาติเป็นตัวกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศในการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน และต่างประเทศ จึงต้องทำความเข้าใจผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ ผลประโยชน์ของชาติคือสิ่งต่างๆ ที่เป็นความต้องการ ความปรารถนาและ ความจำเป็นสูงสุดของชาติ ซึ่งโดยทั่วไปผลประโยชน์ของชาติเป็นรากฐานในการกำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของนโยบายต่างประเทศ

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและนโยบายต่างประเทศ กระทรวงการคลัง ได้จัดทำรายงานสถานการณ์ด้านความมั่นคงทั้งในระดับโลกและในระดับภูมิภาค ตลอดจนปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นภายในประเทศ และส่งผลเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ในประชาคมโลก จึงได้กำหนดผลประโยชน์ของชาติดังนี้

๑. การมีเอกราช อธิปไตย และบูรณภาพแห่งอาณาเขต
๒. การดำรงอยู่อย่างมั่นคงของชาติและประชาชนจากการคุกคามทุกรูปแบบ
๓. ความปลอดภัย ความอยู่ดีมีสุข ความเป็นธรรมและการมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
๔. การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขกับประเทศเพื่อนบ้าน
๕. การมีเกียรติและศักดิ์ศรีในประชาคมระหว่างประเทศ

ผลประโยชน์ของชาติในบางครั้งอาจขัดแย้งหรือไม่อาจกระทำการให้บรรลุผลในขณะเดียวกัน รัฐจึงจำเป็นต้องจัดลำดับความสำคัญโดยกำหนดว่าผลประโยชน์ใดเป็นหลัก และผลประโยชน์ใดเป็นรอง อะไรเป็นผลประโยชน์ระยะสั้น อะไรเป็นผลประโยชน์ในระยะยาว ผลประโยชน์ของชาติอาจกลายเป็นสาเหตุของความขัดแย้งและสงครามเพราะผลประโยชน์ของชาติของทุกรัฐอาจจะเหมือนหรือแตกต่างกันไปแล้วแต่การตีความทำให้สภาพแวดล้อมของแต่ละรัฐไม่เหมือนกันและหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกระทำการเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนโดยทำให้อีกฝ่ายเห็นว่าเป็นการคุกคามต่อกันอาจกลายเป็นสาเหตุของความขัดแย้งได้

แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยกัน

ทฤษฎีการพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependency Theory) เป็นแนวความคิดที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาในช่วงปี ๑๙๗๐ เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งมุ่งเน้นในการอธิบาย

ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนมีตัวแสดงที่หลากหลาย โดยรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมิได้มีรัฐเป็นผู้กำหนดรูปแบบอีกต่อไป แต่มีความหมายครอบคลุมถึงลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอื่นที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน ซึ่งนักทฤษฎีที่มีชื่อเสียงในแนวความคิดการพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependency Theory) นี้ได้แก่ Robert O. Keohane and Joseph S. Nye ได้เสนอลักษณะของแนวความคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยกันในลักษณะเชิงความสำคัญในประเด็นเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงและสวัสดิการ โดยถือว่าการพึ่งพาอาศัยกันจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อสังคมนั้นๆ กลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมและมีการทำให้ทันสมัย ยิ่งกว่านั้นเมื่อกระบวนการดังกล่าวเพิ่มขึ้นวิถีทางที่จะเข้าสู่ตลาดเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จและรักษาความเจริญทางเศรษฐกิจเอาไว้ เช่น ระบบการค้า (Trade System) เป็นตัวอย่างรูปแบบของกระบวนการการพึ่งพาอาศัยกันทางเศรษฐกิจ ซึ่งหากอัตราส่วนของการค้าต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) ขยายตัวขึ้นเท่าไรย่อมหมายความว่ารัฐพึ่งพาระบบการค้าระหว่างประเทศมากขึ้นเท่านั้น นอกจากนี้ “การพึ่งพาอาศัยกัน” ยังเป็นไปในลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกัน โดยมีสาเหตุจากความจำเป็นของสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ที่ทำให้แต่ละฝ่ายต้องแสวงหาความร่วมมือ ความช่วยเหลือพึ่งพาระหว่างประเทศซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ Robert O. Keohane และ Josep S. Nye ยังได้อธิบายผลที่เกิดขึ้นจากการพึ่งพาอาศัยกันไว้ว่า ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันนี้ก่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ระหว่างประเทศต่างๆ จนเกิดเป็นการพึ่งพาที่ซับซ้อนทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคีจนนำไปสู่ความร่วมมือระดับภูมิภาค ซึ่งผลจากการพึ่งพาอาศัยก่อให้เกิดผลสำคัญดังต่อไปนี้

๑. การพึ่งพาอาศัยก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน ลักษณะสำคัญคือความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนทางเศรษฐกิจผ่านช่องทางเลือกที่หลากหลาย เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายของแต่ละประเทศ เพื่อให้สอดคล้องกับลำดับของความสำคัญและการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้แสนยานุภาพทางการทหารจะมีใช้เครื่องมือที่ได้ผลในการดำเนินนโยบายต่างประเทศอีกต่อไป

๒. ระดับการพึ่งพาอาศัยที่เพิ่มมากขึ้นจะลดความสามารถของรัฐบาลในการปกครองตนเองโดยมีการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อตกลงระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น ลดอำนาจอธิปไตยของตนเองน้อยลง เพื่อแลกเปลี่ยนกับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ

๓. รัฐมิใช่ตัวแสดงที่สำคัญเพียงหนึ่งเดียวในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกต่อไป ตัวแสดงอื่นๆ เช่น บริษัทข้ามชาติ องค์กรระหว่างประเทศ จะมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผลประโยชน์แห่งชาติจะมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น แปรผันไปตามการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการมีผลประโยชน์ร่วมกัน

๔. การพึ่งพาอาศัยนำไปสู่การพัฒนาที่ทันสมัย ซึ่งทำให้เกิดผลต่อเนื่องคือ การพึ่งพาอาศัยกันมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นจากการศึกษาแนวความคิดนี้พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันมีลักษณะการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เช่น การพึ่งพาสินค้า พึ่งพาการลงทุน พึ่งพาเทคโนโลยี พึ่งพาทรัพยากรต่างๆ และความสัมพันธ์ในแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทำให้เกิดเหตุการณ์ระหว่างประเทศขึ้น แม้ว่าการพึ่งพาอาจเป็นไปในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน แต่โลกทั้งโลกต้องพึ่งพาอาศัยกัน โดยเฉพาะในความสัมพันธ์ทางการค้าและเศรษฐกิจ

กล่าวโดยสรุปทฤษฎีการพึ่งพาอาศัยกัน เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่มุ่งเน้นอธิบายความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนมีตัวแสดงที่หลากหลาย โดยรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมิได้มีรัฐเป็นผู้กำหนดรูปแบบ แต่มีความหมายครอบคลุมถึงลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอื่นที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน ซึ่ง Robert O. Keohane และ Josep S. Nye ได้อธิบายผลที่เกิดขึ้นจากการพึ่งพาอาศัยกันว่าความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันนี้ก่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ระหว่างประเทศต่างๆ จนเกิดเป็นการพึ่งพาที่ซับซ้อนทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี จนนำไปสู่ความร่วมมือระดับภูมิภาค ซึ่งผลจากการพึ่งพาอาศัยก่อให้เกิดผลสำคัญดังต่อไปนี้

๑. การพึ่งพาอาศัยก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน ลักษณะสำคัญคือความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนทางเศรษฐกิจผ่านช่องทางเลือกที่หลากหลาย เกิดการเปลี่ยนนโยบายของแต่ละประเทศ เพื่อให้สอดคล้องกับลำดับของความสำคัญและการแก้ไขปัญหา

๒. ระดับการพึ่งพาอาศัยที่เพิ่มมากขึ้นจะลดความสามารถของรัฐบาลในการปกครองตนเองโดยมีการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อตกลงระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น ลดอำนาจอธิปไตยของตนเองน้อยลง เพื่อแลกเปลี่ยนกับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ

๓. รัฐมิใช่ตัวแสดงที่สำคัญเพียงหนึ่งเดียวในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ตัวแสดงอื่นๆ เช่น บรรษัทข้ามชาติ องค์กรระหว่างประเทศ จะมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผลประโยชน์แห่งชาติจะมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น แปรผันไปตามการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการมีผลประโยชน์ร่วมกัน

๔. การพึ่งพาอาศัยนำไปสู่การพัฒนาที่ทันสมัย ซึ่งทำให้เกิดผลต่อเนื่องคือ การพึ่งพาอาศัยกันมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบัน มีลักษณะการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เช่น การพึ่งพาสินค้า พึ่งพาการลงทุน พึ่งพาเทคโนโลยี พึ่งพาทรัพยากรต่างๆ และความสัมพันธ์ในแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทำให้เกิดเหตุการณ์ระหว่างประเทศขึ้น แม้ว่า การพึ่งพาอาจเป็นไปในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน แต่โลกทั้งโลกต้องพึ่งพาอาศัยกัน โดยเฉพาะในความสัมพันธ์ทางการค้า และเศรษฐกิจ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กฤษณ์ ลัยวิรัตน์ (๒๕๖๐) ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ไทย - อินเดียโอกาสและความท้าทายต่อยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) ได้สรุปผลการวิจัย ดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ด้านการเมือง เป็นโอกาสสำหรับยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ในประเด็นของการบริหารจัดการสภาวะแวดล้อมของประเทศและภูมิภาค ให้มีความมั่นคง ปลอดภัย และมีความสงบเรียบร้อยในทุกประเด็น จากการที่ทั้ง ๒ ประเทศมีการจัดตั้งกลไกที่จะสนับสนุนการดำเนินความสัมพันธ์ มีการเจรจาในระดับต่างๆ มีการแลกเปลี่ยนการเยือนของผู้ในระดับต่างๆ ของทั้ง ๒ ประเทศและการสนับสนุนซึ่งกันและกันในเวทีระหว่างประเทศต่างๆ

๒. ความสัมพันธ์ด้านความมั่นคง เป็นโอกาสสำหรับยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ในประเด็นที่เป็นกลไกสำคัญในความร่วมมือแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงแบบบูรณาการร่วมกัน ด้วยการจัดตั้งคณะทำงานร่วมว่าด้วยความร่วมมือด้านความมั่นคงไทย - อินเดีย (Thailand - India

Joint Working Group on Security Cooperation - JWG) เพื่อประสานความร่วมมือและแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความมั่นคงในสาขาต่างๆ ได้แก่ การข่าวกรอง การทหาร การแก้ไขปัญหา ยาเสพติด การปราบปราม การฟอกเงิน การต่อต้านการก่อการร้าย การลักลอบขนอาวุธเถื่อน เป็นต้น

๓. ความสัมพันธ์ด้านการทหาร เป็นโอกาสสำหรับยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง ในประเด็นการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของประเทศให้พร้อมเผชิญภัยคุกคามและภัยพิบัติ ที่กระทบต่อความมั่นคงของชาติทุกมิติ ทุกรูปแบบ และทุกระดับ ด้วยความสัมพันธ์อันใกล้ชิด และต่อเนื่อง ทั้งในระดับเหล่าทัพและกระทรวงกลาโหม มีการประชุมเจ้าหน้าที่ระดับสูงระหว่าง กระทรวงกลาโหมของทั้ง ๒ ฝ่าย การจัดทำบันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือด้านกลาโหม ซึ่งครอบคลุมการแลกเปลี่ยนข้อมูลความร่วมมือในการฝึกอบรม การจัดกิจกรรมร่วม และความร่วมมือด้านช่วยเหลือมนุษยธรรมและการบรรเทาภัยพิบัติ ตลอดจนมีการจัดตั้งสำนักงาน ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารระหว่างกัน และการดำเนินความสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันกับ ทั้งสามเหล่าทัพของอินเดียทั้งในการฝึกศึกษา การดูงาน การประชุมในกรอบความร่วมมือต่างๆ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนการเยือนทั้งในระดับสูงและระดับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ สำหรับยุทธศาสตร์ ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ ความสามารถเท่าทันกับ เทคโนโลยีในโลกปัจจุบัน ด้วยการดำเนินกิจกรรมผ่านการฝึกศึกษา การอบรม การดูงาน การประชุมสัมมนา รวมถึงการแลกเปลี่ยนการเยือนในระดับต่างๆ กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ถือเป็น การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ซึ่งคือกำลังพลของกองทัพที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ

๔. ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ เป็นโอกาสต่อยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถ ในการแข่งขันในประเด็นการเชื่อมโยงไทย เชื่อมโลก ในการก้าวสู่การเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจอาเซียนและเป็นจุดเชื่อมต่อที่สำคัญของภูมิภาคเอเชีย ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจด้วยผลจากความร่วมมือทาง เศรษฐกิจของทั้งสองประเทศมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะภายหลังจากการลงนาม ในความตกลงเขตการค้าเสรี (FTA Free Trade Area) ระหว่างกันรวมถึงความตกลงเขตการค้าเสรี อาเซียน - อินเดีย การค้าไทย - อินเดีย ยังถือว่ามีโอกาสที่ขยายตัวได้อีกมาก มีกรอบความตกลง ด้านการค้าการลงทุนที่สำคัญ รวมถึงการที่อินเดียสนับสนุนให้ไทยเป็นสมาชิกในองค์การความร่วมมือ ระหว่างประเทศริมฝั่งมหาสมุทรอินเดีย ซึ่งเป็นการรวมตัวของประเทศต่างๆ ที่มีประชากรรวมกันกว่า ๑,๖๐๐ ล้านคน มีมูลค่าการค้าร้อยละ ๑๐ ของการค้าโลก เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและวัตถุดิบ ที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อไทยในการที่เป็นประตูเปิดไปสู่ตลาดการค้าและแหล่งวัตถุดิบใหม่ใน ภูมิภาคตะวันออกกลางและแอฟริกา

๕. ความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมและการแลกเปลี่ยนในระดับประชาชน เป็นโอกาส สำหรับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ในประเด็นของการ เป็นแม่เหล็กการท่องเที่ยวระดับโลก เป็นจุดหมายปลายทางที่สำคัญของการท่องเที่ยวที่ดึงดูด นักท่องเที่ยวทุกระดับทั่วโลก ด้วยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิมและสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ รวมถึงการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเพื่อให้เกิดความ ประทับใจและกลับมาท่องเที่ยวซ้ำ

๖. ความสัมพันธ์ด้านการศึกษา เป็นโอกาสต่อยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงที่มีอยู่ในปัจจุบัน และป้องกันไม่ให้เกิด ปรากฏการณ์ของปัญหาใหม่ขึ้นมา จากการดำเนินนโยบายที่ส่งเสริมให้อินเดียเป็นประเทศ

ทางเลือกใหม่สำหรับนักศึกษาไทยมุสลิม เนื่องจากอินเดียเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม ประเพณีและศาสนา อีกทั้งยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมในประเด็นของการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติและการเสริมสร้างพลังทางสังคม จากการศึกษาที่รัฐบาลอินเดียให้ทุนการศึกษาในระดับปริญญาตรี โท และเอกในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก

๗. ความสัมพันธ์ด้านศาสนา เป็นโอกาสสำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ในประเด็นของการหล่อหลอมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะอินเดียเป็นแหล่งกำเนิดพุทธศาสนา และเป็นที่ประดิษฐานพุทธสังเวชนียสถานต่างๆ

กิตติภาพ กัญชาศิลป์ (๒๕๖๑) ได้ทำการวิจัยเรื่องแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงทางการทหารของไทยต่อนโยบายปฏิบัติการตะวันออก (Act East Policy) ของอินเดีย ได้สรุปขอเสนอแนะการวิจัยดังนี้

๑. ไทยควรมีการปรับปรุงนโยบาย Look West Policy ที่ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๘ ให้มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องและสามารถตอบสนองต่อนโยบาย Act East Policy เพื่อทำให้เกิดผลประโยชน์ต่อชาติมากยิ่งขึ้น

๒. การดำเนินนโยบายสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอินเดียควรตั้งอยู่บนพื้นฐาน ๓ M ได้แก่ Mutual Trust (การไว้เนื้อเชื่อใจ) Mutual Respect (การเคารพซึ่งกันและกัน) และ Mutual Benefit (ผลประโยชน์ร่วมกัน) รวมทั้งยึดมั่นในความเป็นแกนกลางของอาเซียนในโครงสร้างสถาปัตยกรรมในภูมิภาค

๓. กรอบความร่วมมือ BIMSTEC เป็นความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางสาขาทางวิชาการเป็นความร่วมมือที่ไทยควรให้ความสำคัญและเพิ่มบทบาทมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมและความมั่นคงในภูมิภาคซึ่งยังผลประโยชน์ต่อไทยโดยตรง

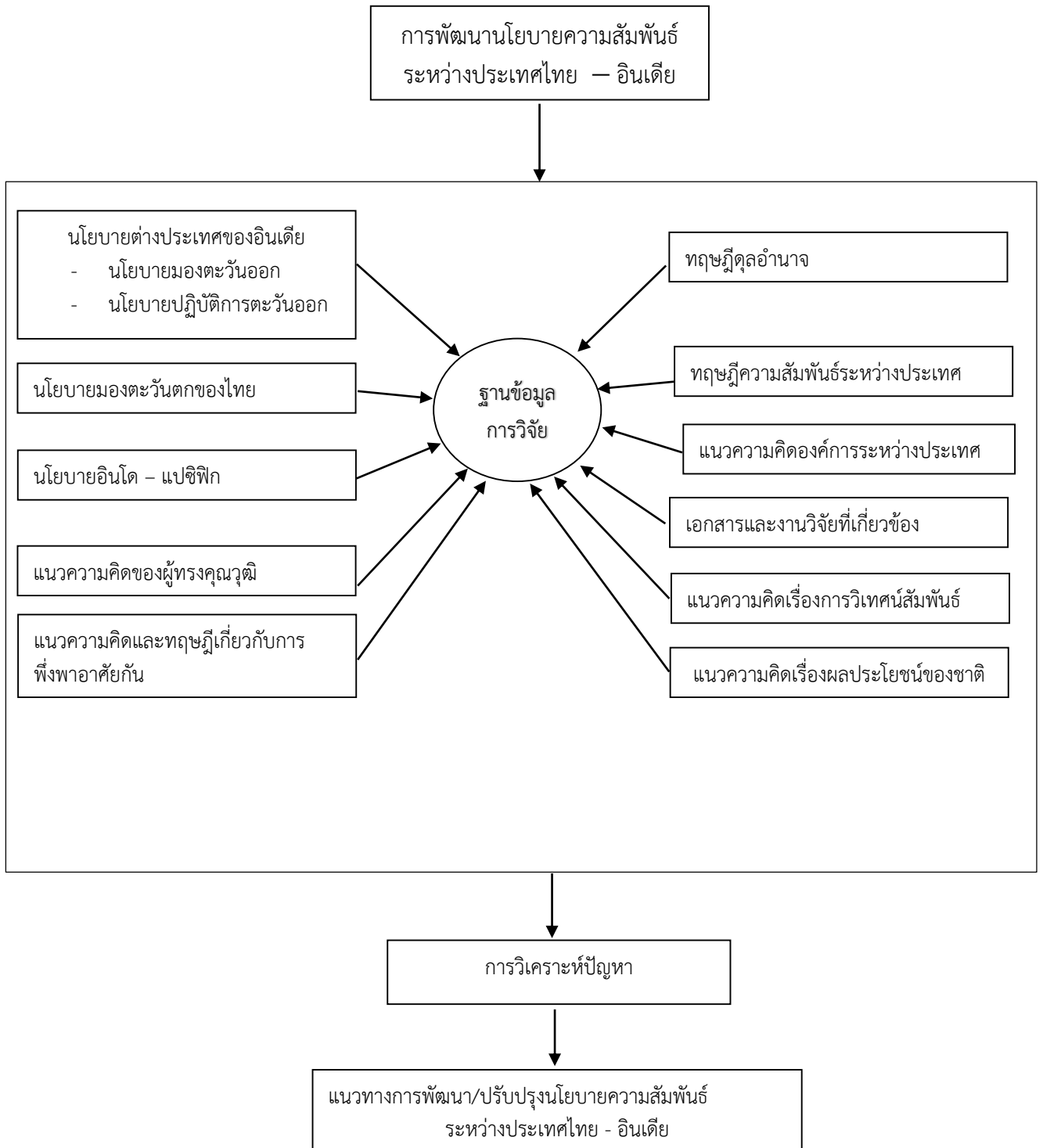
๔. ไทยควรกำหนดท่าทีและนโยบายที่เหมาะสมทั้งต่อความสัมพันธ์กับอินเดียและจีน โดยต้องรักษาทิศทางและระยะของการดำเนินความสัมพันธ์กับทั้ง ๒ ประเทศให้ได้อย่างสมดุล เพื่อรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของชาติ โดยควรดำเนินการในรูปแบบลักษณะที่เป็นสะพานเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับจีน ทำให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ร่วมกันทุกๆ ฝ่ายในภูมิภาค

โสภณา ศรีจำปา (๒๕๕๙) ได้ทำการวิจัยเรื่องจากนโยบายมองตะวันออกสู่นโยบายปฏิบัติการตะวันออก กับภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย : ประตุสู่อาเซียน ได้สรุปผลการวิจัยดังนี้ ด้วยนโยบายปฏิบัติการตะวันออกของอินเดียที่ดำเนินการเชิงรุกทั้งเรื่องนโยบายการวางแผนการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียซึ่งเป็นประตุสู่อาเซียน และการดำเนินนโยบายต่างประเทศของอินเดียที่เชื่อมโยงกับมิติของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมซึ่งสะท้อนได้อย่างชัดเจนว่าอินเดียใช้อำนาจละมุน ซึ่งเป็นการค่อยๆ ชักจูงให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อำนาจละมุนสามารถผลิตขึ้นได้จากหลายปัจจัยที่สำคัญๆ คือ ค่านิยมวัฒนธรรม คุณค่าทางการเมือง และนโยบายการต่างประเทศที่อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นอำนาจที่นับวันยังมีบทบาทมากขึ้นในสังคมที่พยายามแก้ปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรง เมื่อพิจารณาจากนโยบายของประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศ

ไทยที่มีต่ออินเดียก็มีการดำเนินนโยบายโดยใช้อำนาจละมุนเช่นกัน ดังนั้น หากประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายเชิงรุกผ่านค่านิยมที่ดีงาม ศาสนา และวัฒนธรรมซึ่งเป็นอัตลักษณ์ร่วมที่เชื่อมความสัมพันธ์ ไทย - อินเดีย และควรใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศไทยให้กับชาวอินเดียโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียด้วยการสนับสนุนการเปิดหลักสูตรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา รวมถึงไทยศึกษาในสถาบันการศึกษาของอินเดียที่สนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับประเทศอินเดียให้กับเยาวชนและสังคมในวงกว้าง ในด้านนโยบายต่างประเทศ รัฐบาลอินเดียปัจจุบันได้ปรับบทบาทและเปลี่ยนเป็นนโยบายปฏิบัติการตะวันออก แต่ประเทศไทยยังคงใช้นโยบายมองตะวันออก ซึ่งควรมีการทบทวนเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของภูมิภาคและของโลกอย่างเหมาะสมที่สำคัญนักธุรกิจไทยควรเปิดใจกว้างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และสามารถปรับตัวได้เร็ว มีความกล้าคิด และทำในสิ่งใหม่ๆ มีการศึกษาข้อมูลอย่างรอบคอบ และพร้อมที่จะต่อสู้อุปสรรคต่างๆ นอกจากนี้ภาพลักษณ์ของไทยในสายตาชาวอินเดียเป็นบวกจึงน่าเป็นโอกาสดีสำหรับนักธุรกิจไทยและสินค้าไทยที่เข้าไปขยายตลาดในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียมถึงอุตสาหกรรมบางประเภทที่เป็นที่ต้องการของท้องถิ่น เช่น อุตสาหกรรมการผลิตอาหาร อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และการให้บริการต่างๆ ที่ไทยมีความเชี่ยวชาญ ควรต้องดำเนินการร่วมกันให้ประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

กรอบแนวคิดของการวิจัย

สรุป

จากการทบทวน แนวความคิด ทฤษฎี วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ดังนี้

ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยเพราะเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการต่างประเทศของแต่ละประเทศนำมาใช้ต่อความสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ เพื่อศึกษาว่านโยบายการต่างประเทศมีรากฐานนโยบายอย่างไรบ้าง ซึ่งพบว่าลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มี ๓ ลักษณะ คือ ๑. ความสัมพันธ์ที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ เช่น การแถลงการณ์กับสื่อมวลชนของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาที่เป็นตัวแทนของประเทศ ๒. ความสัมพันธ์แบบร่วมมือหรือขัดแย้งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบกว้างๆ ที่แต่ละประเทศเลือกมาดำเนินนโยบาย เช่น การเปิดสัมพันธ์ทางการทูต การให้การสนับสนุนทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ๓. ความสัมพันธ์ลักษณะเข้มข้นหรือหมางเมิน เช่น เหตุการณ์หลังสงครามโลกครั้งที่สอง สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือต่อประเทศยุโรปตะวันตกทางด้านเศรษฐกิจแบบเข้มข้นภายใต้โครงการมาร์แชล (Marshall Plan) ซึ่งลักษณะของความสัมพันธ์ต่างๆ ไม่จำเป็นต้องดำเนินการเพียงรูปแบบเดียว การศึกษาลักษณะความสัมพันธ์จึงต้องพิจารณาอย่างรอบคอบและถี่ถ้วน ซึ่งองค์ประกอบเชิงตัวแสดง แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ ๑. ตัวแสดงที่เป็นรัฐชาติ มีบทบาทหรือความสำคัญต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ประกอบด้วย ๔ ประการ คือ ดินแดน ประชากร รัฐบาล และอธิปไตย ๒. ตัวแสดงที่ไม่ใช่อำนาจอธิปไตย เป็นตัวแสดงที่สำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แบ่งออกได้หลายประเภท เช่น กลุ่มผลประโยชน์ที่มีอำนาจหรืออิทธิพลต่อนโยบายการต่างประเทศของรัฐ เช่น ธุรกิจเกี่ยวข้องกับการซื้อ การขาย หรือการลงทุนในประเทศต่างๆ และตัวแสดงข้ามชาติ เช่น บริษัทข้ามชาติ องค์กรระหว่างประเทศ เช่น กองทุนการเงินระหว่างประเทศ องค์กรการค้าโลก ถือว่ามีความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในระดับการวิเคราะห์ต่อสังคมชุมชนระหว่างประเทศได้แบ่งย่อยออกเป็น ๓ ระดับ คือ ๑. ระดับย่อยสุด เป็นระดับบุคคล เช่น การรับรู้ส่วนบุคคล การกระทำของปัจเจกบุคคล ที่อาจส่งผลต่อสังคมชุมชนระหว่างประเทศ ๒. ระดับภายในประเทศ ให้ความสนใจต่อการรวมตัวของปัจเจกบุคคลภายในรัฐชาติ เช่น การรวมตัวของกลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น ซึ่งการรวมตัวของกลุ่มต่างๆ ส่งผลกระทบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในมิติต่างๆ ๓. ระดับระหว่างรัฐ ให้ความสำคัญที่ระบบระหว่างประเทศที่มีอิทธิพลต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างนานาชาติ เช่น การเจรจาเพื่อความร่วมมือกันหลายฝ่าย จึงสรุปได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันมีความซับซ้อนเชื่อมโยงระหว่างกันในหลากหลายมิติ ทั้งรูปแบบความร่วมมือและความขัดแย้ง ซึ่งสามารถนำทฤษฎีมาอธิบายปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ ๕ ทฤษฎี ดังนี้

๑. ทฤษฎีปฏิบัติการ (Action Theory) มีสมมติฐานว่าการที่รัฐใดรัฐหนึ่งกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพราะแรงกระตุ้นเป็นปัจจัยอย่างหนึ่ง แต่ต้องมีปัจจัยภายในมากกว่าปัจจัยภายนอก เช่น ความต้องการที่จะรักษาผลประโยชน์ของชาติ การตัดสินใจในนโยบายของรัฐ เป็นต้น

๒. ทฤษฎีเกี่ยวพัน (Linkage Theory) ทฤษฎีนี้อธิบายความเกี่ยวพันกันในการมีอยู่ระหว่างประเทศและการเมืองภายในของประเทศต่างๆ โดยให้ความสำคัญทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของรัฐว่า ทั้งสองปัจจัยต่างมีส่วนกระตุ้นหรือผลักดันให้รัฐกระทำหรือนำนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่งมาใช้ในเวทีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งปัจจัยภายในและภายนอกของรัฐที่ใส่เข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้นำของรัฐ เมื่อผ่านกระบวนการกลั่นกรองพิจารณาแล้วได้เป็นผลออกมา

๓. ทฤษฎีดุลอำนาจ (Balance of Power Theory) ทฤษฎีนี้ถือว่าโลกประกอบด้วยรัฐที่มีจำนวนกว่า ๑๔๐ ประเทศ โดยถือว่าสถานการณ์ระหว่างประเทศมีอิทธิพลสำคัญมากต่อประเทศต่างๆ และถือว่ามีส่วนผลักดันให้รัฐกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป และถ้าหากสถานการณ์ระหว่างประเทศเป็นไปในรูปที่รัฐแต่ละรัฐหรือกลุ่มรัฐแต่ละกลุ่มมีอำนาจทัดเทียมกัน การรุกรานซึ่งกันและกันจะเกิดได้ยาก และเชื่อว่าการที่รัฐกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อรัฐอื่นๆ หรือมีปฏิกิริยาตอบโต้ได้อย่างใดอย่างหนึ่งต่อการกระทำของรัฐอื่นๆ มาจากความต้องการ ๒ ประการ ได้แก่ ความต้องการที่จะรักษาไว้ซึ่งอำนาจและอิทธิพล และความต้องการที่จะให้ได้มาซึ่งอำนาจและอิทธิพล

๔. ทฤษฎีระบบ (Systems Theory) ทฤษฎีนี้อธิบายว่าโลกประกอบไปด้วยประเทศต่างๆ เป็นระบบใหญ่ ซึ่งเรียกว่าระบบโลกหรือระบบระหว่างประเทศที่ประกอบด้วยระบบรองอีกหลายระบบ เช่น ถ้าในระดับโลกคือ องค์การสหประชาชาติ ระบบระดับที่ ๒ คือองค์การในส่วนภูมิภาคต่างๆ เป็นต้น นักทฤษฎีระบบเชื่อว่าเมื่อใดที่ระบบโลกมีการเปลี่ยนแปลง ระบบรองลงมาก็จะต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

๕. ทฤษฎีเกม (Game Theory) อธิบายว่าการเมืองภายในประเทศหรือการเมืองระหว่างประเทศต่างมีลักษณะคล้ายเกมชนิดหนึ่งซึ่งมีการแข่งขันและในการแข่งขันต้องมีผู้แสดงบทบาทหรือตัวกระทำตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยผู้แสดงเป็นผู้มีเหตุผลในการเลือกใช้ยุทธศาสตร์หรือยุทธวิธีที่อำนวยผลประโยชน์ต่อตนมากที่สุด ซึ่งทฤษฎีเกมที่ใช้คือแนวทางเกมศูนย์ (Zero Sum Game) และแนวทางเกมไม่ศูนย์ (Non - Zero Sum Game) อาจจำแนกออกเป็นเกมบวก (Positive Sum Game) และเกมลบ (Negative Sum Game) ทฤษฎีเกมบวก (Positive Sum Game) มีหลักการสำคัญที่อธิบายการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุและผลว่าผู้ตัดสินใจต้องพยายามหาแนวทางที่ได้ทั้งคู่ ทางออกในการตัดสินใจของทุกฝ่ายคือการประเมินสถานการณ์ของตนเองและของอีกฝ่ายหนึ่งหรือหลายฝ่ายก็ได้ และหาแนวทางที่จะมีจุดพบกันของผลประโยชน์ของทุกฝ่ายที่เรียกว่า “เกมบวก” (Positive Sum Gam) จุดที่เป็นเกมบวกนั้นย่อมเป็นจุดรวมของการหักลบผลประโยชน์และต้นทุนของแต่ละฝ่าย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอำนาจต่อรองหรือความฉลาดและข้อมูลของแต่ละฝ่าย และทฤษฎีการตัดสินใจ (Decision Making Theory) เป็นแนวทางหนึ่งที่น่าสนใจในการอธิบายพฤติกรรมในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ “บนพื้นฐานของกฎหมาย (Legal Approach)” ที่ตัดสินใจตามบทบัญญัติที่กฎหมายระบุไว้ และ “บนพื้นฐานของพฤติกรรม (Behavioral Approach)” ผลของการตัดสินใจอาจไม่ได้ตามที่ระบุไว้ในกฎหมายแต่ขึ้นกับอำนาจต่อรองทางการเมืองของผู้มีส่วนในการตัดสินใจได้

ซึ่งมีความสัมพันธ์กับแนวความคิดองค์การระหว่างประเทศ ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงความสำคัญขององค์การระหว่างประเทศ บทบาทขององค์การระหว่างประเทศ ลักษณะขององค์การระหว่างประเทศ และทราบถึงองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศที่เป็นการสร้างความสัมพันธ์ของไทย - อินเดีย ได้ดังนี้

๑. ความสำคัญขององค์การระหว่างประเทศ เป็นหน่วยงานที่มีตัวแทนของรัฐมาประชุมกันเพื่อแสวงหาสันติภาพและความมั่นคงร่วมกันดำเนินการร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเวทีสำหรับรัฐต่างๆ มาร่วมตกลงประสานผลประโยชน์ระหว่างกัน และทราบถึงความจำเป็นในการจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศ

๒. บทบาทขององค์การระหว่างประเทศ ประกอบด้วย บทบาทขององค์การระหว่างประเทศทางด้านสังคม มีหน้าที่ในการแก้ปัญหาทางสังคม วัฒนธรรมและมนุษยธรรม อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีเพื่อก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของมวลมนุษยชาติ ซึ่งมีบทบาทดังนี้ วางมาตรฐานการปฏิบัติของรัฐในเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมภายในของรัฐ วางระเบียบกฎเกณฑ์ในการติดต่อระหว่างประเทศเพื่อให้สามารถติดต่อกันอย่างสะดวก ราบรื่น และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และการให้บริการด้านต่างๆ บทบาทขององค์การระหว่างประเทศทางด้านเศรษฐกิจ มีบทบาทมุ่งแก้ปัญหาเศรษฐกิจของสังคมโลก ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจและให้ปฏิบัติตามกฎกติกา ซึ่งมีบทบาทที่สำคัญดังนี้ เป็นตัวกลางทางการเงิน ตลอดจนอำนวยความสะดวกด้านการเงิน ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ประเทศที่กำลังพัฒนานำไปลงทุนพัฒนาประเทศ วิจัยและวางแผนเพื่อหาวิธีแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของสังคมโลกและให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการให้เหมาะสม แนะนำการแก้ไขปัญหาเงินตรา วางระเบียบเกี่ยวกับการกำหนดมูลค่าของเงินตรา และให้ความช่วยเหลือในการถ่ายทอดเทคโนโลยีใหม่ๆ รวมทั้งจัดฝึกอบรม บทบาทขององค์การระหว่างประเทศด้านการเมือง เป็นบทบาทที่มุ่งเพื่อรักษาสันติภาพและประสานความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้เกิดความมั่นคง โดยมีบทบาทที่สำคัญดังนี้ ส่งเสริมให้เกิดสันติภาพและรักษาความมั่นคงร่วมกันโดยไม่ใช้กำลังและให้ความสำคัญกับกองกำลังรักษาสันติภาพทำหน้าที่รักษาสันติภาพในบริเวณพื้นที่ที่มีข้อพิพาท ยุติกรณีพิพาทด้วยสันติวิธี โดยวิธีทางการทูต การไกล่เกลี่ย การเจรจา และการประนีประนอม สนับสนุนให้ดินแดนอาณานิคมได้รับเอกราชปกครองตนเองด้วยหลักการกำหนดโดยตนเอง และสนับสนุนการลดกำลังอาวุธและการควบคุมอาวุธ การห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงร่วมกัน

๓. ลักษณะขององค์การระหว่างประเทศ แบ่งออกได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ ยึดถือตามบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงาน เป็นการแบ่งตามภารกิจที่ปฏิบัติในการให้ความร่วมมือ จึงแบ่งออกเป็นองค์การระหว่างประเทศทางสังคม ทางด้านเศรษฐกิจ และทางด้านการเมือง แต่บางองค์การมีเป้าหมายในการดำเนินงานครอบคลุมทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง และยึดถือตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ เป็นการแบ่งตามลักษณะของการรวมกลุ่ม โดยยึดเขตพื้นที่ของสมาชิกเป็นเกณฑ์ จึงแบ่งออกเป็น ๒ ระดับคือ ระดับโลก หรือระดับสากล เป็นองค์การที่มีสมาชิกมาจากเขตพื้นที่โลก เช่น องค์การสหประชาชาติ และองค์การระดับภูมิภาค ที่ยึดหลักเข้ามารวมกันตามข้อผูกพันทางภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งสมาชิกจะรวมกลุ่มอยู่ในภูมิภาคนั้นๆ เช่น อาเซียน เป็นการรวมกลุ่มในเขตพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๔. องค์การความร่วมมือในภูมิภาค ประกอบด้วย กลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก (APEC : Asia – Pacific Economic Cooperation) ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งสิ้น ๒๑ ราย ประกอบด้วยมหาอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจที่สำคัญคือ สหรัฐอเมริกา รัสเซีย สาธารณรัฐประชาชนจีน และญี่ปุ่น รวมทั้งสมาชิกอาเซียนและมีประเทศที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจในอเมริกาเหนือและได้ร่วมอยู่ด้วย สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations : ASEAN) ประกอบด้วยประเทศสมาชิกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ๑๐ ประเทศได้แก่ บรูไน กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย เมียนมา ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย และเวียดนาม และในปัจจุบันอาเซียนมีคู่เจรจา ๙ ประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย แคนาดา ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐเกาหลี อินเดีย สาธารณรัฐประชาชนจีน รัสเซีย และ ๑ กลุ่มประเทศ คือ

สหภาพยุโรป รวมทั้ง ๑ องค์การระหว่างประเทศคือโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก (ARF : ASEAN Regional Forum) เป็นการประชุมระหว่างรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนกับรัฐมนตรีต่างประเทศของประเทศคู่เจรจาของอาเซียนได้แก่ ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อินเดีย จีน รัสเซียและ สหภาพยุโรป กรอบความร่วมมือเศรษฐกิจ บังคลาเทศ - อินเดีย - พม่า - ศรีลังกา - ไทย (BIMST- EC : Bay of Bengal Initiative for Multi - Sectoral Technical and Economic Cooperation) เป็นกรอบความร่วมมือระหว่าง ๗ ประเทศ คือ บังคลาเทศ ภูฏาน อินเดีย พม่า เนปาล ศรีลังกา และไทย โดยมีจุดเด่นคือเป็นเวทีเชื่อมประสานนโยบาย Look East ของกลุ่มประเทศเอเชียใต้กับนโยบาย Look West ของไทยและเป็นกลไกหนึ่งซึ่งส่งเสริมโอกาสด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวระหว่างไทยกับภูมิภาคเอเชียใต้ และกลุ่มความร่วมมือลุ่มแม่น้ำโขง - คงคา (MGC : Mekong - Ganga Cooperation) ประกอบด้วยสมาชิก ๖ ประเทศคือ ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และอินเดีย

โดยการวิเทศสัมพันธ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อการเสริมสร้างและกระชับความสัมพันธ์กับต่างประเทศ และการดำเนินงานวิเทศสัมพันธ์ที่ผิดพลาดอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ จึงจำเป็นต้องทำการศึกษาเพื่อเป็นการเสริมสร้างการรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ ซึ่งพบว่า เดชา หันหาบุญ (๒๕๔๔) ได้เสนอแนะยุทธศาสตร์ที่เป็นยุทธศาสตร์นำไปสู่การสร้างสัมพันธ์ไมตรีอันดีกับประเทศเพื่อนบ้านได้ ดังนี้

๑. ร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการป้องกันปัญหาความขัดแย้งที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
๒. ร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างจริงจังและจริงใจ
๓. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำประเทศ ทั้งส่วนตัวและเป็นทางการระดับสากล
๔. สร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศที่ ๓ ที่มีอิทธิพลกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อขอให้ความสนับสนุนการเจรจาระหว่างไทยกับประเทศรอบบ้านที่มีข้อขัดแย้งกันให้บรรลุสำเร็จด้วยการประสานผลประโยชน์ที่ยุติธรรม
๕. แสดงความยินดีหรือความเสียใจ แล้วแต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้นำหรือผู้บริหารระดับสูงของประเทศรอบบ้านเพื่อแสดงความเป็นมิตรและจริงใจ ไม่ควรละเลยโอกาสที่จะช่วยเหลือประเทศรอบบ้านเมื่อประสบความเดือดร้อน
๖. ส่งเสริมความสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่นของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานกับประเทศรอบบ้านในกรอบของนโยบายต่างประเทศ
๗. ร่วมมือกับประเทศรอบบ้านในกรอบของอาเซียนอย่างเหนียวแน่นด้วยเกียรติและศักดิ์ศรีของประเทศที่เท่าเทียมกันและส่งเสริมสนับสนุนให้ประเทศรอบบ้านก้าวสู่เวทีการเมืองระดับสากลขณะเดียวกันกับการเจรจาเพื่อแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างประเทศ

ทั้งนี้การศึกษาแนวความคิดเรื่องผลประโยชน์ของชาติ เป็นพื้นฐานสำคัญของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เพราะผลประโยชน์ของชาติมีความสำคัญอย่างยิ่งในทุกยุคทุกสมัยรัฐบาลต้องกำหนดนโยบายต่างประเทศของตนให้ตอบสนองผลประโยชน์ของชาติให้ได้มากที่สุด ซึ่งผลประโยชน์ของชาติเป็นตัวกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศในการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน และต่างประเทศ จึงต้องทำความเข้าใจผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ ผลประโยชน์

ของชาติคือสิ่งต่างๆ ที่เป็นความต้องการ ความปรารถนาและ ความจำเป็นสูงสุดของชาติ ซึ่งโดยทั่วไป ผลประโยชน์ของชาติเป็นรากฐานในการกำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของนโยบายต่างประเทศ (สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย, ๒๕๒๕) สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลง สถานการณ์ด้านความมั่นคงทั้งในระดับโลกและในระดับภูมิภาค ตลอดจนปัญหาความมั่นคงรูปแบบ ใหม่ที่เกิดขึ้นภายในประเทศ และส่งผลเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ในประชาคมโลก จึง ได้กำหนดผลประโยชน์ของชาติดังนี้

๑. การมีเอกราช อธิปไตย และบูรณภาพแห่งอาณาเขต
๒. การดำรงอยู่อย่างมั่นคงของชาติและประชาชนจากการคุกคามทุกรูปแบบ
๓. ความปลอดภัย ความอยู่ดีมีสุข ความเป็นธรรมและการมีเกียรติและศักดิ์ศรีของ ความเป็นมนุษย์

๔. การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขกับประเทศเพื่อนบ้าน
๕. การมีเกียรติและศักดิ์ศรีในประชาคมระหว่างประเทศ

ผลประโยชน์ของชาติในบางครั้งอาจขัดแย้งหรือไม่อาจกระทำทำให้บรรลุผล ในขณะเดียวกัน รัฐจึงจำเป็นต้องจัดลำดับความสำคัญโดยกำหนดว่าผลประโยชน์ใดเป็นหลัก และ ผลประโยชน์ใดเป็นรอง อะไรเป็นผลประโยชน์ระยะสั้น อะไรเป็นผลประโยชน์ในระยะยาว ผลประโยชน์ของชาติอาจกลายเป็นสาเหตุของความขัดแย้งและสงครามเพราะผลประโยชน์ของชาติ ของทุกรัฐอาจจะเหมือนหรือแตกต่างกันไปแล้วแต่การตีความทำให้สภาพแวดล้อมของแต่ละรัฐ ไม่เหมือนกันและหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกระทำการเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนโดยทำให้อีกฝ่าย เห็นว่าเป็นการคุกคามต่อกันอาจกลายเป็นสาเหตุของความขัดแย้งได้

และทฤษฎีการพึ่งพาอาศัยกัน เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มุ่งเน้น อธิบายความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนมีตัวแสดงที่หลากหลาย โดยรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มิได้มีรัฐเป็นผู้กำหนดรูปแบบ แต่มีความหมายครอบคลุมถึงลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อื่นที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน ซึ่ง Robert O. Keohane และ Josep S. Nye ได้อธิบายผลที่เกิดขึ้น จากการพึ่งพาอาศัยกันว่าความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันนี้ก่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ระหว่างประเทศต่างๆ จนเกิดเป็นการพึ่งพาที่ซับซ้อนทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคีจนนำไปสู่ ความร่วมมือระดับภูมิภาค ซึ่งผลจากการพึ่งพาอาศัยก่อให้เกิดผลสำคัญดังต่อไปนี้

๑. การพึ่งพาอาศัยก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน ลักษณะสำคัญคือความสัมพันธ์ที่ ซับซ้อนทางเศรษฐกิจผ่านช่องทางเลือกที่หลากหลาย เกิดการเปลี่ยนนโยบายของแต่ละประเทศ เพื่อให้สอดคล้องกับลำดับของความสำคัญและการแก้ไขปัญหา

๒. ระดับการพึ่งพาอาศัยที่เพิ่มมากขึ้นจะลดความสามารถของรัฐบาลในการปกครอง ตนเอง โดยมีการปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อตกลงระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น ลดอำนาจอธิปไตยของ ตนเองน้อยลง เพื่อแลกเปลี่ยนกับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ

๓. รัฐมิใช่ตัวแสดงที่สำคัญเพียงหนึ่งเดียวในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ตัวแสดงอื่นๆ เช่น บริษัทข้ามชาติ องค์กรระหว่างประเทศ จะมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ผลประโยชน์แห่งชาติจะมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น แปรผันไปตามการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการมีผลประโยชน์ร่วมกัน

๔. การพึ่งพาอาศัยนำไปสู่การพัฒนาที่ทันสมัย ซึ่งทำให้เกิดผลต่อเนื่องคือ การพึ่งพาอาศัยกันมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบัน มีลักษณะการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เช่น การพึ่งพาสินค้า พึ่งพาการลงทุน พึ่งพาเทคโนโลยี พึ่งพาทรัพยากรต่างๆ และความสัมพันธ์ในแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทำให้เกิดเหตุการณ์ระหว่างประเทศขึ้น แม้ว่าการพึ่งพาอาจเป็นไปในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน แต่โลกทั้งโลกต้องพึ่งพาอาศัยกัน โดยเฉพาะในความสัมพันธ์ทางการค้าและเศรษฐกิจ

บทที่ ๓

การดำเนินนโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย ได้ถูกสถาปนาขึ้นมานานหลายศตวรรษ แต่ในช่วงไม่กี่ปีมานี้ ความสัมพันธ์ดังกล่าวถูกยกระดับให้มีความสำคัญมากขึ้น ด้วยการดำเนินนโยบาย “มองตะวันออก” ในปี ๒๕๓๔ สู่ นโยบาย “รุกตะวันออก” ในปี ๒๕๕๗ ของอินเดีย ควบคู่กับนโยบาย “มองตะวันตก” ในปี ๒๕๓๔ ของไทย ทำให้ความสัมพันธ์ทั้งสองประเทศยกระดับสู่ความเป็นหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องศึกษา ความสัมพันธ์ไทย - อินเดีย ในอดีต ความสัมพันธ์ไทย - อินเดียในปัจจุบัน นโยบายต่างประเทศของอินเดียที่มีต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สามารถอธิบายได้ดังนี้

ความสัมพันธ์ไทย - อินเดียในอดีต

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอินเดีย มิได้เป็นเพียงแค่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐ เท่านั้นเพราะต่างมีรากฐานทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อทางศาสนาที่คล้ายคลึงกันมาก ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงให้ทั้งสองประเทศพัฒนาความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ในช่วงระยะเวลา ๗๐ ปี ของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอินเดีย นับตั้งแต่มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการเพื่อประโยชน์ในการศึกษาและเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ จึงได้แบ่งช่วงเวลาออกเป็น ๒ ช่วง คือ ความสัมพันธ์ตั้งแต่อินเดียได้รับเอกราชจนถึงการสิ้นสุดสงครามเย็นและความสัมพันธ์ยุคหลังสงครามเย็นถึงปัจจุบัน

๑. ความสัมพันธ์ตั้งแต่อินเดียได้รับเอกราชจนถึงการสิ้นสุดสงครามเย็น

ประเทศไทยไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศล่าอาณานิคม ไทยมีความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ อย่างกว้างขวาง เช่น อังกฤษ อเมริกา จีน ญี่ปุ่น แต่ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ไทยได้ถูกสถานการณ์บังคับให้ต้องเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในสงครามมหาเอเชียบูรพา แม้ว่าสหรัฐอเมริกาไม่ถือว่าไทยประกาศสงคราม แต่ฝ่ายพันธมิตรบางประเทศ เช่น อังกฤษให้ไทยลงนามความตกลงสันติภาพและเรียกค่าประติมากรรมสงครามเป็นมูลค่าถึง ๕,๒๒๔,๒๒๐ ปอนด์สเตอร์ลิง ในจำนวนนี้ส่วนหนึ่งเป็นของอินเดีย ๑๐๔,๔๘๔ ปอนด์สเตอร์ลิง เมื่ออินเดียได้รับเอกราชได้ยกเว้นไม่เรียกเก็บเงินจากไทย ไทยแม้จะมีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศที่เป็นผู้ปกครองอาณานิคมต่างๆ แต่จริงๆ แล้วไทยอยากให้ประเทศในเอเชียที่ตกเป็นเมืองขึ้นให้ได้มีเอกราชมีสิทธิอำนาจปกครองตนเอง ดังนั้น เมื่ออินเดียได้รับเอกราชไทยจึงเป็นประเทศแรกๆ ที่ประกาศรับรองอินเดียและสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับอินเดียในทันที จึงกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศนั้นเริ่มต้นด้วยความเห็นอกเห็นใจกัน แต่ด้วยสถานการณ์ทางการเมืองของโลกหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลง ประเทศต่างๆ ในโลกถูกแบ่งแยกออกเป็น ๒ ค่ายคือ สหรัฐอเมริกา และสหภาพโซเวียต

ประเทศไทยในขณะนั้นมี จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีได้ดำเนินนโยบายต่อต้านการคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างเต็มที่ จึงได้ร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นผู้นำในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ประเทศไทยและเพื่อนบ้านอื่นๆ ที่เกรงภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ จึงได้จัดตั้งองค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ Southeast Asia Treaty Organization (SEATO) ประกอบกับอินเดียค่อนข้างมีความใกล้ชิดเป็นอย่างมากกับสหภาพโซเวียตซึ่งถือเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ที่มีอิทธิพลมากที่สุดในขณะนั้น รวมทั้งอินเดียได้ให้การรับรองต่อระบอบเฮง สัมรินของกัมพูชา ซึ่งมีเวียดนามหนุนหลังอยู่จึงทำให้เกิดความหวาดระแวงต่อกัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอินเดียค่อนข้างจะห่างเหินกันพอสมควร

๒. ความสัมพันธ์ยุคหลังสงครามเย็นจนถึงปัจจุบัน

การล่มสลายของสหภาพโซเวียต เมื่อปลายปี พ.ศ.๒๕๓๔ ทำให้สงครามเย็นสิ้นสุด อินเดียเริ่มตระหนักถึงสภาวะการณ์ใหม่ของโลกที่ต้องปรับเปลี่ยนทิศทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศหันมาร่วมมือกับประเทศในโลกเสรีมากขึ้น นโยบายใหม่ของอินเดียได้รับการปรับให้สอดคล้องกับมิติใหม่ของโลกในยุคหลังสงครามเย็น อันมีปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นตัวชี้หน้านโยบายของรัฐมากกว่าปัจจัยทางการเมืองในยุคสงครามเย็น ดังนั้นนโยบายใหม่ของอินเดียจึงมุ่งแสวงหาพันธมิตรทางเศรษฐกิจที่มีศักยภาพ ประเทศเพื่อนบ้านทางตะวันออกของอินเดีย เช่น ญี่ปุ่น ไต้หวัน เกาหลี กระชับความสัมพันธ์กับกลุ่มอาเซียนในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งอินเดียมองเห็นถึงศักยภาพทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศเหล่านี้จึงมีนโยบายที่เรียกว่า “ มองตะวันออก หรือ Look East Policy” ซึ่งอินเดียได้ดำเนินไปพร้อมๆ กับการประกาศเปิดเสรีทางเศรษฐกิจที่เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ สมัยที่นายนรสิงหะ ราว เป็นนายกรัฐมนตรี (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, ๒๕๔๓) สองปีหลังจากการประกาศนโยบายดังกล่าว นายกรัฐมนตรีนรสิงหะ ราว ได้มาเยือนประเทศไทยเมื่อ พ.ศ.๒๕๓๖ นับว่าเป็นการเยือนครั้งแรกหลังการเปลี่ยนนโยบายต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเยือนครั้งนี้ได้ช่วยกระชับความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองฝ่ายเป็นอย่างมากและเป็นรากฐานความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างสองประเทศจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามก่อนหน้านี้ที่นายกรัฐมนตรีนรสิงหะ ราว จะเดินทางมาเยือนไทยอดีตนายกรัฐมนตรีของไทยคือ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้เดินทางไปเยือนอินเดียเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๒ รัฐบาลไทยได้ประกาศนโยบาย “มองตะวันตก หรือ Look West Policy” โดยตระหนักถึงความสำคัญของอินเดียว่ามีศักยภาพทางเศรษฐกิจที่สูงต่อประเทศไทย เนื่องจากมีจำนวนประชากรจำนวนมากเป็นตลาดขนาดใหญ่สำหรับสินค้าอุปโภคบริโภคของไทย และเป็นฐานการลงทุนที่นักธุรกิจให้ความสนใจ จากการดำเนินนโยบายของประเทศไทยและการดำเนินความสัมพันธ์กับอินเดียในช่วงเวลาดังกล่าวมีเงื่อนไข ๒ ประการคือ การคลี่คลายของสงครามเย็นและการแผ่ขยายทุนนิยม เสรีนิยม ทำให้ทั้งสองประเทศต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจไปในทางทุนนิยมมากขึ้น จึงเป็นเงื่อนไขที่เกื้อกูลต่อการเพิ่มพูนความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศที่เป็นโอกาสและแรงผลักดันให้ไทยมีความต้องการพัฒนาเศรษฐกิจให้เชื่อมโยงสู่ระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศมากขึ้นและได้เสริมมิติเศรษฐกิจในการดำเนินความสัมพันธ์กับต่างประเทศ อีกทั้งส่งผลให้อินเดียปรับนโยบายเศรษฐกิจให้มีลักษณะเสรีมากขึ้นให้สอดคล้องกับการขยายตัวของทุนนิยมโลก

ความสัมพันธ์ไทย - อินเดียในปัจจุบัน

ความสัมพันธ์ไทย - อินเดีย นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นต้นมา ได้มีการพัฒนาขึ้นมาตามลำดับ รวมทั้งการที่อินเดียได้เข้ามาเป็นประเทศคู่เจรจา กับ ASEAN เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ และพัฒนาเป็นประเทศคู่เจรจาเต็มรูปแบบ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๘ และยังเป็นสมาชิก ARF (ASEAN Regional Forum) ซึ่งเป็นเวทีหารือด้านความมั่นคงในภูมิภาคนับเป็นนิมิตหมายที่ดีมาก เนื่องจากอินเดียเป็นประเทศใหญ่มีบทบาทสำคัญในเวทีโลก การสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจในภูมิภาคคงจะไม่สมบูรณ์ หากขาดการเข้าร่วมของอินเดีย (โคริน เฟื่องเกษม, ๒๕๔๐) นอกจากนี้ อินเดียและไทยต่างเป็นสมาชิกแกนนำที่ร่วมกันก่อตั้งความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคภายใต้โครงการ BIMST - EC ซึ่งเป็นองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่เชื่อมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับเอเชียใต้จัดได้ว่าเป็นรูปธรรมของการดำเนินนโยบาย Look East และ Look West ของทั้งสองประเทศ ความสัมพันธ์ไทย - อินเดียในปัจจุบัน นับตั้งแต่สิ้นสุดยุคสงครามเย็นในมิติต่างๆ สามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

๑. ความสัมพันธ์ทางการเมือง

ในช่วงสงครามเย็นและสงครามกัมพูชา ความสัมพันธ์ไทย - อินเดีย ค่อนข้างห่างเหิน เนื่องจากไทยเห็นว่าอินเดียมีความใกล้ชิดกับสหภาพโซเวียตและรับรองรัฐบาลเฮง สัมริน ในขณะที่ไทยเป็นสมาชิก SEATO ซึ่งอินเดียเห็นว่าไทยมีความใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกา และเป็นพันธมิตรกับปากีสถาน อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ ไทย - อินเดีย ใกล้ชิดขึ้นในปลายทศวรรษที่ ๑๙๘๐ เมื่ออินเดียเริ่มดำเนินนโยบายเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ ในปี ๒๕๓๔ และดำเนินนโยบายมองตะวันออก (Look East Policy) ที่ให้ความสำคัญกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายมองตะวันตก (Look West Policy) ของไทยที่ให้ความสำคัญกับภูมิภาคเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศจึงพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งสองฝ่ายได้จัดตั้งกลไกที่จะสนับสนุนการดำเนินความสัมพันธ์ เช่น คณะกรรมาธิการร่วมเพื่อความร่วมมือทวิภาคีที่จัดตั้งเมื่อพ.ศ. ๒๕๓๒ (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, ๒๕๔๓) มีการเจรจาระดับปลัดกระทรวงการต่างประเทศของทั้งสองฝ่าย การเจรจาด้านความมั่นคงระหว่างสภาความมั่นคงของไทยกับหน่วยงานด้านความมั่นคงของอินเดีย รวมทั้งการแลกเปลี่ยนการเยือนของผู้บริหารในระดับต่างๆ ของทั้งสองประเทศ นอกจากนี้ ให้การสนับสนุนซึ่งกันและกันในเวทีระหว่างประเทศต่างๆ เช่น อินเดียให้การสนับสนุน ดร.ศุภชัย พานิชภักดิ์ ในตำแหน่งผู้อำนวยการองค์การการค้าโลกและสนับสนุนให้ไทยเป็นสมาชิกในองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศริมฝั่งมหาสมุทรอินเดีย (Indian Ocean Rim Association for Regional Cooperation : IORARC) เป็นการรวมตัวของประเทศต่างๆ ที่มีประชากรรวมกันกว่า ๑,๖๐๐ ล้านคน มีมูลค่าการค้าร้อยละ ๑๐ ของการค้าโลกเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและวัตถุดิบที่สำคัญ และเป็นประโยชน์ต่อไทยในการที่เป็นประตูเปิดไปสู่ตลาดการค้าและแหล่งวัตถุดิบใหม่ในภูมิภาคตะวันออกกลางและแอฟริกาต่อไป

๒. ความสัมพันธ์ด้านความมั่นคง

อินเดียให้ความสำคัญกับความร่วมมือด้านความมั่นคง เพราะมีปัญหาความขัดแย้งภายในประเทศอันมีสาเหตุมาจากความแตกต่างทางด้านเผ่าพันธุ์ วรรณะ และการนับถือศาสนาของประชาชน รวมทั้งยังมีปัญหาขัดแย้งกับประเทศเพื่อนบ้านในเรื่องพรมแดน ปัญหาการเข้าเมือง

ผิดกฎหมาย อาชญากรรม และปัญหาการก่อการร้าย อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านศาสนาและข้อพิพาทเรื่องดินแดนด้วย อินเดียประสงค์ร่วมมือกับไทยในด้านความมั่นคงมาโดยตลอด และพยายามผลักดันที่จะมีความร่วมมือด้านความมั่นคงในลักษณะถาวรกับไทย เนื่องจากในอดีตอินเดียเชื่อว่าไทยเป็นฐานหรือทางผ่านสำหรับกลุ่มต่อต้านรัฐบาลอินเดีย นอกจากนี้ไทยยังเป็นประเทศเปิด และดำเนินนโยบายเป็นมิตรกับทุกประเทศไม่มีความขัดแย้งกับประเทศใดตลอดจนการมีบทบาทนำของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียน รวมทั้งเวทีการประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum - ARF) และมีบทบาทอย่างแข็งขันในความร่วมมือกับต่างประเทศ เพื่อต่อต้านการก่อการร้ายและอาชญากรรมข้ามชาติ เมื่อต้นปี ๒๕๔๖ ได้มีการจัดตั้งคณะทำงานร่วมว่าด้วยความร่วมมือด้านความมั่นคง ไทย - อินเดีย (Thailand - India Joint Working Group on Security Cooperation - JWG) โดยฝ่ายไทยมีเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นหัวหน้าคณะ และฝ่ายอินเดียมีปลัดกระทรวงการต่างประเทศ อินเดียรับผิดชอบด้านความมั่นคงเป็นหัวหน้าคณะเพื่อเป็นกลไกสำหรับการประสานความร่วมมือและแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความมั่นคงในสาขาต่างๆ ได้แก่ การข่าวกรอง การทหาร การแก้ไขปัญหาหายสาบสูญ การปราบปรามการฟอกเงิน การต่อต้านการก่อการร้ายและการลักลอบขนอาวุธเถื่อน การแก้ไขปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย อาชญากรรมทางเศรษฐกิจและอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ รวมทั้งความร่วมมือตามข้อตกลงต่างๆ อาทิ สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางกฎหมายในเรื่องทางอาญา สนธิสัญญาว่าด้วยการโอนตัวนักโทษ และสนธิสัญญาส่งผู้ร้ายข้ามแดน ทั้งนี้ในการประชุม JWG ครั้งที่ ๗ อินเดียได้เสนอเปลี่ยนหัวหน้าคณะจากปลัดกระทรวงการต่างประเทศอินเดียเป็น Secretary, National Security Council Secretariat (NSCS) ให้เทียบเท่ากับเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติของไทย ล่าสุดไทยเป็นเจ้าภาพจัดการประชุม JWG ด้านความมั่นคงครั้งที่ ๙ โดยมีนายอนุศิษฐ์ คุณากร เลขาธิการสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ เป็นหัวหน้าคณะฝ่ายไทย และ Dr. Arvind Gupta, Deputy National Security Advisor and Secretary, National Security Council Secretariat (NSCS) เป็นหัวหน้าคณะฝ่ายอินเดีย

๓. ความสัมพันธ์ด้านการทหาร

ปัจจุบันไทยจัดตั้งสำนักงานผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเรือ และสำนักงานผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารอากาศประจำการอยู่ที่สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงนิวเดลี และฝ่ายอินเดียมีสำนักงานผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารอากาศประจำสถานเอกอัครราชทูตอินเดีย

๓.๑ ความสัมพันธ์กับกองทัพบกอินเดีย

๓.๑.๑ มีการฝึกผสม MAITREE ทำการฝึกปีละ ๑ ครั้ง ในลักษณะสลับกันเป็นเจ้าภาพ โดยในปีงบประมาณ ๒๕๕๗ กองทัพบกไทยเป็นเจ้าภาพจัดการฝึกที่จังหวัดเชียงใหม่ ระยะเวลาการฝึกประมาณ ๒ สัปดาห์ ต่อมากองทัพบกอินเดียได้ขอยกเลิกการฝึกเนื่องจากเกิดการยึดอำนาจการปกครองขึ้นในไทยเมื่อ พฤษภาคม ๒๕๕๗

๓.๑.๒ นักเรียนนายร้อย จปร. จำนวน ๑๗ นาย ดูกานโรงเรียนนายร้อยอินเดียระยะเวลาประมาณ ๑ สัปดาห์ทุกปี

๓.๒ ความสัมพันธ์กับกองทัพเรืออินเดีย

๓.๒.๑ การฝึกลาดตระเวนร่วมระหว่างกองทัพเรือไทยกับกองทัพเรืออินเดีย (CORPAT) จัดขึ้นปีละ ๒ ครั้ง ผลัดกันเป็นเจ้าภาพ โดยมีระยะเวลาการฝึกประมาณ ๑ สัปดาห์

๓.๒.๒ การประชุม Navy to Navy Staff Talks เป็นการประชุมระดับฝ่ายอำนวยการของทั้งสองกองทัพ โดยฝ่ายไทยมีเจ้ากรมยุทธการทหารเรือเป็นหัวหน้าคณะจะจัดการประชุมทุกปีผลัดกันเป็นเจ้าภาพ

๓.๒.๓ การเข้าร่วมกิจกรรมทางเรือนานาชาติ (MILAN) กองทัพเรืออินเดีย จัดสองปีครั้ง ณ เมืองท่าพอร์ตแบลร์ หมู่เกาะอันดามันและนิโคบาร์ โดยในปี ๒๕๕๗ กองทัพเรือไทย ได้ส่งเรือหลวงปัตตานีเข้าร่วมกิจกรรม MILAN ๒๐๑๔

๓.๒.๔ หมู่เรือฝึกภาคปฏิบัติในทะเลของนักเรียนนายเรือ กองทัพเรือไทย จัดหมู่เรือฝึกภาคปฏิบัติในทะเลของนักเรียนนายเรือ ประกอบด้วยเรือหลวงกระบือ เรือหลวงสายบุรี และเรือหลวงนราธิวาส เข้าเยี่ยมเมืองท่าและอวดธง ณ เมืองท่าพอร์ตแบลร์ หมู่เกาะอันดามันและนิโคบาร์ สาธารณรัฐอินเดีย

๓.๓ ความสัมพันธ์กับกองทัพอากาศอินเดีย มีความสัมพันธ์ที่ดี โดยทุกปีมีการประชุม Air Staff Talk โดยผลัดกันเป็นเจ้าภาพ ล่าสุดอินเดียเป็นเจ้าภาพในการประชุมดังกล่าว ในปี ๒๕๕๗ ซึ่งหลังจาก Air Staff Talk มีบันทึกข้อตกลงว่ามีโครงการใดบ้างที่เกิดขึ้นในปีนั้นๆ รวมทั้งโครงการในอนาคตด้วยนอกจากความสัมพันธ์ระหว่างสามกองทัพข้างต้น ยังมีกลไกการประชุมเจ้าหน้าที่ระดับสูงระหว่างกระทรวงกลาโหมสองฝ่าย ซึ่งได้ประชุมกันครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๕๔ ณ กรุงนิวเดลี และครั้งล่าสุดเป็นครั้งที่ ๓ เมื่อปี ๒๕๕๗ โดยมีรองปลัดกระทรวงกลาโหมเป็นหัวหน้าคณะฝ่ายไทย นอกจากนั้น ทั้งสองฝ่ายได้ลงนามบันทึกความเข้าใจด้วยความร่วมมือด้านกลาโหม เมื่อปี ๒๕๕๕ ซึ่งครอบคลุมการแลกเปลี่ยนข้อมูลความร่วมมือในการฝึกอบรมการจัดกิจกรรมร่วม และความร่วมมือด้านช่วยเหลือมนุษยธรรมและการบรรเทาภัยพิบัติ เป็นต้น สำหรับการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างผู้นำทางทหารของทั้งสองประเทศดำเนินไปอย่างต่อเนื่องในปี ๒๕๕๗ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดและคณะได้เดินทางเยือนอินเดียอย่างเป็นทางการตามคำเชิญของผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุดของอินเดีย เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับไทย โดยเฉพาะด้านการทหารและการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกองทัพ การเยือนดังกล่าวได้เสริมสร้างความเชื่อมั่นของอินเดียที่มีต่อไทย โดยระหว่างการเดินทางดังกล่าวได้หารือกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอินเดียและผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุดอินเดีย

๔. ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ

ไทยและอินเดียมีความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างกันมาช้านาน มีหลักฐานว่าการค้าไทย - อินเดียเริ่มต้นตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชที่เผยแพร่พุทธศาสนาไปยังสยามกว่า ๒,๕๐๐ ปี ไปจนถึงการค้ากับบริษัท East India Company ในสมัยอินเดียภายใต้การปกครองของอังกฤษ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการอพยพไปไทยของบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายอินเดียในปัจจุบัน การค้าไทย - อินเดียในยุคสมัยปัจจุบันมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะนับตั้งแต่ไทยและอินเดียลงนามความตกลงเขตการค้าเสรี (FTA) ระหว่างกัน โดยเริ่มลดภาษีในรอบ Early Harvest Scheme สำหรับสินค้า ๘๓ รายการตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ และภาษีเหลือร้อยละ ๐ ตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ รวมถึงความตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน - อินเดียที่มีผลตั้งแต่ปี ๒๕๕๓ อย่างไรก็ตาม การค้า ไทย - อินเดีย

ถือว่ามีโอกาสที่ขยายตัวได้อีกมากโดยปัจจุบันไทยเป็นคู่ค้าที่สำคัญอันดับ ๔ ของอินเดียในอาเซียน รองจากสิงคโปร์ อินโดนีเซีย และมาเลเซีย ด้านการลงทุน มีบริษัทอินเดียเข้าไปลงทุนในไทยจำนวนมาก มูลค่าการลงทุนตรง (FDI) ตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ ๑๙๗๐ รวมประมาณ ๒ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยบริษัทขนาดใหญ่ที่เข้ามาลงทุนในไทย ได้แก่ กลุ่มบริษัททาทา ซึ่งลงทุนทั้งในธุรกิจยานยนต์ (Tata Motors) ธุรกิจเหล็ก (Tata Steel) ธุรกิจไอที (Tata Consultancy Services) นอกจากนี้ ยังมีบริษัทใหญ่อื่นๆ อาทิ Indorama, Aditya Birla, NIIT, Kirloskars Brothers และ Punj Loyd ที่เข้ามาลงทุนในไทย ในส่วนของการลงทุนไทยในอินเดียแม้บริษัทไทยยังเข้าไปลงทุนในอินเดียไม่มากนัก แต่มีบริษัทขนาดใหญ่ เช่น ซีพี อิตาเลียนไทย ศรีไทยซูเปอร์แวร์ เอลต้าอิเล็กทรอนิกส์ บ้านพุกษา และไทยอโต้ซัมมิท ที่เข้าไปลงทุนในอินเดีย ซึ่งไทยและอินเดียได้ลงนามกรอบความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA) ไทย - อินเดีย เมื่อตุลาคม ๒๕๔๖ โดยสาระสำคัญของกรอบความตกลงฯ จะครอบคลุมการเปิดเสรีทั้งในด้านการค้าสินค้า การบริการ และการลงทุน รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือในด้านต่างๆ โดยได้มีการเร่งลดภาษีสินค้าบางส่วนทันที (Early Harvest Scheme : EHS) ไทยและอินเดียได้ยกเลิกภาษีสินค้าจำนวน ๘๒ รายการ ต่อมาเพิ่มเป็น ๘๓ รายการ ตั้งแต่ ๑ กันยายน ๒๕๔๙ โดยทั้งสองฝ่ายยังอยู่ระหว่างการเจรจาความตกลงเพื่อเปิดเสรีอย่างเต็มรูปแบบ สำหรับความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA) อาเซียน - อินเดีย นั้น เมื่อปี ๒๕๔๕ ผู้นำของประเทศสมาชิกอาเซียนและอินเดียเห็นชอบให้มีการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน - อินเดีย และในปี ๒๕๔๖ ทั้งสองฝ่ายได้ลงนามกรอบความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมด้านต่างๆ เพื่อเป็นกรอบแนวทางและแผนงานในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน - อินเดีย ที่ครอบคลุมถึงการเปิดเสรีการค้า การค้าบริการ การลงทุน และกลไกระงับข้อพิพาท รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือในการอำนวยความสะดวก โดยเริ่มเจรจาจัดทำความตกลงว่าด้วยการค้าสินค้าเป็นฉบับแรกทั้งสองฝ่ายเริ่มเจรจาความตกลงว่าด้วยการค้าสินค้าและความตกลงว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาท ตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ ซึ่งต่อมา ในระหว่างการประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน - อินเดีย ครั้งที่ ๗ ได้มีการลงนามความตกลงดังกล่าวและเอกสารที่เกี่ยวข้องและความตกลงมีผลใช้บังคับปี ๒๕๕๓ ภายใต้ความตกลงว่าด้วยการค้าสินค้ากับประเทศสมาชิกอาเซียน ๕ ประเทศ บรูไน มาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ ไทย และอินเดีย ยกเลิกภาษีศุลกากรของสินค้าโดยรวมประมาณร้อยละ ๘๐ ของรายการสินค้าภายในปี ๒๕๕๙ ประเทศสมาชิกใหม่อาเซียน กัมพูชา ลาว พม่า เวียดนาม จะยกเลิกภาษีภายในปี ๒๕๖๔ ส่วนฟิลิปปินส์และอินเดียจะยกเลิกภาษีภายในปี ๒๕๖๒ ล่าสุดอาเซียนและอินเดียได้ลงนามให้สัตยาบันความตกลงการค้าเสรีอาเซียน - อินเดีย ในสาขาบริการและการลงทุน ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๘

๕. ความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมและการแลกเปลี่ยนในระดับประชาชน

ไทยและอินเดียมีความผูกพันด้านวัฒนธรรมมาตั้งแต่โบราณกว่า ๒,๐๐๐ ปี โดยสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้ามาในดินแดนสุวรรณภูมิ ปัจจุบันมรดกทางวัฒนธรรมและประเพณีจากอินเดียยังคงมีอิทธิพลสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยทั้งทางด้านศาสนา ภาษา วรรณกรรม และศิลปะแขนงต่างๆ ไทยได้จัดโครงการต่อเนื่องเพื่อเผยแพร่ความเป็นไทยและสร้างสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ การอัญเชิญผ้าพระกฐินพระราชทานไปยังอินเดียและการจัดงาน Destination Thailand ของสถานเอกอัครราชทูต

และสถานกงสุลใหญ่ของไทยในอินเดียเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ ในปี ๒๕๕๕ ไทยได้จัดส่งคณะนาฏศิลป์และช่างฝีมือเข้าร่วมงานหัตถกรรม Surajkund Mela ครั้งที่ ๒๖ ในฐานะ partner country ที่รัฐหรยาณา เป็นต้น ไทยและอินเดียลงนามความตกลงด้านวัฒนธรรมในปี ๒๕๒๐ และระหว่างการประชุมของนายกรัฐมนตรีอินเดีย ในพฤษภาคม ๒๕๕๖ ทั้งสองฝ่ายได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจว่าด้วยการจัดตั้งโครงการแลกเปลี่ยนไทย - อินเดีย เพื่อกระชับความสัมพันธ์ผ่านการส่งเสริมความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ การศึกษา และวัฒนธรรมทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศโดยอินเดียจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมอินเดีย เมื่อเดือนกันยายน ๒๕๕๒ ที่กรุงเทพฯ เพื่อช่วยส่งเสริมให้ชาวไทยได้เข้าใจวัฒนธรรมอินเดียมากขึ้นและขณะนี้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติไทยกำลังร่วมมือกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอินเดียที่เมืองกัลกัตตาเตรียมการจัดนิทรรศการศิลปะพุทธ ในกรุงเทพฯ นอกจากนี้รัฐบาลอินเดียให้ทุนการศึกษาระดับปริญญาตรี โท และเอก ปีละมากกว่า ๑๐๐ ทุนแก่นักศึกษาไทยให้ไปศึกษาในประเทศอินเดียในขณะที่มีมหาวิทยาลัยชั้นนำของไทยหลายแห่งมีศูนย์อินเดียศึกษาหรือสาขาวิชาการศึกษาในระดับปริญญาตรีและโท เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น และในปี พ.ศ.๒๕๕๕ ไทยได้มีการสนับสนุนโครงการฟื้นฟูมหาวิทยาลัยนาลันทาของรัฐบาลอินเดียและรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยนาลันทาได้จัดพิธีรับมอบเงินสนับสนุนอย่างเป็นทางการและเอกอัครราชทูตในฐานะผู้แทนรัฐบาลไทยได้มอบเงินบริจาคจำนวน ๑๐๐,๐๐๐ ดอลลาร์สหรัฐ เข้าสู่กองทุนก่อตั้งมหาวิทยาลัยนาลันทา นอกจากนี้ยังมีภาคเอกชนไทยที่ร่วมบริจาคสมทบผ่านกระทรวงการต่างประเทศ อาทิ บริษัทปตท.สำรวจและผลิตปิโตรเลียม ธนาคารกรุงเทพฯ ธนาคารกรุงไทย เครือเจริญโภคภัณฑ์ ได้มอบเงินระหว่างการประชุมของนายกรัฐมนตรีเมื่อมกราคม ๒๕๕๕ ซึ่งเงินบริจาคในส่วนของภาคเอกชน รวมประมาณ ๙๒๕,๐๐๐ บาท ถูกนำไปตั้งเป็นกองทุน “Thailand Fund for Nalanda University” เพื่อเป็นทุนการศึกษาวิจัยในสาขาพุทธศึกษาและปรัชญาต่อไป จึงทำให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนทั้งสองฝ่ายมีการติดต่อสัมพันธ์กันตั้งแต่ในอดีต เมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๐ รัฐบาลไทยได้เชิญนายรพินทรนาถ ฐากูร กวีที่มีชื่อเสียงของอินเดีย ซึ่งเป็นคนแรกของเอเชียที่ได้รับรางวัลโนเบลมาเยือนไทยและต่อมาได้เขียนกวีนิพนธ์ชื่นชมประเทศไทย ซึ่งนำไปสู่การจัดตั้งอาศรมวัฒนธรรมไทย - ภารตะในประเทศไทยที่มีบทบาทสำคัญต่อชุมชนชาวอินเดียในประเทศไทยในการสนับสนุนการต่อสู้เพื่อเอกราชของอินเดียโดยรัฐบาลไทยได้อนุญาตให้จัดการประชุมว่าด้วยเอกราชของอินเดียขึ้นที่กรุงเทพฯ เมื่อเดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๔๘๕ ยังผลให้ชาวอินเดียมีทัศนคติที่ดีต่อประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันปฏิสัมพันธ์ในระดับประชาชนมีความแน่นแฟ้น ชาวไทยเชื้อสายอินเดียที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ขณะนี้มีประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ คน มีส่วนช่วยส่งเสริมภาพพจน์ที่ดีของไทยในสายตาชาวอินเดียเนื่องจากสังคมไทยเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้สามารถสร้างฐานะประกอบธุรกิจเข้ารับราชการ และมีบทบาทในวงการการเมืองไทย ชาวไทยเชื้อสายอินเดียที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยได้ก่อตั้งสมาคมต่างๆ เช่น หอการค้าไทย - อินเดีย อาศรมวัฒนธรรมไทย - ภารตะ สมาคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจไทย - อินเดีย สมาคมซิกข์แห่งประเทศไทย สมาคมฮินดูธรรมสภา สมาคมฮินดูสมาชิกแห่งประเทศไทย สมาคมสตรีอินเดีย เป็นต้น นอกจากนี้ นักธุรกิจชาวอินเดียที่มีความผูกพันกับประเทศไทยและเป็นลูกหลานของชาวอินเดียที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยได้จัดตั้งสมาคมมิตรภาพอินเดีย - ไทย ขึ้นที่กรุงนิวเดลี

สำหรับอุตสาหกรรมโดยที่ผ่านมาได้จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยกับชาวอินเดียอย่างสม่ำเสมอภาพยนตร์บอลลีวู้ด (Bollywood) ของอินเดียเป็นที่รู้จักของชาวไทยมากขึ้นและมีความสนใจที่จะใช้ไทยเป็นสถานที่ถ่ายทำซึ่งในแต่ละปีมีการถ่ายทำมากกว่าร้อยเรื่อง และในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ไทยเป็นประเทศที่ชาวอินเดียนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวมากเป็นอันดับ ๑ เมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ทั่วโลก และชาวอินเดียเดินทางมาท่องเที่ยวในไทยมากกว่า ๑ ล้านคนติดต่อกัน ๒ ปี ตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ โดยในปี ๒๕๕๖ มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาไทยทั้งหมด ๒๖.๗ ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นนักท่องเที่ยวจากอินเดีย ๑.๐๕ ล้านคน หรือคิดเป็นส่วนแบ่งตลาดร้อยละ ๔ จากจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด และเป็นอันดับที่ ๗ ของประเทศที่มีนักท่องเที่ยวมาไทยมากที่สุด โดยไทยส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวกลุ่มตลาดบนของอินเดียมาใช้บริการจัดประชุม สัมมนา ถ่ายทำภาพยนตร์ เล่นกอล์ฟ ตลอดจนจัดงานฉลองต่างๆ อาทิ งานแต่งงาน งานครบรอบวันเกิด งานครบรอบวันแต่งงาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีนโยบายการเปิดเสรีด้านการบินได้มีส่วนในการเพิ่มปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนทั้งสองฝ่าย ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ประเทศไทยเป็นที่นิยมในหมู่ชาวอินเดีย คือ ค่าใช้จ่ายไม่แพง เดินทางสะดวก มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม และที่สำคัญคือ ภาพยนตร์อินเดียเข้ามาถ่ายทำในประเทศไทยเป็นจำนวนมากส่งผลให้ไทยเป็นที่รู้จักในหมู่นักอินเดียนซึ่งปัจจุบันมีเที่ยวบินระหว่างกรุงเทพฯ กับเมืองสำคัญๆ ในอินเดีย อาทิ กรุงเทพฯ - เดลี กรุงเทพฯ - มุมไบ กรุงเทพฯ - กัลกัตตา กรุงเทพฯ - เจนไน และกรุงเทพฯ - บังคาลอร์ ๗ สายการบิน จำนวนกว่า ๒๐๐ เที่ยวบินต่อสัปดาห์ โดยบริษัทการบินไทยมี ๘ จุดบินและมีเที่ยวบินตรงสัปดาห์ละเกือบ ๕๐ เที่ยวบิน (ไป - กลับ) ทั้งนี้ในปี ๒๕๕๖ นักท่องเที่ยวไทยไปอินเดีย ๙๓,๘๒๓ คน เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑.๕๓ จากปี ๒๕๕๕ และเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕.๒๗ จากปี ๒๕๕๔ ส่วนใหญ่เดินทางมาแสวงบุญตามพุทธสังเวชนียสถานต่างๆ รวมถึงการมาเที่ยวชมที่ฆมาฮาล และเมืองศรีนคร ในรัฐชัมมัวร์และแคชเมียร์ ปัจจัยสำคัญ คือความใกล้ชิดทั้งทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม กับทั้งยังมีความคุ้มค่าในแง่ค่าใช้จ่าย

๖. ความสัมพันธ์ด้านการศึกษา

คุณภาพการศึกษาของอินเดียเป็นที่ยอมรับในหมู่ผู้ปกครองไทยที่นิยมส่งบุตรหลานไปเรียนต่อในต่างประเทศ นักศึกษาไทยเดินทางไปศึกษาต่อที่อินเดีย สามารถแยกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ ๑. ระดับประถมและมัธยมศึกษา ๒. ระดับอุดมศึกษาหรือระดับปริญญา ปัจจุบัน มีนักเรียนไทยและนักศึกษาไทยศึกษาอยู่ในอินเดียทั้งสิ้นประมาณ ๑,๕๐๐ คน แบ่งเป็นนักเรียนระดับประถมและมัธยม ประมาณ ๘๗๐ คน และนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา ประมาณ ๖๓๐ คน จุดแข็งของการศึกษาในอินเดียคือวิชาการที่เข้มข้น ไม่เน้นการท่องเที่ยว แต่เน้นการทำความเข้าใจ และการลงมือปฏิบัติ การใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อในการเรียนการสอน ระเบียบวินัยที่เคร่งครัด และการมีไหวพริบนักศึกษาต่างชาติรองรับกล่าวคือ รัฐบาลอินเดียส่งเสริมให้อินเดียเป็นศูนย์กลางด้านการศึกษาจึงออกกฎหมายให้มหาวิทยาลัยในบางคณะรับนักศึกษาต่างชาติในระบบโควต้าทำให้นักศึกษาต่างชาติสามารถเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยชั้นนำของอินเดียได้โดยไม่ต้องผ่านการสอบแข่งขัน

๖.๑ การส่งเสริมให้อินเดียเป็นประเทศทางเลือกใหม่สำหรับนักศึกษาไทยมุสลิม แทนการไปศึกษาในบางประเทศที่มีแนวความคิดสุดโต่ง อินเดียเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ควรส่งเสริมให้นักศึกษาไทยมุสลิมโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เดินทางไปศึกษาเพราะเป็นประเทศประชาธิปไตยยอมรับในความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา และที่

สำคัญอินเดียยังเป็นประเทศที่มีชาวมุสลิมมากเป็นอันดับ ๓ ของโลก รองจากอินโดนีเซีย ปากีสถาน และเป็นประเทศมุสลิมสายกลางที่รัฐบาลคอยสอดส่องติดตาม ป้องปรัมแนวความคิดสุดโต่งของชาวมุสลิม นอกจากนี้การที่อินเดียเคยอยู่ภายใต้การปกครองและรับอารยธรรมอิสลามมาเป็นเวลาหลายร้อยปีทำให้อินเดียมีมหาวิทยาลัยมุสลิมเก่าแก่ที่มีความเข้มข้นทางวิชาการไม่แพ้มหาวิทยาลัยชั้นนำอื่นๆ ทั้งในอินเดียและโลกมุสลิม อาทิ มหาวิทยาลัยอาลีกาห์มุสลิม (Aligarh Muslim University - AMU) AMU เป็นมหาวิทยาลัยมุสลิมสายสามัญแห่งแรกของอินเดียก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘ ถอดแบบอาคารเรียนหอพักมาจากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์และออกซ์ฟอร์ดจากการจัดอันดับเมื่อปี ๒๕๕๖ AMU ติดอันดับ ๑ ใน ๑๐ ของมหาวิทยาลัยชั้นนำด้านวิชาการ ปัจจุบันมีนักศึกษาไทยศึกษาอยู่ประมาณ ๑๑๐ คน นอกจากนี้ AMU ได้ผลิตบุคลากรที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในสังคมไทย ซึ่งเป็นข้อได้เปรียบที่จะสามารถสร้างการยอมรับในหมู่ชาวมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การส่งเสริมการศึกษาในสายสามัญนี้เป็นการเพิ่มทางเลือกและสร้างวิชาชีพให้กับนักศึกษาไทยมุสลิม ซึ่งเป็นอีกความพยายามหนึ่งของรัฐบาลไทยที่ต้องการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างยั่งยืนในระยะยาวด้วยการใช้หลักการพัฒนา

๖.๒ การสร้างเครือข่ายนักศึกษาไทยในอดีต ปัจจุบันมีนักศึกษาไทยศึกษาอยู่ในอินเดียประมาณ ๑,๕๐๐ คน อยู่ภายใต้การดูแลรับผิดชอบของสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงนิวเดลี และสถานกงสุลใหญ่ทั้ง ๓ แห่ง คือ มุมไบ กัลกัตตา และเจนไน สถานเอกอัครราชทูตฯ ได้จัดการประชุมผู้แทนนักเรียนไทยในอินเดียขึ้นที่กรุงนิวเดลี เมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๕๗ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเครือข่ายระหว่างนักศึกษาไทยในอินเดียกับสถานเอกอัครราชทูตฯ/สถานกงสุลใหญ่ฯ เพื่ออำนวยความสะดวกและแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ ให้กับนักเรียนไทยตลอดจนค้นหาความเป็นเลิศของมหาวิทยาลัยอื่นๆ ที่นักศึกษาไทยศึกษาอยู่เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนไทยเดินทางมาศึกษาต่อซึ่งเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ในระดับประชาชนต่อประชาชนของทั้งสองประเทศต่อไป

๗. ความสัมพันธ์ทางศาสนา

การที่อินเดียเป็นแหล่งกำเนิดพุทธศาสนา เป็นประเทศที่ประดิษฐานพุทธสังฆเวชนียสถานต่างๆ คือสถานที่ตรัสรู้ที่พุทธคยา สถานที่แสดงปฐมเทศนาที่เมืองสารนาถและสถานที่ทรงดับขันธปรินิพพานที่เมืองกุสินารา ทำให้มีทีมงานด้านศาสนาของสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงนิวเดลี มีความเป็นเอกลักษณะและเข้มข้นแตกต่างออกไปจากสถานเอกอัครราชทูตฯ ต่างๆ ทั่วโลก ปัจจุบันมีวัดไทยจำนวน ๒๕ วัด ตั้งในบริเวณสังฆเวชนียสถานทั้ง ๓ แห่งในประเทศอินเดีย คือ ที่พุทธคยา สถานที่ทรงตรัสรู้ ที่เมืองพาราณสีสถานที่ทรงแสดงธรรมจักรกับปาวตันสูตร และที่เมืองกุสินารา สถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน มีนโยบายหลักของสถานเอกอัครราชทูตฯ ดังนี้

๗.๑ การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานอินเดีย ในปัจจุบันชาวไทยพุทธเดินทางแสวงบุญในอินเดียกว่า ๘๕,๐๐๐ คนต่อปี สถานเอกอัครราชทูตฯ และสถานกงสุลใหญ่ ณ เมืองกัลกัตตา มีนโยบายสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานภาครัฐอินเดียที่ดูแลรับผิดชอบเขตสังฆเวชนียสถานต่างๆ ทำให้ฝ่ายอินเดียมีความรู้สึกที่ดีกับไทยส่งผลให้ผู้แสวงบุญชาวไทยพุทธได้รับความสะดวกสบายและเป็นผลดีกับความสัมพันธ์ในระดับประชาชนทั้งสองประเทศ

๗.๒ การสนับสนุนการทำงานของพระธรรมทูตไทยสายอินเดีย - เนปาล สถานเอกอัครราชทูตฯ ดำเนินนโยบายสนับสนุนการทำงานของสำนักงานพระธรรมทูตสายอินเดีย

- เนปาล เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระดับประชาชน อาทิ การสร้างที่พักระหว่างเส้นทางแสวงบุญให้กับผู้แสวงบุญชาวไทย การสร้างวัดไทยเขตวันมหาวิหารเมืองสาวัตถิ การช่วยเหลือพัฒนาชุมชนท้องถิ่นผ่านโครงการคลินิกศัลยกรรมผู้ยากไร้ และโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น เมื่อปลายเดือนมีนาคม ๒๕๕๗ สถานเอกอัครราชทูตฯ ได้จัดการประชุมคณะสงฆ์ไทยในอินเดีย ซึ่งข้อสรุปที่สำคัญ คือ สถานเอกอัครราชทูตฯ จะสนับสนุนการทำงานของพระธรรมทูตฯ ในทุกๆ ด้าน มุ่งสร้างเครือข่ายและสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนท้องถิ่นอินเดียและมุ่งเผยแผ่พุทธศาสนาออกไปยังพื้นที่นอกเขตสังฆนิยสถานของอินเดีย คณะพระธรรมทูตไทยสายอินเดีย - เนปาล ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในอินเดียอย่างแท้จริง เป็นผู้เสียสละทั้งกายและจิตใจ ซึ่งความเป็นอยู่ตลอดจนการติดต่อประสานงานกับฝ่ายอินเดียล้วนแล้วแต่มีความยากลำบากกว่าพระสงฆ์ไทยที่ทำหน้าที่อยู่ในประเทศอื่นๆ นอกจากนี้ ยังได้ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินนโยบายการทูตสาธารณะนำมาซึ่งการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อประเทศไทยและคนไทย กล่าวได้ว่า การส่งเสริมความสัมพันธ์ไทย - อินเดีย ในระดับประชาชนกับประชาชน อาจไม่ประสบผลสำเร็จหากไม่ได้รับความร่วมมือที่ดีจากสำนักงานพระธรรมทูตไทยสายอินเดีย - เนปาล

๗.๓ นโยบาย Outreach พุทธศาสนาไปยังพื้นที่ต่างๆ ของอินเดียสถานเอกอัครราชทูตฯ มีเป้าหมายมุ่งที่จะนำพาและเผยแผ่พุทธศาสนาไปยังพื้นที่ในภาคต่างๆ ของอินเดียแทนการกระจุกตัวอยู่เฉพาะในเขตสังฆนิยสถาน เช่น ในรัฐชัมมูและแคชเมียร์ รัฐมหาราษฏระ และรัฐอัสสัม เพื่อใช้พุทธศาสนาเป็นสื่อกลางในการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนต่อประชาชน และสร้างความเข้าใจและภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศไทยในสายตาของชาวอินเดีย แนวทางการเผยแผ่พุทธศาสนาในอินเดีย ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันได้กระจุกตัวอยู่เฉพาะในเขตสังฆนิยสถาน ซึ่งปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าพื้นที่และชุมชนท้องถิ่นบริเวณนี้มีการพัฒนาและประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เนื่องมาจากผลพวงของการเดินทางมาแสวงบุญของชาวพุทธจากประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมถึงพุทธศาสนิกชนชาวไทย

นโยบายต่างประเทศของอินเดียที่มีต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๑. วิสัยทัศน์การดำเนินนโยบายต่างประเทศของอินเดีย

๑.๑ แสวงหาหลักประกันให้กับความมั่นคงแห่งชาติเพื่อต่อต้านการรุกรานจากภายนอกหรือต่อต้านการสนับสนุนจากภายนอกเพื่อการแบ่งแยกดินแดนของอินเดียและสร้างความมั่นคงในภูมิภาคซึ่งอินเดียถือเป็นเขตอิทธิพลของตน

๑.๒ แสวงหาอิสรภาพและความเชื่อมั่นในตนเอง กล่าวคือ ในขณะที่มีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับรัสเซีย อินเดียได้ปรับปรุงความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาและประเทศตะวันตกอื่นๆ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินการทางการทูต และลดการพึ่งพิง รวมทั้งเป็นการถ่วงดุลระหว่างประเทศมหาอำนาจ

๑.๓ การเป็นประเทศมหาอำนาจขนาดกลาง เนื่องจากเห็นว่าอินเดียมีทรัพยากรธรรมชาติและประชากรจำนวนมากและมีเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง อินเดียจึงควรมีบทบาทในทางการเมืองระหว่างประเทศ การดำเนินนโยบายต่างประเทศของอินเดียเริ่มเห็นเด่นชัดจากช่วงเริ่มต้น

ของสงครามเย็นที่โลกแบ่งขั้วกันอย่างรุนแรงระหว่างค่ายเสรีประชาธิปไตยและค่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของประเทศไทย เพราะสงครามเย็นทำให้แต่ละประเทศมีความจำเป็นที่จะต้องเลือกข้างและแสดงตัวให้ชัดเจนว่าจะอยู่และสนับสนุนฝ่ายใดระหว่างฝ่ายเสรีประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกาหรือฝ่ายคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียต อินเดียที่เพิ่งได้รับเอกราชจากอังกฤษและเป็นประเทศที่เกิดใหม่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยการนำของนายเอวาพราลเนห์รู นายกรัฐมนตรีกลับเลือกดำเนินนโยบายต่างประเทศที่แตกต่างและถือเป็นสิ่งแปลกใหม่สำหรับพัฒนาการทางการเมืองระหว่างประเทศ คือ การใช้นโยบายต่างประเทศที่เรียกว่า “นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด” มีหลักสำคัญคือการไม่นำตนเองเข้าไปผูกพันหรือฝักใฝ่กับฝ่ายการเมืองฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดด้วยการเป็นพันธมิตรทางทหารหรือการทำสนธิสัญญาใดๆ เพื่อต่อต้านอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นศัตรูกัน แต่จะให้ความเป็นมิตรกับทุกๆ ประเทศโดยไม่จำกัดค่ายทางการเมืองรวมทั้งการเป็นคนกลางในการเจรจาแก้ไขปัญหาและกรณีพิพาทระหว่างประเทศโดยสันติวิธี เพื่อลดความตึงเครียดและสถานการณ์ความขัดแย้งของสงครามเย็นและทำให้สันติภาพของโลกกลับคืนมา นอกจากการใช้นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดเป็นนโยบายต่างประเทศของอินเดียและยังได้นำเอา “หลักปัญจศีล” มาใช้เป็นเกณฑ์ในการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ อีกด้วย โดยหลักปัญจศีล หรือ หลักการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ๕ ประการ เป็นหลักการที่อยู่ในสนธิสัญญาว่าด้วยข้อตกลงทางการค้าและการติดต่อระหว่างเขตทิเบตของจีนกับอินเดียซึ่งมีการลงนามร่วมกันในวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๔๘๘ หลักปัญจศีลประกอบด้วยหลัก ๕ ประการ คือ ๑. การเคารพร่วมกันต่อบูรณภาพและอธิปไตยในเขตแดนของกันและกัน ๒. การไม่รุกรานกัน ๓. การไม่แทรกแซงในกิจการภายในของกันและกัน ๔. ความเสมอภาคและการถือประโยชน์ร่วมกัน และ ๕. การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งลักษณะสำคัญของนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดและหลักปัญจศีลมีความสอดคล้องกันด้วยเหตุผลสำคัญที่อินเดียนำนโยบายต่างประเทศดังกล่าวมาใช้ คือ ๑. ความขัดแย้งระหว่างประเทศมหาอำนาจที่เกิดจากความหวาดระแวงและหวาดกลัวซึ่งกันและกัน อินเดียจึงเลือกวางตัวให้อยู่ตรงกลางของความขัดแย้งดังกล่าว ๒. การนำตัวเข้าผูกพันกับประเทศมหาอำนาจหนึ่งใดแล้วจะทำให้เกิดการแบ่งแยกออกเป็นสองค่ายเด่นชัดมากขึ้น ๓. อินเดียไม่เชื่อในอุดมการณ์ของประเทศมหาอำนาจที่ต่างฝ่ายต่างอ้างว่าตนเองเป็นผู้ต่อสู้เพื่อเสรีภาพ และ ๔. การผูกพันกับประเทศมหาอำนาจจะทำให้อินเดียขาดอิสระในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ เห็นได้ว่านโยบายต่างประเทศของอินเดียถูกกำหนดโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์แห่งชาติ โดยอินเดียได้แสดงออกอย่างสม่ำเสมอต่อความเคารพในตัวเองและเสรีภาพในการคิดและตัดสินใจต่อนโยบายต่างประเทศ อินเดียเชื่อว่าเป้าหมายของผลประโยชน์แห่งชาติจะสามารถทำให้อินเดียให้การยอมรับในความร่วมมือกับประเทศที่มีทัศนคติเช่นเดียวกัน อินเดียมีความเชื่ออย่างจริงใจในหลักการทำงานเพื่อสร้างมิตรภาพต่อทุกประเทศบนพื้นฐานของอำนาจอธิปไตยที่เท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติในเรื่องความแตกต่างด้านอุดมการณ์และภูมิศาสตร์ ดังเห็นได้ว่าอินเดียเป็นมิตรประเทศทั้งกับประเทศคอมมิวนิสต์และไม่ใช่คอมมิวนิสต์ อินเดียไม่เชื่อในเหตุผลของศัตรูถาวรและเตรียมพร้อมเพื่อจัดการกับปัญหาในระดับพหุภาคีโดยผ่านความพยายามของทั้งสองฝ่าย หลักการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด หลักปัญจศีล และความศรัทธาในการสร้างสันติภาพเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง สิ่งเหล่านี้ได้ถูกนำมาเพื่อช่วยเหลืออินเดียให้ประสบ

ความสำเร็จในการรักษาไว้ซึ่งมิตรภาพและความร่วมมือกับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะการเคารพในประเทศเพื่อนบ้านในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาอินเดียถูกจับตามองจากมหาอำนาจในภูมิภาคและมหาอำนาจของโลก เนื่องจากมีบทบาทที่ชัดเจนมากขึ้นในการนำประเทศไปสู่การเป็นมหาอำนาจของโลกในศตวรรษที่ ๒๑ โดยมีจุดยืนการดำเนินนโยบายต่างประเทศเป็นของตนเอง ส่งเสริมค่านิยม Multilateralism และ Multi - polar World มีบทบาทสำคัญในกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non - Aligned Movement - NAM) กลุ่ม G77 และกลุ่มประเทศ BRICS ได้แก่ บราซิล รัสเซีย อินเดีย จีน และแอฟริกาใต้ นอกจากนี้ยังเป็นตัวแทนของประเทศกำลังพัฒนาที่มีบทบาทแข็งขันในเวทีระหว่างประเทศต่างๆ อาทิ องค์การสหประชาชาติ (United Nations - UN) กลุ่ม G8 กลุ่ม G20 เป็นต้น รวมทั้งรณรงค์เพื่อการเป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (United Nations Security Council - UNSC) ทั้งนี้จุดแข็งที่สนับสนุนการเป็นมหาอำนาจของอินเดียคือการมีประชาธิปไตยที่ใหญ่ที่สุดในโลกและมีความเข้มแข็ง มีเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว มีทรัพยากรบุคคลจำนวนมาก และการเป็นกระบอกเสียงให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาในหลายโอกาส จึงเป็นเหตุผลทำให้ประเทศต่างๆ อาทิ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้หันกลับมาให้ความสนใจเร่งกระชับหรือรื้อฟื้นความสัมพันธ์กับอินเดียเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองในบริบทปัจจุบัน

โดยตั้งแต่การประกาศเอกราชของอินเดีย เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๐ รัฐบาลชุดแรกจนกระทั่งถึงปัจจุบันในยุคของนายกรัฐมนตรีอินเดรา โมดี อินเดียยังคงดำเนินนโยบายต่างประเทศตามทิศทางเดิมที่เน้นการเป็นอิสระไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ส่งเสริมระบอบโลกแบบหลายขั้วอำนาจยึดถือผลประโยชน์แห่งชาติเป็นหลัก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสันติภาพและการพัฒนา อินเดียให้ความสำคัญในอันดับแรกต่อการกระชับความสัมพันธ์ทั้งทางการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมกับประเทศเพื่อนบ้าน กระชับความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจที่เป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ อาทิ สหรัฐอเมริกา รัสเซีย จีน ญี่ปุ่น และสหภาพยุโรป กระชับความสัมพันธ์กับประเทศที่เป็นพันธมิตรดั้งเดิมและมีความผูกพันทางประวัติศาสตร์ เช่น ตะวันออกกลาง ให้ความสำคัญกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับภูมิภาคเอเชีย ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตลอดจนส่งเสริมความร่วมมือกับมิตรประเทศ เช่น แอฟริกา ละตินอเมริกา และแคริบเบียน โดยเสริมสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันที่เป็นพหุภาคี เช่น สมาคมเอเชียใต้และความร่วมมือจากกลุ่มต่างๆ เช่น ASEAN G20 BRICS IBSA SCO เป็นต้น อินเดียยังคงให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านเป็นลำดับแรกตามนโยบาย Neighborhood diplomacy โดยมีประเทศสมาชิกของสมาคมความร่วมมือแห่งภูมิภาคเอเชียใต้ ประกอบด้วย ๗ ประเทศ ได้แก่ บังกลาเทศ ภูฏาน เนปาล มัลดีฟส์ ปากีสถาน และศรีลังกา นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับสหรัฐอเมริกา ยุโรป รวมถึงการกระชับความสัมพันธ์กับประเทศที่เป็นพันธมิตรดั้งเดิม และมีความผูกพันทางประวัติศาสตร์ เช่น รัสเซียและ ตะวันออกกลาง การส่งเสริมความร่วมมือกับมิตรประเทศใหม่ๆ เช่น แอฟริกา ละตินอเมริกา และแคริบเบียน นอกจากนี้ยังพยายามรุกเข้าสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อกระชับความสัมพันธ์ให้เพิ่มมากขึ้นอินเดียเป็นประเทศหนึ่งในเอเชียใต้มีนโยบายในการพัฒนาประเทศพร้อมทั้งการสร้างความร่วมมือกับประเทศในหลายภูมิภาค รวมทั้งประชาคมอาเซียนอย่างมีพลวัตด้วยภูมิศาสตร์ที่ไม่ไกลจากอินเดียจึงทำให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับอินเดียมีความสัมพันธ์

ทั้งทางด้านการค้า ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม มาอย่างยาวนานผ่านการเชื่อมโยงทางทะเล เป็นหลักจนถึงยุคโลกาภิวัตน์ที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มประเทศเพื่อความร่วมมือและสร้างความเข้มแข็ง ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และความมั่นคง เป็นความจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ผู้นำอินเดียในอดีต จึงได้กำหนด “นโยบายมองตะวันออก (Look East Policy)” เพื่อเป็นประตูสู่อาเซียน และต่อมา ภายหลังได้มีการปรับนโยบายดังกล่าวเพื่อให้เป็นเชิงรุกมากขึ้นจึงเปลี่ยนชื่อเป็น “นโยบาย ปฏิบัติการตะวันออก (Act East Policy)”

๒. นโยบายมองตะวันออก (Look East Policy)

เมื่อสิ้นสุดสงครามเย็น อินเดียต้องเผชิญกับความท้าทายทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นปัญหา คูกคามต่อการอยู่รอดทางการเมืองภายใน การล่มสลายของสหภาพโซเวียตทำให้อินเดียสูญเสีย ประเทศคู่ค้าหลักและแหล่งนำเข้าน้ำมันราคาถูก อินเดียจำต้องซื้อน้ำมันในราคาตลาดที่อยู่ในภาวะ เงินเพื่อเพราะผลกระทบจากสงครามอ่าวเปอร์เซียในปี ๒๕๓๔ ดังนั้นอินเดียจึงหันมาใช้เครื่องมือ ด้านนโยบายต่างประเทศโดยดำเนินยุทธศาสตร์มุ่งสู่มหาอำนาจที่มีลักษณะของนโยบายต่างประเทศ แบบหลากหลายทิศทางเพื่อการปฏิรูปเศรษฐกิจขนาดใหญ่ด้วยการเปิดเสรีทางการค้า แม้ว่าใน ขณะนั้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ได้เป็นภูมิภาคสำหรับนโยบายการค้าต่างประเทศของอินเดีย เนื่องด้วยสถานะสงครามเย็นแต่ด้วยเหตุผลดังกล่าวพร้อมกับปัจจัยอื่นๆ อาทิ การขยายตัวทางการค้าในภูมิภาคต่างๆ ของโลกผ่านการรวมกลุ่มประเทศเศรษฐกิจต่างๆ ส่วนแบ่งทางการค้าของ อินเดียที่ต่ำกว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จีนเริ่มขยายอิทธิพลสู่ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้น เป็นต้น อินเดียจึงต้องการพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตด้วยอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียง ใต้มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมเป็นระยะเวลายาวนานต่อเนื่องกว่า ๒,๐๐๐ ปี ดังเห็นได้จาก อิทธิพลทางศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ภาษา และวรรณกรรม อีกทั้งสองภูมิภาคยังม ีความสัมพันธ์อันดีในยุควิกฤตการณ์และร่วมต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราชจากเจ้าอาณานิคมตะวันตกจะมี เพียงในยุคสงครามเย็นเท่านั้นที่ทำให้ทั้งอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ห่างเหินแต่เมื่ออุณหภูมิ ของประชาคมระหว่างประเทศเริ่มดีขึ้นหลังสงครามเย็น อินเดียจึงหันกลับมาปฏิสัมพันธ์กับเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้อีกครั้งโดยสรุปสาเหตุและปัจจัยที่สำคัญได้ ดังนี้

๒.๑ เมื่ออินเดียปฏิรูประบบเศรษฐกิจจากสังคมนิยมมาสู่เสรีนิยมทำให้อินเดีย ต้องมองหาตลาดเพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจการนำเข้า - ส่งออกและการลงทุน ทั้งนี้ ในบรรดาภูมิภาคเพื่อนบ้านของอินเดีย หากมองไปทางทิศตะวันตกปากีสถานยังคงเป็นคู่พิพาทนับ แต่ได้รับเอกราชจากอังกฤษ ส่วนตะวันออกกลางและเอเชียกลางยังคงประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ และความขัดแย้ง ขณะที่ทางทิศเหนืออินเดียยังคงมีปัญหามรดกกับจีนหรือหากมองเพื่อนบ้านใน ภูมิภาคเอเชียใต้ อินเดียยังคงเป็นที่หวาดระแวงด้านความมั่นคงจากรัฐขนาดเล็กในภูมิภาคดังกล่าว การมองมายังตะวันออกสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเป็นภูมิภาคที่ไม่เคยมีข้อบาดหมางระหว่างกันจึง ทำให้อินเดียไม่ลังเลที่จะสานความสัมพันธ์ผ่านนโยบายมองตะวันออก

๒.๒ อินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมเป็นระยะเวลาอันยาวนานนับ ๒,๐๐๐ ปี ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเชื่อมโยงทาง ศาสนา ภาษา รวมถึงสถาปัตยกรรมที่สำคัญรวมถึงยังมีชาวอินเดียโพ้นทะเลที่เป็นสื่อกลางในการ

เชื่อมสองภูมิภาคอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงเป็นข้อได้เปรียบที่อินเดียจะสามารถสร้างความร่วมมือบนพื้นฐานของความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมได้

๒.๓ อินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถือเป็นเพื่อนบ้านขยายต่อกันเนื่องจากทั้งสองภูมิภาคมีพรมแดนทั้งทางบกและทางทะเลระหว่างกันโดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียมีพรมแดนติดกับเมียนมา ในขณะที่อินโดนีเซียและไทยมีพรมแดนทางทะเลติดกับบริเวณทะเลอันดามัน พรมแดนดังกล่าวถือเป็นสะพานโดยธรรมชาติที่เชื่อมต่อกับอินเดียกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๒.๔ การเชื่อมโยงกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วยอินเดียในการแก้ปัญหาภายในประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียที่มีข้อพิพาทเรื่องความแตกต่างทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ความเหลื่อมล้ำด้านการพัฒนา รวมถึงปัญหาการแบ่งแยกดินแดน ซึ่งหากอินเดียสามารถยกระดับภูมิภาคดังกล่าวให้เชื่อมโยงกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะช่วยลดปัญหาความมั่นคงภายในประเทศได้

๒.๕ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นพื้นที่ที่มีมหาอำนาจภายนอกต้องการเข้ามามีอิทธิพลเนื่องจากเป็นจุดภูมิรัฐศาสตร์ที่สำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามาของจีน จึงทำให้อินเดียต้องประสานกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อรักษาดุลอำนาจและความมั่นคงในเอเชีย

จากสาเหตุและปัจจัยข้างต้นประกอบกับนโยบายการต่างประเทศของอินเดียหลังสิ้นสุดสงครามเย็นทำให้นายกรัฐมนตรี นาราสิงหา ราว ในขณะที่นั้นได้ประกาศใช้ “นโยบายมองตะวันออก (Look East Policy)” ในปี ๒๕๓๔ เพื่อเปลี่ยนวิสัยทัศน์ของอินเดียที่มีต่อโลกและการเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายความสัมพันธ์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งในช่วงนั้นหลายประเทศ ได้แก่ สิงคโปร์ มาเลเซีย ไทย และอินโดนีเซียได้รับการขนานนามว่าเป็น “เสือแห่งอาเซียน (ASEAN Tigers)” ที่สำคัญมีความเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจอย่างมาก นอกจากนี้ผู้นำอินเดียได้ตระหนักว่าภูมิรัฐศาสตร์ของโลกกำลังเปลี่ยนจากยุโรปไปสู่เอเชีย - แปซิฟิก อินเดียจึงต้องการกระชับความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคง และการเมืองกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชีย - แปซิฟิก “นโยบายมองตะวันออก” จึงถือเป็นนโยบายขั้นแรกที่ทำให้ความสำคัญกับเรื่องเศรษฐกิจและความร่วมมือด้านความมั่นคง โดยเริ่มต้นที่นายกรัฐมนตรี นาราสิงหา ราว ได้เดินทางเยือนประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศแรกคือสิงคโปร์ ในปี ๒๕๓๖ ในยุคนายลี กวน ยู เป็นนายกรัฐมนตรีแห่งสิงคโปร์ ต่อมานายกรัฐมนตรีอินเดียอีกสองท่านถัดมาคือ นายอตาล พินารี วัชปายี และนายมัน โมहनสิงห์ ได้ดำเนินนโยบายสืบเนื่องมา รวมถึงการเน้นความเชื่อมโยงทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งปัจจุบันคือประชาคมอาเซียนที่ถือว่าเป็นศูนย์กลางของ “นโยบายมองตะวันออก” ของอินเดียในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและความร่วมมือทางการเมืองในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก ซึ่งรวม จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และประชาคมอาเซียนให้เข้มแข็ง อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างบทบาททางการเมืองของอินเดียในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก ด้วย

หลักของนโยบายมองตะวันออกของอินเดีย คือการค้นหาพันธมิตรในเอเชียด้วยกัน โดยการเชื่อมต่อความร่วมมือบนความนิ่งเฉยของโลกอนาคต ของอินเดียและผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจจะถูกรองรับอย่างเหมาะสมที่สุด โดยความร่วมมืออันยิ่งใหญ่กับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง

(East Asia) และตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia) นโยบายมองตะวันออกนี้เป็นความพยายามหลอมรวมความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับเพื่อนบ้านด้านตะวันออกอย่างใกล้ชิดและแนบแน่นซึ่งถือว่าเป็นความจริงที่ชัดเจนและใหม่มากสำหรับนโยบายด้านการต่างประเทศของอินเดียรวมถึงการทำข้อตกลงกับอาเซียน (ASEAN : Association of South East Asia Nations) ทางด้านอาเซียนได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของกลยุทธ์และเศรษฐกิจของอินเดียซึ่งมีอิทธิพลและความสำคัญต่อผลประโยชน์ของประเทศต่างๆ ในภูมิภาค ดังที่นายมันโมฮันซิงห์ อดีตนายกรัฐมนตรีอินเดียได้กล่าวไว้ว่า “นโยบายมองตะวันออกไม่ได้เป็นเพียงนโยบายด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ แต่มันคือกลยุทธ์การขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ของอินเดียต่อโลกภายใต้วิวัฒนาการของเศรษฐกิจโลก”

๓. นโยบายปฏิบัติการตะวันออก (Act East Policy)

จากนโยบาย “มองตะวันออก” ที่อินเดียดำเนินการมาว่าสองทศวรรษ แต่การเชื่อมโยงกับอาเซียนกลับยังไม่เป็นรูปธรรม จนถึงปี ๒๕๕๗ รัฐบาลอินเดียภายใต้การนำของนาย นเรนทรา โมดี นายกรัฐมนตรีคนปัจจุบันได้ประกาศนโยบายใหม่ที่เป็นเชิงรุกมากขึ้นเรียกว่า “นโยบายปฏิบัติการตะวันออก (Act East Policy)” ซึ่งมีนัยสำคัญว่าหลังจากที่เน้น “มอง” (Look) มานานจึงจำเป็นต้องเพิ่มระดับความสัมพันธ์ต่ออาเซียนให้มากยิ่งขึ้นและดำเนินงานอย่างรวดเร็วด้วย “ปฏิบัติการ” (Act) นโยบายปฏิบัติการตะวันออกจึงเป็นก้าวใหม่ล่าสุดของอินเดียที่แสดงออกต่ออาเซียน โดยการนำแนวความคิดสามเสาหลัก คือ “3Cs” มาดำเนินการร่วมกับอาเซียน ได้แก่ Commerce คือ การพาณิชย์ Culture คือ วัฒนธรรม และ Connectivity คือการเชื่อมต่อ ทั้ง ๓ ประการนี้มีจุดเด่นดังนี้

๓.๑ ด้านการพาณิชย์ อาเซียนกับอินเดียได้กำหนดเป้าหมายในเอกสารวิสัยทัศน์ผู้นำอาเซียนกับอินเดียว่าจะขยายมูลค่าการค้าสองฝ่ายเป็น ๑๐๐,๐๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐในปี ๒๕๕๘

๓.๒ ด้านวัฒนธรรม อินเดียอาศัยความสืบเนื่องจากการแผ่กระจายอารยธรรมอินเดียในอาเซียนในอดีต อันได้แก่ รามายณะ มหาภารตะ และศาสนาพุทธ มาเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงทางวัฒนธรรมระหว่างกัน

๓.๓ ด้านการเชื่อมต่อ ทั้งนี้การเชื่อมโยงด้านการค้าและการขนส่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลอินเดียให้ความสำคัญเป็นลำดับต้นๆ ในการเชื่อมอินเดียกับอาเซียน เห็นได้จากการที่รัฐบาลอินเดียพยายามเร่งรัดการพัฒนาเศรษฐกิจใน ๘ ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ควบคู่ไปกับการพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งทางถนนเชื่อมโยงอินเดีย - เมียนมา - ไทย หรือ ทางหลวงไตรภาคี อินเดีย - เมียนมา - ไทย (India - Myanmar - Thailand Trilateral Highway) เพื่อใช้เป็นเส้นทางในการเข้ามาแสวงหาโอกาสทางการค้าและการลงทุนในเมียนมา ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงเข้าสู่ประเทศในอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง เช่น ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม

ทั้งนี้อินเดียได้ประกาศจะพัฒนาอินเดียให้เป็นศูนย์รวมของการผลิตผ่านนโยบาย “Make in India” รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและคุณภาพชีวิตโดยผ่านโครงการเมืองอัจฉริยะ (Smart in India) รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและคุณภาพชีวิตโดยผ่านโครงการเมืองอัจฉริยะ (Smart cities) และดิจิทัลอินเดีย (Digital India) นอกจากนี้ นโยบายด้านการต่างประเทศ อินเดียได้กระชับความสัมพันธ์กับอาเซียนและประเทศต่างๆ ทางตะวันออกให้แนบแน่น

เพื่อเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์และความร่วมมือทางด้านความมั่นคง ด้วยการเชิญชวนประเทศต่างๆ ที่มีศักยภาพให้เข้ามาลงทุนเพื่อพัฒนาประเทศและสร้างงานให้กับชาวอินเดียมากขึ้น

๔. การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดีย เพื่อให้เป็นประตูสำคัญสำหรับการค้าชายแดน

ทางด้านตะวันออกและเป็นประตูสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย “นโยบายปฏิบัติการตะวันออก” ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาเมือง การแก้ปัญหาความไม่สงบ และนโยบายต่างประเทศ มีดังนี้

๔.๑ ระบบรางเชื่อมต่อระหว่างรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปจนจรดชายแดนจีนที่ตาวัง (Tawang) ซึ่งเป็นอำเภอชายแดนในรัฐอรุณาจัณประเทศ

๔.๒ ถนนเชื่อมต่อระหว่างภาคตะวันตกจากรัฐคุชราตกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ รัฐมิโซรัม (Mizoram) และจากรัฐชายฝั่งทะเลตะวันตก คือรัฐมหาราษฏระ (Maharashtra) ไปสู่ฝั่งทะเลตะวันออกคือรัฐเบงกอล (Bengal) ที่เรียกว่า โครงการ “มาลัยการตะ” ระยะทางราว ๒๕,๐๐๐ กิโลเมตร คาดว่าเสร็จภายในปี ๒๐๒๒

๔.๓ การพัฒนาเมืองอัจฉริยะ รัฐบาลคัดเลือก ๙๘ เมือง เพื่อพัฒนาเป็นเมืองอัจฉริยะด้วยการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลกลางปีละ ๔๘,๐๐๐ พันล้านบาท กระทรวงพัฒนาประเทศจะจัดสรรให้แต่ละเมืองอีกปีละ ๑๐๐ ล้านบาทตลอด ๕ ปี

ทั้งนี้ยังต้องการพัฒนาเมืองหลวงของรัฐ ๖ รัฐทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียให้เป็นเมืองอัจฉริยะได้แก่ รัฐเมฆาลัย, ตริปุระ, อัสนัม, นากาแลนด์, มิโซรัม, และมณีปุระให้อยู่ในแผนพัฒนาที่เป็นเมืองแห่งพลังงานแสงอาทิตย์โดยเริ่มที่รัฐตริปุระซึ่งเป็นรัฐที่ส่องรองจากไกลกัตตาทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีโครงการที่จะเปลี่ยนมาใช้ระบบ LED โดยรัฐบาลกลางรับผิดชอบค่าใช้จ่าย ๙๐% อีก ๑๐% เป็นความรับผิดชอบของรัฐตริปุระ และในด้านต่างประเทศ นายกรัฐมนตรีให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านของอินเดียเป็นอันดับแรก ด้วยการไปเยือนประเทศต่างๆ รวมทั้งไทยด้วยเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระดับทวิภาคีให้เข้มแข็ง กระชับความสัมพันธ์กับประเทศทางตะวันออกเฉียงและวางบทบาทของอินเดียใหม่ในเวทีโลก เพราะการเยือนประเทศต่างๆ เป็นโอกาสที่อินเดียได้เชิญชวนประเทศที่มีศักยภาพในด้านต่างๆ รวมถึงชาวอินเดียพลัดถิ่นให้เข้าไปลงทุนในอินเดียเพื่อมีส่วนช่วยพัฒนาประเทศตามนโยบายต่างๆ และเป็นการสร้างงานให้กับชาวอินเดียด้วย

๕. การพัฒนาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อเชื่อมโยงกับภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดีย

อินเดียได้ทำการแสวงหาแนวทางเพื่อความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน และเพื่อพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียจากภูมิภาคที่ไม่มีทางออกทางทะเลไปสู่การเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีทางออกทะเล ซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย “3Cs” ดังนี้

๕.๑ การพาณิชย์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการ และไม่ใชทางการ ดังนี้

๕.๑.๑ การค้ากับไทย ไทยได้ร่วมแสดงสินค้าในงาน International Guwahati Trade Fair เมืองกัวฮาตีอย่างต่อเนื่องถึง ๗ ครั้ง ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้ประกอบการไทยไปร่วมออกร้าน และได้รับความสนใจตอบรับจากผู้มาเที่ยวชมงานจากคนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก

(ประพันธ์ สามพายวรกิจ, ๒๕๕๖) นอกจากนี้ สถานทูตอินเดียในประเทศไทยได้จัดการแสดงสินค้าจากภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียที่ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ รวมถึงการประชุมร่วมของนักธุรกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียนับกับนักธุรกิจภาคเหนือที่จังหวัดเชียงใหม่ และที่กรุงเทพฯ นอกจากนี้ ผู้ประกอบการรายย่อยของไทยยังไปร่วมออกร้านในงานแสดงสินค้าที่รัฐมณีปุระ เพื่อลونغตลาด เช่น อาหารไทย เสื้อผ้า และเครื่องประดับ เป็นต้น ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้มาเที่ยวงานเป็นอย่างมาก แต่หากต้องการทำให้เกิดมูลค่าการค้าที่สูงขึ้นและเกิดความต่อเนื่องในด้านการค้าและเครือข่าย ผู้ประกอบการไทยควรต้องเข้าไปศึกษากฎ ระเบียบ และช่องทางความเป็นไปได้ในการร่วมลงทุนกับผู้ประกอบการหรือนักธุรกิจท้องถิ่นต่อไป (สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, ๒๕๕๗) อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยมีความรู้และความเชี่ยวชาญในอุตสาหกรรมการผลิตอาหารแปรรูป การท่องเที่ยว การโรงแรม การก่อสร้าง รวมถึงภาคบริการอื่นๆ ด้วย “นโยบายปฏิบัติการตะวันออก” ที่มีโครงการก่อสร้างต่างๆ มากมาย จึงเป็นโอกาสที่ผู้ประกอบการหรือนักธุรกิจไทยเข้าไปศึกษาเพื่อหาแนวทางและความเป็นไปได้ในการดำเนินธุรกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียต่อไป

๕.๑.๒ การค้ากับเมียนมา ในปี ๒๐๑๕ เมียนมาส่งออกสินค้าไปยังรัฐชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดีย ๑๖% และนำเข้าจากอินเดียเพียง ๖% ซึ่งคิดเป็น ๐.๘ % ของมูลค่าการค้าชายแดนของเมียนมา นอกจากนี้ สมาพันธ์การค้าระหว่างประเทศภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยังได้เดินทางไปเยือนจีน มองโกเลีย เมียนมา และ ไทยเพื่อแสวงหาความร่วมมือกับรัฐต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อความร่วมมือทางการค้าด้วย

๕.๒ วัฒนธรรม เมื่อวันที่ ๑๙ - ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๘ สมาพันธ์พุทธศาสนานานาชาติ รัฐตรีประร่วมกับเครือข่ายได้จัดประชุมนานาชาติเรื่อง “มรดกทางพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดีย” เพื่อฟื้นฟูบทบาทของมรดกทางศาสนาและวัฒนธรรมที่จะเชื่อมโยงระหว่างประชาชนในเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีผู้เข้าร่วมจากประเทศต่างๆ ในเอเชียรวม ๑๒ ประเทศ ทั้งนี้ศาสนาพุทธเป็นส่วนหนึ่งของการเชื่อมโยงความเข้าใจที่ติระหว่างประชาชนได้ทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้อินเดียให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ไทย - อินเดีย ที่ตั้งอยู่บนฐานความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาที่มีมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพุทธที่เป็นมรดกร่วมกันรวมถึงปรัชญาการดำเนินชีวิตที่มีเมตตา กรุณา ไม่ใช้ความรุนแรง และรักสันติเป็นปัจจัยร่วมที่เป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งระหว่างไทย - อินเดีย ซึ่งไทยควรใช้เป็นจุดแข็งในการเชื่อมต่อกับภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียในมิติการท่องเที่ยวต่อไป อนึ่ง สายสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียนับกับไทยเป็นทุนทางวัฒนธรรมประการหนึ่งที่ควรส่งเสริมเพื่อความเชื่อมโยงและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เป็นที่ทราบกันดีว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก และมีตระกูลภาษาร่วมกับประเทศไทย ๓ ตระกูล ได้แก่ ๑. ตระกูลภาษาจีน - ทิเบต ที่มีความเป็นภาษาพี่น้องเชื่อมโยงกับภาษาทิเบต - พม่า ในเมียนมาและไทย สำหรับในไทยมีสาขากะเหรี่ยงจัดเป็นสาขาร่วมเชื้อสายกับ ภาษาทิเบต - พม่าต่างๆ ที่พูดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดีย ๒. ตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก - รัฐเมฆาลัย ซึ่งเป็นสาขา ๑ ใน ๑๒ สาขาของตระกูลนี้ร่วมเชื้อสายกับภาษามอญ ภาษาเขมร ภาษาเวียดนาม ภาษาละว้า ภาษาขมุ ภาษาส่วย ภาษาบรูไนไทยด้วย ๓. ตระกูล

ภาษาไทย - ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียมีผู้พูดภาษาตระกูลไทยอยู่ ๗ กลุ่ม จึงทำให้ลักษณะร่วมระหว่างผู้พูดภาษาตระกูลไทย และตระกูลทิเบต - พม่า ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียกับชาวไทยในประเทศไทย และชาวเมียนมา เช่น ภาษา ศาสนาและความเชื่อ ซึ่งควรใช้จุดแข็งนี้เป็นโอกาสในการเชื่อมโยงกับกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ผ่านการส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนารัฐบาลทั้งสองประเทศ ทูตทางวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียยังคงรักษาอัตลักษณ์ ความแตกต่าง และความหลากหลายไว้ได้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าสำหรับการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และนำวัฒนธรรมเชื่อมโยงจากอาเซียนไปสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียต่อไปได้ นอกจากนี้เป็นการสานสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและยังเป็นการช่วยภาครัฐในการขับเคลื่อนนโยบายความเชื่อมโยงอินเดีย - อาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศไทยให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

๕.๓ ความเชื่อมโยง อินเดียมีความร่วมมืออนุภูมิภาคกับประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียใต้ได้แก่ BBIN ประกอบด้วยประเทศภูฏาน บังคลาเทศ อินเดีย และเนปาล ซึ่งมี ๒ ประเทศที่ไม่มีทางออกทะเลคือเนปาลและภูฏานโดยมีความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรน้ำ ความเชื่อมโยงทางด้านพลังงาน การคมนาคมขนส่งหลายรูปแบบ และสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านการบิน และการค้า อินเดียได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านเล็กๆ ที่อยู่ใกล้ที่สุดเพื่อเปิดชายแดนให้ประเทศที่อยู่ทางเหนือ ได้แก่ ภูฏาน และเนปาล มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมคล้ายกับชาวอินเดียทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเชื่อมรัฐเบงกอลตะวันตกกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียซึ่งสามารถเชื่อมต่อมาบังคลาเทศ เมียนมา และอาเซียน จากโครงการเชื่อมต่อต่างๆ อาทิ โครงการถนนไตรภาคีอินเดีย - เมียนมา - ไทย เป็นต้น และยังมี การเชื่อมโยงระหว่างรัฐมณีปุร์กับเมียนมา ๒ ทางคือ ๑. ทางรถยนต์ มีการทดลองเดินรถประจำทางจากเมืองอิมพัล รัฐมณีปุร์ไปสู่เมืองมณฑลเลย์ ประเทศเมียนมา โดยมีเจ้าหน้าที่จากกระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องของทั้ง ๒ ประเทศทดลองเส้นทางนี้ ๒. ทางเครื่องบิน ในขณะนี้ยังไม่มีสายการบินที่บินตรงระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียไปยังมณฑลเลย์ แต่มีสายการบินของอินเดียบินระหว่างเมืองอิมพัล เมืองหลวงของรัฐมณีปุร์ - โกลกัตตา - कुหนิม / กรุงเทพฯ - มณฑลเลย์ และมีเที่ยวบินระหว่างมณฑลเลย์ เมียนมาไปพุทธคยา อินเดีย และเมียนมาสนใจเปิดเที่ยวบินตรงระหว่างมณฑลเลย์ - อิมพัล รัฐมณีปุร์ต่อไป เพราะอินเดียต้องการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียเป็นประตูสู่อาเซียน จึงต้องเชื่อมโยงถนนไตรภาคีให้เป็นประโยชน์ต่อภาคธุรกิจอินเดียที่สามารถเชื่อมต่อกับอาเซียนและเป็นการช่วยพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือและสร้างความเข้มแข็งให้กับความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียกับอาเซียนได้มากขึ้น

สรุป

ความสัมพันธ์ไทย - อินเดียในอดีต มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อทางศาสนาที่คล้ายคลึงกันมาก ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงให้ทั้งสองประเทศพัฒนาความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น จึงแบ่งช่วงเวลาออกเป็น ๒ ช่วง คือ ๑. ความสัมพันธ์ตั้งแต่อดีตได้รับเอกราชจนถึงการสิ้นสุดสงครามเย็น เมื่ออินเดียได้รับเอกราชแล้วไทยเป็นประเทศแรก ๆ ที่ประกาศรับรองอินเดียและสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับอินเดียในทันที กล่าวได้ว่า

ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศนั้น เริ่มต้นด้วยความเห็นอกเห็นใจกัน แต่ด้วยสถานการณ์ทางการเมืองของโลกหลังสงครามโลก ครั้งที่ ๒ ลึกลับลง ประเทศต่างๆ ในโลกถูกแบ่งแยกออกเป็น ๒ ค่ายคือ สหรัฐอเมริกา และสหภาพโซเวียต ไทยได้ดำเนินนโยบายต่อต้านการคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างเต็มที่ จึงได้ร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นผู้นำในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ประเทศไทยและเพื่อนบ้านอื่นๆ ประกอบกับอินเดียค่อนข้างมีความใกล้ชิดเป็นอย่างมากกับสหภาพโซเวียตซึ่งถือเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ที่มีอิทธิพลมากที่สุดในขณะนั้น จึงทำให้เกิดความหวาดระแวงต่อกัน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอินเดียค่อนข้างห่างเหินกันพอสมควร ๒. ความสัมพันธ์ยุคหลังสงครามเย็นจนถึงปัจจุบัน หลังสงครามเย็นสิ้นสุดอินเดียเริ่มตระหนักถึงสภาวการณ์ใหม่ของโลกที่ต้องปรับเปลี่ยนทิศทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศหันมาร่วมมือกับประเทศในโลกเสรีมากขึ้น มีปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นตัวชี้แนะนโยบายของรัฐมากกว่าปัจจัยทางการเมือง นโยบายใหม่ของอินเดียจึงมุ่งแสวงหาพันธมิตรทางเศรษฐกิจที่มีศักยภาพได้แก่ ประเทศเพื่อนบ้านทางตะวันออกของอินเดีย เช่น ญี่ปุ่น ไต้หวัน เกาหลี และกระชับความสัมพันธ์กับกลุ่มอาเซียนในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งอินเดียมองเห็นถึงศักยภาพทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศเหล่านี้จึงมีนโยบายที่เรียกว่า “ มองตะวันออก หรือ Look East Policy ” อินเดียได้ดำเนินไปพร้อมๆ กับการประกาศเปิดเสรีทางเศรษฐกิจที่เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ขณะเดียวกันรัฐบาลไทยได้ประกาศนโยบาย “ มองตะวันตก หรือ Look West Policy ” โดยตระหนักถึงความสำคัญของอินเดียว่ามีศักยภาพทางเศรษฐกิจที่สูงต่อประเทศไทย เนื่องจากมีจำนวนประชากรจำนวนมากเป็นตลาดขนาดใหญ่สำหรับสินค้าอุปโภคบริโภคและเป็นฐานการลงทุนที่นักลงทุนให้ความสนใจ จากการดำเนินนโยบายของประเทศไทยและการดำเนินความสัมพันธ์กับอินเดียมีเงื่อนไข ๒ ประการคือ การคลี่คลายของสงครามเย็นและการแผ่ขยายทุนนิยม เสรีนิยม ทำให้ทั้งสองประเทศต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจไปในทางทุนนิยมมากขึ้น จึงเป็นเงื่อนไขที่เกื้อกูลต่อการเพิ่มพูนความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศที่เป็นโอกาสและแรงผลักดันให้ไทยมีความต้องการพัฒนาเศรษฐกิจให้เชื่อมโยงสู่ระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศมากขึ้นและได้เสริมมิติเศรษฐกิจในการดำเนินความสัมพันธ์กับต่างประเทศ อีกทั้งส่งผลให้อินเดียปรับนโยบายเศรษฐกิจให้มีลักษณะเสรีมากขึ้นให้สอดคล้องกับการขยายตัวของทุนนิยมโลก

ความสัมพันธ์ไทย - อินเดียในปัจจุบัน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นต้นมา ได้มีการพัฒนาขึ้นมาตามลำดับรวมทั้งอินเดียได้เข้ามาเป็นประเทศคู่เจรจาจากกับ ASEAN เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ และพัฒนาเป็นประเทศคู่เจรจาเต็มรูปแบบ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๘ และเป็นสมาชิก ARF (ASEAN Regional Forum) ซึ่งเป็นเวทีหารือด้านความมั่นคงในภูมิภาคอินเดียเป็นประเทศใหญ่มีบทบาทสำคัญในเวทีโลก ความสัมพันธ์ ไทย - อินเดียในปัจจุบัน สามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้ ๑. ความสัมพันธ์ทางการเมือง ใกล้ชิดขึ้นในปลายทศวรรษที่ ๑๙๘๐ เมื่ออินเดียเริ่มดำเนินนโยบายเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ ในปี ๒๕๓๔ และดำเนินนโยบายมองตะวันออก (Look East Policy) ที่ให้ความสำคัญกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายมองตะวันตก (Look West Policy) ของไทยที่ให้ความสำคัญกับภูมิภาคเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นทั้งสองฝ่ายได้จัดตั้งกลไกที่สนับสนุนการดำเนินความสัมพันธ์ เช่น คณะกรรมาธิการร่วมเพื่อความร่วมมือ

ทวิภาคีที่จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ มีการเจรจาระดับปลัดกระทรวงการต่างประเทศของทั้งสองฝ่าย การเจรจาด้านความมั่นคงระหว่างสภาความมั่นคงของไทยกับหน่วยงานด้านความมั่นคงของอินเดีย รวมทั้งการแลกเปลี่ยนการเยือนของผู้นำในระดับต่างๆ ของทั้งสองประเทศ ๒. ความสัมพันธ์ด้านความมั่นคง อินเดียประสกร่วมมือกับไทยในด้านความมั่นคงมาโดยตลอด เพราะไทยเป็นประเทศเปิดและดำเนินนโยบายเป็นมิตรกับทุกประเทศไม่มีความขัดแย้งกับประเทศใด ตลอดจนการมีบทบาทนำของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียน รวมทั้งเวทีการประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum - ARF) และมีบทบาทอย่างแข็งขันในความร่วมมือกับต่างประเทศ ๓. ความสัมพันธ์ด้านการทหาร ปัจจุบันไทยจัดตั้งสำนักงานผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเรือ และสำนักงานผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารอากาศ ประจำการอยู่ที่สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงนิวเดลี และฝ่ายอินเดียมีสำนักงานผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารอากาศประจำสถานเอกอัครราชทูตอินเดีย โดยความสัมพันธ์กับกองทัพบกอินเดีย มีการฝึกผสม MAITREE ทำการฝึกปีละ ๑ ครั้ง ในลักษณะสลับกันเป็นเจ้าภาพ นักเรียนนายร้อย จปร. จำนวน ๑๗ นาย ฝึกงานโรงเรียนนายร้อยอินเดียระยะเวลาประมาณ ๑ สัปดาห์ทุกปี ความสัมพันธ์กับกองทัพเรืออินเดีย มีการฝึกลาดตระเวนร่วมระหว่างกองทัพเรือไทยกับกองทัพเรืออินเดีย (CORPAT) จัดขึ้นปีละ ๒ ครั้ง ผลัดกันเป็นเจ้าภาพ โดยมีระยะเวลาการฝึกประมาณ ๑ สัปดาห์ การประชุม Navy to Navy Staff Talks เป็นการประชุมระดับฝ่ายอำนวยการของทั้งสองกองทัพมีการประชุมทุกปีผลัดกันเป็นเจ้าภาพการเข้าร่วมกิจกรรมทางเรือนานาชาติ (MILAN) กองทัพเรืออินเดีย จัดสองปีครั้ง ณ เมืองท่าพอร์ตแบลร์ หมู่เกาะอันดามันและนิโคบาร์ และความสัมพันธ์กับกองทัพอากาศอินเดีย มีความสัมพันธ์ที่ดีโดยทุกปีมีการประชุม Air Staff Talk โดยผลัดกันเป็นเจ้าภาพ นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างสามกองทัพดังกล่าวยังมีกลไกการประชุมเจ้าหน้าที่ระดับสูงระหว่างกระทรวงกลาโหมสองฝ่าย ทั้งสองฝ่ายได้ลงนามบันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือด้านกลาโหมเมื่อปี ๒๕๕๕ ซึ่งครอบคลุมการแลกเปลี่ยนข้อมูลความร่วมมือในการฝึกอบรม การจัดกิจกรรมร่วมและความร่วมมือด้านช่วยเหลือมนุษยธรรมและการบรรเทาภัยพิบัติ เป็นต้น ๔. ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ไทยและอินเดียมีความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างกันมาช้านาน ในปัจจุบัน การค้าไทย - อินเดียมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะตั้งแต่ไทยและอินเดียลงนามความตกลงเขตการค้าเสรี (FTA) ระหว่างกัน การค้าไทย - อินเดีย ถือว่ามีโอกาสที่ขยายตัวได้อีกมาก โดยปัจจุบันไทยเป็นคู่ค้าที่สำคัญอันดับ ๔ ของอินเดียในอาเซียน ด้านการลงทุน มีบริษัทอินเดียเข้าไปลงทุนในไทยจำนวนมาก โดยบริษัทขนาดใหญ่ที่เข้ามาลงทุนในไทย ได้แก่ กลุ่มบริษัททาทา ซึ่งลงทุนทั้งในธุรกิจยานยนต์ (Tata Motors) ธุรกิจเหล็ก (Tata Steel) ธุรกิจไอที (Tata Consultancy Services) ในส่วนของการลงทุนไทยในอินเดียแม้บริษัทไทยยังเข้าไปลงทุนในอินเดียไม่มากนัก แต่มีบริษัทขนาดใหญ่ เช่น ซีพี อิตาเลียนไทย ศรีไทยซูเปอร์แวร์ เดลต้าอิเล็กทรอนิกส์ บ้านพลกษา และไทยอวโต้ ซึ่งมีที่เข้าไปลงทุนในอินเดีย ซึ่งไทยและอินเดียได้ลงนามกรอบความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA) ไทย - อินเดีย สาระสำคัญคือการเปิดเสรีทั้งในด้านการค้าสินค้า การบริการ และการลงทุน รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือในด้านต่างๆ โดยได้มีการเร่งลดภาษีสินค้าบางส่วนทันที และในปี ๒๕๔๕ ผู้นำของประเทศสมาชิกอาเซียนและอินเดีย เห็นชอบให้มีการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน - อินเดีย และในปี ๒๕๔๖ ทั้งสองฝ่ายได้ลงนามกรอบความตกลงว่าด้วยความ

ร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมด้านต่างๆ เพื่อเป็นกรอบแนวทางและแผนงานในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน - อินเดีย ที่ครอบคลุมถึงการเปิดเสรีการค้า การค้าบริการ การลงทุน และกลไกระงับข้อพิพาท รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือในการอำนวยความสะดวก ๕. ความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมและการแลกเปลี่ยนในระดับประชาชน ไทยและอินเดียมีความผูกพันด้านวัฒนธรรมมาตั้งแต่โบราณกว่า ๒,๐๐๐ ปี โดยในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้ามาในดินแดนสุวรรณภูมิ ปัจจุบัน มรดกทางวัฒนธรรมและประเพณีจากอินเดียยังคงมีอิทธิพลสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยทั้งทางด้านศาสนา ภาษา วรรณกรรม และศิลปะแขนงต่างๆ ไทยได้จัดโครงการต่อเนื่องเพื่อเผยแพร่ความเป็นไทยและสร้างสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ อาทิ การอัญเชิญผ้าพระกฐินพระราชทานไปยังอินเดีย และการจัดงาน Destination Thailand ของสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ของไทยในอินเดียเป็นประจำทุกปีทั้งสองฝ่ายได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจว่าด้วยการจัดตั้งโครงการแลกเปลี่ยน ไทย - อินเดีย เพื่อกระชับความสัมพันธ์ผ่านการส่งเสริมความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ การศึกษา และวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ โดยอินเดียจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมอินเดีย ที่กรุงเทพฯ เพื่อช่วยส่งเสริมให้ชาวไทยได้เข้าใจวัฒนธรรมอินเดียมากขึ้น นอกจากนี้รัฐบาลอินเดียให้ทุนการศึกษาระดับปริญญาตรี โท และเอก ปีละมากกว่า ๑๐๐ ทุนแก่นักศึกษาไทยให้ไปศึกษาในประเทศอินเดียในขณะที่มาวิทยาลัยชั้นนำของไทยหลายแห่งมีศูนย์อินเดียศึกษาหรือสาขาวิชาการระดับปริญญาตรีและโท เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีภาคเอกชนไทยที่ร่วมบริจาคสมทบผ่านกระทรวงการต่างประเทศ ได้มอบเงินบริจาคในส่วนของภาคเอกชนถูกนำไปตั้งเป็นกองทุน “ Thailand Fund for Nalanda University” เพื่อเป็นทุนการศึกษาวิจัยในสาขาพุทธศึกษาและปรัชญา ทำให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนทั้งสองฝ่ายมีการติดต่อสัมพันธ์กันตั้งแต่ในอดีต ซึ่งปัจจุบันปฏิสัมพันธ์ในระดับประชาชนมีความแน่นแฟ้น ชาวไทยเชื้อสายอินเดียที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมีประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ คน มีส่วนช่วยส่งเสริมภาพพจน์ที่ดีของไทยในสายตาชาวอินเดียเนื่องจากสังคมไทยเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้สามารถสร้างฐานะได้ ประกอบธุรกิจ เข้ารับราชการ และมีบทบาทในวงการการเมืองไทย ชาวไทยเชื้อสายอินเดียที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยได้ก่อตั้งสมาคมต่างๆ และในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยเป็นประเทศที่ชาวอินเดียนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวมากเป็นอันดับ ๑ เมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ทั่วโลก โดยไทยส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวกลุ่มตลาดบนของอินเดียมาใช้บริการจัดประชุม สัมมนา ถ่ายทำภาพยนตร์ เล่นกอล์ฟ ตลอดจนจัดงานฉลองต่างๆ อาทิ งานแต่งงาน งานครบรอบวันเกิด งานครบรอบวันแต่งงาน เป็นต้น นอกจากนี้มีนโยบายการเปิดเสรีด้านการบินมีส่วนในการเพิ่มปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนทั้งสองฝ่าย ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ประเทศไทยเป็นที่นิยมในหมู่ชาวอินเดีย คือ ค่าใช้จ่ายไม่แพง เดินทางสะดวก มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม และที่สำคัญคือภาพยนตร์อินเดียเข้ามาฉายทำในประเทศไทยเป็นจำนวนมากส่งผลให้ไทยเป็นที่รู้จักในหมู่คนอินเดีย

๖. ความสัมพันธ์ด้านการศึกษา คุณภาพการศึกษาของอินเดียเป็นที่ยอมรับในหมู่ผู้ปกครองไทยที่นิยมส่งบุตรหลานไปเรียนต่อในต่างประเทศ นักศึกษาไทยเดินทางไปศึกษาต่อที่อินเดีย สามารถแยกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ ๑. ระดับประถมและมัธยมศึกษา ๒. ระดับอุดมศึกษาหรือระดับปริญญา จุดแข็งของการศึกษาในอินเดียคือวิชาการที่เข้มข้นไม่เน้นการทำหน้าที่แต่เน้นการทำความเข้าใจและการลง

มือปฏิบัติ การใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อในการเรียนการสอน ระเบียบวินัยที่เคร่งครัดและการมีไควต่านักศึกษาต่างชาติรองรับ กล่าวคือรัฐบาลอินเดียส่งเสริมให้อินเดียเป็นศูนย์กลางด้านการศึกษาจึงออกกฎหมายมหาวิทยาลัยในบางคณะรับนักศึกษาต่างชาติในระบบโควต้าทำให้นักศึกษาต่างชาติสามารถเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยชั้นนำของอินเดียได้โดยไม่ต้องผ่านการสอบแข่งขัน มีการส่งเสริมให้อินเดียเป็นประเทศทางเลือกใหม่สำหรับนักศึกษาไทยมุสลิมแทนการไปศึกษาในบางประเทศที่มีแนวความคิดสุดโต่ง อินเดียเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ควรส่งเสริมให้นักศึกษาไทยมุสลิมโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เดินทางไปศึกษา การสร้างเครือข่ายนักศึกษาไทยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเครือข่ายระหว่างนักศึกษาไทยในอินเดียกับสถานเอกอัครราชทูต/สถานกงสุลใหญ่ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกและแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ ให้กับนักเรียนไทยตลอดจนค้นหาความเป็นเลิศของมหาวิทยาลัยที่นักศึกษาไทยศึกษาอยู่เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนไทยเดินทางมาศึกษาต่อซึ่งเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ในระดับประชาชนต่อประชาชนของทั้งสองประเทศ

๗. ความสัมพันธ์ทางศาสนา ในปัจจุบันมีชาวไทยพุทธเดินทางมาแสวงบุญในอินเดียกว่า ๘๕,๐๐๐ คนต่อปี สถานเอกอัครราชทูตฯ และ สถานกงสุลใหญ่ ณ เมืองกัลกัตตา มีนโยบายสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานภาครัฐอินเดียที่ดูแลรับผิดชอบเขตสังฆนิยสถานต่างๆ ให้อินเดียมีความรู้สึกที่ดีกับไทย การสนับสนุนการทำงานของพระธรรมทูตไทยสายอินเดีย - เนปาล สถานเอกอัครราชทูตฯ ดำเนินนโยบายสนับสนุนการทำงานของสำนักงานพระธรรมทูตสายอินเดีย - เนปาลเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระดับประชาชน อาทิ การสร้างที่พักระหว่างเส้นทางแสวงบุญให้กับผู้แสวงบุญชาวไทย การสร้างวัดไทยเขตวันมหาวิหารเมืองสาวัตถี การช่วยเหลือพัฒนาชุมชนท้องถิ่นผ่านโครงการคลินิกสุขภาพพยาบาลผู้ยากไร้ และโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น นโยบาย Outreach พุทธศาสนาไปยังพื้นที่ต่างๆ ของอินเดีย มีเป้าหมายมุ่งนำพาและเผยแพร่พุทธศาสนาไปยังพื้นที่ในภาคต่างๆ ของอินเดียแทนการกระจุกตัวอยู่เฉพาะในเขตสังฆนิยสถาน เพื่อใช้พุทธศาสนาเป็นสื่อกลางในการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนต่อประชาชน และสร้างความเข้าใจภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศไทยในสายตาของชาวอินเดีย

นโยบายต่างประเทศของอินเดียที่มีต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบด้วย

๑. วิสัยทัศน์การดำเนินนโยบายต่างประเทศของอินเดีย เพื่อเป้าหมายหลัก ๓ ประการ คือ แสวงหาหลักประกันให้กับความมั่นคงแห่งชาติเพื่อต่อต้านการรุกรานจากภายนอกหรือต่อต้านการสนับสนุนจากภายนอกเพื่อการแบ่งแยกดินแดนของอินเดียและสร้างความมั่นคงในภูมิภาคซึ่งอินเดียถือเป็นเขตอิทธิพลของตน แสวงหาอิสรภาพและความเชื่อมั่นในตนเอง อินเดียได้ปรับปรุงความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาและประเทศตะวันตกอื่นๆ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินการทางการทูตและลดการพึ่งพิง รวมทั้งเป็นการถ่วงดุลระหว่างประเทศมหาอำนาจ อินเดียมีทรัพยากรธรรมชาติและประชากรจำนวนมากมีเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง จึงควรมีบทบาทในทางการเมืองระหว่างประเทศ การดำเนินนโยบายต่างประเทศของอินเดียถือเป็นสิ่งแปลกใหม่สำหรับการเมืองระหว่างประเทศ คือ การใช้นโยบายต่างประเทศที่เรียกว่า “นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด” คือการไม่นำตนเองเข้าไปผูกพันหรือฝักใฝ่กับฝ่ายการเมืองฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดด้วยการเป็นพันธมิตรทางทหารหรือการสนับสนุนสัญญาใดๆ เพื่อต่อต้านอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นศัตรูกัน แต่จะให้ความเป็นมิตรกับทุกๆ ประเทศโดยไม่จำกัดค่ายทางการเมือง รวมทั้งการเป็นคนกลางในการเจรจาแก้ไขปัญหาและกรณีพิพาทระหว่าง

ประเทศโดยสันติวิธี เพื่อลดความตึงเครียดและสถานการณ์ความขัดแย้งของสงครามเย็นทำให้สันติภาพโลกกลับคืนมา จึงนำเอา “หลักปรัชญาสี่” มาใช้เป็นเกณฑ์ในการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ เป็นหลักการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ๕ ประการ คือ การเคารพร่วมกันต่อบุรณภาพและอธิปไตยในเขตแดนของกันและกัน การไม่รุกรานกันการไม่แทรกแซงในกิจการภายในของกันและกัน ความเสมอภาคและการถือประโยชน์ร่วมกัน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งลักษณะสำคัญของนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดและหลักปรัชญาสี่มีความสอดคล้องกันด้วยเหตุผลสำคัญที่อินเดียมีนโยบายต่างประเทศดังกล่าวมาใช้ คือ ความขัดแย้งระหว่างประเทศมหาอำนาจที่เกิดจากความหวาดระแวงและหวาดกลัวซึ่งกันและกัน การนำตัวเข้าผูกพันกับประเทศมหาอำนาจหนึ่งใดแล้วจะทำให้เกิดการแบ่งแยกออกเป็นสองค่ายเด่นชัดมากขึ้น อินเดียไม่เชื่อในอุดมการณ์ของประเทศมหาอำนาจที่ต่างฝ่ายต่างอ้างว่าตนเองเป็นผู้ต่อสู้เพื่อเสรีภาพ และการผูกพันกับประเทศมหาอำนาจทำให้อินเดียขาดอิสระในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ นโยบายต่างประเทศของอินเดียถูกกำหนดโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์แห่งชาติ ทำให้อินเดียให้การยอมรับในความร่วมมือกับประเทศที่มีทัศนคติเช่นเดียวกัน อินเดียมีความเชื่ออย่างจริงจังในหลักการทำงานเพื่อสร้างมิตรภาพต่อทุกประเทศบนพื้นฐานของอำนาจอธิปไตยที่เท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติในเรื่องความแตกต่างด้านอุดมการณ์และภูมิศาสตร์ ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาอินเดียถูกจับตามองจากมหาอำนาจในภูมิภาคและมหาอำนาจของโลก เนื่องจากมีบทบาทที่ชัดเจนมากขึ้น ในการนำประเทศไปสู่การเป็นมหาอำนาจของโลกในศตวรรษที่ ๒๑ โดยมีจุดยืนการดำเนินนโยบายต่างประเทศเป็นของตนเองรวมทั้งรณรงค์ เพื่อการเป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (United Nations Security Council - UNSC) จุดแข็งที่สนับสนุนการเป็นมหาอำนาจของอินเดียคือ การมีประชาธิปไตยที่ใหญ่ที่สุดในโลกและมีความเข้มแข็ง มีเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว มีทรัพยากรบุคคลจำนวนมาก และการเป็นกระบอกเสียงให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาในหลายโอกาส จึงเป็นเหตุผลทำให้ประเทศต่างๆ อาทิ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ หันกลับมาให้ความสนใจเร่งกระชับหรือรื้อฟื้นความสัมพันธ์กับอินเดียเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองในบริบทปัจจุบันจึงได้กำหนด “นโยบายมองตะวันออก (Look East Policy)” เพื่อเป็นประตูสู่อาเซียน และต่อมาได้มีการปรับนโยบายดังกล่าวเพื่อให้เป็นเชิงรุกมากขึ้นจึงเปลี่ยนชื่อเป็น “นโยบายปฏิบัติการตะวันออก (Act East Policy)” ๒. นโยบายมองตะวันออก (Look East Policy) เมื่อสิ้นสุดสงครามเย็นอินเดียหันมาใช้เครื่องมือดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยดำเนินยุทธศาสตร์มุ่งสู่มหาอำนาจที่มีลักษณะของนโยบายต่างประเทศแบบหลากหลายทิศทางเพื่อการปฏิรูปเศรษฐกิจขนาดใหญ่ด้วยการเปิดเสรีทางการค้า อาทิ การขยายตัวทางการค้าในภูมิภาคต่างๆ ของโลกผ่านการรวมกลุ่มประเทศเศรษฐกิจต่าง ๆ อินเดียจึงต้องการพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และมีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมเป็นระยะเวลายาวนานต่อเนื่องกว่า ๒,๐๐๐ ปี อินเดียจึงให้ความสำคัญในปฏิสัมพันธ์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีสาเหตุและปัจจัยสำคัญคือ อินเดียปฏิรูประบบเศรษฐกิจจากสังคมนิยมมาสู่เสรีนิยมทำให้อินเดีย มองหาตลาดเพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจการนำเข้า - ส่งออกและการลงทุน อินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นระยะเวลาอันนับ ๒,๐๐๐ ปี ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเชื่อมโยงทางศาสนา ภาษา รวมถึงสถาปัตยกรรมที่สำคัญรวมถึงยังมีชาว

อินเดียโพ้นทะเลที่เป็นสื่อกลางในการเชื่อมสองภูมิภาคอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงเป็นข้อได้เปรียบที่อินเดียสามารถสร้างความร่วมมือบนพื้นฐานของความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมได้ อินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถือเป็นเพื่อนบ้านขยายต่อกันเนื่องจากทั้งสองภูมิภาคมีพรมแดนทั้งทางบกและทางทะเลระหว่างกันโดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียมีพรมแดนติดกับเมียนมา การเชื่อมโยงกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วยอินเดียในการแก้ปัญหาภายในประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียที่มีข้อพิพาทเรื่องความแตกต่างทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ความเหลื่อมล้ำด้านการพัฒนารวมถึงปัญหาการแบ่งแยกดินแดน ซึ่งหากอินเดียสามารถยกระดับภูมิภาคดังกล่าวให้เชื่อมโยงกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะช่วยลดปัญหาความมั่นคงภายในประเทศได้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นพื้นที่มหาอำนาจภายนอกต้องการเข้ามามีอิทธิพลเนื่องจากเป็นจุดภูมิรัฐศาสตร์ที่สำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามาของจีน จึงทำให้อินเดีย ต้องประสานกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อรักษาดุลอำนาจและความมั่นคงในเอเชีย หลักของนโยบายมองตะวันออกของอินเดีย คือการค้นหาพันธมิตรในเอเชียด้วยกัน โดยการเชื่อมต่อความร่วมมือบนความนิ่งเฉยของโลกอนาคตของอินเดียและผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจถูกรองรับอย่างเหมาะสมที่สุด โดยความร่วมมืออันยิ่งใหญ่กับภูมิภาคเอเชียตะวันออก (East Asia) และตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia) เป็นความพยายามหลอมรวมความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับเพื่อนบ้านด้านตะวันออกอย่างใกล้ชิดและแนบแน่น ซึ่งถือว่าเป็นความจริงที่ชัดเจนและใหม่มากสำหรับนโยบายด้านการต่างประเทศของอินเดียรวมถึงการทำข้อตกลงกับอาเซียน (ASEAN : Association of South East Asia Nations) “นโยบายมองตะวันออกไม่ได้เป็นเพียงนโยบายด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ แต่มันคือกลยุทธ์การขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ของอินเดียต่อโลกภายใต้วิวัฒนาการของเศรษฐกิจโลก” ๓. นโยบายปฏิบัติการตะวันออก (Act East Policy) จากนโยบาย “มองตะวันออก” ได้ประกาศนโยบายใหม่ที่เป็นเชิงรุกมากขึ้นเรียกว่า “นโยบายปฏิบัติการตะวันออก (Act East Policy)” ซึ่งมีนัยสำคัญว่าหลังจากที่เน้น “มอง” (Look) มานานจึงจำเป็นต้องเพิ่มระดับความสัมพันธ์ต่ออาเซียนให้มากยิ่งขึ้นและดำเนินงานอย่างรวดเร็วด้วย “ปฏิบัติการ” (Act) จึงเป็นก้าวใหม่ล่าสุดของอินเดียที่แสดงออกต่ออาเซียน โดยการนำแนวความคิดสามเสาหลัก คือ “3Cs” มาดำเนินการร่วมกับอาเซียน ได้แก่ การพาณิชย์ วัฒนธรรม และการเชื่อมต่อ ทั้งนี้อินเดียได้ประกาศพัฒนาให้เป็นศูนย์รวมของการผลิตผ่านนโยบาย “Make in India” รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและคุณภาพชีวิตโดยผ่านโครงการเมืองอัจฉริยะ (Smart in India)” รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและคุณภาพชีวิตโดยผ่านโครงการเมืองอัจฉริยะ (Smart cities) และดิจิทัลอินเดีย (Digital India) นอกจากนี้ อินเดียได้กระชับความสัมพันธ์กับอาเซียนและประเทศต่างๆ ทางตะวันออกให้แนบแน่นมากขึ้นเพื่อเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์และความร่วมมือทางด้านความมั่นคง ๔. การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดีย เพื่อเป็นประตูสำคัญสำหรับการค้าชายแดน ด้วย “นโยบายปฏิบัติการตะวันออก” โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาเมือง การแก้ปัญหาความไม่สงบ และนโยบายต่างประเทศ คือระบบรางเชื่อมต่อระหว่างรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปจนจรดชายแดนจีนที่ตาวัง (Tawang) ซึ่งเป็นอำเภอชายแดนในรัฐอรุณาจัลประเทศ การสร้างถนนเชื่อมต่อระหว่างภาคตะวันตกจากรัฐคุชราตกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ รัฐมิโซรัม (Mizoram) และจากรัฐชายฝั่งทะเลตะวันตก คือรัฐมหาราษฏระ (Maharashtra) ไปสู่ฝั่งทะเลตะวันออกคือรัฐเบงกอล (Bengal) ที่

เรียกว่า โครงการ “มาลัยการตะ” การพัฒนาเมืองอัจฉริยะเพื่อพัฒนาเป็นเมืองอัจฉริยะด้วยการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลกลาง ๕. การพัฒนาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อเชื่อมโยงกับภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดีย อินเดียได้ทำการแสวงหาแนวทางเพื่อความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน และเพื่อพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียสู่การเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย “3Cs” โดยการพาณิชย์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านต่างๆ สำหรับการค้ากับไทย ไทยได้ร่วมแสดงสินค้าในงาน International Guwahati Trade Fair เมืองกัวฮาตีอย่างต่อเนื่อง ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้ประกอบการไทยไปร่วมออกร้าน และได้รับความสนใจตอบรับจากผู้มาเที่ยวชมงานจากคนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ผู้ประกอบการรายย่อยของไทยยังไปร่วมออกร้านในงานแสดงสินค้าที่รัฐมณีปุระ เพื่อลองตลาด ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้มาเที่ยวชมงานเป็นอย่างมาก แต่หากต้องการทำให้เกิดมูลค่าการค้าที่สูงขึ้น ผู้ประกอบการไทยควรต้องเข้าไปศึกษากฎ ระเบียบ และช่องทางความเป็นไปได้ในการร่วมลงทุนกับผู้ประกอบการหรือนักธุรกิจท้องถิ่นต่อไป วัฒนธรรม เพื่อฟื้นฟูบทบาทของมรดกทางศาสนาและวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงระหว่างประชาชนในเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ศาสนาพุทธเป็นส่วนหนึ่งของการเชื่อมโยงความเข้าใจที่ดีระหว่างประชาชน ที่ตั้งอยู่บนฐานความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาที่มีมาอย่างยาวนาน ศาสนาพุทธเป็นมรดกร่วมกันรวมถึงปรัชญาการดำเนินชีวิต เป็นปัจจัยร่วมที่เป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งระหว่างไทย - อินเดีย ซึ่งไทยควรใช้เป็นจุดแข็งในการเชื่อมต่อกับภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียในมิติการท่องเที่ยวและความเชื่อมโยง อินเดียมีความร่วมมืออนุภูมิภาคกับประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียใต้ โดยดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้ที่สุดเพื่อเปิดชายแดนให้ประเทศที่อยู่ทางเหนือ ได้แก่ ภูฏาน และเนปาล มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมคล้ายกับชาวอินเดียทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเชื่อมรัฐเบงกอลตะวันตก กับภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียซึ่งสามารถเชื่อมต่อมาบังคลาเทศ เมียนมา และอาเซียน จากโครงการเชื่อมต่อต่างๆ อาทิ โครงการถนนไตรภาคี อินเดีย - เมียนมา - ไทย เป็นต้น เพราะอินเดียต้องการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียเป็นประตูสู่อาเซียน จึงต้องเชื่อมโยงถนนไตรภาคีให้เป็นประโยชน์ต่อภาคธุรกิจอินเดียที่สามารถเชื่อมต่อกับอาเซียนและเป็นการช่วยพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือและสร้างความเข้มแข็งให้กับความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียกับอาเซียนได้มากขึ้น

บทที่ ๔

การดำเนินความร่วมมือระหว่างอินเดีย กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ปัจจุบันประเทศไทยและประเทศอินเดียมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นในด้านการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และศาสนา เพราะทั้งสองประเทศดำเนินนโยบายที่สอดคล้องกัน โดยอินเดียได้ริเริ่มนโยบายมองตะวันออก (Look East Policy) เพื่อขยายความสัมพันธ์และความร่วมมือกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินนโยบาย มุ่งตะวันตก (Look West Policy) ของไทย ซึ่งให้ความสำคัญกับอินเดียในฐานะมหาอำนาจและเป็น ตลาดการค้าที่มีศักยภาพมากที่สุดในภูมิภาคเอเชียใต้ ในขณะที่อินเดียถือเป็นมิตรประเทศที่ ใกล้ชิดภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์กับอาเซียนที่ร่วมมือกัน ใน การส่งเสริมเสถียรภาพในภูมิภาค ขับเคลื่อนความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนสร้างความใกล้ชิดทางวัฒนธรรมมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านนโยบายมุ่งตะวันออก ของอินเดียที่เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญทำให้อุตสาหกรรมระหว่างอาเซียน - อินเดีย มีพลวัตมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงต้องศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในนโยบายประเทศ อินเดียและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย การสอดคล้องกันของการดำเนินนโยบายมอง ตะวันออกของอินเดียกับนโยบายมุ่งตะวันตกของไทย การดำเนินการความร่วมมือระหว่างอินเดีย กับกลุ่มอาเซียนและไทย และ นโยบายอินโด - แปซิฟิก ที่เกี่ยวข้องกับไทย - อินเดีย สามารถอธิบาย ได้ตามลำดับดังนี้

ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในนโยบาย ประเทศอินเดียและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย

คำถามที่ ๑ การที่อินเดียใช้นโยบายมองตะวันออกเป็นนโยบายการต่างประเทศ ส่งผลกระทบต่อไทยและอาเซียนอย่างไรบ้าง

คนที่ ๑ นาย ภาณุวัฒน์ จันทระจิตร ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

มิติความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศไทยกับอินเดีย และของอาเซียนกับอินเดีย มีความแน่นแฟ้นจากมูลค่าการค้าสินค้าระหว่างกันปรับตัวสูงขึ้น นโยบายมองตะวันออกของอินเดีย เริ่มตั้งแต่ปี ๒๕๓๔ และในช่วงตั้งแต่ปี ๒๕๓๕ มูลค่าการค้ารวม ๓๙๙.๘๑ ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดย ไทยยังขาดดุลการค้าต่ออินเดียอยู่ จนกระทั่งเมื่อถึงช่วงปี ๒๕๔๘ ตัวเลขปริมาณมูลค่าการค้าของไทยและ

อินเดียขยับสูงขึ้นเป็น ๒,๘๐๕.๙๗ ล้านดอลลาร์ โดยไทยเริ่มได้เปรียบดุลการค้า (มูลค่าส่งออก จากไทยไปอินเดียมากกว่ามูลค่าการนำเข้าของไทยจากอินเดีย) เป็นจำนวน ๒๕๓.๔๗ ล้านดอลลาร์ และในช่วงตั้งแต่ปี ค.ศ. ๒๐๐๕ จนถึงปัจจุบัน (ปี ค.ศ. ๒๐๑๙) พบว่าไทยได้เปรียบดุลการค้ากับ อินเดียมาโดยตลอดและมีทิศทางเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในมิติการค้าระหว่างกลุ่ม ประเทศอาเซียนกับอินเดียเปรียบเทียบด้วยแล้ว พบว่าทิศทางการค้าระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียน และอินเดียมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกันโดยมีแนวโน้มที่อินเดียนำเข้าสินค้าจากกลุ่มประเทศอาเซียน เด็ดขาดแบบก้าวกระโดดตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. ๒๐๐๔ เป็นต้นมาและมีมูลค่านำเข้าสินค้าจากกลุ่มประเทศ อาเซียนในช่วงปีงบประมาณ ๒๐๑๘ - ๒๐๑๙ (๑ เมษายน ๒๐๑๘ - ๓๑ มีนาคม ๒๐๑๙) คิดเป็น มูลค่าจำนวน ๕๙,๓๒๑.๓๒ ล้านดอลลาร์ สาเหตุหลักประการหนึ่งซึ่งสนับสนุนการเพิ่มขึ้นในมิติ ด้านความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกันของอินเดียและกลุ่มอาเซียน รวมถึงประเทศไทยได้แก่ ผลจากการตกลงทางการค้าระหว่างกัน ซึ่งมีการสร้างความร่วมมือในการตกลงทางการค้าในหลาย กรอบความร่วมมือ ได้แก่ กรอบความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมด้านต่างๆ ระหว่างอาเซียนและอินเดีย มีผลบังคับใช้ในกรอบสินค้าในวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๓ เป็นต้นมา

คนที่ ๒ นโยบาย Look East Policy ถือกำเนิดในช่วงทศวรรษ ๑๙๙๐ เป็นช่วงหลัง สงครามเย็น ถือเป็นกาเปลี่ยนขั้วนโยบายต่างประเทศที่สำคัญของอินเดีย ในขณะที่ไทยมีนโยบาย Look West Policy เป็นนโยบายที่มีความสอดคล้องกัน มีส่วนทำให้ทั้งสองประเทศเริ่มกลับมา มีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกันมากขึ้น เช่นเดียวกับอินเดียสนใจมีความสัมพันธ์กับอาเซียนและประเทศ ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้อื่นๆ โดยอาเซียนเป็นภูมิภาคที่มีอนาคตสดใสทางเศรษฐกิจและบาง ประเทศสมาชิก เช่น เมียนมาและไทยนับได้ว่าเป็นเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดกับอินเดีย และการดำเนินนโยบาย Look East Policy ของอินเดียทำให้อินเดียและอาเซียนกับไทยต่างเริ่มมองหา ศักยภาพในกันและกันมากขึ้นเพื่อสร้างความร่วมมือและมีปฏิสัมพันธ์กันโดยเฉพาะด้านการค้า ความเชื่อมโยง และวัฒนธรรม เป็นสาขาที่นโยบาย Look East/Act East ของอินเดีย ทำให้อาเซียน และอินเดียเริ่มต้นความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการเริ่มจากอินเดียได้รับสถานะคู่เจรจาเฉพาะด้านของ อาเซียน ก่อนยกระดับขึ้นเป็นคู่เจรจาอย่างสมบูรณ์ในปี ๑๙๙๕ และต่อมาได้พัฒนาความสัมพันธ์ สู่ระดับการประชุมสุดยอดครั้งแรก เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๐๐๒ จึงทำให้อินเดียมีกรอบความ ร่วมมือที่ชัดเจนกับอาเซียน มีแผนดำเนินความสัมพันธ์ที่ชัดเจน มีการกำหนดช่วงเวลาเพื่อบรรลุ เป้าหมายความร่วมมือต่างๆ รวมทั้งมีการประชุมในระดับเจ้าหน้าที่อาวุโส รัฐมนตรี และระดับผู้นำ ซึ่งเป็นเวทีสำคัญในการกำหนดนโยบาย รวมทั้งมีการจัดทำความตกลงอาเซียน - อินเดีย FTA ซึ่งผู้ประกอบการอาเซียน รวมทั้งไทยได้รับประโยชน์ด้านการค้าขายกับอินเดียภายใต้ความตกลงนี้

คนที่ ๓ นาย ชุตินทร คงศักดิ์ ตำแหน่ง เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงเดลี อินเดีย

อินเดียเป็นประเทศที่มีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และ ไทย - อินเดีย มีความสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนาน แต่ห่างเหินไปในช่วงสงครามเย็น จึงต้องมีการ ฟื้นฟูความสัมพันธ์กันใหม่ และในปัจจุบันอินเดียมีบทบาทด้านเศรษฐกิจในเวทีโลก ไทย - อินเดีย

มีต้นทุนเดิมทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีมาอย่างยาวนานและมีความรู้สึกคุ้นเคยต่อกัน จึงมีความเชื่อมโยงต่อกัน แต่จะอย่างไรให้ความเชื่อมโยงในอดีตส่งผลที่ดีต่อปัจจุบันโดยเฉพาะ อินเดียทวีความสำคัญทางการเมืองและเศรษฐกิจมากขึ้นในปัจจุบัน การที่อินเดียมองตะวันออก จึงเป็นสิ่งที่ดีและไทยต้องมองไปที่อินเดีย ด้วยตลาดอินเดียเป็นตลาดใหญ่ ๑,๓๐๐ ล้านคน มีประชาชนชั้นกลาง ประมาณ ๔๐๐ ล้านคน เยอะกว่าชนชั้นกลางในไทย และในปัจจุบันที่มีภาวะ ความผันผวนความเสี่ยงของเศรษฐกิจทำให้หลายประเทศเริ่มมีนโยบายหันมามองในประเทศมากขึ้น อินเดียมีนโยบายที่พึ่งพาตนเองมากขึ้น เพราะมีตลาดที่ใหญ่ เพราะฉะนั้นนโยบายอินเดียที่พึ่งพา ตนเองมากขึ้น คือ นโยบาย Make in India คือการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า จึงสอดคล้องกับหลาย ประเทศที่อยากเคลื่อนย้ายฐานการผลิตออกจากจีน และสอดคล้องกับอินเดียต้องการดึงดูดให้ภาค การผลิตย้ายไปอยู่ในประเทศอินเดียมากขึ้น จึงเป็นโอกาสที่อาเซียนและไทยสามารถเข้าไปลงทุนใน อินเดียได้มากขึ้น ไทยจึงต้องให้ความสำคัญอินเดียทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ภาวะปัจจุบันถ้า ไทยอยากลดการพึ่งพารัฐเดิมนั้นๆ ความเสี่ยงเดิมนั้นๆ เช่น จีน เป็นต้น อินเดียก็เป็นโอกาสที่ดีของไทย และอินเดียต้องการส่งเสริมให้ภาคธุรกิจการผลิตไปลงทุนในอินเดียมากขึ้น จึงเป็นโอกาสที่มากขึ้น กว่าเดิมของไทย ในการตอบโจทย์เศรษฐกิจของไทยต้องเกาะกลุ่มกับอาเซียนเพราะเป็นตลาดใหญ่ ให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจเดียวกันมีกฎระเบียบเดียวกันไปในทิศทางเดียวกันเพื่อเพิ่มขนาดพื้นที่ทาง เศรษฐกิจของไทย ขนาดเศรษฐกิจไทยมีจำนวนเล็กจึงต้องมีการทำ FTA อาเซียน - อินเดีย FTA ไทย - อินเดีย เป็นเรื่องของ Economies of Scale คือขนาดของการผลิต ขนาดของตลาดเพื่อลดต้นทุน คือตลาดให้ใหญ่การผลิตก็จะใหญ่ต้นทุนลดลง ควบคู่กับ Economies of Speed คือเราต้องเร็ว กว่าคู่แข่งของเรา ดังนั้นจึงต้องทำควบคู่กันไปทั้ง ไทย - อินเดีย อาเซียน - อินเดีย การที่ไทยให้ ความสำคัญทางตะวันตกเป็นการเสริมนโยบายของไทยที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับอินเดียที่มีบทบาททั้ง การเมืองระหว่างประเทศและด้านเศรษฐกิจ

สรุป นโยบายมองตะวันออกของอินเดียส่งผลต่อไทยและอาเซียน คือ ๑. ความสัมพันธ์ ทางการค้าระหว่างไทยกับอินเดีย และอาเซียนกับอินเดียมีความแน่นแฟ้นมากขึ้น เห็นได้จากมูลค่า การค้าสินค้าระหว่างกันซึ่งปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องมาจากการสร้างความร่วมมือในการตกลง ทางการค้าในหลายกรอบความร่วมมือ ได้แก่ กรอบความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ ครอบคลุมด้านต่างๆ ระหว่างอาเซียนและอินเดีย ๒. ทำให้ไทย - อินเดีย มีความสัมพันธ์และใกล้ชิด กันมากขึ้น อินเดียสนใจมีความสัมพันธ์กับอาเซียนและประเทศในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้อื่นๆ รวมทั้งไทย จึงต่างเริ่มมองหาศักยภาพในกันและกันมากขึ้นเพื่อสร้างความร่วมมือและมีปฏิสัมพันธ์ กันโดยเฉพาะด้านการค้า ความเชื่อมโยง และวัฒนธรรม ๓. มีการจัดทำความตกลงอาเซียน - อินเดีย FTA ซึ่งผู้ประกอบการอาเซียน รวมทั้งไทยได้รับประโยชน์ด้านการค้าขายกับอินเดียภายใต้ความ ตกลงนี้ ๔. อินเดียเป็นตลาดใหญ่ ๑,๓๐๐ ล้านคน มีประชาชนชั้นกลาง ประมาณ ๔๐๐ ล้านคน และส่งเสริมให้ภาคการผลิตย้ายฐานไปลงทุนในอินเดียจึงเป็นโอกาสที่อาเซียนและไทยได้เข้าไป ลงทุนในอินเดียได้มากขึ้นเพื่อเป็นการขยายตลาดให้มากขึ้น

คำถามที่ ๒ ความสัมพันธ์ของนโยบายมองตะวันออกของอินเดียสอดคล้องกับนโยบายมองตะวันตกของไทยอย่างไรบ้าง

คนที่ ๑ นาย ภาณุวัฒน์ จันทระจิตร ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

นโยบายมองตะวันออกของอินเดียสอดคล้องกับนโยบายมองตะวันตกของไทยในมิติการค้าระหว่างประเทศ โดยเห็นได้จากความร่วมมือในการลงนามความตกลงเขตการค้าเสรีไทย - อินเดีย โดยมีการเริ่มลดภาษีระหว่างกันภายใต้กรอบ Early Harvest Scheme เพื่อเร่งการลดภาษีการนำเข้าสินค้าในเบื้องต้น ซึ่งไทยและอินเดียได้ลงนามในกรอบความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย - อินเดีย เมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นกรอบความตกลงที่ครอบคลุมการเปิดเสรีการค้าสินค้า การค้าบริการ การลงทุน รวมทั้งการส่งเสริมความร่วมมือในมิติอื่นๆ ร่วมด้วย ทั้งนี้การเริ่มลดภาษีสินค้าในเบื้องต้นมีจำนวน ๘๒ รายการ ได้เริ่มทยอยลดภาษีตั้งแต่วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๔๗ ส่งผลให้มูลค่าการค้าของไทยกับอินเดียปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น โดยในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ไทย - อินเดียมีมูลค่าการค้าระหว่างกัน จำนวน ๑,๕๐๘.๔๙ ล้านดอลลาร์สหรัฐ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นปีแรกที่มีการลดภาษีสินค้าระหว่างกัน มูลค่าการค้าขยับขึ้นเป็น ๒,๐๔๘.๙๓ ล้านดอลลาร์สหรัฐ และในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ขยับเพิ่มเป็น ๒,๘๐๕.๙๗ ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยถือเป็นปีแรกที่ไทยได้ดุลการค้าอินเดีย จำนวน ๒๕๓.๔๗ ล้านดอลลาร์สหรัฐอีกด้วย จากตัวเลขมูลค่าการค้าระหว่างไทยอินเดียผ่านความตกลงการค้าเสรีไทย - อินเดีย ถือเป็นความร่วมมือในอีกรูปแบบหนึ่งที่สอดคล้องกับนโยบายมองตะวันออกของอินเดียและนโยบายมองตะวันตกของไทย ซึ่งเป็นการส่งเสริมด้านการค้าระหว่างกันของทั้ง ๒ ประเทศ ได้ส่งผลในมิติความสัมพันธ์ด้านอื่นๆ ตามมา ทั้งในด้านการท่องเที่ยว การศึกษา การขนส่งสินค้าระบบโลจิสติกส์ เส้นทาง ไทย - เมียนมา - อินเดีย ในระยะต่อมา

คนที่ ๒ จากนโยบายมองตะวันออก อินเดียกำหนดให้รัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญในฐานะประตูเชื่อมอินเดียกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และส่วนอื่นๆ ของเอเชีย โครงการที่เป็นรูปธรรมด้านความเชื่อมโยงระหว่างอาเซียนและอินเดีย คือโครงการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมอินเดีย - เมียนมา - ไทย โดยมองว่าเมียนมาและไทยเป็นประตูสู่อเซียน โครงการถนนสามฝ่ายเกิดขึ้นจากการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศ อินเดีย - เมียนมา - ไทย ด้านการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมในปี ๒๕๔๕ โดยตกลงกันที่จะสร้างถนนจากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ผ่านเมืองพุกามของเมียนมาไปจนถึงเมืองมอเร่ของอินเดียและมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือด้านการขนส่ง ส่งเสริมการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และการติดต่อระหว่างกันในระดับประชาชน ปัจจุบันถนนในความรับผิดชอบของไทยสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วและส่งมอบให้เมียนมา ขณะนี้ยังเหลือถนนในความรับผิดชอบของอินเดียและเมียนมาที่ยังไม่แล้วเสร็จ ถ้าโครงการนี้เสร็จเป็นโอกาสการค้า การลงทุน ระหว่างอาเซียนกับภูมิภาค NER มีอัตลักษณ์และวัฒนธรรมใกล้เคียงกับอาเซียน นโยบาย Look West Policy เป็นการให้

ความสำคัญกับประเทศตะวันตกของไทยในภูมิภาคเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา ซึ่งอินเดียเป็นประเทศที่โดดเด่นในกลุ่มภูมิภาคเหล่านั้น โดยมีศักยภาพด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจ การเป็นตลาดใหญ่ และการเป็นมหาอำนาจในภูมิภาค จากนโยบายดังกล่าว รัฐบาลอินเดียเปิดกว้างสำหรับนักลงทุนต่างชาติในการเข้าไปลงทุนและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน นักลงทุนไทยหลายรายได้เข้าไปแล้วไม่ว่าเป็นอิตัลไทย ซีพี ปูนซีเมนต์ เดลต้า กลุ่มดุสิตธานี ศรีไทยซูเปอร์แวร์ เป็นต้น

คนที่ ๓ นาย ชุตินทร คงศักดิ์ ตำแหน่ง เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงเดลี อินเดีย

ไทยเริ่มมองตะวันตก ตั้งแต่ ปี ๒๕๓๙ เริ่มให้ความสำคัญกับตลาดอินเดียเพราะเราเห็นศักยภาพของอินเดียจากจำนวนประชากรของอินเดียที่มีขนาดของตลาด และไทยได้ร่วมเข้าอยู่ในกรอบ BIMST - EC เพื่อเข้าไปเชื่อมโยงและมีปฏิสัมพันธ์กับประเทศในเอเชียใต้ ไทยมองเห็นศักยภาพในตลาดของประเทศในเอเชียใต้ว่ามีกำลังซื้อ ในขณะที่เดียวกันอินเดียให้ความสำคัญกับไทยเหมือนกันจึงเป็นนโยบายที่สอดคล้องกัน อีกทั้งมีการตั้งกรอบความร่วมมือเอเชีย หรือ Asia Cooperation Dialogue (ACD) เป็นการรวมกลุ่มประเทศในเอเชียทั้งหมดที่มีศักยภาพมีความหลากหลายทรัพยากรที่แตกต่างกันและมาเสริมกันให้ได้ ACD ประกอบด้วย บาร์เรน บังคลาเทศ บรูไน กัมพูชา จีน อินเดีย อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ลาว มาเลเซีย ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ กاتาร์ สิงคโปร์ เวียดนาม ไทย เป็นต้น เป็นประเทศในอาเซียน เอเชียใต้ เอเชียกลาง ตะวันออกกลาง จึงได้ทำการเชื่อมโยงต่างๆ เพื่อการค้าขายและการท่องเที่ยว การที่มองตะวันออก มองตะวันตกเป็นสิ่งที่ดี และจากนโยบายมองตะวันออกเปลี่ยนมาเป็นนโยบายปฏิบัติตะวันออกที่เป็นรูปธรรม เช่น อินเดียให้ทุนกับนักศึกษาในประเทศอาเซียนด้าน IT ประมาณ ๑๐๐ ทุน ซึ่งอินเดียมีความก้าวหน้าด้าน IT และมีนักศึกษาไทยสมัครทุน ๖๐ คน แสดงว่าไทยมีความตระหนักในศักยภาพของอินเดียมากขึ้น และปัจจุบันมีถนนเชื่อมต่อสามฝ่าย ไทย - เมียนมา - อินเดีย ในส่วนของไทยเสร็จแล้วเหลือแต่ส่วนของอินเดีย เมียนมา ซึ่งถ้าถนนสร้างเสร็จจะส่งผลดีต่อการค้า การลงทุน การท่องเที่ยวชายแดนในอนาคต

สรุป ความสัมพันธ์ของนโยบายมองตะวันออกและนโยบายมองตะวันตกมีความสอดคล้องกัน ๑. มิติการค้าระหว่างประเทศ มีการลงนามความตกลงเขตการค้าเสรีไทย - อินเดีย ที่ครอบคลุมการเปิดเสรีการค้าสินค้า การค้าบริการ การลงทุน รวมทั้งการส่งเสริมความร่วมมือในมิติอื่นๆ ร่วมด้วย ๒. เกิดความสัมพันธ์ด้านอื่นๆ ตามมา ทั้งการท่องเที่ยว การศึกษา การขนส่งสินค้า ระบบโลจิสติกส์ ๓. โครงการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคม อินเดีย - เมียนมา - ไทย (โครงการถนนสามฝ่าย) ที่เมียนมาและไทยเป็นประตูสู่อาเซียน เพื่อพัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือด้านการขนส่ง ส่งเสริมการค้าการลงทุน การท่องเที่ยว และการติดต่อระหว่างกันในระดับประชาชน ๔. ไทย - อินเดีย มีอัตลักษณ์และวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน ๕. รัฐบาลอินเดียเปิดกว้างสำหรับนักลงทุนต่างชาติในการเข้าไปลงทุนและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้นักลงทุนไทยเข้าไปลงทุนเพื่อเป็นโอกาสทางการค้าและเพิ่มขนาดของตลาดการลงทุน เช่น บริษัทอิตัลไทย ซีพี ปูนซีเมนต์ เดลต้า

๖. ไทยและอินเดียเข้าร่วม BIMST - EC เพื่อเข้าไปเชื่อมโยงและมีปฏิสัมพันธ์กับประเทศในเอเชียใต้ที่มีกำลังซื้อ ๗. จากนโยบายมองตะวันออกเปลี่ยนมาเป็นนโยบายปฏิบัติการตะวันออกที่เป็นรูปธรรม เช่น อินเดียให้ทุนกับนักศึกษาในประเทศอาเซียนด้าน IT ประมาณ ๑๐๐ ทุน ซึ่งอินเดียมีความก้าวหน้าด้าน IT และมีนักศึกษาไทยสมัครทุน ๖๐ คน

คำถามที่ ๓ จากนโยบายมองตะวันออกเปลี่ยนมาเป็นนโยบายปฏิบัติการตะวันออกของอินเดียส่งผลต่อการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมระหว่างอินเดียบกับไทยอย่างไรบ้าง

คนที่ ๑ นาย ภาณุวัฒน์ จันทรจิตร ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผนกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

การเพิ่มน้ำหนักและส่งเสริมการผลักดันเพื่อดำเนินการที่เป็นรูปธรรมภายหลังการให้ความสำคัญในการปฏิบัติจากนโยบายมองตะวันออกมาเป็นนโยบายปฏิบัติการตะวันออกของอินเดียของนายกรัฐมนตรีนเรนทรา โมตี ในการประชุมสุดยอดอาเซียน - อินเดีย ที่ประเทศเมียนมาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๗ ทำให้ทุกฝ่ายเกิดความกระตือรือร้นและให้ความสนใจในแนวนโยบายดังกล่าวมากขึ้น การดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมอย่างหนึ่งของแนวนโยบายดังกล่าว ได้แก่ การสร้างความร่วมมือด้านเส้นทางขนส่งด้านโลจิสติกส์สามฝ่าย (อินเดีย - เมียนมา - ไทย) เพื่อเพิ่มโอกาสด้านการค้าและการพาณิชย์ระหว่างอินเดียและกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งโครงการดังกล่าวมีระยะทางประมาณ ๑,๓๖๐ กิโลเมตร เพื่อเชื่อมโยงเส้นทางการค้าระหว่างไทย ผ่านอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก - ด่านทามู ประเทศเมียนมา - ด่านมอเรีย อินเดีย ถือเป็นการช่วยทำให้เกิดการกระจายสินค้าและเพิ่มมูลค่าการค้าระหว่างกันผ่านเส้นทางขนส่งทางบกเพิ่มเติมจากการขนส่งทางเรือและการขนส่งทางอากาศในปัจจุบัน

คนที่ ๒ นโยบาย Look East Policy กับนโยบาย Act East Policy ของอินเดีย โดยพื้นฐานคือสิ่งเดียวกันเป็นการยกระดับความสำคัญที่อินเดียให้กับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอาเซียนเป็นศูนย์กลางของนโยบาย Act East Policy เกิดขึ้นเมื่อเปลี่ยนรัฐบาลจากพรรคองเกรสมาเป็นพรรค BJP เมื่อปี ๒๕๕๗ ซึ่งแก่นของนโยบายไม่ได้เปลี่ยนแปลง อาจมองได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองมากกว่าที่พรรคการเมืองใหม่อย่าง BJP ออกมาประกาศว่าต่อไปนี้จะใช้ Act East เป็นการลงมือทำไม่ใช่แค่มองอย่างเดียว เหมือนนโยบาย Look East สิ่งที่เปลี่ยนคือมีพัฒนาการมากกว่าในสาขาความร่วมมือเพิ่มมากขึ้น การค้าการลงทุนระหว่างกันเพิ่มขึ้น ตามเวลาที่ผ่านไป

คนที่ ๓ นาย ชุตินทร คงศักดิ์ ตำแหน่ง เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงเดลี อินเดีย ที่เป็นรูปธรรมเห็นได้จากการที่อินเดียเข้าร่วมอยู่ในกรอบ BIMST - EC และให้ความสำคัญค่อนข้างมาก พยายามผลักดันให้ไทยมีบทบาทมากขึ้น แต่ความสนใจและจุดเน้นของอินเดีย - ไทยอาจไม่ตรงกันทั้งหมด สิ่งที่สามารถไปด้วยกันได้คือความมั่นคง เศรษฐกิจ ในปัจจุบันไทยได้ดุลอินเดียนทั้งการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ การค้า และในอนาคตมีความเป็นไปได้ที่ไทยซื้อขายอาวุธยุทโธปกรณ์เพื่อให้ความเหมาะสม ความสัมพันธ์ไทย - อินเดียเป็นความสัมพันธ์ที่มีศักยภาพ แต่ต้องอาศัยความเข้าใจที่ดีต่อกันในด้านวัฒนธรรมและผลประโยชน์ต่อกัน รวมทั้งความสัมพันธ์ใน

การแลกเปลี่ยนต่างๆ เช่น การแลกเปลี่ยนในการฝึกด้านทหารและมีจุดเด่นด้านเทคโนโลยี IT สิ่งสำคัญต้องพัฒนาความสัมพันธ์ให้มีจุดที่สมดุลกันมากขึ้น ไทยนำไปลงทุนในอินเดียมากขึ้นเพราะเป็นโอกาสและได้รับเงื่อนไขที่ดีในการลงทุน เช่น ปตท. มีความสนใจที่ลงทุนพลังงานทางเลือกในอินเดีย และส่งผลต่อความสัมพันธ์ในอนาคต

สรุป จากนโยบายมองตะวันออกเปลี่ยนมาเป็นนโยบายปฏิบัติการตะวันออกส่งผลต่อการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมระหว่างอินเดียบกับไทยคือ ๑. การเพิ่มน้ำหนักและส่งเสริมการผลักดันให้เป็นรูปธรรมทำให้เกิดความกระตือรือร้นและให้ความสนใจในแนวนโยบายมากขึ้น เช่น การสร้างความร่วมมือด้านเส้นทางขนส่งด้านโลจิสติกส์สามฝ่าย (อินเดีย - เมียนมา - ไทย) เพื่อเพิ่มโอกาสด้านการค้าและการพาณิชย์ระหว่างอินเดียและกลุ่มประเทศอาเซียน ทำให้เกิดการกระจายสินค้าและเพิ่มมูลค่าการค้าระหว่างกันผ่านเส้นทางขนส่งทางบกเพิ่มเติมจากการขนส่งทางเรือและการขนส่งทางอากาศในปัจจุบัน ๒. ไทย - อินเดียเข้าร่วมอยู่ในกรอบ BIMST - EC และให้ความสำคัญค่อนข้างมาก ๓. ไทย - อินเดียมีความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนต่างๆ เช่น การแลกเปลี่ยนในการฝึกด้านทหาร เป็นต้น มีการพัฒนาความสัมพันธ์ให้มีจุดที่สมดุลกันมากขึ้น ๔. ไทยมีโอกาสและได้รับเงื่อนไขที่ดีในการลงทุนในอินเดียจึงมีกลุ่มธุรกิจเอกชนเข้าไปลงทุนมากขึ้น เช่น ปตท. มีความสนใจที่ลงทุนพลังงานทางเลือกในอินเดีย

คำถามที่ ๔ การดำเนินการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย - อินเดีย ควรมีแนวทางและใช้หลักการอย่างไรบ้าง

คนที่ ๑ นาย ภาณุวัฒน์ จันทระจิตร ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

๑. การอาศัยความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงและทางด้านประวัติศาสตร์ที่มีความลึกซึ้งต่อกัน เพื่อช่วยดึงดูดและเชื่อมโยงอัตลักษณ์ระหว่างคนไทยและคนอินเดีย ส่งผลให้เกิดความเปี่ยมบานในด้านอื่นๆ มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการท่องเที่ยวระหว่างกัน จนนำไปสู่การค้าขายและการลงทุนร่วมกันมากขึ้น

๒. การเพิ่มความเชื่อมโยงระหว่างกัน ทั้งด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้คนไทยและคนอินเดียเกิดความตระหนักในบทบาทของทั้ง ๒ ประเทศที่มีต่อกันมาอย่างช้านาน โดยเฉพาะการสร้างและเพิ่มการเรียนรู้ให้กับเยาวชน บุคลากรรุ่นใหม่ของทั้ง ๒ ประเทศ เพื่อปลูกฝังทัศนคติที่ดีระหว่างไทยและอินเดีย

๓. การเพิ่มน้ำหนักในการลงทุน งบประมาณ และทรัพยากรบุคคลเพื่อผลักดันความร่วมมือของ ไทย - อินเดีย หรืออาเซียน - อินเดีย ในกรอบความร่วมมือต่างๆ เช่น กรอบอาเซียน กรอบ BIMST - EC หรือกรอบ APEC เป็นต้น

๔. การทบทวนหรือพิจารณาการเปิดตลาดสินค้าและบริการระหว่างไทย - อินเดีย ในกลุ่มสินค้าหรือบริการที่มีความอ่อนไหว เพื่อสร้างโอกาสการค้าการลงทุนทางธุรกิจระหว่างกันในอนาคต การเปิดเสรีบางประเภทสินค้า นำมาซึ่งการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้กับบุคลากร

คนที่ ๒ ทั้งสองฝ่ายอาจพิจารณาตระหนักถึงความสอดคล้องของนโยบายมองตะวันตก (Look West Policy) ของไทยและมุ่งตะวันออก (Act East Policy) ของอินเดีย โดยเฉพาะในปัจจุบันที่ไทยเป็นประธานอาเซียนและประเทศผู้ประสานงานความสัมพันธ์อาเซียน - อินเดีย วาระปี ๒๕๖๑ - ๒๕๖๔ ซึ่งสองฝ่ายควรส่งเสริมความร่วมมือในทุกมิติโดยขยายผลไปสู่ความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาคเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสองภูมิภาคมหาสมุทรแปซิฟิกและมหาสมุทรอินเดียเข้าด้วยกันอย่างเป็นรูปธรรม สำหรับความสัมพันธ์ในกรอบทวิภาคีทั้งสองควรผลักดันให้มีการเยือนระดับสูงระหว่างกันอย่างต่อเนื่องสานต่อความร่วมมือด้านการทหารและความมั่นคงที่ใกล้ชิดในด้านเศรษฐกิจทั้งสองฝ่าย ควรรักษาการขยายตัวทางการค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าการค้า ซึ่งปัจจุบันมีประมาณ ๑๒,๕๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ ให้ทวีขึ้นเป็น ๓๐,๐๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐได้ภายในระยะเวลา ๕ ปี (พ.ศ.๒๕๖๗) และให้ความสำคัญกับการเจรจาจัดทำความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคให้แล้วเสร็จโดยเร็ว ในมิติความเชื่อมโยงทั้งสองฝ่าย เห็นประโยชน์ของความเชื่อมโยงอย่างไร้รอยต่อทั้งทางบก ทะเล อากาศ และแสวงหาช่องทางผลักดันความร่วมมือทางทะเลระหว่างกันมากขึ้น ในมิติสังคมและวัฒนธรรมทั้งสองฝ่าย เห็นควรนำความเชื่อมโยงด้านอารยธรรมและวัฒนธรรมที่มีร่วมกันตั้งแต่อดีตมาขยายผลให้เกิดความร่วมมือที่เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะความร่วมมือระหว่างไทยกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียที่มีความเชื่อมโยงกันด้านชาติพันธุ์ นอกจากนี้ ได้หารือถึงการส่งเสริมความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและอวกาศ กงสุล รวมถึงการผลักดันความตกลงที่ยังค้างค้ำด้วย ในระดับภูมิภาคและพหุภาคีสองฝ่าย อาจพิจารณาผลักดันความร่วมมือภายใต้กรอบอาเซียน - อินเดีย สหประชาชาติ และกรอบอนุภูมิภาคต่างๆ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี - เจ้าพระยา - แม่น้ำโขง กรอบความร่วมมือแม่น้ำโขง - คงคา กรอบความร่วมมือความริเริ่มแห่งอ่าวเบงกอลสำหรับความร่วมมือหลากหลายสาขาวิชาการและเศรษฐกิจ สมาคมแห่งมหาสมุทรอินเดีย และกรอบความร่วมมือเอเชีย พร้อมใช้โอกาสนี้แลกเปลี่ยนทัศนะเกี่ยวกับประเด็นในภูมิภาคและโลก อาทิ อินโด - แปซิฟิก ความร่วมมือทางทะเล การพัฒนาที่ยั่งยืน

คนที่ ๓ นาย ชุตินทร คงศักดิ์ ตำแหน่ง เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงเดลี อินเดีย

ควรใช้ความสัมพันธ์แบบมิตรภาพ ให้ความเข้าใจและศึกษาในเรื่องวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกันทั้งด้านระบบต่างๆ และเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากการติดต่อกัน รวมทั้งต้องให้ความสำคัญในด้านวัฒนธรรมที่เป็นพื้นฐานร่วมกันของไทย - อินเดีย ซึ่งถือเป็น Soft Power ที่สำคัญมาก และต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน อินเดียเป็นตลาดการค้า การลงทุนที่กำลังมีศักยภาพ และอินเดียมีความรู้สึกที่ดีต่อประเทศไทย

สรุป การดำเนินการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย - อินเดีย ควรมีแนวทางคือ

๑. การอาศัยความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงและทางด้านประวัติศาสตร์ที่มีความลึกซึ้งต่อกัน เพื่อช่วยดึงดูดและเชื่อมโยงอัตลักษณ์ระหว่างคนไทยและคนอินเดีย โดยเฉพาะการท่องเที่ยวระหว่างกันจนนำไปสู่การค้าขายและการลงทุนร่วมกันมากขึ้น ๒. การเพิ่มความเชื่อมโยงระหว่างกัน

ทั้งด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้คนไทยและคนอินเดียเกิดความตระหนักในบทบาทของทั้งสองประเทศที่มีต่อกันมาอย่างยาวนาน ปลูกฝังทัศนคติที่ดีระหว่างไทยและอินเดีย ๓. การเพิ่มน้ำหนักในการลงทุน งบประมาณ และทรัพยากรบุคคลเพื่อผลักดันความร่วมมือของไทย - อินเดีย หรืออาเซียน - อินเดีย ในกรอบความร่วมมือต่างๆ เช่น กรอบอาเซียน กรอบ BIMST- EC หรือกรอบ APEC เป็นต้น ๔. การทบทวนหรือพิจารณากระบวนการขั้นตอนในการเปิดตลาดสินค้าและบริการระหว่างไทย - อินเดีย ในกลุ่มสินค้าหรือบริการที่มีความอ่อนไหว เช่น กลุ่มอาชีพด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสร้างโอกาสในการค้าการลงทุนทางธุรกิจระหว่างกันในอนาคต ย่อนำมาซึ่งการเพิ่มความสามารในการแข่งขันให้กับบุคลากรของไทยและอินเดียอย่างยั่งยืน ๕. ไทย - อินเดียควรส่งเสริมความร่วมมือในทุกมิติโดยขยายผลไปสู่ความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างกัน ๖. ในมิติความเชื่อมโยง ทั้งสองฝ่าย ควรมีความเชื่อมโยงอย่างไร้รอยต่อทั้งทางบก ทะเล อากาศ ๗. มีการผลักดันความตกลงร่วมกันในระดับภูมิภาคและพหุภาคีสองฝ่าย ทั้งพิจารณาผลักดันความร่วมมือภายใต้กรอบอาเซียน - อินเดีย สหประชาชาติ และกรอบอนุภูมิภาคต่างๆ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี - เจ้าพระยา - แม่น้ำโขง กรอบความร่วมมือแม่น้ำโขง - คงคา กรอบความร่วมมือความริเริ่มแห่งอ่าวเบงกอลสำหรับความร่วมมือหลากหลายสาขาวิชาการและเศรษฐกิจ สมาคมแห่งมหาสมุทรอินเดีย และกรอบความร่วมมือเอเชีย เป็นต้น

คำถามที่ ๕ ไทยควรมีการปรับปรุงนโยบายมองตะวันตกที่ใช้กันมาตั้งแต่ปี ๒๕๓๘ อย่างไรที่ทำให้เกิดเป็นรูปธรรมและสามารถตอบสนองนโยบายปฏิบัติการตะวันออกเพื่อให้เกิดผลดีต่อความสัมพันธ์ไทย - อินเดีย อย่างไร

คนที่ ๑ นาย ภาณุวัฒน์ จันทระจิตร ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

๑. การพิจารณาความเป็นไปได้ในการร่วมทุนระหว่างภาครัฐ - เอกชนของไทยและอินเดีย ทั้งในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกของไทย และในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ในอินเดีย เพื่อสร้างความมั่นใจและความเชื่อมั่นในการขยายความสัมพันธ์ทางธุรกิจการค้าการลงทุนระหว่างกัน

๒. การเปิดโอกาสในการขยายสาขาของสถาบันการเงินของไทยในอินเดีย และการเพิ่มสถาบันการเงินของอินเดียในไทยเพื่อสร้างความมั่นใจในการประกอบธุรกิจของไทยและอินเดีย

๓. การขยายความร่วมมือกลุ่ม SMEs และกลุ่ม Startup ร่วมกันของภาคธุรกิจไทย - อินเดีย ภายใต้แนวนโยบายมองตะวันตกของไทย เช่น การดำเนินธุรกิจให้บริการด้านสุขภาพ หรือด้านการเงิน การลงทุน บนระบบปฏิบัติการของโทรศัพท์ Smartphone เป็นต้น

๔. การเปิดตลาดสินค้าและบริการต่างๆ บนแพลตฟอร์มพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้เกิดการขยายฐานการส่งออกและนำเข้าสินค้าระหว่างกันผ่านเว็บไซต์อิเล็กทรอนิกส์ของทั้งสองประเทศ เช่น Lazada หรือ Shopee ของไทย และ Amazon หรือ Bigbasket ของอินเดีย เป็นต้น

๕. การพิจารณาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมการค้าการลงทุน ในเขตภาคตะวันออก เฉียงเหนือของอินเดียสำหรับผู้ประกอบการไทย เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นการบริโภคสินค้าไทยในกลุ่ม ผู้บริโภคอินเดียในแถบรัฐเจ็ดสวน้อยของอินเดีย ซึ่งช่วยผลักดันให้เกิดปริมาณการค้าและการ เดินทางในเส้นทางขนส่งด้านโลจิสติกส์สามฝ่าย (อินเดีย - เมียนมา - ไทย) มากขึ้น

คนที่ ๒ อินเดียประสบความสำเร็จในการบริหารเศรษฐกิจของประเทศ มีอัตราการ ขยายตัวทางเศรษฐกิจร้อยละ ๘ - ๙ ติดต่อกันมาหลายปี ทำให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เศรษฐี อินเดียรายดีอันดับโลกและมีเงินสำหรับการลงทุนมากมายทั้งในประเทศและในต่างประเทศ อินเดียเป็นประเทศเศรษฐกิจใหม่ที่มีศักยภาพสูงเพราะมีกำลังซื้อของคนในระดับกลางและระดับสูง ราว ๓๐๐ ล้านคน ซึ่งส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในวัยทำงานและเพิ่มมากขึ้นทุกวัน ปัจจุบันความเจริญแบบ เมืองของอินเดียก้าวล้ำไปมากกว่าที่เห็นพัฒนาการในเขตทูลูร์กา การเปิดห้างสรรพสินค้า ร้านอาหารฯ เทคโนโลยี E - Commerce พัฒนาไปอาจมากกว่าที่ไทย แต่ปัญหาที่อินเดียกำลังเผชิญคือปัญหา พลังงาน ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน การสาธารณสุขและการศึกษา ปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาความ มั่นคงการก่อการร้ายทั้งในประเทศและกับประเทศเพื่อนบ้าน อย่างไรก็ตาม ปัญหาต่างๆ ของอินเดีย สามารถเปลี่ยนเป็นโอกาสและความต้องการทางการค้าได้ นอกจากนี้อินเดียยังมีความต้องการที่จะ พัฒนาตนเองให้ทันสมัย ความต้องการบริโภคสินค้าและการลงทุนจากต่างประเทศอย่างมหาศาล ดังนั้นหลักการคือเราต้องดูว่าอินเดียต้องการอะไรจะได้ตอบสนองได้ ทั้งนี้อินเดียต้องการการลงทุน ต้องการสร้างเมืองอัจฉริยะ Smart City จึงเป็นโอกาสของนักลงทุนและผู้ที่ครอบครองความก้าวหน้า ทางเทคโนโลยี อย่างเช่น สิงคโปร์ ญี่ปุ่น สเปน เยอรมัน ได้เข้าไปลงทุน ไทยก็ควรมองหาโอกาสและ เข้าไปลงทุนเช่นกันเพื่อเพิ่มโอกาสการลงทุนและเพิ่มตลาดการค้าให้กับไทย

คนที่ ๓ นาย ชุตินทร คงศักดิ์ ตำแหน่ง เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงเดลี อินเดีย อะไรที่ไทยทราบว่ามีผลสำคัญต่ออินเดีย เราควรที่จะมีการตอบสนองที่รวดเร็วเพื่อ เป็นการให้เกียรติและให้ความสำคัญกับประเทศพันธมิตร ซึ่งเป็นรากฐานความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง ประเทศ การให้ความสำคัญในทุกระดับของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ ดี ความช่วยเหลือต่อกัน นอกจากนี้ต้องให้ความเข้าใจที่มีต่ออินเดีย และแนวทางการปฏิบัติที่เป็น มิตรประเทศต่อกันด้วยการกระชับความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นกันมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

สรุป ไทยควรมีการปรับปรุณนโยบายมองตะวันตกอย่างไรเพื่อให้เกิดผลดีต่อ ความสัมพันธ์ไทย - อินเดีย ๑. พิจารณาความเป็นไปได้ในการร่วมทุนระหว่างภาครัฐ - เอกชนของ ไทยและอินเดีย ทั้งในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกของไทย และในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ในอินเดีย เพื่อสร้างความมั่นใจและความเชื่อมั่นในการขยายความสัมพันธ์ทางธุรกิจการค้าการลงทุน ระหว่างกัน ๒. การเปิดโอกาสในการขยายสาขาของสถาบันการเงินของไทยในอินเดีย และการเพิ่ม สถาบันการเงินของอินเดียในไทยเพื่อสร้างความมั่นใจในการประกอบธุรกิจของไทยและอินเดีย ๓. การขยายความร่วมมือกลุ่ม SMEs และกลุ่ม Startup ร่วมกันของภาคธุรกิจไทย - อินเดีย ภายใต้แนวนโยบายมองตะวันตกของไทย ๔. การเปิดตลาดสินค้าและบริการต่างๆ บนแพลตฟอร์ม

พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้เกิดการขยายฐานการส่งออกและนำเข้าสินค้าระหว่างกันผ่านเว็บไซต์ เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียสำหรับผู้ประกอบการไทย เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นการบริโภคสินค้าไทยในกลุ่มผู้บริโภคอินเดียในแถบรัฐเจ็ดสวามน้อยของอินเดีย ซึ่งช่วยผลักดันให้เกิดปริมาณการค้าและการเดินทางในเส้นทางขนส่งด้านโลจิสติกส์สามฝ่าย (อินเดีย - เมียนมา - ไทย) มากขึ้น ๖. อินเดียต้องการการลงทุน ต้องการสร้างเมืองอัจฉริยะ Smart City จึงเป็นโอกาสของนักลงทุนและผู้ประกอบการความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้เข้าไปลงทุน และเป็นการเพิ่มโอกาสในการลงทุนและเพิ่มตลาดการค้าให้กับไทย ๗. ให้ความสำคัญกับอินเดียในฐานะประเทศพันธมิตรเป็นรากฐานความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและให้ความเข้าใจที่มีต่ออินเดียและแนวทางการปฏิบัติที่กระชับความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นกันมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

การสอดรับกันของการดำเนินนโยบายมองตะวันออกของอินเดียกับนโยบายมองตะวันตกของไทย

๑. นโยบายต่างประเทศของไทยในปัจจุบันที่สำคัญ

๑.๑ นโยบาย Forward Engagement คือ นโยบายปฏิสัมพันธ์ในเชิงรุกในแบบก้าวไปข้างหน้า โดยเน้นเชื่อมความสัมพันธ์กับอาเซียน เอเชียใต้ เอเชียตะวันออก ให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านและเน้นการสร้างกลุ่มประเทศ G ขึ้นมาใหม่ เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองให้กับไทยในเวทีเศรษฐกิจโลก หาดตลาดส่งออกเพื่อส่งเสริมการค้าและขยายความสัมพันธ์กับประเทศอื่นทั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปจนถึงแอฟริกา

๑.๒ นโยบาย Look to the West คือ นโยบายมองตะวันตก ที่ให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ทิศตะวันตกของไทย เช่น เอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา เพื่อลดการพึ่งพิงประเทศแถบตะวันตกลง และเป็นการเพิ่มโอกาสทางด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุนของไทย โดยต้องการขยายตลาดการค้า การลงทุน การส่งออก รวมทั้งแสวงหาวัตถุดิบจากประเทศทางตะวันตกของไทย และเป็นการดำเนินการรุกเข้าหาตลาดการค้าและแหล่งทุนใหม่ๆ เพราะมองว่าภูมิภาคเอเชียใต้โดยเฉพาะอินเดียมีศักยภาพที่ขยายตัวได้อีกมาก สามารถเป็นตลาดใหญ่ของไทย และเป็นประตูเปิดสู่ประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ที่มีการรวมตัวเป็นกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจในเอเชียใต้

๑.๓ นโยบาย Active Economic Diplomacy และ นโยบาย Dual - Track คือ นโยบายที่ใช้การทูตเชิงรุกในทางเศรษฐกิจ การที่จะใช้นโยบายนี้ให้ได้ดีต้องมีนโยบายคู่ขนานมาเสริมให้เกิดความแข็งแรงด้วย

กล่าวโดยสรุป นโยบายต่างประเทศของไทยในปัจจุบันคือ เน้นการทูตเชิงรุกด้านเศรษฐกิจสอดประสานกับนโยบายคู่ขนานสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงกระแสเศรษฐกิจของโลกได้โดยไม่เสียเปรียบมากนักเพราะมีวิธีการรวมตัวกันเพื่อต่อรอง เน้นการเพิ่มขีดความสามารถ

ในการแข่งขันเวทีเศรษฐกิจโลกเช่น เขตการค้าเสรี เพื่อกระตุ้นผู้ประกอบการของไทยให้ยกระดับขีดความสามารถของตนเองได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลด้านการเข้าถึงแหล่งทุน การฝึกอบรม การถ่ายทอดเทคโนโลยี ไทยมีความสามารถทางด้านเจรจาและการเข้าหาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่ดี เฉพาะตนจึงต้องใช้นโยบาย Winning with the Wind หรือ นโยบายลู่ตามลม คือไทยจะต้องรู้ตัวเองว่าอะไรที่เราสู้ได้ อะไรที่สู้ไม่ได้ถ้าอะไรที่เกิดการขวางกระแสลมเราจะไม่ใช่ แต่หากอะไรที่สงบจะเลือกใช้การเจรจาไปแทนซึ่งถือว่าประสบความสำเร็จพอสมควร

๒. การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของนโยบายมองตะวันออก Look East Policy และนโยบายมองตะวันตก Look West Policy

ไทยได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับอินเดียใน วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๙๐ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่อยู่ในช่วงสงครามเย็น ทำให้ความสัมพันธ์ไทย - อินเดีย มีลักษณะห่างเหินกันเนื่องจากไทยดำเนินนโยบายตามโลกเสรีต่อต้านคอมมิวนิสต์ อินเดียดำเนินนโยบายตามหลักการอยู่ร่วมกันด้วยสันติและเป็นกลางแต่ให้ความสนิทกับสหภาพโซเวียต จนกระทั่งคอมมิวนิสต์ยุโรปตะวันออกล่มสลายในปี ๒๕๓๔ อินเดียได้เริ่มสานความสัมพันธ์กับไทยโดยใช้นโยบายมองตะวันออก Look East Policy ในการดำเนินความสัมพันธ์กับไทยและอาเซียน ประกอบกับไทยได้ดำเนินนโยบายมองตะวันตก Look West Policy ทำให้ทั้งไทย - อินเดีย มีความร่วมมือกันในหลายด้านทั้งการค้าการลงทุน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความมั่นคง การเกษตร การท่องเที่ยว วัฒนธรรมและการศึกษา การที่อินเดียดำเนินนโยบายมองตะวันออก Look East Policy มีลักษณะเด่นคือให้ความสำคัญกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) เอเชียตะวันออก (จีน เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น) มากขึ้น ขณะที่ไทยได้ดำเนินนโยบายมองตะวันตก Look West Policy ที่ให้ความสำคัญกับประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา มากขึ้นเช่นกัน เนื่องจากระบบโลกหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามระบบทุนนิยมและการค้าเสรีเพิ่มขึ้น มีการรวมกลุ่มทางการค้าเพื่อความร่วมมือกันมากขึ้นโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ได้แก่ การเสนอกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ BIST - EC เป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุทวีปกับบังคลาเทศ อินเดีย ศรีลังกา ไทย เพื่อพัฒนาความร่วมมือกับเอเชียใต้ในลักษณะพหุภาคีมากขึ้น จนกระทั่งเมียนมาได้เข้าร่วมสังเกตการณ์จึงทำการเปลี่ยนชื่อเป็น BISMT - EC แต่ ไทย - อินเดีย ยังคงดำเนินความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องภายใต้กรอบความร่วมมือในกรอบทวีปเอเชียและพหุภาคีหลายด้านด้วยกัน อินเดียได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออก ตามกรอบนโยบายมองตะวันออก Look East Policy ซึ่งทั้งสองฝ่ายได้กระชับความร่วมมือในกรอบอาเซียนบวกหนึ่ง (อินเดีย) อาเซียนบวกหก (จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดีย) ความร่วมมือลุ่มแม่น้ำโขง - คงคา (Mekong - Ganga Cooperation : MGC) ประกอบด้วย ไทย เมียนมา ลาว เวียดนาม กัมพูชา และอินเดีย เป็นต้น ต่อมามีการลงนามความตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน - อินเดีย โดยเป็นการยกระดับความสัมพันธ์อาเซียน - อินเดีย ให้เป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์และสนับสนุนการดำเนินการภายใต้แผนปฏิบัติการอาเซียน - อินเดีย ในส่วนของไทยได้มี

การจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทย - อินเดีย (Thailand - India Free Trade Area : TIFTA) มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อลดอุปสรรคทางการค้าต่อกัน จากเดิมอินเดียมีการเก็บภาษีนำเข้าสินค้าหลายรายการในอัตราค่อนข้างสูงรวมถึงมาตรการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีในรูปแบบต่างๆ ส่งผลให้มีการขยายตลาดและเพิ่มมูลค่าการค้าระหว่างกันจำนวนมาก การที่ไทยและอินเดียเป็นประเทศคู่ค้าและคู่แข่งกัน เมื่อความตกลงทางการค้าเต็มรูปแบบ รวมถึงการเจรจาความตกลงด้านการค้า บริการและการลงทุนมีความคืบหน้ามากขึ้นยิ่งเป็นการเพิ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจมากขึ้น ประโยชน์ที่ไทยได้รับจากการทำ FTA ไทย - อินเดีย ในด้านการขยายการส่งออกในสินค้าสิ่งทอ ผลิตภัณฑ์จากหนัง เคมีภัณฑ์ ยางพลาสติก โลหะอื่นๆ ยานยนต์ชิ้นส่วนและอุปกรณ์ไฟฟ้า และอีกประเด็นสำคัญคือ ความสำคัญเชิงกลยุทธ์เพื่อรักษาสถานภาพของไทยในฐานะคู่ค้าสำคัญของอินเดีย รวมทั้งก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันในแง่ของการขยายการค้า การลงทุนและความร่วมมือทางเศรษฐกิจในสาขาต่างๆ เช่น การท่องเที่ยว การศึกษา การเงินธนาคาร การสาธารณสุข การบิน และการขนส่งระหว่างประเทศ

การดำเนินการความร่วมมือระหว่างอินเดียกับกลุ่มอาเซียนและไทย

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับอาเซียน

ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับอาเซียนหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลงได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ประกอบด้วยความสัมพันธ์ทางการเมืองทั่วไป ความสัมพันธ์ทวิภาคี ความสัมพันธ์ด้านความมั่นคง และความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ดังนี้

๑.๑ ความสัมพันธ์ในฐานะคู่เจรจาเฉพาะส่วน (Sectoral Dialogue Partnership)

จุดเริ่มต้นความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับอาเซียนอย่างเป็นทางการเกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ในลักษณะคู่เจรจาเฉพาะด้าน เนื่องจากสถานการณ์โลกได้เปลี่ยนไปหลังสิ้นสุดสงครามเย็น อินเดียจึงได้เร่งปฏิรูปเศรษฐกิจ ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับอาเซียนเริ่มมีท่าทีดีขึ้นทั้งสองฝ่าย โดย นายพีวี นรสิงหะ ราว นายกรัฐมนตรีอินเดียพยายามสานสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอาเซียนให้ใกล้ชิดขึ้น สังเกตได้จากความถี่ในการเยือนประเทศอาเซียนต่างๆ ทั้ง อินโดนีเซีย สิงคโปร์ ไทย มาเลเซีย เวียดนาม ในขณะเดียวกันผู้นำในกลุ่มประเทศอาเซียนได้มีการเยือนอินเดียเช่นกัน อีกทั้งในส่วนของไทย ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในขณะนั้นมีการเยือนอินเดียสองครั้ง ทำให้อาเซียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของอินเดียที่สามารถทำให้อาเซียนลดการพึ่งพาญี่ปุ่น ประเทศตะวันตก จีน ต่อมาอาเซียนรับอินเดียเป็นคู่เจรจาเฉพาะส่วน (Sectoral Dialogue Partnership) ในเรื่องการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ เพิ่มด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

๑.๒ ความสัมพันธ์ในฐานะคู่เจรจาโดยสมบูรณ์ (Full Dialogue Partnership)

ความสอดคล้องกันเชิงนโยบายระหว่างอาเซียนและอินเดียในการขยายความร่วมมือทั้งด้านการเมืองและความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ การขยายการค้าการลงทุนระหว่างกัน

อาเซียนได้ดึงอินเดียเข้ามาเป็นคู่เจรจาอย่างเต็มตัวในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ หลังจากนั้นมีการขยายความสัมพันธ์ระหว่างกันทั้งเชิงลึกและเชิงกว้าง มีการเสริมสร้างความร่วมมือเชิงสถาบัน The ASEAN - India Joint Cooperation Committee : AJCC) จัดประชุมครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ เป้าหมายคือการจัดตั้งกลไกเชิงสถาบันเพื่อใช้กับด้านความร่วมมือโดยเฉพาะซึ่งพอๆ กับการใช้วิธีการเจรจาและเป็นเครื่องมือการขยายความร่วมมือระหว่างอินเดีย - อาเซียน ในบริบทด้านการค้า การลงทุน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โครงสร้างสาธารณูปโภค และปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชากร นอกจากนี้อินเดียได้เป็นสมาชิกการประชุมการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum : ARF) เป็นครั้งแรกที่อินเดียให้ความสนใจต่อการเจรจาหลายฝ่ายในประเด็นการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ไทยสนับสนุนอินเดียให้ผลักดันการรวมกลุ่มอนุภูมิภาคในกรอบความร่วมมือทางวิชาการและเศรษฐกิจระหว่างประเทศในอ่าวเบงกอล ภายใต้ชื่อ BIS - TEC (Bangladesh - India - Sri Lanka - Thailand Economic Cooperation) ประกอบด้วย อินเดีย บังกลาเทศ ศรีลังกา ไทย ต่อมาเมียนมาได้เข้าร่วมกลุ่มจึงกลายเป็น BIMST - EC (Bay of Bengal Initiative for Multi - Sectoral Technical and Economic Cooperation) ปัจจุบันประกอบด้วย บังกลาเทศ ภูฏาน อินเดีย เมียนมา เนปาล ศรีลังกา และไทย เพื่อขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมความร่วมมือ ๖ ด้าน คือ การค้าและการลงทุน เทคโนโลยี พลังงาน การคมนาคมและการขนส่ง การท่องเที่ยว และการประมง และในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ อินเดียได้ริเริ่มความร่วมมือระหว่างอินเดียร่วมกับ ๕ ประเทศอาเซียน คือ เวียดนาม ลาว กัมพูชา เมียนมา และไทย เรียกว่าโครงการความร่วมมือลุ่มแม่น้ำโขง - คงคา (Mekong - Ganga River Project : MGC) เพื่อสนับสนุนความร่วมมือ ๔ สาขาหลักคือ การท่องเที่ยว วัฒนธรรม การศึกษา และการคมนาคมขนส่งในอนุภูมิภาค เช่น โครงการ East - West Corridor โครงการสร้างทางหลวงสายเอเชีย เป็นต้น อินเดียต้องการเข้าถึงตลาดอาเซียนในภาพรวมได้ทั้งหมด ทั้งนี้ ความสัมพันธ์อาเซียน - อินเดีย ในฐานะหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ ได้กำหนดแนวทางในการดำเนินความร่วมมือในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และความร่วมมือเพื่อการพัฒนา และมีแผนปฏิบัติการรองรับ รวมทั้งมีการจัดตั้งกองทุน ASEAN - India เพื่อสนับสนุนการดำเนินความร่วมมือดังกล่าว ปัจจุบันอยู่ภายใต้แผนปฏิบัติการฉบับปี ๒๕๕๓ - ๒๕๕๘ และล่าสุดอาเซียน - อินเดียอยู่ระหว่างการพิจารณาจัดทำแผนปฏิบัติการฉบับใหม่ ๒๕๕๙ - ๒๕๖๔ และในการประชุมสุดยอดอาเซียน - อินเดีย สมัยพิเศษ เพื่อฉลองโอกาสความสัมพันธ์อาเซียน - อินเดีย ครบรอบ ๒๐ ปี ในปี ๒๕๕๕ ผู้นำทั้งสองฝ่ายได้รวมรับรองเอกสารวิสัยทัศน์อาเซียน - อินเดีย (ASEAN - India Vision Statement) ซึ่งกำหนดแนวทางในการดำเนินความสัมพันธ์อาเซียน - อินเดีย ในอีกทศวรรษข้างหน้าพร้อมทั้งได้ประกาศยกระดับความสัมพันธ์เป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ (Strategic Partnership) และทั้งสองฝ่ายได้สรุปการเจรจาจัดทำความตกลงด้านการค้าบริการและการลงทุนภายใต้เขตการค้าเสรีอาเซียน - อินเดีย (ASEAN - India FTA)

๑.๓ ความร่วมมือระหว่างอินเดีย - อาเซียน

๑.๓.๑ ด้านการเมืองและความมั่นคง อินเดียได้เข้าร่วม ASEAN Regional Forum (ARF) ตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ โดยเน้นบทบาทในเรื่องความร่วมมือด้านความมั่นคงทางทะเล อีกทั้งได้รับรองแถลงการณ์ร่วมกับอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือเพื่อการต่อต้านการก่อการร้ายสากล และอินเดียได้เขาเป็นภาคี Treaty of Amity and Cooperation (TAC) ในปี ๒๕๔๖ นอกจากนี้ อินเดียยังได้เข้าร่วมใน East Asia Summit (EAS) ในปี ๒๕๔๘

๑.๓.๒ ด้านเศรษฐกิจ อาเซียนและอินเดียได้ลงนามกรอบความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างรอบด้าน ในปี ๒๕๔๖ โดยได้ลงนามความตกลงด้านการค้าสินค้าเมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๕๒ ซึ่งมีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๓ มีเป้าหมายลงนามความตกลงด้านการค้าบริการและการลงทุนภายในปี ๒๕๕๗ อีกทั้งในปี ๒๕๕๖ อาเซียนและอินเดียมีมูลค่าการค้าสองฝ่ายประมาณ ๗๖,๕๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ สูงกว่าเป้าหมายที่ผู้นำของทั้งสองฝ่ายกำหนดไว้ในการประชุมสุดยอดอาเซียน - อินเดีย ครั้งที่ ๗ เมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๕๒ ให้ขยายมูลค่าการค้า เป็น ๗๐,๐๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ ภายในปี ๒๕๕๕ ถึง ๖,๕๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ ทั้งนี้ ผู้นำอาเซียน - อินเดีย ได้กำหนดเป้าหมายในเอกสารวิสัยทัศน์ผู้นำอาเซียน - อินเดียว่าจะขยายมูลค่าการค้าสองฝ่าย เป็น ๑๐๐,๐๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ ภายในปี ๒๕๕๘ และการค้ารวมระหว่างอาเซียน - อินเดีย ในปี ๒๕๖๐ มีมูลค่า ๗๑ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยอาเซียนส่งออกไปอินเดีย ๓๑ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ และนำเข้าจากอินเดีย ๔๐ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ

๑.๓.๓ ด้านสังคมและการพัฒนา อินเดียให้ความร่วมมือในการลดช่องว่างด้านการพัฒนาในอาเซียน โดยจัดตั้งศูนย์ฝกอบรมภาษาอังกฤษในกัมพูชา ลาว เมียนมา เวียดนาม ตลอดจนส่งเสริมความร่วมมือกับอาเซียนในสาขาที่อินเดียมีศักยภาพ เช่น ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ การแพทย์ และเภสัชกร โดยได้จัดตั้งกองทุน ASEAN - India Science & Technology Fund ด้วยเงินทุนตั้งต้น ๑ ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ เพื่อพัฒนาความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ และกองทุน ASEAN - India Green Fund เพื่อสนับสนุนกิจกรรมในการส่งเสริมการปรับตัวและลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในภูมิภาคด้วยเงินทุนตั้งต้น ๕ ล้านดอลลาร์สหรัฐ นอกจากนี้ อินเดียยังมีความร่วมมือกับอาเซียนในสาขาอื่น ๆ อาทิ การพัฒนาการแพทย์แผนโบราณ การให้ทุนการฝกอบรมด้านอายุรเวทเภชัชกรของอาเซียนและการผลิตยา

๑.๓.๔ ด้านความเชื่อมโยงระหว่างอาเซียน - อินเดีย อาเซียนและอินเดียให้ความสำคัญกับความเชื่อมโยงอย่างรอบด้าน ทั้งทางบก เรือ และอากาศ อินเดียส่งเสริมการเชื่อมโยงกับอาเซียนผ่านทะเลอันดามัน โดยมีทวายของเมียนมาเป็นประตูสำคัญ สนับสนุนการสร้างทางหลวงสามฝ่าย ไทย - พม่า - อินเดีย หรือเรียกว่าทางหลวงไตรภาคีและการขยายเส้นทางดังกล่าวไปยังกัมพูชาและลาว รวมทั้งการสร้างทางหลวงสายใหม่เชื่อมโยงอินเดียกับเมียนมา ลาว กัมพูชา และเวียดนาม และการพัฒนา Mekong - India Economic Corridor (ไฮจีมินท์ - พนมเปญ - กรุงเทพฯ - ทวาย - เจนไน) เพื่อเป็นเส้นทางลัดเชื่อมโยงภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงกับอินเดียฝั่งตะวันออก นอกจากนี้

อินเดียสนับสนุนการเปิดน่านฟ้าเสรีกับอาเซียน สำหรับความเชื่อมโยงระหว่างประชาชน อินเดียได้จัดทำโครงการประจำปีแลกเปลี่ยนระหว่างประชาชนหลายกลุ่มทั้งนักศึกษา ผู้สื่อข่าว นักการเมือง และนักการทูต ทั้งนี้ อินเดียได้จัดตั้ง Inter - Ministerial Group on ASEAN Connectivity เพื่อเป็นกลไกสำหรับการดำเนินความร่วมมือกับอาเซียนในเรื่องการส่งเสริมความเชื่อมโยงและได้ประชุมร่วมกับ ASEAN Connectivity Coordinating Committee (ACCC)

๑.๔ พัฒนาการความร่วมมือที่สำคัญ

๑.๔.๑ การประชุมสุดยอดอาเซียน - อินเดีย ครั้งที่ ๑๕ ในปี ๒๕๖๐ มีประเด็นสำคัญคือ ๑. มีการผลักดันความเชื่อมโยงกับอินเดียทั้งทางบก ทะเล และอากาศ โดยเฉพาะโครงการ Trilateral Highway ๒. ขยายความร่วมมือด้านนวัตกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เพื่อนำไปสู่การพัฒนาขีดความสามารถของอุตสาหกรรมที่ส่งเสริมนวัตกรรม ๓. สนับสนุนความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับการค้าสมัยใหม่ อาทิ ความเชื่อมโยงทางดิจิทัล/ Internet of Things (IOT) / Big Data และ E - Commerce ซึ่งอินเดียมีความก้าวหน้าทั้งด้านบุคลากรและเทคโนโลยี ๔. ส่งเสริมความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมระหว่างอาเซียน - อินเดีย ที่สนับสนุนบทบาทของศูนย์อาเซียน - อินเดีย และเสนอให้อาเซียน - อินเดีย พิจารณาตั้งเครือข่ายของ SMART Cities - Cultural Centres เน้นการพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมควบคู่ไปกับการส่งเสริมความเข้าใจด้านวัฒนธรรมระหว่างกัน

๑.๔.๒ การประชุมสุดยอดอาเซียน - อินเดีย ในโอกาสครบรอบ ๒๕ ปี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๑ มีประเด็นสำคัญคือ ๑. มุ่งขับเคลื่อนหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ระหว่างอาเซียน - อินเดีย ให้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพและบรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยเน้นการสร้างเชื่อมโยงกับอินเดียในทุกรูปแบบและสนับสนุนโครงการทางหลวงสามฝ่าย อินเดีย - เมียนมา - ไทย ๒. พิจารณาจัดตั้งกลไกการหารือในเชิงนโยบายระหว่างอาเซียน - อินเดีย ในด้านความมั่นคงทางทะเลและความร่วมมือใน maritime domain ๓. เสนอแนวคิดอินโด - แปซิฟิกที่ให้อินเดียและอาเซียนร่วมกันหาจุดสมดุลใหม่ในภูมิภาค เพื่อให้เกิดเสถียรภาพและความมั่นคงในภูมิภาคโดยคำนึงถึงความเป็นแกนกลางของอาเซียนและยึดหลัก 3M คือ ความไว้วางใจ เชื่อใจ ความเคารพซึ่งกันและกัน และผลประโยชน์ร่วมกัน ๔. ผลักดันความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ผ่านการใช้ประโยชน์จากความตกลงการค้าเสรีอาเซียน - อินเดีย ลดอุปสรรคทางการค้า โดยเฉพาะกับยางพาราและน้ำมันปาล์ม และเร่งหาข้อสรุปความตกลงความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (RCEP) ๕. รับรองปฏิญญาเดลีเป็นเอกสารผลลัพธ์ของการประชุมที่มีสาระสำคัญในการเสริมสร้างความร่วมมืออาเซียน - อินเดีย ในทุกมิติ ผลักดันความเชื่อมโยงระหว่างกัน ลดช่องว่างการพัฒนาและมุ่งขยายความสัมพันธ์ในลักษณะมองไปข้างหน้า

๑.๔.๓ การประชุม Delhi Dialogue ครั้งที่ ๑๐ ในปี ๒๕๖๑ ภายใต้หัวข้อ Strengthening India - ASEAN Maritime Cooperation มีประเด็นสำคัญคือ ๑. อินเดียย้ำความสำคัญของ Act East Policy ที่มีอาเซียนเป็นหัวใจและมีเป้าหมายสร้างความเชื่อมโยงกับ

อาเซียนในทุกมิติ โดยเฉพาะการเชื่อมโยงผ่านภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียที่มีความคล้ายคลึงกับอาเซียนในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ๒. อาเซียนต้องการผลักดันความเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์อาเซียน - อินเดีย ให้เต็มศักยภาพในทุกเสาความร่วมมือ อาทิ การเจรจา RCEP ความเชื่อมโยงระหว่างกันผ่านโครงการ Trilateral Highway ความตกลงการค้าเสรีอาเซียน - อินเดีย ความมั่นคงและความร่วมมือทางทะเล การแลกเปลี่ยนในระดับประชาชนและสายสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และแนวคิดอินโด - แปซิฟิก ๓. ไทยได้กล่าวถึงประเด็นความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมที่ยาวนาน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางทะเล เช่น โครงการ Kaladan Multi - Modal Transit Transport การบริหารจัดการแม่น้ำและแนวคิดความร่วมมือปัญจธารารวมถึงการรับมือกับภัยคุกคามทางทะเลในรูปแบบต่างๆ

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับไทย

๒.๑ ความร่วมมือทวิภาคีที่สำคัญ

คณะกรรมการร่วมเพื่อความร่วมมือทวิภาคีไทย - อินเดีย (Thailand - India Joint Commission for Bilateral Cooperation : JC) จัดตั้งปี พ.ศ. ๒๕๓๒ มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นประธาน มีการประชุมครั้งที่ ๗ ในปี ๒๕๕๘ เป็นครั้งล่าสุด ทั้งสองฝ่ายได้จัดตั้งกลไกคณะกรรมการร่วม (Joint Working Group) ระดับอธิบดีเพื่อติดตามและเร่งรัดความสัมพันธ์ทวิภาคีที่ครอบคลุมทุกสาขา เพื่อเสริมกลไกความร่วมมือคณะกรรมการร่วม (JC) ที่มีอยู่เดิม นอกจากนี้ ไทย - อินเดีย ได้จัดทำความตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านวัฒนธรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ปัจจุบันทั้งสองฝ่ายได้ร่วมลงนามแผนปฏิบัติการว่าด้วยการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมและความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนกับประชาชน

ไทย - อินเดีย ได้ลงนามในกรอบความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA) ไทย - อินเดีย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นกลไกสำคัญที่จะขจัดอุปสรรคทางการค้าและช่วยขยายการค้าระหว่างกัน ซึ่งมีสาระสำคัญในการครอบคลุมการเปิดเสรีในด้านการค้าสินค้า การค้าบริการ และการลงทุน รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือในด้านต่างๆ และสามารถดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติด้วย

ด้านความมั่นคงและการทหาร อินเดียให้ความสำคัญกับความร่วมมือด้านความมั่นคง ไทยและอินเดียได้จัดตั้งคณะทำงานร่วมว่าด้วยความร่วมมือด้านความมั่นคง (Joint Working Group on Security Cooperation : JWG) เป็นกลไกสำหรับการประสานความร่วมมือและแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความมั่นคง การต่อต้านการก่อการร้าย อาชญากรรมข้ามชาติ นอกจากนี้ไทย - อินเดีย มีพัฒนาการความร่วมมือทางทหารมาอย่างต่อเนื่อง

๒.๒ ความร่วมมือในกรอบพหุภาคีที่สำคัญ

ไทยมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญในการร่วมมือในกรอบพหุภาคีต่างๆ ดังนั้น ไทย - อินเดีย จึงให้ความสำคัญกับความร่วมมือในระดับภูมิภาคและเป็นสมาชิกกรอบ

ความร่วมมือพหุภาคีระหว่างกันหลายกรอบที่สำคัญ อาทิ East Asia Summit : EAS / ASEAN Regional Forum : ARF / BIMSTEC / Mekong – Ganga Cooperation : MGC / India Ocean Rim Association for Regional Cooperation : IOR – ARC / World Trade Organization : WTO นอกจากนี้ไทย – อินเดีย ได้ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงระหว่างไทยและอินเดียบนอาเซียนแบบรอบด้าน ทั้งทางบก ทางทะเล และทางอากาศ สนับสนุนการสร้างถนนหลวงสามฝ่าย ไทย – เมียนมา – อินเดีย และการเชื่อมโยงอินเดียบนทำเรื่อน้ำลึกและนิคมอุตสาหกรรมที่เมืองทวาย ทั้งนี้ ทั้งสองฝ่ายจัดตั้งคณะทำงานร่วมว่าด้วยการเชื่อมโยงและโครงสร้างพื้นฐาน (Working Group on Connectivity and Infrastructure) เพื่อผลักดันความร่วมมือดังกล่าวให้มีผลเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะการเชื่อมโยงในกรอบอนุภูมิภาค East West Economic Corridor : EWEC / Greater Mekong Sub – region : GMS มีการจัดประชุมคณะทำงานโดยฝ่ายอินเดียให้ความสนใจมีส่วนร่วมโครงการพัฒนาท่าเรื่อน้ำลึกและนิคมอุตสาหกรรมทวายในเมียนมา โดยไทย - เมียนมา ได้ลงนาม MOU และได้หารือเพิ่มเติมจากการประชุมคณะทำงานถนนสามฝ่ายในความเป็นไปได้ที่จะขยายความร่วมมือจากโครงการเพื่อส่งเสริมการเชื่อมโยงในกรอบ EWEC และ GMS มีความคิดริเริ่มจัดสัมมนาเกี่ยวกับโครงการทวายและการส่งเสริมความเชื่อมโยงระหว่างกัน อินเดียขอให้ไทยสนับสนุนอินเดียในการรณรงค์เป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ โดยไทยเห็นด้วยในหลักการกับอินเดีย โดยเฉพาะการปฏิรูปและขยายจำนวนสมาชิกภาพของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ เพราะไทยเห็นว่าอินเดียเป็นประเทศในเอเชียที่มีศักยภาพ ทั้งนี้ไทยมีแนวทางในการสนับสนุนให้เอเชียมีชื่อเสียงและมีตัวแทนในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติมากขึ้น

นโยบายอินโด - แปซิฟิก ที่เกี่ยวข้องกับไทย - อินเดีย

อินเดียเป็นประเทศแรกที่ริเริ่มแนวคิด “อินโด - แปซิฟิก” ซึ่งในส่วนของภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก มีอาณาบริเวณตั้งแต่ฝั่งตะวันตกของทวีปอเมริกาเหนือถึงฝั่งตะวันออกของทวีปเอเชีย กลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชีย - แปซิฟิก หรือเอเปค (APEC : Asia - Pacific Economic Cooperation) มีสมาชิก ๑๙ ประเทศ กับ ๒ เขตเศรษฐกิจ สมาชิกใหญ่คือ สหรัฐอเมริกากับจีน ทั้งนี้ สหรัฐอเมริกากับจีนมีความสัมพันธ์กันในหลายมิติทั้งด้านที่เป็นหุ้นส่วนและด้านที่เป็นคู่แข่งต่างฝ่ายต้องการสร้างรักษาและขยายอิทธิพลในเอเชีย จึงทำให้อินโด - แปซิฟิกเป็นกลไกความร่วมมือในเอเชีย - แปซิฟิก ที่ประเทศในภูมิภาคนี้ได้ตระหนักกับการผงาดของจีน ขณะเดียวกันเริ่มตระหนักในความเติบโตของอินเดียและความสำคัญของมหาสมุทรอินเดีย จึงเป็นที่มาของการเสนอแนวคิดอินโด - แปซิฟิก ซึ่งให้น้ำหนักกับประเทศอินเดีย ครอบคลุมพื้นที่เอเชียตะวันออก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ข้ามมหาสมุทรแปซิฟิกจรดชายฝั่งอเมริกา เกิดจากความพยายามของอินเดียที่เข้าสู่การเป็นหนึ่งในมหาสมุทรแปซิฟิกหรือกรอบความร่วมมือเอเชียแปซิฟิก มหาสมุทรอินเดียเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาความมั่นคงใหม่ คือ ปัญหาโจรสลัด การค้ายาเสพติดและอาวุธ การประมงผิดกฎหมาย แรงงานเถื่อน

อินเดีย มีการดำเนินนโยบายต่างประเทศภายใต้แนวคิดอินโด - แปซิฟิก ประกอบด้วย ๑. ความร่วมมือในกรอบมหาสมุทรอินเดีย ๒. ความร่วมมือในกรอบอ่าวเบงกอล ๓. ความร่วมมือกับ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียน ๔. ความร่วมมือบนพื้นฐานร่วมทางอารยธรรม และประวัติศาสตร์ ๕. ความร่วมมือในกรอบมหาสมุทรแปซิฟิกและส่วนขยายสู่อินโด - แปซิฟิก

การที่อินเดียได้รับการยอมรับจากประชาคมนานาชาติ ทำให้อินเดียเริ่มหันมาสนใจ แนวคิดอินโด - แปซิฟิกมากขึ้น จึงทำให้รัฐบาลอินเดียใช้เป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ ประกอบด้วยพื้นที่หลัก ๓ ส่วน ๑. มหาสมุทรอินเดีย ได้รวมอาณาเขตทางทะเลและรัฐชายฝั่ง มหาสมุทร ซึ่งภูมิศาสตร์อินเดียอยู่ในจุดสำคัญที่สามารถขยายอิทธิพลครอบคลุมมหาสมุทรอินเดียได้ ๒. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นภูมิภาคที่สามารถเชื่อมกับมหาสมุทรแปซิฟิกทางทิศตะวันออก ขณะเดียวกันสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับมหาสมุทรอินเดียผ่านน่านน้ำตะวันตก ๓. มหาสมุทรแปซิฟิก โดยเฉพาะชายฝั่งตะวันตกของมหาสมุทรแปซิฟิกประกอบด้วยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงถือว่าอินเดียเป็นตัวแปรสำคัญต่อความสำเร็จของการผลักดันแนวคิดอินโด - แปซิฟิก เนื่องจากมีที่ตั้งอยู่กึ่งกลางของภูมิภาคมีขนาดเศรษฐกิจที่ขยายตัวต่อเนื่องและรวดเร็ว อินเดียมองจีนในฐานะ ประเทศเพื่อนบ้านที่มีทั้งผลประโยชน์และความท้าทาย แต่ในบางครั้งมีการกระทบกระทั่งกันในเรื่อง พรมแดนและอธิปไตย อินเดียมีความกังวลต่อการขยายอิทธิพลของจีนในมหาสมุทรอินเดียผ่านการ สร้างท่าเรือและท่าอากาศยานจีนในภูมิภาคเอเชียใต้ อาทิ บังกลาเทศ ศรีลังกา มัลดีฟส์ และ ปากีสถาน ภายใต้แนวคิด Belt and Road Initiative (BRI) ซึ่งอินเดียมองว่าส่งผลกระทบต่อ การเมืองและความมั่นคงของอินเดียโดยตรง นอกจากนี้ข้อกังวลอีกประการของอินเดีย คือ การที่ สหรัฐอเมริกาดบเทาบทลงโทษให้แนวคิดอินโด - แปซิฟิก เป็นอีกหนึ่งมุมมองเชิงยุทธศาสตร์ที่อินเดีย ใช้ต่อไป ซึ่งล่าสุดอินเดียได้จัดตั้งแผนกอินโด - แปซิฟิกใหม่ภายใต้กระทรวงการต่างประเทศ เพื่อ บูรณาการงานด้านต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับอินโด - แปซิฟิก ที่มีพื้นที่ ครอบคลุมชายฝั่งของแอฟริกาไปยังทวีปอเมริกา ทำให้หน่วยงานของกระทรวงการต่างประเทศของ อินเดียที่รับผิดชอบอินโด - แปซิฟิกเป็นจุดศูนย์กลางในการประสานกิจกรรมและเป็นหน่วยงานที่ ทำงานระดับภูมิภาคหลายแห่งในภูมิภาคนี้ การสร้างหน่วยงานนี้ยังส่งสัญญาณไปยังพันธมิตรของ อินเดีย โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาเพื่อพิจารณาความสำคัญของมหาสมุทรอินเดียตะวันตก ในปัจจุบัน ไม่รวมอยู่ในคำจำกัดความของสหรัฐอเมริกาของอินโด - แปซิฟิก เนื่องจากแนวคิดของอินโด - แปซิฟิกกลายเป็นส่วนสำคัญของนโยบายต่างประเทศของอินเดีย โดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนา วิสัยทัศน์ที่ใช้ร่วมกันของ อินโด - แปซิฟิกที่เสรีและเปิดกว้างมากขึ้นแต่ในด้านความมั่นคงและ การทหารแล้วสถานการณ์ความขัดแย้ง ระหว่างอินเดีย - ปากีสถาน ในห้วงเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.๒๐๑๙ อาจมีผลให้อินเดียหันมาทุ่มพลังอำนาจของชาติในการจัดการปัญหาความขัดแย้งกับ ปากีสถาน โดยทั้งสองฝ่ายได้มีการปะทะกันอย่างดุเดือดตามที่โฆษกกองทัพอินเดียได้แถลงว่า กองทัพอินเดียได้มีการยิงปืนใหญ่ตอบโต้ฝ่ายปากีสถานอย่างรุนแรง

ประเทศสมาชิกอาเซียน ได้มีการเตรียมจุดยืนเกี่ยวกับ อินโด - แปซิฟิก ใจความสำคัญ

อาเซียนต้องเป็นศูนย์กลาง หรือที่พูดเป็นสำนวนว่า “อาเซียนต้องเป็นคนขับ ไม่ใช่ผู้โดยสารหลัก” ในเรื่องความเป็นศูนย์กลางของสารพัดกลไกแบบหลายฝ่ายในภูมิภาค ไม่ว่าจะเวทีความมั่นคง (ASEAN Regional Forum) อีสต์เอเชียซัมมิตอาเซียนบวกสาม อาเซียนบวกหก เรียกได้ว่าเป็นธรรมเนียมของอาเซียน ดังนั้น ถ้ายุทธศาสตร์อินโด - แปซิฟิกคาดหวังการตอบรับจากอาเซียนต้องยอมรับหลักการที่ว่านี้ สมาชิกอาเซียนทุกประเทศมีความสัมพันธ์กับจีน แต่ในระยะหลังผู้นำ ฟิลิปปินส์ ไทย กัมพูชา จะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับจีนมากกว่าสมาชิกประเทศอื่นๆ ในอาเซียนด้วยกัน ทั้งอาเซียนได้ยอมรับการจัดตั้ง RCEP อย่างเป็นทางการโดยให้คำมั่นต่อพันธะที่ทำตามกฎกติกาการค้าของผู้นำกลุ่มความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (RCEP) กล่าวคือ RCEP เป็นเสาหลักของความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจต่างประเทศของอาเซียนโดยเฉพาะในห้วงเวลาที่มีการค้าโลก ประสบความสำเร็จไม่แน่นอนสูงขึ้นเรื่อยๆ

ไทยมีการดำเนินการเพื่อตอบสนองนโยบายอินโด - แปซิฟิก ดังนี้ ไทยกลายเป็นประเทศที่มีความสำคัญมากทางภูมิรัฐศาสตร์ โดยสหรัฐอเมริกาเห็นความสำคัญของไทยมากขึ้นและสังเกตว่าไทยจะเข้าร่วมหรือไม่ ทั้งนี้ไทยมีความสัมพันธ์ทวิภาคีกับสหรัฐอเมริกาอย่างแน่นแฟ้นในสงครามต่อต้านการก่อการร้าย ไทยได้เป็นพันธมิตรหลักและได้ส่งกองกำลังร่วมกับกองกำลังนานาชาติ ทั้งในอัฟกานิสถาน และ ในอิรัก ไทยกับสหรัฐอเมริกายังมีการซ้อมรบร่วม COBRA GOLD เป็นประจำทุกปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นการซ้อมรบร่วมที่ใหญ่ที่สุดในเอเชีย ไทยได้รับมอบสถานะพันธมิตรนอกนาโต้ ไทยควรมีจุดยืนของตนเองคือ ๑. ไทยควรดำเนินบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ยึดหลักการสร้างดุลยภาพระหว่างมหาอำนาจแบบไม่เลือกข้าง และไม่ควรถูกมหาอำนาจมีอิทธิพลหรือมาเอาเปรียบได้ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นหลักและดำเนินนโยบายเชิงสร้างสรรค์ ๒. ไทยควรผลักดันให้มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจในภูมิภาคให้ประสบความสำเร็จ เช่น กลุ่มองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว (Organization for Economic Co - operation and Development : OECD) ๓. บทบาทของไทยในฐานะประธานอาเซียนในปี ค.ศ.๒๐๑๙ ควรมีบทบาทนำในการความเป็นหนึ่งเดียวกัน (Unity) และคงไว้ซึ่งการรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียน (ASEAN Centrality) เพื่อถ่วงดุลมหาอำนาจของจีนและสหรัฐอเมริกา โดยเลือกใช้ประโยชน์จากประเทศที่เป็นผู้เล่นในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ เช่น อินเดีย เกาหลี ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ๑. ด้วยสถานการณ์ในภูมิภาคอินโด - แปซิฟิก อยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลงในหลายประเทศ ไทยควรติดตามสถานการณ์ แนวโน้ม และท่าทีของประเทศสมาชิกต่างๆ ในภูมิภาคอย่างใกล้ชิด ๒. ไทยควรยึดถือผลประโยชน์แห่งชาติและควรให้การสนับสนุนในกรอบของผลประโยชน์ร่วมกันในการสนับสนุนหรือไม่สนับสนุนต่อแนวคิดอินโด - แปซิฟิก ทั้งนี้ควรให้ความร่วมมือตามกรอบแนวคิดความริเริ่มหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (BRI) ที่ดำเนินการอยู่ ๓. อินเดียเป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่เป็นอันดับ ๓ ของโลก มีศักยภาพด้านการทหารและเศรษฐกิจ มีบทบาทในการผลักดันนโยบายอินโด - แปซิฟิก ไทยจึงมองเป็นโอกาสในการร่วมมือเพื่อโอกาสทาง

เศรษฐกิจและธุรกิจกับอินเดียด้วย ๔. ในฐานะที่ไทยเป็นประธานอาเซียนในปี ค.ศ. ๒๐๑๙ จึงควรใช้บทบาทนี้ในการสร้างความเป็นปึกแผ่นและเอกภาพในอาเซียน อีกทั้งใช้แนวทางพหุภาคีในการสร้างความร่วมมือกับประเทศมหาอำนาจทั้งในภูมิภาคและนอกภูมิภาคอย่างสมดุล ๕. กองทัพและหน่วยงานความมั่นคงควรมองสถานการณ์และเตรียมรับมือกับนโยบายอินโด - แปซิฟิก ติดตามสถานการณ์ แนวโน้ม และท่าทีของประเทศสมาชิกต่างๆ ในภูมิภาคอย่างใกล้ชิด ไทยควรสนับสนุนแนวคิดอินโด - แปซิฟิก และกรอบแนวคิดความริเริ่มหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (BRI) เพื่อรักษาผลประโยชน์แห่งชาติและผลประโยชน์ร่วมกันกับประเทศผู้มีส่วนร่วมอื่นๆ

สรุป

นโยบายมองตะวันออกของอินเดียส่งผลต่อไทยและอาเซียน คือ ๑. ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับอินเดียและอาเซียนกับอินเดียมีความแน่นแฟ้นมากขึ้นจากมูลค่าการค้าสินค้าระหว่างกันซึ่งปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องมาจากการสร้างความร่วมมือในการตกลงทางการค้าในหลายกรอบความร่วมมือ ๒. ไทย - อินเดีย มีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกันมากขึ้น อินเดียสนใจมีความสัมพันธ์กับอาเซียนและประเทศในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้จึงต่างเริ่มมองหาศักยภาพในกันและกันเพื่อสร้างความร่วมมือและมีปฏิสัมพันธ์กันโดยเฉพาะด้านการค้า ความเชื่อมโยง และวัฒนธรรม ๓. มีการจัดทำความตกลงอาเซียน - อินเดีย FTA ๔. อินเดียเป็นตลาดใหญ่ ๑,๓๐๐ ล้านคน มีประชาชนชั้นกลางประมาณ ๔๐๐ ล้านคน และส่งเสริมให้ภาคการผลิตย้ายฐานไปลงทุนในอินเดียเป็นโอกาสที่อาเซียนและไทยได้เข้าไปลงทุนในอินเดียได้มากขึ้น ความสัมพันธ์ของนโยบายมองตะวันออกและนโยบายมองตะวันตกมีความสอดคล้องกัน ๑. มิติการค้าระหว่างประเทศ มีการลงนามความตกลงเขตการค้าเสรีไทย - อินเดีย ๒. เกิดความสัมพันธ์ด้านอื่นๆ ตามมา ทั้งการท่องเที่ยว การขนส่งสินค้าระบบโลจิสติกส์ ๓. โครงการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคม อินเดีย - เมียนมา - ไทย (โครงการถนนสามฝ่าย) ๔. ไทย - อินเดีย มีอัตลักษณ์และวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน ๕. รัฐบาลอินเดียเปิดกว้างสำหรับนักลงทุนต่างชาติในการเข้าไปลงทุนและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน ทำให้นักลงทุนไทยหลายรายได้เข้าไปลงทุนในอินเดียเพื่อเป็นการหาโอกาสทางการค้าและเพิ่มขนาดของตลาดการลงทุน ๖. ไทยและอินเดียเข้าร่วม BIMST - EC เพื่อเข้าไปเชื่อมโยงและมีปฏิสัมพันธ์กับประเทศในเอเชียใต้ที่มีกำลังซื้อ จากนโยบายมองตะวันออกเปลี่ยนมาเป็นนโยบายปฏิบัติการตะวันออกส่งผลต่อการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมระหว่างอินเดียกับไทยคือ ๑. การเพิ่มน้ำหนักและส่งเสริมการผลักดันให้เป็นรูปธรรมทำให้เกิดความกระตือรือร้นและให้ความสนใจในแนวนโยบายมากขึ้น ๒. ไทย - อินเดียเข้าร่วมอยู่ในกรอบ BIMST - EC และให้ความสำคัญค่อนข้างมาก ๓. ไทย - อินเดียมีความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนต่างๆ มีการพัฒนาความสัมพันธ์ให้มีจุดที่สมดุลกันมากขึ้น ๔. ไทยมีโอกาสและได้รับแรงหนุนที่ดีในการลงทุนในอินเดีย จึงมีกลุ่มธุรกิจเอกชนเข้าไปลงทุนมากขึ้นการดำเนินการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย - อินเดียควรมีแนวทางคือ ๑. การอาศัยความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงและทางด้านประวัติศาสตร์ที่

มีความลึกซึ้งต่อกัน ๒. การเพิ่มความเชื่อมโยงระหว่างกัน ทั้งด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้คนไทยและคนอินเดียเกิดความตระหนักในบทบาทของทั้งสองประเทศที่มีต่อกันมาอย่างช้านาน ๓. การเพิ่มน้ำหนักในการลงทุน งบประมาณ และทรัพยากรบุคคลเพื่อผลักดันความร่วมมือของไทย - อินเดีย หรืออาเซียน - อินเดีย ในกรอบความร่วมมือต่างๆ ๔. การทบทวนหรือพิจารณากระบวนการขั้นตอนในการเปิดตลาดสินค้าและบริการระหว่างไทย - อินเดีย ในกลุ่มสินค้าหรือบริการที่มีความอ่อนไหว ๕. ไทย - อินเดีย ควรส่งเสริมความร่วมมือในทุกมิติโดยขยายผลไปสู่ความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาคเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างกัน ๖. ในมิติความเชื่อมโยงทั้งสองฝ่ายควรมีความเชื่อมโยงอย่างไร้รอยต่อทั้งทางบก ทะเล อากาศ ๗. มีการผลักดันความตกลงร่วมกันในระดับภูมิภาคและพหุภาคีสองฝ่าย ทั้งพิจารณาผลักดันความร่วมมือภายใต้กรอบอาเซียน - อินเดีย และกรอบอนุภูมิภาคต่างๆ ไทยควรมีการปรับปรุงนโยบายมองตะวันตกอย่างไรเพื่อให้เกิดผลดีต่อความสัมพันธ์ไทย - อินเดีย ๘. พิจารณาความเป็นไปได้ในการร่วมทุนระหว่างภาครัฐ - เอกชนของไทยและอินเดีย ในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกของไทยและในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษในอินเดีย ๙. การเปิดโอกาสในการขยายสาขาของสถาบันการเงินของไทยในอินเดีย และการเพิ่มสถาบันการเงินของอินเดียในไทย ๑๐. การขยายความร่วมมือกลุ่ม SMEs และกลุ่ม Startup ร่วมกันของภาคธุรกิจไทย - อินเดีย ภายใต้แผนนโยบายมองตะวันตกของไทย ๑๑. การเปิดตลาดสินค้าและบริการต่างๆ บนแพลตฟอร์มพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้เกิดการขยายฐานการส่งออกและนำเข้าสินค้าระหว่างกัน ๑๒. การพิจารณาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมการค้าการลงทุนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียสำหรับผู้ประกอบการไทย ๑๓. อินเดียต้องการลงทุน สร้างเมืองอัจฉริยะ Smart City จึงเป็นโอกาสของนักลงทุนได้เข้าไปลงทุน และเพิ่มโอกาสการลงทุนและตลาดการค้าให้กับไทย ๑๔. ให้ความสำคัญกับอินเดียในฐานะประเทศพันธมิตรให้แน่นแฟ้นกันมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

โดยที่การสอดรับกันของการดำเนินนโยบายมองตะวันออกของอินเดียกับนโยบายมองตะวันตกของไทย ดังนี้ ๑. นโยบายต่างประเทศของไทยในปัจจุบันที่สำคัญ ประกอบด้วย นโยบาย Forward Engagement คือ นโยบายปฏิสัมพันธ์ในเชิงรุกในแบบก้าวไปข้างหน้า โดยเน้นเชื่อมความสัมพันธ์กับอาเซียน เอเชียใต้ เอเชียตะวันออก ให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านและเน้นการสร้างกลุ่มประเทศ G ขึ้นมาใหม่ นโยบาย Look to the West คือ นโยบายมองตะวันตก ที่ให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ทิศตะวันตกของไทย เช่น เอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา เพื่อลดการพึ่งพิงประเทศแถบตะวันตก และเป็นการเพิ่มโอกาสทางด้านเศรษฐกิจ การค้าการลงทุนของไทย รวมทั้งแสวงหาวัตถุดิบจากประเทศทางตะวันตกของไทย และเป็นการดำเนินการรุกเข้าหาตลาดการค้าและแหล่งทุนใหม่ๆ และ นโยบาย Active Economic Diplomacy และนโยบาย Dual - Track คือ นโยบายที่ใช้การทูตเชิงรุกในทางเศรษฐกิจ การที่จะใช้นโยบายนี้ให้ได้ดีต้องมีนโยบายคู่ขนานมาเสริมให้เกิดความแข็งแกร่งด้วย ๒. การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของนโยบายมองตะวันออก Look East Policy และ นโยบายมองตะวันตก Look West Policy อินเดียได้เริ่มสานความสัมพันธ์กับไทยโดยใช้นโยบายมองตะวันออก Look East Policy ในการดำเนิน

ความสัมพันธ์กับไทยและอาเซียน ประกอบกับไทยได้ดำเนินนโยบายมองตะวันตก Look West Policy ทำให้ไทย - อินเดีย มีความร่วมมือกันในหลายด้านทั้งการค้าการลงทุน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความมั่นคง การเกษตร การท่องเที่ยว วัฒนธรรมและการศึกษา การที่อินเดียดำเนินนโยบายมองตะวันออก Look East Policy มีลักษณะเด่นคือการให้ความสำคัญกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) เอเชียตะวันออก (จีน เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น) มากขึ้น ขณะที่ไทยได้ดำเนินนโยบายมองตะวันตก Look West Policy ที่ให้ความสำคัญกับประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา มากขึ้นเช่นกัน จึงมีการรวมกลุ่มทางการค้าเพื่อความร่วมมือกันมากขึ้นโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ

ทั้งนี้การดำเนินการความร่วมมือระหว่างอินเดียกับกลุ่มอาเซียนและไทย ประกอบด้วย

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับอาเซียน คือ ความสัมพันธ์ในฐานะคู่เจรจาเฉพาะส่วน อาเซียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของอินเดียที่สามารถทำให้อาเซียนลดการพึ่งพาจากญี่ปุ่น ประเทศตะวันตก จีน จึงมีความร่วมมือในเรื่องการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ความสัมพันธ์ในฐานะคู่เจรจาโดยสมบูรณ์ มีการขยายความสัมพันธ์ระหว่างกันทั้งเชิงลึกและเชิงกว้างด้วยการเสริมสร้างความร่วมมือเชิงสถาบัน The ASEAN - India Joint Cooperation Committee : AIJCC อินเดียได้เป็นสมาชิกการประชุมการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum : ARF) การเข้าร่วมกลุ่มอนุภูมิภาคในกรอบความร่วมมือทางวิชาการและเศรษฐกิจระหว่างประเทศในอ่าวเบงกอล BIMST - EC การเข้าร่วมโครงการความร่วมมือลุ่มแม่น้ำโขง - คงคา (Mekong - Ganga River Project : MGC) อาเซียน - อินเดีย ในฐานะหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ ได้กำหนดแนวทางในการดำเนินความร่วมมือในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และความร่วมมือเพื่อการพัฒนา มีการจัดตั้งกองทุน ASEAN - India เพื่อสนับสนุนการดำเนินความร่วมมือดังกล่าว และการจัดทำความตกลงด้านการค้าบริการและการลงทุนภายใต้เขตการค้าเสรีอาเซียน - อินเดีย ความร่วมมือระหว่างอินเดีย - อาเซียน ด้านการเมืองและความมั่นคง อินเดียได้เข้าร่วม ASEAN Regional Forum (ARF) อินเดียได้เข้าเป็นภาคี Treaty of Amity and Cooperation (TAC) และอินเดียได้เข้าร่วมใน East Asia Summit (EAS) ด้านเศรษฐกิจ อาเซียนและอินเดียไดลงนามกรอบความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างรอบด้าน ด้านสังคมและการพัฒนา อินเดียให้ความร่วมมือในการลดช่องว่างด้านการพัฒนาในอาเซียนตลอดจนส่งเสริมความร่วมมือกับอาเซียนในสาขาที่อินเดียมีศักยภาพ ด้านความเชื่อมโยงระหว่างอาเซียน - อินเดีย ทั้งทางบก เรือ อากาศ อินเดียส่งเสริมการเชื่อมโยงกับอาเซียนผ่านทะเลอันดามัน โดยมีทวายของเมียนมาเป็นประตูสำคัญ สนับสนุนการสร้างทางหลวงสามฝ่าย ไทย - พม่า - อินเดีย การสร้างทางหลวงสายใหม่ เชื่อมโยงอินเดียกับเมียนมา ลาว กัมพูชา และเวียดนาม การพัฒนา Mekong - India Economic Corridor (ไฮจีมินท์ - พนมเปญ - กรุงเทพฯ - ทวาย - เจนไน) และอินเดียสนับสนุนการเปิดน่านฟ้า

เสรีกับอาเซียน พัฒนาการความร่วมมือที่สำคัญเช่น การประชุมสุดยอดอาเซียน - อินเดีย ครั้งที่ ๑๕ ในปี ๒๕๖๐ มีประเด็นสำคัญคือ การผลักดันความเชื่อมโยงกับอินเดียทั้งทางบก ทะเล และอากาศ

๘๙

ขยายความร่วมมือด้านนวัตกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี สนับสนุนความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับการค้าสมัยใหม่ ส่งเสริมความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมระหว่างอาเซียน - อินเดีย การประชุมสุดยอดอาเซียน - อินเดีย ในโอกาสครบรอบ ๒๕ ปี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๑ มีประเด็นสำคัญคือ มุ่งขับเคลื่อนหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ระหว่างอาเซียน - อินเดีย ให้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพและบรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น พิจารณาจัดตั้งกลไกการหารือในเชิงนโยบายระหว่างอาเซียน - อินเดีย ในด้านความมั่นคงทางทะเล เสนอแนวคิดอินโด - แปซิฟิกที่ให้อินเดียและอาเซียนร่วมกันหาจุดสมดุลใหม่ในภูมิภาค เพื่อให้เกิดเสถียรภาพและความมั่นคงในภูมิภาคโดยคำนึงถึงความเป็นแกนกลางของอาเซียน ผลักดันความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจผ่านการใช้ประโยชน์จากความตกลงการค้าเสรีอาเซียน - อินเดีย และรับรองปฏิญญาเดลีเป็นเอกสารผลลัพธ์ของการประชุมที่มีสาระสำคัญในการเสริมสร้างความร่วมมืออาเซียน - อินเดียในทุกมิติ ผลักดันความเชื่อมโยงระหว่างกันลดช่องว่างการพัฒนาและมุ่งขยายความสัมพันธ์ในลักษณะมองไปข้างหน้า การประชุม Delhi Dialogue ครั้งที่ ๑๐ ในปี ๒๕๖๑ มีประเด็นสำคัญคือ อินเดียย้ำความสำคัญของ Act East Policy ที่มีอาเซียนเป็นหัวใจและมีเป้าหมายสร้างความเชื่อมโยงกับอาเซียนในทุกมิติ อาเซียนต้องการผลักดันความเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์อาเซียน - อินเดีย ให้เต็มศักยภาพในทุกเสาความร่วมมือ

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบกไทย ประกอบด้วย ความร่วมมือทวิภาคีที่สำคัญ คณะกรรมาธิการร่วมเพื่อความร่วมมือทวิภาคีไทย - อินเดีย (Thailand - India Joint Commission for Bilateral Cooperation : JC) ทั้งสองฝ่ายได้จัดตั้งกลไกคณะกรรมการร่วม (Joint Working Group) การเข้าร่วมลงนามกรอบความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA) ไทย - อินเดีย ไทยและอินเดียได้จัดตั้งคณะทำงานร่วมว่าด้วยความร่วมมือด้านความมั่นคง (Joint Working Group on Security Cooperation : JWG) ความร่วมมือในกรอบพหุภาคีที่สำคัญ ไทย - อินเดีย ให้ความสำคัญกับความร่วมมือระดับภูมิภาคและเป็นสมาชิกกรอบความร่วมมือพหุภาคีระหว่างกันหลายกรอบที่สำคัญ อาทิ East Asia Summit : EAS / ASEAN Regional Forum : ARF / BIMSTEC / Mekong - Ganga Cooperation : MGC / India Ocean Rim Association for Regional Cooperation : IOR - ARC / World Trade Organization : WTO การสร้างถนนหลวงสามฝ่าย ไทย - เมียนมา - อินเดีย การเชื่อมโยงอินเดียกับท่าเรือน้ำลึกและนิคมอุตสาหกรรมที่เมืองทวายจัดตั้งคณะทำงานร่วมว่าด้วยการเชื่อมโยงและโครงสร้างพื้นฐาน (Working Group on Connectivity and Infrastructure) เพื่อผลักดันความร่วมมือการเชื่อมโยงในกรอบอนุภูมิภาค East West Economic Corridor : EWEC / Greater Mekong Sub - region : GMS

อีกทั้งนโยบายอินโด - แปซิฟิก ที่เกี่ยวข้องกับไทย - อินเดีย อินเดีย มีการดำเนินนโยบายต่างประเทศภายใต้แนวคิดอินโด - แปซิฟิก ประกอบด้วย ความร่วมมือในกรอบมหาสมุทรอินเดีย ความร่วมมือในกรอบอ่าวเบงกอล ความร่วมมือกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียน

ความร่วมมือบนพื้นฐานร่วมทางอารยธรรมและประวัติศาสตร์ ความร่วมมือในกรอบมหาสมุทรแปซิฟิกและส่วนขยายสู่อินโด - แปซิฟิก การที่อินเดียได้รับการยอมรับจากประชาคมนานาชาติ

๙๐

ทำให้อินเดียเริ่มหันมาสนใจแนวคิดอินโด - แปซิฟิกมากขึ้น โดยใช้เป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ ประกอบด้วยพื้นที่หลัก ๓ ส่วน คือ มหาสมุทรอินเดีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมหาสมุทรแปซิฟิก จึงถือว่าอินเดียเป็นตัวแปรสำคัญต่อความสำเร็จของการผลักดันแนวคิดอินโด - แปซิฟิก เนื่องจากมีที่ตั้งอยู่กึ่งกลางของภูมิภาคมีขนาดเศรษฐกิจที่ขยายตัวต่อเนื่องและรวดเร็ว อินเดียได้จัดตั้งแผนกอินโด - แปซิฟิกใหม่ภายใต้กระทรวงการต่างประเทศ เพื่อบูรณาการงานด้านต่างๆ ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับอินโด - แปซิฟิก ในส่วนของไทยมีการดำเนินการเพื่อตอบสนองนโยบายอินโด - แปซิฟิก คือ ไทยควรดำเนินบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ยึดหลักการสร้างดุลยภาพระหว่างมหาอำนาจแบบไม่เลือกข้าง และไม่ควรถูกห้ามให้อำนาจมีอิทธิพลหรือมาเอาเปรียบได้ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นหลัก ควรผลักดันให้มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจในภูมิภาคให้ประสบความสำเร็จ บทบาทของไทยในฐานะประธานอาเซียนในปี ค.ศ. ๒๐๑๙ ควรมีบทบาทนำในการความเป็นหนึ่งเดียวกัน และคงไว้ซึ่งการรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียนเพื่อถ่วงดุลมหาอำนาจของจีนและสหรัฐอเมริกา โดยเลือกใช้ประโยชน์จากประเทศที่เป็นผู้เล่นในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ เช่น อินเดีย เกาหลี ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย เป็นต้น

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนานโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย ๓ ข้อ ประกอบด้วย ๑. เพื่อศึกษาเชิงโครงสร้างนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย ๒. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหา นโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย ๓. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา นโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย สำหรับการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยใช้การรวบรวมข้อมูล ทฤษฎีจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเอกสารที่ให้องค์ความรู้จากหลายแหล่งข้อมูลทั้ง หนังสือ วารสาร บทความวิชาการ เอกสารตำรา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารของหน่วยงานราชการ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๓ คน ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในนโยบายประเทศอินเดีย และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์พิจารณาประเด็นหลักจากภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยต่างๆ เพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น สามารถสรุปได้ดังนี้

สรุป

๑. เพื่อศึกษาเชิงโครงสร้างนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

๑.๑ โครงสร้างนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย เป็นลักษณะ ของความสัมพันธ์แบบร่วมมือ เช่น การเปิดสัมพันธ์ทางการทูต ไทย - อินเดีย ใกล้ชิดมากขึ้น อินเดีย ให้ความสำคัญกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามนโยบายมอง ตะวันออก (Look East Policy) จึงต่างเริ่มมองหาศักยภาพซึ่งกันและกันเพื่อสร้างความร่วมมือและมีปฏิสัมพันธ์กันโดยเฉพาะด้านการค้า ความเชื่อมโยง และวัฒนธรรม การเป็นพันธมิตรสนับสนุน ทางด้านเศรษฐกิจทำให้การค้าระหว่างไทยกับอินเดียมีความแน่นแฟ้นมากขึ้น เนื่องจากอินเดียเป็น ตลาดใหญ่มีจำนวนประชากร ๑,๓๐๐ ล้านคน มีประชาชนชั้นกลาง ประมาณ ๔๐๐ ล้านคน จึงได้มีการจัดทำความตกลงการค้าเสรีอาเซียน - อินเดีย ซึ่งผู้ประกอบการอาเซียนรวมทั้งไทยได้รับ ประโยชน์ด้านการค้าขายกับอินเดียภายใต้ความตกลงนี้เห็นได้จากมูลค่าการค้าสินค้าระหว่างกัน ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องมาจากการสร้างความร่วมมือในการตกลงทางการค้าในหลายกรอบ ความร่วมมือ ได้แก่ กรอบความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมด้านต่างๆ ระหว่างอาเซียนและอินเดีย ส่งเสริมให้ภาคการผลิตย้ายฐานไปลงทุนในอินเดียจึงเป็นโอกาสที่ อาเซียนและไทยได้เข้าไปลงทุนในอินเดียได้มากขึ้นเพื่อเป็นการขยายตลาด การแลกเปลี่ยน วัฒนธรรม การถ่ายทอดเทคโนโลยี เป็นต้น โดยมีกรอบแนวคิดทฤษฎีดุลอำนาจที่ต้องมีการรวมกลุ่ม กันเพื่ออำนาจการต่อรองที่ทัดเทียมกันในการให้ได้มาและรักษาไว้ซึ่งอำนาจและอิทธิพล โดยการมี

หลากหลายชั่วอำนาจเป็นสิ่งที่ดีในการป้องกันการถูกรอบงำจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง การที่ไทยมีนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับอินเดียมีผลเป็นเชิงบวกต่อความมั่นคง เพราะอินเดียดำเนินนโยบายต่างประเทศยึดหลักการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ส่งเสริมระบอบโลกแบบหลายชั่วอำนาจ ยึดถือผลประโยชน์แห่งชาติเป็นหลัก มีจุดมุ่งหมายเพื่อสันติภาพและการพัฒนา อินเดียให้ความสำคัญในอันดับแรกต่อการกระชับความสัมพันธ์ทั้ง การเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์บนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกัน อินเดียมีความร่วมมือกับอาเซียนในลักษณะ Civilizational Engagement เนื่องจากเห็นจุดแข็งของความสัมพันธ์ในการมีรากฐานความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน จึงส่งเสริมความสัมพันธ์ให้มีความใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น ทำให้เกิดความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและสังคมระหว่างอาเซียนกับอินเดียอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมมากขึ้น สำหรับไทยและอินเดียมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาอย่างยาวนานหลายศตวรรษบนพื้นฐานของความผูกพันทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และศาสนา ในช่วงที่ผ่านมาความร่วมมือต่างๆ มีการขยายตัวอย่างกว้างขวางบนพื้นฐานค่านิยมและผลประโยชน์ร่วมกัน อีกทั้งยังมีศักยภาพในการขยายความร่วมมือระหว่างกันตามการพัฒนาความสัมพันธ์ในการเชื่อมโยงมิติในด้านต่างๆ ให้เกิดเป็นประโยชน์ต่อประเทศและประชาชนทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสังคมต่อไป อินเดียเป็นประเทศหนึ่งในเอเชียใต้ที่มีนโยบายในการพัฒนาประเทศพร้อมทั้งการสร้างความร่วมมือกับประเทศในหลายภูมิภาครวมทั้งอาเซียนอย่างมีพลวัตด้วยภูมิศาสตร์ที่ไม่ไกลจากอินเดีย

๑.๒ การดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย ไทยมีนโยบายต่างประเทศที่สำคัญโดยใช้นโยบาย Forward Engagement เป็นนโยบายปฏิสัมพันธ์เชิงรุกในแบบก้าวไปข้างหน้า โดยเน้นเชื่อมความสัมพันธ์กับอาเซียน เอเชียใต้ เอเชียตะวันออกและให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งเน้นการสร้างกลุ่มประเทศ G ขึ้นมาใหม่ เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองให้กับไทยในเวทีเศรษฐกิจโลก หาดตลาดส่งออกเพื่อส่งเสริมการค้าและขยายความสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ ทั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปจนถึงแอฟริกา นโยบาย Active Economic และ นโยบาย Dual - Track เป็นนโยบายที่ใช้การทูตเชิงรุกในทางเศรษฐกิจ การที่ใช้นโยบายนี้ให้แข็งแกร่งต้องมีนโยบายคู่ขนานมาเสริมให้เกิดความแข็งแรงด้วย และนโยบาย Look to the West เป็นนโยบายมองตะวันตกที่ให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ทางทิศตะวันตกของไทย เช่น เอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา เพื่อลดการพึ่งพิงประเทศแถบตะวันตก และเป็นการเพิ่มโอกาสด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุนของไทย โดยต้องการขยายตลาดการค้า การลงทุน การส่งออก และการแสวงหาวัตถุดิบจากประเทศทางตะวันตกของไทย รวมทั้งเป็นการดำเนินการรุกเข้าหาตลาดการค้าและแหล่งทุนใหม่ๆ เพราะมองว่าภูมิภาคเอเชียใต้โดยเฉพาะอินเดียมีศักยภาพที่ขยายตัวได้อีกมาก สามารถเป็นตลาดใหญ่ของไทยและเป็นประตูเปิดสู่ประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ที่มีการรวมตัวเป็นกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจในเอเชียใต้ การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในปัจจุบัน เน้นการทูตเชิงรุกด้านเศรษฐกิจสอดคล้องประสานกับนโยบายคู่ขนานที่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงกระแสเศรษฐกิจของโลกได้โดยไม่เสียเปรียบมากนักเพราะมีวิธีการรวมตัวกันเพื่อต่อรอง เน้นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเวทีเศรษฐกิจโลก เช่น เขตการค้าเสรีเพื่อกระตุ้นผู้ประกอบการของไทยให้ยกระดับขีดความสามารถของตนเองที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลด้านการเข้าถึงแหล่งทุน อินเดียมีนโยบายต่างประเทศคือ การใช้นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด คือการไม่นำตนเองเข้าไปผูกพันหรือฝักใฝ่กับฝ่ายหนึ่ง

ฝ่ายใดด้วยการเป็นพันธมิตรทางทหารหรือการทำสนธิสัญญาใดๆ เพื่อต่อต้านอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นศัตรูกัน แต่ให้ความเป็นมิตรกับทุกๆ ประเทศโดยไม่จำกัดค่ายทางการเมือง รวมทั้งการเป็นศูนย์กลางในการเจรจาแก้ไขปัญหาและกรณีข้อพิพาทระหว่างประเทศโดยสันติวิธี และนำหลักปรัชญาศีลมาใช้เป็นเกณฑ์ในการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ โดยหลักปรัชญาศีลหรือหลักการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ๕ ประการ คือ การเคารพร่วมกันต่อบุรณภาพและอธิปไตยในเขตแดนของกันและกัน การไม่รุกรานกัน การไม่แทรกแซงในกิจการภายในของกันและกัน ความเสมอภาคและการถือประโยชน์ร่วมกัน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งลักษณะสำคัญของนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดและหลักปรัชญาศีลมีความสอดคล้องกันคือ ความขัดแย้งระหว่างประเทศมหาอำนาจที่เกิดจากความหวาดระแวงและหวาดกลัวซึ่งกันและกัน อินเดียจึงเลือกวางตัวให้อยู่ตรงกลางของความขัดแย้ง การนำตัวเข้าผูกพันกับประเทศมหาอำนาจหนึ่งใดแล้วจะทำให้เกิดการแบ่งแยกออกเป็นสองค่ายเด่นชัดมากขึ้น อินเดียไม่เชื่อในอุดมการณ์ของประเทศมหาอำนาจที่ต่างฝ่ายต่างอ้างว่าตนเองเป็นผู้ต่อสู้เพื่อเสรีภาพ และการผูกพันกับประเทศมหาอำนาจทำให้อินเดียขาดอิสระในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ กล่าวได้ว่านโยบายต่างประเทศของอินเดียถูกกำหนดโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์แห่งชาติ โดยอินเดียได้แสดงออกอย่างสม่ำเสมอต่อความเคารพในตัวเองและเสรีภาพในการคิดและตัดสินใจต่อนโยบายต่างประเทศ ซึ่งเป้าหมายของผลประโยชน์แห่งชาติจะสามารถทำให้อินเดียให้การยอมรับในความร่วมมือกับประเทศที่มีทัศนคติเช่นเดียวกัน เพื่อสร้างมิตรภาพต่อทุกประเทศบนพื้นฐานของอำนาจอธิปไตยที่เท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติในเรื่องความแตกต่างด้านอุดมการณ์และภูมิศาสตร์ กระทั่งยุคโลกาภิวัตน์มีการรวมกลุ่มประเทศเพื่อความร่วมมือและสร้างความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และความมั่นคง จึงกำหนดนโยบายมองตะวันออก (Look East Policy) เป็นนโยบายต่างประเทศที่ดำเนินยุทธศาสตร์มุ่งสู่การเป็นมหาอำนาจที่มีลักษณะของนโยบายต่างประเทศแบบหลากหลายทิศทางเพื่อการปฏิรูปเศรษฐกิจขนาดใหญ่ด้วยการพัฒนาความสัมพันธ์และเปิดเสรีทางการค้ากับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อเปลี่ยนวิสัยทัศน์ของอินเดียที่มีต่อโลกและการเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจโลก หลักสำคัญของนโยบายมองตะวันออกของอินเดีย คือการค้นหาพันธมิตรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยการเชื่อมต่อความร่วมมือต่างๆ และการหลอมรวมความร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างใกล้ชิดและแนบแน่น ซึ่งมีการดำเนินการหลักคือ การรวมกลุ่มเศรษฐกิจระหว่างประเทศในระดับภูมิภาค (Regional Integration) โดยอินเดียได้ดำเนินการรื้อฟื้นสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับกลุ่มประเทศอาเซียน การปฏิรูปและการเปิดเสรีทางการค้ารวมถึงการลงทุนในสนธิสัญญากับกลุ่มประเทศอาเซียน อาจกล่าวได้ว่านโยบายมองตะวันออกไม่ได้เป็นเพียงนโยบายด้านต่างประเทศ แต่เป็นกลยุทธ์การขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ของอินเดียต่อโลกภายใต้วิวัฒนาการของเศรษฐกิจโลก

๑.๓ พัฒนาการนโยบายต่างประเทศของอินเดีย อินเดียได้ประกาศนโยบายการพัฒนาประเทศของอินเดียให้เป็นศูนย์กลางของการผลิตผ่านนโยบาย “Make in India” รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและคุณภาพชีวิตโดยผ่านโครงการเมืองอัจฉริยะ (Smart cities) และดิจิทัลอินเดีย (Digital India) ด้วยการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างภาคตะวันออกและตะวันตกของประเทศ ผ่านโครงการก่อสร้างรถไฟความเร็วสูง ระบบรถไฟฟ้า ถนนทางหลวงและการขยายท่าอากาศยานในอนาคตที่สามารถเชื่อมโยงการเดินทางและการค้าระหว่างประเทศตั้งแต่เมียนมาไปรัฐอัสสัมทางภาคตะวันออกและภาคตะวันตกของอินเดีย ซึ่งมีบริษัทของไทยไปประกอบธุรกิจก่อสร้างขนาดใหญ่ได้แก่

ท่าอากาศยาน รถไฟฟ้าใต้ดินในกรุงนิวเดลีและนครมุมไบ จึงเป็นโอกาสแก่บริษัทขนาดใหญ่ของไทยได้เข้าไปลงทุน นอกจากนี้ อินเดียใช้นโยบายในการกระชับความสัมพันธ์กับอาเซียนและประเทศต่างๆ ทางตะวันออกให้แน่นแฟ้นมากขึ้นเพื่อเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์และความร่วมมือทางด้านความมั่นคง โดยชวนประเทศต่างๆ ที่มีศักยภาพให้เข้ามาลงทุนเพื่อพัฒนาประเทศและสร้างงานให้กับชาวอินเดียมากขึ้น อินเดียมีประชากรวัยแรงงานประมาณ ๔๐๐ ล้านคน จึงเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ซึ่งอินเดียจะผลิตแรงงานคุณภาพเข้าสู่ตลาดแรงงานด้วยการยกระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานในระดับฐานรากเพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศและดึงดูดนักลงทุนต่างชาติ จึงมีการเปลี่ยนนโยบายจากนโยบายมองตะวันออก เปลี่ยนเป็นนโยบายปฏิบัติการตะวันออก เป็นการประกาศนโยบายใหม่ที่เป็นเชิงรุกมากขึ้น มีการเพิ่มระดับความสัมพันธ์ต่ออาเซียนให้มากยิ่งขึ้นและดำเนินการอย่างรวดเร็วด้วยปฏิบัติการ (Act) เป็นก้าวใหม่ล่าสุดของอินเดียที่แสดงออกต่ออาเซียนในการดำเนินการเชิงรุกในด้านนโยบายการวางแผนพัฒนาประเทศโดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียให้เป็นประตูสู่อินเดีย และการดำเนินนโยบายต่างประเทศของอินเดียเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เห็นได้ชัดเจนว่าอินเดียใช้อำนาจละมุน (Soft Power) เป็นการค่อยๆ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สามารถผลิตขึ้นได้จากหลายปัจจัยทั้ง ค่านิยม วัฒนธรรม คุณค่าทางการเมือง และนโยบายต่างประเทศที่อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน โดย เน้นที่ 3C คือ วัฒนธรรม พาณิชยกรรม และความเชื่อมโยง (culture, commerce and connectivity) (Sundararaman, 2014) ส่วนหนึ่งเพื่อถ่วงดุลอำนาจของจีนในภูมิภาค อีกส่วนหนึ่งเพื่อสร้างความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม โดยความเชื่อมโยงทั้งทางบก ทางเรือ และทางอากาศระหว่างกัน อันนำไปสู่ความสำเร็จร่วมกันมากขึ้น รวมทั้งการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียให้เป็นประตูในการเชื่อมโยงกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการพัฒนาเมือง ซึ่งมีการเชื่อมโยงการคมนาคมระหว่างประเทศหลายโครงการที่ช่วยสร้างโอกาสทางการค้าต่างๆ ระหว่างไทยกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย โอกาสทางการค้าสินค้าของไทยมีโอกาสเข้าไปเจาะตลาดใหม่มากขึ้น ทั้งสินค้าอุปโภคและบริโภคของไทยมีคุณภาพ มีราคาที่เหมาะสมกับคุณภาพ รวมทั้งต้นทุนการขนส่งเข้าไปอินเดียถูกลงเพราะมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมระหว่างกันทั้งไทย - เมียนมา - อินเดีย เศรษฐกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียมีอัตราการขยายตัวสูงขึ้นส่งผลให้มีกำลังซื้อสูงขึ้นแต่ไทยทำการค้ากับภูมิภาคนี้ยังค่อนข้างน้อยทำให้มีโอกาสในช่องทางการตลาดอีกมาก ในขณะที่โอกาสด้านการลงทุนส่วนใหญ่เป็นกิจการขนาดใหญ่แต่การลงทุนของไทยยังมีไม่มากนักในภูมิภาคนี้ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมโยงระหว่างประเทศน่าเป็นโอกาสที่ดีสำหรับนักลงทุนไทย และโอกาสด้านการท่องเที่ยวมีแนวโน้มขยายตัวมากขึ้นเพราะไทยเป็นเป้าหมายการท่องเที่ยวหลักของนักท่องเที่ยวอินเดีย โดยนักท่องเที่ยวอินเดียเข้ามาไทยประมาณมากกว่า ๑ ล้านคนต่อปี และไทยยังเป็นสถานที่ยอดนิยมในการถ่ายทำภาพยนตร์บอลลีวู้ด ในขณะเดียวกันถ้าการคมนาคมสะดวกมากขึ้น เส้นทางทางการท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียเป็นเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ที่น่าสนใจ สำหรับคนไทย เพราะสามารถเชื่อมต่อการท่องเที่ยวมาจากเมียนมาได้และสามารถท่องเที่ยวข้ามผ่านไปเนปาล ภูฏาน ได้อีกด้วย

๑.๔ การเข้าร่วมองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย ในปัจจุบัน องค์การระหว่างประเทศทำงานเฉพาะด้านเป็นส่วนใหญ่ เป็นองค์การที่ประเทศหรือรัฐตั้งแต่สองรัฐ

ขึ้นไปรวมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นกลไกอย่างหนึ่งในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมทั้งสนับสนุนความร่วมมือและพัฒนากิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ องค์การระหว่างประเทศจึงมีความสำคัญเพราะเป็นหน่วยงานที่มีตัวแทนของรัฐมาประชุมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาสันติภาพและความมั่นคงร่วมกันดำเนินการร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเวทีสำหรับรัฐต่างๆ มาร่วมตกลงประสานผลประโยชน์ระหว่างกันรัฐได้รู้ถึงความจำเป็นที่จะต้องสร้างเครื่องมือที่เป็นสถาบันและวิธีการที่เป็นระบบการจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศ จึงเป็นทางออกของรัฐในการจัดระเบียบความสัมพันธ์และวางหลักเกณฑ์สำหรับใช้ในการปฏิบัติต่อไป และองค์การระหว่างประเทศแบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ ๑. ยึดถือตามบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงาน เป็นการแบ่งตามภารกิจที่ปฏิบัติในการให้ความร่วมมือ จึงแบ่งออกเป็นองค์การระหว่างประเทศทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง แต่บางองค์การมีเป้าหมายในการดำเนินงานครอบคลุมทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ๒. ยึดถือตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ เป็นการแบ่งตามลักษณะของการรวมกลุ่ม โดยยึดเขตพื้นที่ของสมาชิกเป็นเกณฑ์ แบ่งออกเป็นระดับโลก หรือระดับสากล เป็นองค์การที่มีสมาชิกมาจากเขตพื้นที่โลก ดังเช่น องค์การสหประชาชาติ และองค์การระดับภูมิภาค ยึดหลักเข้ามารวมกันตามข้อผูกพันทางภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งสมาชิกจะรวมกลุ่มอยู่ในภูมิภาคนั้นๆ ไทย - อินเดีย เข้าร่วมองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศ ดังนี้

๑.๔.๑ การเข้าร่วมกรอบความริเริ่มแห่งอ่าวเบงกอลสำหรับความร่วมมือหลากหลายสาขาทางวิชาการและเศรษฐกิจ (Bay of Bengal Initiative for Multi - Sectoral Technical and Economic Cooperation หรือ BIMST - EC) โดยมีสมาชิกผู้ก่อตั้ง ๔ ประเทศ คือ บังกลาเทศ อินเดีย ศรีลังกา และไทย ต่อมาได้รับเมียนมา เนปาลและภูฏาน เข้าร่วมเป็นสมาชิกอย่างเป็นทางการ และได้ตกลงทำความร่วมมือ ๑๔ สาขาหลัก ซึ่งที่ผ่านมานั้นส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว ศาสนาและวัฒนธรรม นอกจากนี้มีความพยายามขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจผ่านการจัดตั้งเขตการค้าเสรี BIMST- EC ซึ่ง BIMST- EC เป็นกรอบความร่วมมือหนึ่งเดียวที่เชื่อมโยงเอเชียใต้เข้ากับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เข้าด้วยกัน โดยประเทศสมาชิกอาเซียน ๒ ประเทศ คือ ไทยและเมียนมาเข้าร่วมเป็นสมาชิก BIMST- EC ดังนั้น BIMST- EC จึงเป็นกรอบความร่วมมือสำคัญที่ประสานนโยบายปฏิบัติการตะวันออก (Act East Policy) ของอินเดียบนกับประเทศสมาชิกอื่นๆ และนโยบายมองตะวันตก (Look West Policy) ของไทย วัตถุประสงค์มุ่งสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมในภูมิภาคตั้งอยู่บนพื้นฐานความเท่าเทียมกัน และส่งเสริมผลประโยชน์ร่วมกัน

การพัฒนาเส้นทางโลจิสติกส์ไทยเชื่อมโยง BIMST- EC ในปัจจุบัน ได้แก่ ทางหลวงไตรภาคี (India - Myanmar -Thailand Trilateral Highway หรือ IMT Trilateral Highway) เป็นโครงการถนน ๔ ช่องจราจรที่เชื่อมโยงสามประเทศ คือ อินเดีย เมียนมา และไทย มีระยะทางประมาณ ๑,๓๖๐ กิโลเมตร คาดว่าจะแล้วเสร็จในปี ๒๕๖๔ โดยรัฐบาลอินเดียเป็นผู้สนับสนุนและผลักดันเส้นทางนี้อย่างจริงจังภายใต้นโยบายปฏิบัติการตะวันออก (Act East Policy) ที่มุ่งให้ความสำคัญกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สำหรับไทยร่วมให้การสนับสนุนก่อสร้างเส้นทางช่วงพะอาน - เมียวดี - แม่สอด ในเมียนมา และไทยเป็นประตูสู่อาเซียนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือด้านการขนส่ง ส่งเสริมการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และการติดต่อระหว่างกันในระดับประชาชน

๑.๔.๒ ความร่วมมือลุ่มแม่น้ำโขง - คงคา (Mekong - Ganga Cooperation : MGC) ประกอบด้วยสมาชิก ๖ ประเทศ คือ ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และ อินเดีย เพื่อเสริมสร้างและเชื่อมโยงกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว การศึกษา วัฒนธรรม ตลอดจนความร่วมมือด้านการคมนาคมขนส่งระหว่างประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงกับประเทศในกลุ่มแม่น้ำคงคา มุ่งเน้นความร่วมมือ ๔ สาขา ประกอบด้วย การท่องเที่ยว วัฒนธรรม การศึกษา การคมนาคมและขนส่ง มีคณะทำงาน ๕ ชุด คณะทำงานด้านการท่องเที่ยว ไทยเป็นประธาน คณะทำงานด้านการศึกษา อินเดียเป็นประธาน คณะทำงานด้านวัฒนธรรม กัมพูชาเป็นประธาน คณะทำงานด้านการขนส่งและคมนาคม ลาวเป็นประธาน คณะทำงานว่าด้วยแผนปฏิบัติการ เวียดนามเป็นประธาน

๑.๔.๓ การจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทย - อินเดีย (Thailand - India Free Trade Area : TIFTA) มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อลดอุปสรรคทางการค้าต่อกัน จากเดิมอินเดียมีการเก็บภาษีนำเข้าสินค้าหลายรายการในอัตราค่อนข้างสูงรวมถึงมาตรการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีในรูปแบบต่างๆ ส่งผลให้มีการขยายตลาดและเพิ่มมูลค่าการค้าระหว่างกันจำนวนมาก การที่ไทยและอินเดียเป็นประเทศคู่ค้าและคู่แข่งชั้นในความตกลงทางการค้าเต็มรูปแบบ รวมถึงการเจรจาความตกลงด้านการค้า บริการและการลงทุนมีความคืบหน้ามากยิ่งขึ้นเป็นการเพิ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจมากขึ้น ประโยชน์ที่ไทยได้รับจากการทำ FTA ไทย - อินเดีย ในด้านการขยายการส่งออก สินค้าสิ่งทอผลิตภัณฑ์จากหนัง เคมีภัณฑ์ ยางพลาสติก โลหะอื่นๆ ยานยนต์ชิ้นส่วนและอุปกรณ์ไฟฟ้า และอีกประเด็นสำคัญคือ ความสำคัญเชิงกลยุทธ์เพื่อรักษาสถานภาพของไทยในฐานะคู่ค้าสำคัญของอินเดีย รวมทั้งก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันในแง่ของการขยายการค้า การลงทุนและความร่วมมือทางเศรษฐกิจในสาขาต่างๆ เช่น การท่องเที่ยว การศึกษา การเงินธนาคาร การสาธารณสุข การบิน และ การขนส่งระหว่างประเทศ

๑.๔.๔ การเข้าร่วมนโยบายอินโด - แปซิฟิก อินเดียเป็นประเทศแรกที่ริเริ่มแนวคิดซึ่งในส่วนของภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก มีอาณาบริเวณตั้งแต่ฝั่งตะวันตกของทวีปอเมริกาเหนือ ถึงฝั่งตะวันออกของทวีปเอเชีย กลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชีย - แปซิฟิก หรือเอเปค (APEC : Asia - Pacific Economic Cooperation) มีสมาชิก ๑๙ ประเทศ กับ ๒ เขตเศรษฐกิจ จึงทำให้อินโด - แปซิฟิกเป็นกลไกความร่วมมือในเอเชีย - แปซิฟิก ที่ประเทศในภูมิภาคนี้ได้ตระหนักกับการผงาดของจีน ขณะเดียวกันเริ่มตระหนักในความเติบโตของอินเดียและความสำคัญของมหาสมุทรอินเดีย ครอบคลุมพื้นที่เอเชียตะวันออก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ข้ามมหาสมุทรแปซิฟิกจรดชายฝั่งอเมริกา โดยเกิดจากความพยายามของอินเดียที่จะเข้าสู่การเป็นหนึ่งในมหาสมุทรแปซิฟิกหรือกรอบความร่วมมือเอเชียแปซิฟิก อินเดียมีการดำเนินนโยบายต่างประเทศคือ ความร่วมมือในกรอบมหาสมุทรอินเดีย ความร่วมมือในกรอบอ่าวเบงกอล ความร่วมมือกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียน ความร่วมมือบนพื้นฐานร่วมทางอารยธรรมและประวัติศาสตร์ และความร่วมมือในกรอบมหาสมุทรแปซิฟิก และส่วนขยายสู่อินโด - แปซิฟิกการที่อินเดียได้รับการยอมรับจากประชาคมนานาชาติ ทำให้อินเดียเริ่มหันมาสนใจความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของมหาสมุทรอินเดีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นภูมิภาคที่สามารถเชื่อมกับมหาสมุทรแปซิฟิกทางทิศตะวันออก ขณะเดียวกันสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับมหาสมุทรอินเดียผ่านน่านน้ำตะวันตก และมหาสมุทรแปซิฟิก โดยเฉพาะชายฝั่งตะวันตกของ

มหาสมุทรแปซิฟิกประกอบด้วยเอเชียตะวันออกเฉียงและทะเลจีนใต้ จึงถือว่าอินเดียเป็นตัวแปรสำคัญต่อความสำเร็จของการผลักดันแนวคิดอินโด - แปซิฟิก

ไทยมีการดำเนินการเพื่อตอบสนองนโยบายอินโด - แปซิฟิก ไทยเป็นประเทศที่มีความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ โดยสหรัฐอเมริกาเห็นความสำคัญของไทยมากขึ้นและสังเกตว่าไทยจะเข้าร่วมหรือไม่ ไทยดำเนินบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ยึดหลักการสร้างดุลยภาพระหว่างมหาอำนาจแบบไม่เลือกข้าง และไม่ควรถูกบีบบังคับให้อำนาจมีอิทธิพลหรือมาเอาเปรียบได้โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นหลักและดำเนินนโยบายเชิงสร้างสรรค์ ไทยควรผลักดันให้มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจในภูมิภาคให้ประสบความสำเร็จ เช่น กลุ่มองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว (Organization for Economic Co - operation and Development : OECD) บทบาทของไทยในฐานะประธานอาเซียนในปี ค.ศ.๒๐๑๙ ควรมีบทบาทนำในการความเป็นหนึ่งเดียวกัน (Unity) และคงไว้ซึ่งการรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียน (ASEAN Centrality) เพื่อถ่วงดุลมหาอำนาจของจีนและสหรัฐอเมริกา โดยเลือกใช้ประโยชน์จากประเทศที่เป็นผู้เล่นในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ เช่น อินเดีย เกาหลี ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย เป็นต้น

๒. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

๒.๑ อินเดียมีการปรับเปลี่ยนพัฒนานโยบายจากนโยบายมองตะวันออกเป็นปฏิบัติการตะวันออกที่เป็นนโยบายเชิงรุกต่อความสัมพันธ์อาเซียนและไทยเป็นอย่างมาก แต่ในขณะที่ไทยยังใช้นโยบายมองตะวันตกซึ่งเป็นนโยบายเดิมที่ใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ยังไม่มีการปรับเปลี่ยนพัฒนานโยบาย ซึ่งมีผลต่อการปฏิบัตินโยบายที่ไม่เป็นเชิงรุกและให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ ไทย - อินเดีย ในปัจจุบันมากนัก ดังนั้นไทยจึงควรมีการปรับเปลี่ยนพัฒนานโยบายเป็นนโยบายปฏิบัติการตะวันตกเพื่อให้มีการพัฒนาการของนโยบายที่สอดคล้องกับนโยบายปฏิบัติการตะวันออกของอินเดียที่มีผลต่อการสนับสนุนในด้านการค้า การลงทุนระหว่างกันและเป็นการเพิ่มโอกาสในการหาตลาดใหม่ของไทยที่เข้าไปดำเนินธุรกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ซึ่งมีจำนวนประชากรขนาดใหญ่และมีกำลังซื้อที่สูงขึ้นประมาณ ๔๐๐ ล้านคน รวมทั้งการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียให้เป็นภูมิภาคที่กำลังได้รับการพัฒนาเพื่อเป็นประตูสู่อเซียนทางด้านการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว

๒.๒ ความพร้อมของแต่ละประเทศในการตอบสนองนโยบายการค้าการลงทุนยังไม่เท่าเทียมกัน เช่น การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานสาธารณูปโภค ระบบการเงิน กฎหมายที่เอื้อต่อการค้า การลงทุนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ดังนั้นรัฐบาลในแต่ละประเทศควรมีการเจรจาหารือเพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาให้สอดคล้องกันและมีความต่อเนื่องกัน

๒.๓ การใช้นโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่แข็งแกร่ง มุ่งเน้นแต่ผลประโยชน์แห่งชาติของตน จะไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ ควรใช้หลักการพึ่งพาอาศัยกันที่เป็นรูปแบบของกระบวนการพึ่งพาอาศัยกันทางเศรษฐกิจทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคีที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนนโยบายของแต่ละประเทศ

๒.๔ ควรสนับสนุนให้คนไทยและนักธุรกิจไทยมีมุมมองต่ออินเดียใหม่ที่เป็นโอกาสในการพัฒนาการลงทุนที่ดีในอินเดีย และควรมีการต่อยอดให้นักท่องเที่ยวที่มีกำลังซื้อสูงของอินเดีย

ที่เดินทางเข้ามาในไทยทั้ง ธุรกิจโรงพยาบาล การท่องเที่ยว การแต่งงานในไทย ให้สามารถรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวอินเดีย และ करनाวัฒนธรรม พุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ทั้งของไทย - อินเดียที่มีความใกล้เคียงกันตั้งแต่ยุคประวัติศาสตร์มาหลอมรวมให้เกิดความคุ้นเคยใกล้ชิดให้เป็นรูปธรรมมากที่สุด เพื่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

๓. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหานโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย สรุปผลการศึกษาดังนี้

๓.๑ การดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยใช้อำนาจละมุน Soft Power เป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ Soft Power เป็นความสามารถในการดึงดูดใจและโน้มน้าวมากกว่าการบีบบังคับ ซึ่งในเวทีระหว่างประเทศหมายถึงการที่ประเทศหนึ่งสามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้เนื่องจากประเทศอื่นมีความชื่นชมในค่านิยมและความมั่งคั่งของประเทศ แต่การใช้ Soft Power อาจทำได้ยากเพราะบางส่วนอยู่นอกเหนือไปจากขอบเขตที่รัฐควบคุมหรือจัดการได้และการใช้ Soft Power อาจให้ผลในทางอ้อมอีกทั้งต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานกว่าจะเห็นผลเป็นรูปธรรม แต่ถ้าประสบความสำเร็จในการใช้ Soft Power จะเป็นเครื่องมือทางการทูตที่ทรงพลังในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะไทย - อินเดีย มีโครงสร้างพื้นฐานของ Soft Power ที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน มีความเชื่อมโยงกันและเป็นไปในกรอบความร่วมมือร่วมกัน เช่น ศาสนา วัฒนธรรม การศึกษา ค่านิยมทางการเมือง นโยบายต่างประเทศ เป็นต้น รวมทั้งสามารถทำได้ผ่านนโยบายการทูตสาธารณะ หรือ Public Diplomacy เป็นนโยบายการทูตที่มุ่งความสำคัญที่คน เพื่อมุ่งหวังในการเอาชนะใจและสร้างบรรยากาศที่ดีจนนำไปสู่ความร่วมมือระหว่างกัน ควรมีการดำเนินการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย - อินเดีย โดยอาศัยความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงและทางด้านประวัติศาสตร์ที่มีความลึกซึ้งต่อกัน เพื่อช่วยดึงดูดและเชื่อมโยงอัตลักษณ์ระหว่างคนไทยและคนอินเดีย โดยเฉพาะการท่องเที่ยวระหว่างกันจนนำไปสู่การค้าขายและการลงทุนร่วมกันมากขึ้น อีกทั้งการเพิ่มความเชื่อมโยงระหว่างกันทั้งด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้คนไทยและคนอินเดียเกิดความตระหนักในบทบาทของทั้ง ๒ ประเทศที่มีต่อกันมาอย่างช้านาน ปลูกฝังทัศนคติที่ดีระหว่างไทยและอินเดีย ซึ่งเป็นส่วนเสริมในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และสอดคล้องกับการศึกษาของ โสภนา ศรีจำปา (๒๕๕๙) ได้ทำการวิจัยเรื่องจากนโยบายมองตะวันออกสู่นโยบายปฏิบัติการตะวันออกกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย : ประตุสู่อาเซียน ได้สรุปผลการวิจัยดังนี้ ด้วยนโยบายปฏิบัติการตะวันออกของอินเดียที่ดำเนินการเชิงรุกทั้งเรื่องนโยบาย การวางแผน การพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดีย ซึ่งเป็นประตุสู่อาเซียนและการดำเนินนโยบายต่างประเทศของอินเดียที่เชื่อมโยงกับมิติของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมซึ่งสะท้อนได้อย่างชัดเจนว่าอินเดียใช้อำนาจละมุนซึ่งเป็นการค่อยๆ ชักจูงให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อำนาจละมุนสามารถผลิตขึ้นได้จากหลายปัจจัยที่สำคัญๆ คือ ค่านิยม วัฒนธรรม คุณค่าทางการเมือง และนโยบายการต่างประเทศที่อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นอำนาจที่นับวันยังมีบทบาทมากขึ้นในสังคมที่พยายามแก้ปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรง เมื่อพิจารณาจากนโยบายของประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยที่มีต่ออินเดียก็มีการดำเนินนโยบายโดยใช้อำนาจละมุนเช่นกัน ดังนั้นหากประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายเชิงรุกผ่านค่านิยมที่ดีงาม ศาสนา และวัฒนธรรมซึ่งเป็นอัตลักษณ์

ร่วมที่เชื่อมความสัมพันธ์ ไทย - อินเดีย และควรใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศไทยให้กับชาวอินเดียโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดีย ด้วยการสนับสนุนการเปิดหลักสูตรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา รวมถึงไทยศึกษาในสถาบันการศึกษาของอินเดีย ส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับประเทศไทยให้กับเยาวชนและสังคมในวงกว้าง ในด้านนโยบายต่างประเทศรัฐบาลอินเดียปัจจุบันได้ปรับบทบาทและเปลี่ยนเป็นนโยบายปฏิบัติการตะวันออก แต่ประเทศไทยยังคงใช้นโยบายมองตะวันตก ซึ่งควรมีการทบทวนเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของภูมิภาคและของโลกอย่างเหมาะสม ที่สำคัญนักธุรกิจไทยควรเปิดใจกว้าง รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถปรับตัวได้เร็ว มีความกล้าคิดและทำในสิ่งใหม่ๆ มีการศึกษาข้อมูลอย่างรอบคอบและพร้อมที่จะต่อสู้อุปสรรคต่างๆ นอกจากนี้ ภาพลักษณ์ของไทยในสายตาชาวอินเดียเป็นบวกจึงน่าเป็นโอกาสดีสำหรับนักธุรกิจไทยและสินค้าไทยที่เข้าไปขยายตลาดในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียรวมถึงอุตสาหกรรมบางประเภทที่เป็นที่ต้องการของท้องถิ่น เช่น อุตสาหกรรมการผลิตอาหาร อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และการให้บริการต่างๆ ที่ไทยมีความเชี่ยวชาญ ควรต้องดำเนินการร่วมกันให้ประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

๓.๒ ไทยควรมีการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

๓.๒.๑. พิจารณาความเป็นไปได้ในการร่วมทุนระหว่างภาครัฐ - เอกชนของไทย และอินเดียทั้งในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกของไทยและในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษในอินเดีย เพื่อสร้างความมั่นใจและความเชื่อมั่นในการขยายความสัมพันธ์ทางธุรกิจการค้าการลงทุนระหว่างกัน

๓.๒.๒. การเปิดโอกาสในการขยายสาขาของสถาบันการเงินของไทยในอินเดีย และการเพิ่มสถาบันการเงินของอินเดียในไทยเพื่อสร้างความมั่นใจในการประกอบธุรกิจของไทยและอินเดีย

๓.๒.๓. การขยายความร่วมมือของกลุ่ม SMEs และกลุ่ม Startup ร่วมกันของภาคธุรกิจไทย - อินเดียภายใต้แนวนโยบายมองตะวันตกของไทย

๓.๒.๔. การเปิดตลาดสินค้าและบริการต่างๆ บนแพลตฟอร์มพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้เกิดการขยายฐานการส่งออกและนำเข้าสินค้าระหว่างกันผ่านเว็บไซต์เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียสำหรับผู้ประกอบการไทยเพื่อส่งเสริมและกระตุ้นการบริโภคสินค้าไทยในกลุ่มผู้บริโภคอินเดียในแถบรัฐเจ็ดสาวน้อยของอินเดีย ซึ่งช่วยผลักดันให้เกิดปริมาณการค้าและการเดินทางในเส้นทางขนส่งด้านโลจิสติกส์สามฝ่าย (อินเดีย - เมียนมา - ไทย) มากขึ้น

๓.๒.๕. การทบทวนหรือพิจารณากระบวนการขั้นตอนในการเปิดตลาดสินค้าและบริการระหว่าง ไทย - อินเดีย ในกลุ่มสินค้าหรือบริการที่มีความอ่อนไหว เช่น กลุ่มอาชีพด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสร้างโอกาสในการค้าการลงทุนทางธุรกิจระหว่างกันในอนาคต ย่อมนำมาซึ่งการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้กับบุคลากรของไทยและอินเดียอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ ไทยควรมีการปรับปรุงนโยบายมองตะวันตก (Look West Policy) ที่ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๔ ให้เป็นนโยบายเชิงรุกเพื่อให้สอดรับและสามารถตอบสนองต่อนโยบายปฏิบัติการตะวันออกของอินเดียเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อชาติ

๑.๒ รัฐบาลควรมีการเจรจาระหว่างกันในเรื่องของความพร้อมในการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานสาธารณูปโภค ระบบการเงิน กฎหมาย ที่เอื้อต่อการค้า การลงทุนเพื่อบรรลุนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่วมกัน

๑.๓ การดำเนินนโยบายสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย - อินเดียควรตั้งอยู่บนพื้นฐาน 3 M ได้แก่ Mutual Trust (การไว้เนื้อเชื่อใจ) Mutual Respect (การเคารพซึ่งกันและกัน) และ Mutual Benefit (ผลประโยชน์ร่วมกัน) รวมทั้งยึดมั่นในความเป็นแกนกลางของอาเซียนในโครงสร้างสถาปัตยกรรมในภูมิภาค

๑.๔ ไทยควรดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยใช้อำนาจละมุน Soft Power เช่น ศาสนา วัฒนธรรม การศึกษา ค่านิยมทางการเมือง นโยบายต่างประเทศ ให้เป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย ให้ประสบความสำเร็จเพราะเป็นส่วนเสริมในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๒. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติ

๒.๑ ควรสนับสนุนให้ภาคธุรกิจของไทยได้เข้าไปศึกษาหาแนวทางและความเป็นไปได้ในการดำเนินธุรกิจในอนาคตตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียเพื่อเป็นโอกาสในการเพิ่มการลงทุนในการตลาดใหม่ของไทย

๒.๒ คนอินเดียรู้จักประเทศไทยและนิยมในความเป็นไทยเป็นอย่างดี ซึ่งคนอินเดียเข้ามาท่องเที่ยวในไทยประมาณปีละ ๖๐๐,๐๐๐ คน ไทยจึงควรให้ความสำคัญกับตลาดนักท่องเที่ยวอินเดียที่มีกำลังซื้อสูงประมาณ ๓๐๐ ล้านคน ด้วยการกำหนดมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับตลาดอินเดีย ทั้งการมุ่งกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่นกลุ่ม MICE Business เป็นกลุ่มการท่องเที่ยวขนาดใหญ่ ๔ ธุรกิจ คือ ธุรกิจการจัดประชุมองค์กร (Meeting) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัลของบริษัทต่างๆ (Incentives) การจัดประชุมนานาชาติ (Conventions) และการจัดงานแสดงสินค้า (Exhibitions)

๒.๓ ไทยควรมีการศึกษาประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอินเดียให้ลึกซึ้งและครอบคลุมหลากหลายมิติมากขึ้น

๓. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

๓.๑ ควรศึกษาแนวทางการปรับปรุงนโยบายมองตะวันตก (Look West Policy) ของไทยให้สอดรับและสามารถตอบสนองต่อนโยบายปฏิบัติการตะวันออก (Act East Policy) ของอินเดีย เพื่อนำมาซึ่งผลประโยชน์ของชาติที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

๓.๒ ควรศึกษาแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อแนวความคิดอินโด - แปซิฟิก ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ด้านความมั่นคงของไทย เนื่องจากอาจถูกดึงเข้าไปมีส่วนร่วมในเวทีแย่งชิงอิทธิพลของมหาอำนาจในภูมิภาค

๓.๓ ควรศึกษาความเป็นไปได้และผลประโยชน์ของชาติที่ไทยได้จากความร่วมมือทางเศรษฐกิจผ่านการจัดตั้งเขตการค้าเสรี BIMST - EC ต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- โคริน เฟื่องเกษม. นโยบายต่างประเทศและการตอบสนองผลประโยชน์ของชาติ : การวิเคราะห์ผลงานด้านการต่างประเทศในสมัยรัฐบาล ชวน หลีกภัย (ตุลาคม ๒๕๓๕ - ๒๕๓๖). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๓๖.
- โคริน เฟื่องเกษม. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับอินเดียในทศวรรษปัจจุบัน และคู่ทางความร่วมมือในอนาคต. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.
- จุลชีพ ชินวรรณ. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ : แนวคิด ทฤษฎี และกรณีศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สาขาวิชา การระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. มองมุมอินเดีย. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่องสยาม, ๒๕๔๖.
- ปรีชา ศรีสุข. พลังอำนาจแห่งชาติ (National Power). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วิทยาลัยการทัพบก, ๒๕๔๑.
- พจน์ พงษ์สุวรรณ. หลักยุทธศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๓๖.
- วิจิตร อวาทกุล. การประชาสัมพันธ์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- วิวัฒน์ มุ่งการดี. นโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกา : โครงสร้าง กระบวนการ และรูปแบบ. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
- ศิโรตม์ ภาคสุวรรณ. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ : ทฤษฎีและพฤติกรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ข่าวพาณิชย์, ๒๕๓๑.
- สมพงศ์ ชูมาก. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยุคปัจจุบัน (ทศวรรษ ๑๙๙๐ สู่ทศวรรษแรกแห่งทศวรรษที่ ๒๑). พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับต่างประเทศ : เอกสารการสอนชุดวิชา 80308 = Thailand and Foreign Relations. สาขาวิชารัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๗.

วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย เอกสารวิจัย

- กฤษณ์ ลัยวิรัตน์, พลตรี “ความสัมพันธ์ไทย - อินเดีย โอกาสและความท้าทายต่อยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี(พ.ศ.๒๕๖๐ - ๒๕๗๙)”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๖๐.
- กิตติภาพ กัณทศิศิลป์, พลตรี “แนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงทางการทหารของไทย ต่อนโยบายปฏิบัติการตะวันออก (Act East Policy) ของอินเดีย”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๖๑.

- พรศุณี นิลณรงค์. “ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับไต้หวัน : ๑๙๔๙ – ๑๙๙๗” . สารนิพนธ์
ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.
- พีรพงศ์ ไวกาสี. “บทบาทของกองทัพไทยในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ไทย - มาเลเซียในปี พ.ศ.
๒๕๔๘ – ๒๕๕๑” . เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยการทัพบก, สถาบันวิชาการ
ทหารบกชั้นสูง, ๒๕๕๐.
- โสภณา ศรีจำปา, “จากนโยบายมองตะวันออกสู่นโยบายปฏิบัติการตะวันออกกับภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย : ประตูลู่อาเซียน” . รายงานการวิจัย, สาขาวิชา
วัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์

- ชุตินทร คงศักดิ์, เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงเดลี อินเดีย. สัมภาษณ์. เมษายน ๒๕๖๓.
ภาณุวัฒน์ จันทระจิตร, นักวิเคราะห์นโยบายและแผน กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวง
พาณิชย์. สัมภาษณ์. เมษายน ๒๕๖๓.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

- ประพันธ์ สามพายวรกิจ. “งานแสดงสินค้ากว่าชาติศึกศึก ๗ ปีซ้อน”. (ออนไลน์).
เข้าถึงได้จาก : [http:// newdelhi.thaiembassy.org/th/2013/02](http://newdelhi.thaiembassy.org/th/2013/02), ๒๕๕๖.
ส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, สำนักงาน. “รู้จักภาคอีสานของอินเดีย ตอนที่ ๕ : รัฐมณีปุระ” .
(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก http://www.ditp.go.th/contents_attach/89207/89207.pdf, ๒๕๕๗.

ภาษาต่างประเทศ

- Alger, B., Jensen, P. and Steinwall, L. “Behaviour and Weight Changes at Weaning and
Regrouping of Pigs in Relation to teat Quality.” *Appl. Anim. Behav.Sci.*, 1990.
- Singer, David J. Quantitative International Politics : Insight and Evidence. New York
: The FreePress, 1961.
- Goldstein, J.S. International Relations. 3 rd, New York : Longman, 1999.
- North, Robert C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance.
Cambridge : Cambridge University Press, 1990.
- Sundararaman. “Medical pluralism and cross practice inIndia.” *Social Science and
Medicine.* 2014.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นาวาอากาศเอก (พิเศษ) สุรฤทธิ กิจจาทร
วัน เดือน ปี	๐๗ พฤศจิกายน ๒๕๐๗
ประวัติการศึกษา	วิทยาศาสตร์บัณฑิต โรงเรียนนายเรืออากาศ กองทัพอากาศ โรงเรียนนายทหารชั้นผู้บังคับฝูง กรมยุทธศึกษา ทหารอากาศ โรงเรียนเสนาธิการทหารอากาศ กรมยุทธศึกษา ทหารอากาศ วิทยาลัยการทัพอากาศ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ การจัดการภาครัฐและภาคเอกชนมหาบัณฑิต สถาบัน บัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์
ประวัติการทำงานโดยย่อ	นักบินประจำฝ่ายยุทธการ ฝูงบิน ๖๐๓ กองบิน ๖ ผู้บังคับฝูงบิน ๖๐๓ กองบิน ๖ เสนาธิการ กองบิน ๖ รองผู้บังคับการกองบิน ๖ ผู้บังคับการกองบิน ๖ ผู้ช่วยชุดฝ่ายทหารอากาศ สำนักงานผู้ช่วยชุดทหาร อากาศไทยประจำกรุงเดลี ประเทศอินเดีย
ตำแหน่งปัจจุบัน	รองเลขานุการกองทัพอากาศ

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

เรื่อง การพัฒนานโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย – อินเดีย

ผู้วิจัย นาวาอากาศเอก สุรฤทธิ กิจจาทร วปอ.รุ่นที่ 62

ตำแหน่ง รองเลขานุการกองทัพอากาศ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สาธารณรัฐอินเดีย ตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียใต้ มีจำนวนประชากร ประมาณ 1,300 ล้านคน (มากเป็นอันดับ 2 ของโลก) ในปี 1991 ดำเนินนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจด้วยการเปิดเสรีเศรษฐกิจ ตามนโยบายมองตะวันออกใช้เป็นกรอบในการพัฒนาประเทศเพื่อส่งเสริมนโยบายการต่างประเทศ และเพื่อเปลี่ยนนิสัยทัศน์ของอินเดียที่มีต่อโลก โดยมุ่งแสวงหาความร่วมมือด้านเศรษฐกิจความมั่นคงกับ อาเซียน ผู้นำอินเดียได้ตระหนักว่าภูมิรัฐศาสตร์ของโลกกำลังเปลี่ยนถ่ายจากยุโรปไปสู่เอเชีย - แปซิฟิก จึงมีการเร่งรัดพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่เชื่อมต่อกับอาเซียนโดย อาศัยเมียนมาเป็นสะพานเชื่อมต่อและเร่งการปฏิรูประบบโครงสร้างต่างๆ เพื่อรองรับการค้า การลงทุน สาธารณูปโภค อุตสาหกรรม และการบริการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นโยบายมองตะวันออก เป็นจุดเริ่มต้นความสัมพันธ์ต่ออาเซียน ประกอบกับมีจำนวนประชากรชนชั้นกลางที่มีกำลังซื้อสูงเป็น จำนวนมาก ทำให้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของอินเดียเติบโตอย่างก้าวกระโดด ส่งผลให้นานา ประเทศให้ความสนใจอินเดียในฐานะตลาดใหม่และมีโอกาสเป็นมหาอำนาจใหม่ เพราะมีเศรษฐกิจ ขนาดใหญ่และมีผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศสูงเป็นอันดับ 3 ของโลก อินเดียให้ความสำคัญในการ เชื่อมโยงต่ออาเซียนทั้งทางบก ทางเรือ และทางอากาศ

ความสัมพันธ์ระหว่างไทย – อินเดียในยุคปัจจุบันเริ่มขึ้นเมื่อทั้งสองประเทศได้สถาปนา ความสัมพันธ์ทางการทูตในระดับอัครราชทูต เมื่อ 1 สิงหาคม 2490 โดยปี 2534 ไทย - อินเดียมี ความสัมพันธ์ใกล้ชิดในสมัยรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้ดำเนิน นโยบายมองตะวันตก โดยต้องการขยายตลาดการค้าและการลงทุน เพิ่มศักยภาพการส่งออกรวมทั้ง แสวงหาวัตถุดิบจากประเทศทางตะวันตกของไทยโดยเฉพาะอินเดีย เพราะมองว่ามีศักยภาพมาก เป็นตลาดใหญ่ของไทยและเป็นประตูเปิดสู่ประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ นโยบายไทย – อินเดียที่ สอดคล้องกันทำให้ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทย – อินเดียเป็นรูปธรรมส่งผลให้ปริมาณ การค้ามีมูลค่าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการลงนามกรอบความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งเขตการค้าเสรี ไทย – อินเดีย เพื่อรักษาสถานภาพของไทยในฐานะคู่ค้าสำคัญของอินเดีย และในปี 2014 อินเดียใช้ นโยบายปฏิบัติการตะวันออกเป็นนโยบายเชิงรุกในการพัฒนาประเทศ มีแนวความคิดสามเสา หลักคือ 3CS คือ 1. การพาณิชย์ 2. วัฒนธรรม 3. การเชื่อมต่อ อินเดียใช้นโยบาย Make in India การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและคุณภาพชีวิตผ่านโครงการเมืองอัจฉริยะและดิจิทัลอินเดีย

ส่งผลให้อินเดียได้กระชับความสัมพันธ์กับอาเซียนเพื่อเป็นหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์และความร่วมมือ มุ่งเน้นการดึงดูดและนักลงทุนจากต่างชาติที่มีศักยภาพให้เข้ามาลงทุนเพื่อพัฒนาประเทศ

อินเดียใช้ความเป็นหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทย - อินเดีย ในการ ขยายความร่วมมือการค้าการพัฒนาตลอดจนการเมืองและความสัมพันธ์เชิงการทูต ไทยเชื่อมต่อ ระหว่างอินเดียและอาเซียน มีโครงการทางหลวงไตรภาคีเป็นการส่งเสริมการค้า การท่องเที่ยว การคมนาคมขนส่ง การท่องเที่ยวของทั้งสามประเทศ จึงมีการศึกษาการพัฒนาประเทศอินเดียใหม่ เพื่อเป็นโอกาสที่ดีที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกันของอินเดีย - ไทย และหาแนวทางสนับสนุนภาคธุรกิจ ของไทยได้เข้าไปดำเนินธุรกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย จึงศึกษาการพัฒนานโยบาย ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเชิงโครงสร้างนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย
2. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหานโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหานโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา
  - 1.1 ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนานโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย และการดำเนินความร่วมมือระหว่างอินเดียบอกกลุ่มอาเซียนและไทย
  - 1.2 เป็นวิจัยเชิงพรรณนาที่มุ่งเน้นการศึกษาแนวความคิดในระดับนโยบาย
2. ขอบเขตด้านประชากร เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในนโยบาย ประเทศอินเดีย และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย
3. ขอบเขตด้านระยะเวลา วิเคราะห์และเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่ ต.ค.62 - พ.ค.63

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคล

1. การรวบรวมข้อมูล
  - 1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการสำรวจและศึกษาค้นคว้าเอกสารจากแหล่งต่างๆ ซึ่งมี เกณฑ์ในการคัดเลือกเอกสารคือ 1. ความจริงของเอกสาร 2. ความถูกต้องน่าเชื่อถือของเอกสาร
  - 1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ที่มีความรู้และ ความเชี่ยวชาญในนโยบายประเทศไทยและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย
3. การเป็นตัวแทนของเอกสาร

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์และประมวลผลโดยร่วมกับการศึกษาข้อมูลจากเอกสารด้วยการวิเคราะห์ข้อมูล โดยพิจารณาประเด็นหลักที่พบในข้อมูลมาแบ่งเป็นประเด็นย่อย เริ่มต้นจากการวิเคราะห์ภาพรวมสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยต่างๆ

3. การนำเสนอข้อมูล

นำเสนอข้อมูลแบบรายงานวิจัยเชิงพรรณนาและวิเคราะห์นำเสนอแนวความคิดใหม่ๆ

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเชิงโครงสร้างนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย

1.1 โครงสร้างนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย เป็นลักษณะของความสัมพันธ์แบบร่วมมือ อินเดียให้ความสำคัญกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับอาเซียนตามนโยบายมองตะวันออกให้ความสำคัญต่อการกระชับความสัมพันธ์การเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์บนพื้นฐานผลประโยชน์ร่วมกัน

1.2 การดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย ไทยใช้นโยบาย Forward Engagement เป็นนโยบายเชิงรุกเน้นความสัมพันธ์กับอาเซียน เอเชียใต้ เอเชียตะวันออก นโยบาย Active Economic และ นโยบาย Dual - Track เป็นนโยบายที่ใช้การทูตเชิงรุกในทางเศรษฐกิจ และนโยบาย Look to the West เป็นนโยบายมองตะวันตกให้ความสำคัญกับประเทศที่อยู่ทางทิศตะวันตกของไทย อินเดียใช้นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดและหลักปัญญาสในการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ และนโยบายมองตะวันออกเป็นยุทธศาสตร์การเป็นมหาอำนาจเพื่อการปฏิรูปเศรษฐกิจขนาดใหญ่และเปิดเสรีทางการค้ากับอาเซียน

1.3 พัฒนาการนโยบายต่างประเทศของอินเดีย อินเดียใช้นโยบาย Make in India การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและคุณภาพชีวิตผ่านโครงการเมืองอัจฉริยะและดิจิทัลอินเดีย และใช้นโยบายในการกระชับความสัมพันธ์กับอาเซียนเพื่อเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์และความร่วมมือทางด้านความมั่นคง จึงเปลี่ยนเป็นนโยบายปฏิบัติการตะวันออกเป็นนโยบายเชิงรุกมีการเพิ่มระดับความสัมพันธ์ต่ออาเซียน เห็นได้ว่าอินเดียใช้อำนาจละมุน (Soft Power) เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สามารถผลิตขึ้นได้จากหลายปัจจัยทั้ง ค่านิยม วัฒนธรรม คุณค่าทางการเมือง และนโยบายต่างประเทศ โดยเน้นที่ 3CS คือ วัฒนธรรม พาณิชยกรรม และความเชื่อมโยง

1.4 การเข้าร่วมองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศไทย - อินเดีย ไทย - อินเดีย เข้าร่วมองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศ คือ BIMSTEC ความร่วมมือลุ่มแม่น้ำโขง - คงคา การจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทย - อินเดีย การเข้าร่วมนโยบายอินโด - แปซิฟิก

2. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาไทยนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - อินเดีย

2.1 อินเดียมีการพัฒนานโยบายจากนโยบายมองตะวันออกเป็นปฏิบัติการตะวันออก แต่ไทยคงใช้นโยบายมองตะวันตก มีผลต่อการปฏิบัตินโยบายที่ไม่เป็นเชิงรุกและให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ ไทย - อินเดีย ในปัจจุบันนี้นักไทยควรปรับเปลี่ยนนโยบายเป็นนโยบายปฏิบัติการตะวันตกเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายปฏิบัติการตะวันออกของอินเดีย

2.2 ความพร้อมของแต่ละประเทศในการตอบสนองนโยบายการค้าการลงทุนยังไม่เท่าเทียมกัน รัฐบาลในแต่ละประเทศควรมีการเจรจาหรือเพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาให้สอดคล้องกันและมีความต่อเนื่องกัน

2.3 การใช้นโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่แข็งกร้าว จะไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ควรใช้หลักการพึ่งพาอาศัยกันทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคีที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนนโยบายของแต่ละประเทศ

2.4 ควรสนับสนุนให้คนไทยและนักธุรกิจไทยมีมุมมองต่ออินเดียใหม่ที่เป็นโอกาสในการพัฒนาการลงทุนที่ดีในอินเดีย และควรนำวัฒนธรรม พุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ทั้งของไทย - อินเดียที่มีความใกล้เคียงกันมาหลอมรวมให้เกิดเป็นรูปธรรมมากที่สุด ส่งผลดีต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหานโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย

3.1 การดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยใช้อำนาจละมุน Soft Power เป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ Soft Power เป็นความสามารถในการดึงดูดใจและโน้มน้าวมากกว่าการบีบบังคับ แต่การใช้ Soft Power อาจทำได้ยากเพราะอยู่นอกเหนือจากขอบเขตที่รัฐควบคุมและการใช้ Soft Power อาจให้ผลในทางอ้อมอีกทั้งต้องใช้ระยะเวลาจนกว่าจะเห็นผลเป็นรูปธรรม แต่ถ้าประสบความสำเร็จจะเป็นเครื่องมือทางการทูตที่ทรงพลังในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะไทย - อินเดีย มีโครงสร้างพื้นฐานของ Soft Power ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันมีความเชื่อมโยงกันและเป็นไปในกรอบความร่วมมือร่วมกัน เช่น ศาสนา วัฒนธรรม การศึกษา ค่านิยมทางการเมือง นโยบายต่างประเทศ ดังนั้น หากไทยได้ดำเนินนโยบายเชิงรุกผ่านค่านิยมที่ดีงามทางศาสนาและวัฒนธรรมซึ่งเป็นอัตลักษณ์ร่วมที่เชื่อมความสัมพันธ์ ไทย - อินเดีย

3.2 ไทยควรมีการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

3.2.1 พิจารณาความเป็นไปได้ในการร่วมทุนระหว่างภาครัฐ - เอกชนของไทยและอินเดียทั้งในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกของไทยและในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษในอินเดียเพื่อความเชื่อมั่นในการขยายความสัมพันธ์ทางธุรกิจการค้าการลงทุนระหว่างกัน

3.2.2 การเปิดโอกาสในการขยายสาขาของสถาบันการเงินของไทยในอินเดียและการเพิ่มสถาบันการเงินของอินเดียในไทยเพื่อความมั่นใจในการประกอบธุรกิจร่วมกัน

3.2.3 การขยายความร่วมมือกลุ่ม SMEs และกลุ่ม Start Up ร่วมกันของภาคธุรกิจไทย - อินเดีย ภายใต้แนวนโยบายมองตะวันตกของไทย

3.2.4 การเปิดตลาดสินค้าและบริการต่างๆ บนแพลตฟอร์มพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้เกิดการขยายฐานการส่งออกและนำเข้าสินค้าระหว่างกันผ่านเว็บไซต์ เพื่อกระตุ้นการบริโภคสินค้าไทยในกลุ่มผู้บริโภคอินเดียในแถบรัฐเจ็ดสวามัน้อยให้เกิดปริมาณการค้าและการเดินทางในเส้นทางขนส่งด้านโลจิสติกส์ 3 ฝ่าย มากขึ้น

3.2.5 การทบทวนหรือพิจารณาในการเปิดตลาดสินค้าและบริการระหว่าง ไทย - อินเดีย ในกลุ่มสินค้าหรือบริการที่มีความอ่อนไหวเช่น กลุ่มอาชีพด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ไทยควรมีการปรับปรุงนโยบายมองตะวันตกให้เป็นนโยบายเชิงรุกเพื่อสอดรับ และสามารถตอบสนองต่อนโยบายปฏิบัติการตะวันออกของอินเดียเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อชาติ

1.2 รัฐบาลควรมีการเจรจาระหว่างกันในเรื่องของความพร้อมในการสนับสนุน โครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค ระบบการเงิน กฎหมาย ที่เอื้อต่อการค้า การลงทุนเพื่อบรรลุ นโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่วมกัน

1.3 การดำเนินนโยบายสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย - อินเดียควรตั้งอยู่บน พื้นฐาน 3 M ได้แก่ Mutual Trust Mutual Respect และ Mutual Benefit รวมทั้งยึดมั่นในความ เป็นแกนกลางของอาเซียน

1.4 ไทยควรดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยใช้อำนาจละมุน Soft Power ให้เป็น เครื่องมือในการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย ให้ประสบความสำเร็จ เพราะเป็นส่วนเสริมในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทย - อินเดีย ได้อย่างมี ประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติ

2.1 ควรสนับสนุนให้ภาคธุรกิจของไทยได้เข้าไปศึกษาหาแนวทางและความเป็นไป ได้ในการดำเนินธุรกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียเพื่อเป็นโอกาสในการเพิ่มการลงทุนใน การตลาดใหม่ของไทย

2.2 ไทยควรให้ความสำคัญกับตลาดนักท่องเที่ยวอินเดียที่มีกำลังซื้อสูง ด้วยการ กำหนดมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับตลาดอินเดีย เช่น กลุ่ม MICE Business

2.3 ไทยควรมีการศึกษาประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอินเดียให้ลึกซึ้งและ ครอบคลุมหลากหลายมิติ

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

3.1 ควรศึกษาแนวทางการปรับปรุงนโยบายมองตะวันตกของไทยให้สอดรับและ สามารถตอบสนองต่อนโยบายปฏิบัติการตะวันออกของอินเดีย เพื่อนำมาซึ่งผลประโยชน์ของชาติที่ เป็นรูปธรรมมากขึ้น

3.2 ควรศึกษาแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อแนวความคิด อินโด - แปซิฟิก ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ด้านความมั่นคงของไทย เนื่องจากอาจถูกดึงเข้า ไปมีส่วนร่วมในเวทีแย่งชิงอิทธิพลของมหาอำนาจในภูมิภาค

3.3 ควรศึกษาความเป็นไปได้และผลประโยชน์ของชาติที่ไทยได้จากความร่วมมือ ทางเศรษฐกิจผ่านการจัดตั้งเขตการค้าเสรี BIMSTEC ต่อไป